

06 QD-AG-05-001-SV-C

ÅRSRAPPORT 2004

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS DOMSTOL

SV

CVRIA

ISSN 1680-838X

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2004

FÖRSÄLJNING OCH PRENUMERATION

Publikationsbyrån ger ut publikationer för försäljning, och dessa kan beställas från våra försäljningsställen i hela världen.

Hur gör man om man vill köpa en av publikationerna?

Välj ett kontor från listan över försäljningsställen och kontakta det för att göra en beställning.

Hur får man tag på listan över försäljningsställen?

- Gå till publikationsbyråns webbplats <http://publications.eu.int/> eller
- skicka ett fax till (352) 29 29-42758 om du vill ha en papperskopia av listan.

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2004

Översikt över verksamheten vid
Europeiska gemenskapernas
domstol och förstainstansrätt

Luxemburg 2005

www.curia.eu.int

Europeiska gemenskapernas domstol
L-2925 Luxemburg
Tfn. (352) 43 03-1
Telex (kansliet): 2510 CURIA LU
Fax: (352) 43 03-2600
Fax till Press-och informationsavdelningen: (352) 43 03-2500

Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt
L-2925 Luxemburg
Tel. (352) 43 03-1
Fax: (352) 43 03-2100

Domstolen hemsida på internet: <http://www.curia.eu.int>

Färdigställd den 21 januari 2005

En stor mängd övrig information om Europeiska unionen är tillgänglig på Internet via Europa-servem (<http://europa.eu.int>).

Kataloguppgifter finns i slutet av publikationen.

Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2005

ISBN 92-829-0754-6

© Europeiska gemenskapernas, 2005
Kopiering tillåten med angivande av källan.

Printed in Italy

TRYCKT PÅ ICKE KLORBLEKT PAPPER

Innehållsförteckning

sidan

Förord av domstolens ordförande, V. Skouris	5
--	---

Kapitel I

Europeiska gemenskapernas domstol

A — Domstolens utveckling och verksamhet år 2004	9
B — Domstolens sammansättning	47
1. Domstolens ledamöter	49
2. Ändringar i domstolens sammansättning år 2004	65
3. Domstolens ledamöter (i rangordning)	67
4. Domstolens tidigare ledamöter	73

Kapitel II

Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt

A — Förstainstansrättens verksamhet år 2004	77
B — Förstainstansrättens sammansättning	131
1. Förstainstansrättens ledamöter	133
2. Förändringar i förstainstansrättens sammansättning under år 2004	143
3. Förstainstansrättens ledamöter (i rangordning)	145
4. Förstainstansrättens tidigare ledamöter	149

Kapitel III*Möten och besök*

A — Officiella besök och arrangemang vid domstolen och förstainstansrätten år 2004.....	153
B — Studiebesök vid domstolen och förstainstansrätten år 2004.....	157
C — Högtidliga sammankomster år 2004	161
D — Besök och deltagande i officiella arrangemang år 2004	163

Kapitel IV*Verksamhetsstatistik*

A — Domstolens verksamhetsstatistik.....	169
B — Förstainstansrättens verksamhetsstatistik	193

<i>Organisationsplan</i>	211
--------------------------------	-----

<i>Domstolens adressuppgifter.....</i>	213
--	-----

Förord

År 2004 kommer helt klart att skrivas in i Europeiska unionens historia som året då unionens mest betydande utvidgning ägde rum. Denna utvidgning har påverkat domstolens organisation och funktion. Redan tillträdet av tio nya domare vid domstolen och tio nya domare vid förstainstansrätten samt en ökning av institutionens personal med cirka 50 procent visar på den svåra uppgift som denna utvidgning har inneburit för domstolen. En noggrann förberedelse och i synnerhet personalens stora engagemang har emellertid medfört att domstolen, med de begränsade medel den hade till sitt förfogande, kunde nå ett framgångsrikt resultat.

Under det gångna året har det även varit möjligt att börja se verkningarna av de ändringar i domstolens och förstainstansrättens funktion som Nicefördraget medfört. Utöver dessa ändringar har domstolen vidtagit en rad interna åtgärder för att förbättra effektiviteten av sina arbetsmetoder. Slutligen skall även inrättandet av Europeiska unionens personaldomstol nämnas bland de händelser som präglat år 2004.

I denna rapport lämnas en redogörelse för institutionens utveckling under detta avgörande år samt, som numera är brukligt, för domstolens och förstainstansrättens rättsskipande verksamhet, inklusive statistiska uppgifter.

V. Skouris
domstolens ordförande

Kapitel I

Europeiska gemenskapernas domstol

A — Domstolens utveckling och verksamhet år 2004

av ordföranden Vassilios Skouris

I denna del av årsrapporten ges en översikt av verksamheten vid Europeiska gemenskapernas domstol under år 2004. Den innehåller först en redogörelse för hur institutionen förändrats under detta år, med tonvikt på de institutionella förändringar som berört domstolen och utvecklingen av domstolens interna organisation och arbetsmetoder (avsnitt 1). Den innehåller sedan en analys av den statistik som rör förändringen av institutionens arbetsbörda och den genomsnittliga handläggningstiden (avsnitt 2). Därefter redovisas, som varje år, de huvudsakliga utvecklingstendenserna i domstolens rättspraxis fördelade på ämnesområden (avsnitt 3).

1. Den främsta förändringen för domstolen under år 2004 har utan tvekan varit utvidgningen av Europeiska unionen och de organisatoriska förändringar som denna utvidgning har medfört för domstolen (avsnitt 1.1). Även överföringen av viss behörighet från domstolen till förstainstansrätten och inrättandet av Europeiska unionens personaldomstol bör emellertid nämnas (avsnitt 1.2), samt de viktiga beslut som domstolen har fattat för att effektivisera sina arbetsmetoder (avsnitt 1.3) och de ändringar som gjorts i protokollet om domstolens stadga och i rättegångsreglerna (avsnitt 1.4).

1.1. Utvidgningen av Europeiska unionen har inneburit en stor utmaning för domstolen, såväl ur ett juridiskt som ett administrativt perspektiv. Institutionen skulle bland annat ta emot tjugo nya domare och deras respektive kabinett (tio domare vid domstolen och tio domare vid förstainstansrätten) och förbereda sig inför införandet av nio nya officiella språk. Domstolen, som var angelägen om att klara av utvidgningen på bästa möjliga sätt, vidtog redan i början av år 2002 vissa åtgärder. Dessa rörde bland annat planeringen av hur nya kabinett skulle inrättas, skapandet av en personalstyrka avsedd att fördelas bland de nio nya språkavdelningarna inom översättningstjänsten och organisationen av en ad hoc-arbetsgrupp, med uppgift att identifiera de olika tjänstegrenarnas behov med hänsyn till de framtida anslutningarna.

Utvidgningen genomfördes vid domstolen den 11 maj 2004, då tio nya domare vid domstolen avlade ed vid en högtidlig sammankomst. Den 12 maj 2004, när nio nya domare vid förstainstansrätten avlade ed vid en högtidlig sammankomst, samlades domstolen för första gången med trettiofyra ledamöter. De nya ledamöterna vid förstainstansrätten avlade således ed inför en domstol som även bestod av ledamöter från deras eget land. För domstolen såväl som för förstainstansrätten inföll den allra sista etappen av utvidgningsprocessen den 7 juli 2004 då den tionde nya medlemmen vid förstainstansrätten avlade ed.

Från organisatorisk synpunkt medförde ankomsten av de nya domarna att det var nödvändigt att skapa nya avdelningar med fem ledamöter vid domstolen. Det finns således nu tre avdelningar med fem ledamöter (den första, andra och tredje avdelningen) och tre avdelningar med tre ledamöter (den fjärde, femte och sjätte avdelningen). Varje avdelning med fem ledamöter består av åtta domare och varje avdelning med tre ledamöter består av sju domare, som deltar enligt turordning i enlighet med relevanta bestämmelser i rättegångsreglerna. Det skall även påpekas att de tre ordförandena på avdelningarna med fem ledamöter inte ingår i en avdelning med tre ledamöter.

Inrättandet av de nya kabinetterna skedde snabbt och utan problem. Olika utbildnings- och informationsseminarier anordnades för de nya domarnas medarbetare, vilket i hög grad underlättade deras normala integrering i domstolens respektive förstainstansrättens juridiska arbete. Varje ny domare tilldelades redan vid sitt tillträde ett visst antal mål. Förberedande rapporter har redan lagts fram i flera av dessa mål och i vissa av dessa har förhandling hållits, förslag av generaladvokaten har lagts fram och i vissa mål har till och med dom meddelats. Det snabba tillsättandet och den snabba integreringen av nya domare och deras medarbetare har haft en betydande effekt på domstolens statistik (se avsnitt 2).

Från språklig synpunkt innebar utvidgningen att nio nya officiella språk infördes – vilket utan tvekan innebar en utmaning för en institution med en fullständigt genomförd flerspråkig ordning –, vilket innebär att domstolen skall kunna fungera på 20 potentiella rättegångsspråk som ger upphov till 380 möjliga språkkombinationer. Det har skapats nio nya språkavdelningar vid institutionens översättningstjänst, en för varje nytt språk. Rekryteringen av den personal som skall arbeta vid dessa avdelningar har varit mycket effektiv. Den 31 december 2004 var cirka 83 procent av de tjänster som beräknats för dessa avdelningar redan tillsatta. Vad beträffar tillgängligheten av domar på de nya språken är de första uppgifterna mycket lovande. Det kan till exempel nämnas att ungefär 85 procent av översättningarna till de nya språken av de domar som meddelades den 16 december 2004 var tillgängliga samma dag.

Utvidgningen har varit lika betydande ur en allmän administrativ synpunkt. Institutionens personal ökade med cirka 50 procent under år 2004. Det har lagts ner särskild möda på att rekrytera personal och flera förändringar med avseende på organisationen av och funktion hos institutionens olika tjänster har genomförts. Att räkna upp dessa förändringar hör dock inte till ändamålet med denna del av årsrapporten.

1.2. År 2004 har även kännetecknats av en utveckling av Europeiska unionens rättsliga struktur.

Rådet överförde genom sitt beslut 2004/407/EG, Euratom av den 26 april 2004 om ändring av artiklarna 51 och 54 i protokollet till domstolens stadga (EUT L 132, s. 5) viss behörighet, som tidigare var förbehållen domstolen, till förstainstansrätten. Förstainstansrätten har härigenom fått behörighet att pröva mål avseende direkt talan om ogiltigförklaring och passivitet som väcks av medlemsstaterna mot

- rådets beslut i ärenden om statligt stöd,
- rättsakter som rådet har antagit enligt en rådsförordning som rör handelspolitiska skyddsåtgärder,
- rättsakter antagna av rådet genom vilka detta utövar genomförandebefogenheter, och
- rättsakter antagna av Europeiska centralbanken eller kommissionen med undantag för de rättsakter som rör ett utökat samarbete inom ramen för fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen.

De tvister som på detta sätt har överförts till förstainstansrätten kan kvantitativt uppskattas till cirka fem procent av domstolens mål (tjugofem mål som anhängiggjorts vid domstolen har överförts till förstainstansrätten under år 2004).

Rådet använde sig vidare, för första gången, av den möjlighet som infördes genom Nicefördraget att upprätta särskilda rättsinstanser med uppgift att i första instans pröva och avgöra vissa grupper av ärenden, vilka sedan kan överklagas till förstainstansrätten. Rådet upprättade genom sitt beslut 2004/752/EG, Euratom, av den 2 november 2004 (EUT L 333, s. 7), Europeiska unionens personaldomstol. Denna domstol, som kommer att vara behörig att avgöra tvister mellan Europeiska unionen och dess anställda, bör kunna inleda sin verksamhet under år 2005. Upprättandet av personaldomstolen innebär ett avgörande steg mot en förbättrad effektivitet av gemenskapens rättsskipning. Det innebär nämligen att förstainstansrätten avlastas ett betydande antal mål (cirka 25 procent av det antal mål som anhängiggörs per år) och att domstolen avlastas de överklaganden som rör dessa mål (cirka 10 procent av det antal mål som anhängiggörs per år).

1.3. Under de första månaderna av år 2004 genomförde domstolen en noggrann genomgång av sina arbetsmetoder för att kunna förbättra effektiviteten och vidta åtgärder mot förlängningen av den genomsnittliga handläggningstiden. Denna genomgång ledde fram till att en rad åtgärder beslutades, vilka successivt genomfördes från och med maj månad år 2004.

Införandet av en noggrannare uppföljning av domstolens rättsskipande arbete hör till de viktigaste av dessa åtgärder. Denna uppföljning görs med hjälp av ett IT-verktyg som utvecklats för just detta ändamål. För att påskynda det skriftliga förfarandet i mål avseende direkt talan och överklaganden har domstolen dessutom beslutat att inta en mycket strängare hållning vad beträffar möjligheten att bevilja förlängning av frister för att lämna in inlagor.

Referenternas förhandlingsrapporter har numera dessutom fått en mer kortfattad och koncentrerad utformning och innehåller endast de omständigheter som är relevanta i målet. Om förfarandet i ett mål, i enlighet med bestämmelserna i rättegångsreglerna, inte skall innefatta någon förhandling, upprättar referenten inte någon rapport. Enligt artikel 20 i domstolsstadgan är det nämligen endast obligatoriskt att upprätta en sådan rapport när en förhandling skall hållas.

Domstolen har slutligen granskat publiceringen av domar i rättsfallssamlingen. Denna problematik kan delas upp i två beståndsdelar. Det har konstaterats att omfånget på rättsfallssamlingen, vilken översteg 12 000 sidor år 2002 och 13 000 sidor år 2003, allvarligt kan äventyra tillgängligheten av rättspraxis. Dessutom skall alla domar som publiceras i rättsfallssamlingen översättas till alla unionens officiella språk, vilket utgör en tung arbetsbörda för domstolens översättningstjänst. Domstolen har, med beaktande av att alla domar den meddelar inte är lika betydelsefulla för gemenskapsrättens utveckling, efter moget övervägande, bestämt sig för att anta riktlinjer för en selektiv publicering av avgöranden i rättsfallssamlingen.

Till att börja med kommer domar i mål som anhängiggjorts genom direkt talan och domar i överklagade mål inte att publiceras i rättsfallssamlingen om de meddelats av en avdelning med tre domare eller av en avdelning med fem domare när målet, i enlighet med artikel 20 sista stycket i domstolsstadgan, avgörs utan förslag till avgörande från generaladvokaten. Domstolen, i den sammansättning som meddelat domen, kan emellertid i särskilda fall besluta att ett sådant avgörande skall publiceras i sin helhet

eller delvis. De avgöranden som inte publiceras i rättsfallssamlingen kommer även i fortsättningen att vara tillgängliga för allmänheten i elektronisk form på det (de) disponibla språket (språken).

Domstolen har beslutat att inte utvidga detta nya förhållningssätt till att även gälla begäran om förhandsavgöranden, med hänsyn till deras betydelse för en enhetlig tolkning och tillämpning av gemenskapsrätten i alla medlemsstaterna.

Den minskade arbetsbörda som riktlinjerna för en selektiv publicering medför för domstolens översättningsavdelningar märktes redan tydligt under år 2004. Den totala minskningen till följd av den selektiva publiceringen uppgick under år 2004 till cirka 20 000 sidor.

1.4. Domstolens granskning av förfarandenas förlopp och av dess arbetsmetoder har även föranlett den att föreslå vissa ändringar i rättegångsreglerna, även detta i avsikt att korta ned handläggningstiden. Dessa förslag, som avser olika aspekter av förfarandet vid domstolen, diskuteras fortfarande av rådet och har ännu inte godkänts av denna sistnämnda institution.

Ett beslut om ändring av rättegångsreglerna antogs emellertid år 2004. På grund av anslutningen av de nya medlemsstaterna och mot bakgrund av att rådet hade ändrat bestämmelsen i protokollet om domstolens stadga angående det antal domare som ingår i den stora avdelningen, anpassade domstolen bestämmelserna i rättegångsreglerna angående denna sammansättning. Den stora avdelningen är således hädanefter sammansatt av 13 domare.

2. Den samlade effekten av de åtgärder som vidtagits för att effektivisera domstolens arbetsmetoder, genomförandet av de förändringar som Nicefördraget medförde för domstolens funktion och tillträdet av tio nya domare till följd av utvidgningen framgår tydligt av domstolens verksamhetsstatistik för år 2004. Denna utvisar en ökning på cirka 30 procent av antalet avgjorda mål, en minskning av antalet anhängiga mål med cirka 14 procent och en klar förbättring av handläggningstiden vid domstolen.

Domstolen avgjorde 603 mål under år 2004 (netttotal, med hänsyn tagen till förening av mål). Av dessa resulterade 375 mål i dom och 226 utmynnade i beslut. Dessa siffror innebär en klar ökning i förhållande till det föregående året (455 avgjorda mål). Antalet nya mål vid domstolen uppgick till 531 (561 år 2003, bruttotal). Antalet anhängiga mål vid slutet av år 2004 var 840 (brutttotal), medan de uppgick till 974 vid utgången av år 2003.

Den tendens till förlängda handläggningstider som har kunnat konstateras de senaste åren vände under år 2004. För begäran om förhandsavgöranden uppgick handläggningstiden till ungefär 23 månader, medan den år 2003 uppgick till omkring 25 månader. Vad beträffar direkt talan har handläggningstiden minskat från 25 månader år 2003 till 20 månader år 2004. Den genomsnittliga handläggningstiden för överklaganden uppgick till 21 månader (mot 28 månader år 2003).

Precis som under det föregående året utnyttjade domstolen under år 2004 på olika sätt de skilda medel som står till dess förfogande för att påskynda handläggningen av vissa

mål (förtursmål, skyndsam handläggning, förenklat förfarande och möjlighet att avgöra mål utan förslag till avgörande av generaladvokaten). Domstolen använde sig för tredje gången av förfarandet för skyndsam handläggning som föreskrivs i artiklarna 62a och 104a i rättegångsreglerna, denna gång inom ramen för en direkt talan (dom av den 13 juli 2004 i mål C-27/04, *kommissionen mot rådet*, REG 2004, s. I-6649, se avsnitt 3.11). Eftersom den skyndsamma handläggningen innebär att man kan bortse från vissa skeden i handläggningen, kunde dom i målet meddelas inom sex månader från det att det anhängiggjorts. I tolv andra mål begärdes det att skyndsam handläggning skulle användas, men det villkor avseende målets särskilt brådskande art som uppställs i rättegångsreglerna var inte uppfyllt. I enlighet med nya rutiner bifalls eller ogillas en begäran om skyndsam handläggning genom ett motiverat beslut av domstolens ordförande.

Vidare använde sig domstolen regelmässigt av det förenklade förfarande som föreskrivs i artikel 104.3 i rättegångsreglerna för att besvara vissa frågor som ställts i begäran om förhandsavgöranden. Tjugotvå beslut meddelades med stöd av denna bestämmelse.

Domstolen använde sig dessutom frekvent av den möjlighet som ges i artikel 20 i domstolsstadgan, att avgöra mål utan förslag till avgörande av generaladvokaten när målet inte omfattar någon ny rättsfråga. Omkring 30 procent av de domar som meddelades under år 2004 meddelades utan förslag till avgörande.

Vad gäller fördelningen av mål mellan domstolens olika sammansättningar kan noteras att nästan 12 procent av de mål som avgjordes under år 2004 avgjordes av domstolen i plenum (plenum, stor avdelning, tidigare plenumformationer), 54 procent av avdelningar med fem domare och 34 procent av avdelningar med tre domare. Tendensen att avgöra mål på avdelningar med fem domare ökar (50 procent av avgjorda mål år 2002). Avdelningarna med fem domare håller således på att bli den vanliga sammansättningen vid handläggning av de mål som anhängiggörs vid domstolen. Den klara ökningen av mål som handläggs på avdelningar med tre domare bör även påpekas (20 procent av avgjorda mål år 2003).

För ytterligare upplysningar angående statistiska uppgifter för rättsåret 2004, se kapitel IV i denna rapport.

3. Det är emellertid främst domstolens rättsskipande verksamhet som denna rapport skall handla om. I detta avsnitt redovisas de huvudsakliga utvecklingstendenserna i rättspraxis fördelade på ämnesområde enligt följande:

Institutionell rätt (avsnitt 3.1). Europeiskt medborgarskap (avsnitt 3.2). Fri rörlighet för varor (avsnitt 3.3). Fri rörlighet för arbetstagare (avsnitt 3.4). Fri rörlighet för tjänster (avsnitt 3.5). Fri rörlighet för kapital (avsnitt 3.6). Konkurrensregler (avsnitt 3.7). Varumärkesrätt (avsnitt 3.8). Tillnärmning av lagstiftning (avsnitt 3.9). Socialrätt (avsnitt 3.10). Ekonomisk och monetär politik (avsnitt 3.11).

I detta urval återfinns endast 34 av de 603 domar och beslut som domstolen avkunnat under år 2004. De presenteras emellertid på ett mer ingående sätt än i de tidigare upplagorna av domstolens årsrapport. Urvalet omfattar givetvis domarna i de mest betydelsefulla målen, i vilka generaladvokaten har upprättat ett förslag till avgörande,

och det är endast av praktiska skäl hänförliga till omfattningen av denna rapport som dessa förslag, som emellertid är väsentliga för att förstå de avgörande frågorna i ett mål, inte tas upp här. Det är möjligt att på samtliga officiella EU-språk ta del av den fullständiga texten till samtliga domstolens domar, yttranden och beslut som publicerats i rättsfallssamlingen samt generaladvokaternas förslag till avgöranden på domstolens hemsida (www.curia.eu.int) och på Europasiten (www.europa.eu.int/eur-lex). För att undvika förväxlingar och underlätta läsningen görs hänvisningar, när inget annat anges, till artikelnumreringen i Fördraget om Europeiska unionen och i EG-fördraget i dess lydelse enligt Amsterdamfördraget.

3.1. Bland de mål som har en **konstitutionell** eller **institutionell** räckvidd skall fyra mål nämnas, ett som rör gemenskapens ingående av internationella överenskommelser med tredje stater och tre som rör medlemsstaternas myndigheters tillämpning av och respekt för gemenskapsrätten. I dom av den 23 mars 2004 i mål C-233/02, *Frankrike mot kommissionen* (REG 2004, s. I-2759), ogillade domstolen den talan om ogiltigförklaring som väckts av Frankrike mot den rättsakt genom vilken kommissionen ingått en överenskommelse med Förenta staterna angående riktlinjer för att förbättra samarbetet i lagstiftningsfrågor mellan de två parterna och för att främja öppenhet i förhållande till tredje parter vid antagandet av teknisk lagstiftning avseende varor som omfattas av överenskommelsen WTO/TBT (WTO-avtalet om tekniska hinder för handel med varor).

Enligt den franska regeringens huvudargument hade kommissionen, i form av riktlinjer, ingått ett folkrättsligt bindande avtal trots att rådet normalt har exklusiv behörighet att ingå sådana rättsakter med stöd av artikel 300 i EG-fördraget.

Kommissionen ansåg däremot att riktlinjerna saknade bindande verkan och att denna enda omständighet var tillräcklig för att den skulle vara behörig att anta dem.

Domstolens bedömning var nyanserad. Den förkastade den franska regeringens argument utan att för den skull ge kommissionen helt rätt. Den omständigheten att en rättsakt, som de aktuella riktlinjerna, inte har bindande verkan räcker inte för att tilldela kommissionen behörighet att anta en sådan rättsakt. Domstolen preciserade att det för "fastställandet av villkor för antagandet av en sådan rättsakt krävs, eftersom det i förevarande fall rör sig om en rättsakt som är avsedd att minska risken för spänningar på grund av förekomsten av tekniska hinder för handel med varor, att hänsyn tas till fördelningen av behörighet och jämvikten mellan institutionerna som föreskrivs i fördraget på området för den gemensamma handelspolitiken" (punkt 40).

Avsaknaden av bindande verkan är således inte det enda kriteriet som skall vara uppfyllt för att kommissionen skall kunna anta sådana rättsakter som riktlinjerna. Hänsyn måste även tas till den fördelning av behörighet och den jämvikt mellan institutionerna som föreskrivs i fördraget på det berörda området. Domstolen preciserade därefter att det är parternas avsikt som är det "avgörande kriteriet vid fastställandet av huruvida riktlinjerna är bindande" (punkt 42). Efter en granskning av ordalydelsen drog domstolen slutsatsen att det i detta fall tydligt framgick att riktlinjerna saknade bindande verkan och således, logiskt sett, inte omfattades av artikel 300 i EG-fördraget.

Det var således genom en analys *in concreto*, det vill säga genom en bedömning av rättsakten i dess sammanhang, som domstolen kunde fastställa vilken institution som var behörig att ingå avtalet i fråga.

I mål C-453/00, *Kühne och Heitz* (dom av den 13 januari 2004, REG 2004, s. I-837), frågade College van Beroep voor het bedrijfsleven (Nederländerna) domstolen, inom ramen för en tvist angående tullklassificering av fjäderfäkött samt fastställande av det exportbidrag som exportören hade rätt till, huruvida gemenskapsrätten, och i synnerhet principen om lojalitet inom gemenskapen i artikel 10 EG, innebär att ett förvaltningsorgan är skyldigt att ändra ett beslut som har blivit definitivt för att gemenskapsrätten, vilken skall tolkas mot bakgrund av ett senare förhandsavgörande, skall garanteras full verkan.

Under perioden från december 1986 till december 1987 exporterade bolaget Kühne & Heitz, Nederländerna, en viss mängd fjäderfä i delar till tredje land och inlämnade flera deklarationer till de nederländska tullmyndigheterna för att erhålla exportbidrag för dessa partier fjäderfä. I deklarationerna angavs dessa varor tillhöra ett visst undernummer i gemensamma tulltaxan. På grundval av dessa deklarationer beviljade Productschap exportbidrag som motsvarade detta undernummer och utbetalade motsvarande belopp.

Efter att ha kontrollerat de exporterade varornas art omklassificerade Produktschap varorna till ett annat undernummer i tulltaxan och krävde, till följd av omklassificeringen, att exportbolaget skulle återbetala ett visst belopp. Sedan bolagets begäran om omprövning av beslutet hade avslagits, väckte det talan mot beslutet inför College van Beroep voor het bedrijfsleven. Denna domstol ogillade talan år 1991, utan att den ansåg det nödvändigt att begära ett förhandsavgörande av domstolen, med motiveringen att varorna inte omfattades av begreppet "klubbor" i den mening som avsågs i det undernummer som angetts på exportörens deklaration.

Exportören begärde, med stöd av en senare dom meddelad av domstolen, enligt vilken de nederländska myndigheternas slutsats underkändes (dom av den 5 oktober 1994 i mål C-151/93, *Voogd Vleesimport en -export*, REG 1994, s. I-4915), utbetalning av de exportbidrag som bolaget förvägrats. Den domstol vid vilken talan väcktes mot det avslagsbeslut som åter fattades av myndigheten ställde ovan angivna fråga till domstolen.

Domstolen inledde med att erinra om att en gemenskapsrättslig bestämmelse som tolkats med anledning av en begäran om förhandsavgörande, med beaktande av att samtliga myndigheter i medlemsstaterna är skyldiga att säkerställa att gemenskapsrätten efterlevs och att domar i mål om begäran om förhandsavgöranden har retroaktiv verkan, skall tillämpas av samtliga myndigheter i staten inom ramen för deras behörighet, även på rättsliga förhållanden som uppstått och bildats innan domstolen meddelade sin dom i målet om förhandsavgörande.

Vid bedömningen av frågan huruvida denna skyldighet måste iakttas även i det fall då det nationella förvaltningsbeslutet blivit definitivt innan begäran om omprövning av beslutet med hänvisning till en dom som domstolen meddelat i ett mål om förhandsavgörande gjordes, är det enligt domstolen viktigt att beakta kravet på rättssäkerhet, som hör till de allmänna gemenskapsrättsliga principerna. I förevarande fall lyckades domstolen förlika de två tvingande krav den erinrat om genom att konstatera, för det första, att ett förvaltningsorgan enligt nederländsk rätt har möjlighet att ändra ett definitivt förvaltningsbeslut, för det andra, att beslutet blir definitivt först till följd av en dom från en nationell domstol mot vars avgöranden talan inte kan väckas, för det tredje, att denna dom grundades på en tolkning

av gemenskapsrätten som, med hänsyn till en senare dom från domstolen, var felaktig och gjordes utan att domstolen erhållit en begäran om förhandsavgörande i enlighet med föreskrifterna i artikel 234 tredje stycket EG och, slutligen, att den berörda parten vände sig till förvaltningsorganet så snart han fått kännedom om denna rättspraxis.

Efter att på detta sätt ha redogjort för omständigheterna i detta mål fastställde domstolen att ett förvaltningsorgan, som mottagit en sådan begäran, under sådana omständigheter, i enlighet med samarbetsskyldigheten i artikel 10 EG, är skyldigt att ompröva det aktuella definitiva förvaltningsbeslutet för att beakta den tolkning av den relevanta gemenskapsrättsliga bestämmelsen som domstolen gjort under tiden.

I mål C-239/03, *kommissionen mot Republiken Frankrike* (dom av den 7 oktober 2004, REG 2004, s. I-0000), gjordes gällande att Frankrike inte vidtagit alla "lämpliga åtgärder" för att förhindra, minska och bekämpa kraftig och långvarig förorening av Étang de Berre" (punkt 18).

Det var den stora försämringen av vattenmiljön i denna vattensamling, till största delen orsakad av utsläpp från ett vattenkraftverk, som föranledde kommissionen att väcka talan vid domstolen om åsidosättande av Barcelonakonventionen av den 16 februari 1976 och Atenprotokollet av den 17 maj 1980 om skydd av Medelhavet mot förorening.

Domstolen måste först pröva sin egen behörighet. Den erinrade, i förlängningen av den rättspraxis som följer av domen av den 30 september 1987 i mål 12/86, *Demirel* (REG 1987, s. 3719), om att "blandade avtal som ingås av gemenskapen, dennas medlemsstater och tredje land [har] samma ställning i gemenskapens rättsordning som de rena gemenskapsavtalen i fråga om bestämmelser som omfattas av gemenskapens behörighet. ... [G]enom att säkerställa att de åtaganden som följer av ett avtal som ingåtts av gemenskapsinstitutionerna iakttas, fullgör [medlemsstaterna] en skyldighet som de inom gemenskapens rättsordning har gentemot gemenskapen, vilken har åtagit sig ansvaret för att avtalet fullgörs på vederbörligt sätt" (punkterna 25 och 26). Med tillämpning av detta resonemang i förevarande fall påpekade domstolen att dessa blandade avtal avser ett område som i stor utsträckning omfattas av gemenskapsrätten, nämligen miljöskyddet. Fullgörandet av sådana avtal skall därför ske inom gemenskapens ram. Det saknar betydelse att det inte finns någon särskild gemenskapslagstiftning på det område som talan avser. Efter detta resonemang fastställde domstolen att den var behörig att bedöma tillämpningen av dessa internationella avtal.

Domstolen fortsatte med sin prövning i sak. Efter att ha analyserat de aktuella avtalens ordalydelse påpekade domstolen att det är "[e]n särskilt sträng förpliktelse [som] åvilar ... de avtalsslutande parterna", nämligen att "strängt begränsa" förorening genom utsläpp från landbaserade källor i området genom "lämpliga åtgärder" (punkt 50). Förekomsten av andra föroreningskällor, såsom industrialiseringen av vattensamlingens stränder eller befolkningsutvecklingen i angränsande kommuner, medför inte att det kan ifrågasättas att det sker en förorening från landbaserade källor som härrör från verksamheten i kraftverket. Härfter återstod för domstolen att pröva huruvida de franska myndigheternas åtgärder hade varit lämpliga med hänsyn till deras skyldighet enligt gemenskapsrätten att begränsa föroreningen från landbaserade källor.

I samband med denna prövning påpekade domstolen att kraftverket släppt ut alltför stora mängder sötvatten och slam och att detta skett trots de åtgärder som vidtagits av

myndigheterna för att minska utsläppen. Den skadliga inverkan av dessa utsläpp var dessutom välkänd, och denna omständighet i sig utvisade att de åtgärder som myndigheterna vidtagit varit otillräckliga. Domstolen ansåg således, efter denna ingående analys, att myndigheterna inte vidtagit lämpliga åtgärder och fastställde att Frankrike gjort sig skyldigt till fördragsbrott.

Mål C-60/02, X (dom av den 7 januari 2004, REG 2004, s. I-651), rörde frågan om den nationella domstolens utdömande av påföljder för överträdelser av gemenskapsrätten. I november år 2000 begärde bolaget Rolex, som är innehavare av flera varumärken avseende klockor, att en förundersökning skulle inledas mot X i Österrike, eftersom det upptäckts att okända gärningsmän försökt transitera ett parti förfalskade klockor från Italien till Polen och därigenom gjort intrång på bolagets varumärkesrätt. Rolex begärde att varorna skulle beslagtas och förstöras när förfarandet avslutats. I juli 2001 begärde även bolagen Tommy Hilfiger, Gucci och Gap att förundersökningar skulle inledas med avseende på kopior med ursprung i Kina och avsedda att införas till Slovakien. Den österrikiska domstolen stod inför problemet att det enligt österrikisk strafflagstiftning krävs att det påtalade beteendet utgör ett brott för att en förundersökning skall kunna inledas. Enligt den österrikiska domstolen är det emellertid enligt den nationella varumärkeslagstiftningen uteslutande import och export av en förfalskad produkt som utgör ett brott, och inte endast transit genom det nationella territoriet. Den nationella domstolen ställde därför en fråga till domstolen om denna lags förenlighet med förordning nr 3295/94,¹ vilken enligt den nationella domstolen även skall tillämpas när varor enbart transiteras.

Domstolen bekräftade inledningsvis uppfattningen, att förordningen även skall tillämpas på varor som, när de befinner sig under transit mellan två tredje länder, provisoriskt kvarhålls i en medlemsstat av tullmyndigheterna i den staten. Den preciserade dessutom att det vid tolkningen av förordningens tillämpningsområde saknar betydelse inom vilket slags nationellt förfarande (tvistemål, brottmål eller administrativt förfarande) som tolkningen är aktuell. I övrigt konstaterade domstolen att tolkningen av den österrikiska lagen om varumärkesskydd inte var enhällig. Den österrikiska regeringen och målsägandebolagen bestred den tolkning som gjordes av den nationella domstolen. De ansåg att även enbart transit utgör ett brott enligt österrikisk lagstiftning. Detta rör, enligt domstolen, tolkningen av nationell rätt, vilket det inte ankommer på domstolen att uttala sig om, utan på den nationella domstolen. Om den nationella domstolen skulle konstatera att det verkligen förhåller sig så att det i bestämmelserna i nationell rätt, i motsats till i förordningen, inte föreskrivs någon påföljd för enbart transit, är den skyldig att tolka den nationella rätten med beaktande av de gränser som följer av gemenskapsrätten så att det resultat som avses med gemenskapsbestämmelsen uppnås och att, i förekommande fall, på transit av varumärkesförfalskade varor tillämpa de civilrättsliga sanktioner som föreskrivs i nationell rätt för andra brott, såvitt dessa är effektiva, väl avvägda och avskräckande. Domstolen påpekade emellertid att tillämpningen av denna princip om konform tolkning när det gäller straffrätten gav upphov till ett särskilt problem. Denna princip begränsas nämligen av de allmänna rättsprinciperna. Domstolens rättspraxis

¹ Rådets förordning (EG) nr 3295/94 av den 22 december 1994 om fastställande av vissa åtgärder avseende införsel till gemenskapen samt export och återexport från gemenskapen av varor som gör intrång i viss immateriell äganderätt (EGT L 341, s. 8; svensk specialutgåva, område 2, volym 16, s. 77), i dess lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 241/1999 av den 25 januari 1999 (EGT L 27, s. 1).

beträffande direktiv, enligt vilken dessa inte i sig och utan hänsyn till en medlemsstats nationella lagstiftning som antagits för deras genomförande kan utgöra grundval för straffrättsligt ansvar eller en skärpning av det straffrättsliga ansvaret för dem som bryter mot deras bestämmelser, måste överföras särskilt till förordning nr 3295/94 som ger medlemsstaterna befogenhet att föreskriva påföljder för överträdelser. Mot bakgrund av detta fann domstolen att det, för det fall den nationella domstolen skulle komma fram till att det enligt österrikisk rätt inte är förbjudet att enbart transitera varumärkesförfalskade varor, enligt förbudet mot retroaktiv bestraffning, som är en allmän gemenskapsrättslig princip, är förbjudet att ådöma en straffrättslig påföljd för sådant agerande, även om den nationella bestämmelsen strider mot gemenskapsrätten.

3.2. Två mål har särskilt rört det **europiska medborgarskapet** och konsekvenserna av detta.

I mål C-224/02, *Pusa* (dom av den 29 april 2004, REG 2004, s. I-5763), framställde Korkein oikeus en begäran om förhandsavgörande angående tolkningen av artikel 18 EG. Frågan uppkom i en tvist mellan Heikki Antero Pusa, en finsk medborgare som uppbar invaliditetspension i Finland, och hans försäkringsbolag, ett ömsesidigt försäkringsbolag för kooperativa banker, angående fastställelse av det belopp som får mätas ut till förmån för den senare av den pension som Heikki Antero Pusa uppbar i Finland, för att säkerställa återbetalning av en skuld som den senare ådragit sig. I den finska utsökningslagen föreskrivs nämligen att en del av lönen skall undantas från utmätning. Det belopp som skall undantas från utmätning beräknas på det belopp som återstår, då lagstadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt i Finland blivit verkställd. Det som vållade problem i detta fall var att den berörde var bosatt i Spanien och skattskyldig där och därmed, i enlighet med bestämmelserna i dubbelbeskattningsavtalet, inte källskattskyldig i Finland. Den utmätningbara delen av hans pension hade därför beräknats på pensionens bruttobelopp, vilket belopp nödvändigtvis var högre än om han hade fortsatt att vara bosatt i Finland.

Den finska högsta domstolen begärde i huvudsak att domstolen skulle klargöra huruvida en sådan situation var förenlig med bland annat den fria rörligheten och den rätt att uppehålla sig inom medlemsstaternas territorium som unionsmedborgarna garanteras enligt EG-fördraget.

Domstolen erinrade om att ställningen som unionsmedborgare är avsedd att vara den grundläggande ställningen för medlemsstaternas medborgare och att en unionsmedborgare har rätt att i samtliga medlemsstater få samma behandling i rättsligt hänseende som de medborgare i dessa medlemsstater som befinner sig i en motsvarande situation. Mot bakgrund av detta ansåg domstolen att om den finska utsökningslagen skall tolkas så att det inte på något sätt är möjligt att beakta den skatt som den berörde har erlagt i Spanien, medför den skillnad i behandling som således föreligger, med säkerhet och oundvikligen, en nackdel för den senare på grund av att han har utövat sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig i medlemsstaterna, såsom han har rätt till i enlighet med artikel 18 EG. Domstolen ansåg vidare att åtgärden att helt utesluta att den skatt som skall betalas i hemviststaten när denna har blivit verkställbar och i motsvarande omfattning påverkar den faktiska nivån på de tillgångar som gäldenären förfogar över, inte kan grundas på de legitima syftena att tillvarata borgenärernas rätt till betalning av sin fordran och att säkerställa gäldenärens rätt att förfoga över en sådan minimiinkomst som avses i en sådan lag.

Det är på grund av detta som domstolen, som svar på den tolkningsfråga den finska högsta domstolen hade ställt, fastställde att "[g]emenskapsrätten [i princip utgör] hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken den utmättningsbara delen av en pension som regelbundet utbetalas i denna medlemsstat till en gäldenär fastställs genom att avdrag från pensionen görs för den källskatt på inkomst som innehålls i sagda medlemsstat, medan den skatt som en person som uppbär en sådan pension i efterskott är skyldig att erlägga i sin hemviststat inte alls beaktas vid beräkningen av den utmättningsbara delen av denna pension" (punkt 48). Domstolen ansåg emellertid att "[g]emenskapsrätten [däremot inte utgör] hinder för en sådan nationell lagstiftning om det i denna föreskrivs att en sådan skatt skall beaktas, även om det för att skatten skall beaktas krävs att gäldenären visar att han faktiskt i hemviststaten har erlagt, eller är skyldig att inom en bestämd tidsfrist erlägga, ett exakt belopp som avser inkomstskatt". Domstolen preciserade att så endast är fallet "för det första om det tydligt framgår av sagda lagstiftning att den berörda gäldenären har rätt att få skatten beaktad, för det andra om förfarandet för att beakta denna skatt är sådant att den berörda personens rätt att på en årlig basis erhålla en justering av den utmättningsbara delen av sin pension i samma omfattning som om en sådan skatt hade innehållits som källskatt i den medlemsstat som har utfärdat lagstiftningen säkerställs och, för det tredje, om sagda förfarande inte gör det omöjligt eller orimligt svårt att utöva denna rätt" (punkt 48).

I mål C-200/02, *Zhu och Chen* (dom av den 19 oktober 2004, REG 2004, s. I-0000), kom den önskan makarna Chen, kinesiska medborgare och föräldrar till ett första barn fött i Kina, hade att skaffa ett andra barn i konflikt med den politik för födelsekontroll, den så kallade "enbarnspolitiken", som fördes i Folkrepubliken Kina. De bestämde därför att maken skulle föda barnet utomlands. Paret's andra barn föddes således i september 2000 i Belfast, Nordirland. Valet av denna födelseplats var inte en slump. Enligt irländsk rätt förvärfvar nämligen var och en som föds inom ön Irlands territorium (även utanför Republiken Irlands politiska gränser) irländskt medborgarskap. Barnet förvärvade således denna nationalitet. Barnet förvärvade däremot inte brittiskt medborgarskap, eftersom det inte uppfyllde kraven för detta enligt tillämplig lagstiftning i Förenade kungariket. Efter födelsen bosatte sig Man Chen med sitt barn i Cardiff, Wales, och ansökte där om permanent uppehållstillstånd för båda, men hennes ansökan avslogs. Den domstol till vilken beslutet överklagades ställde en fråga till domstolen angående huruvida detta avslagsbeslut var lagligt, och påpekade att modern och barnet var ekonomiskt oberoende, att de inte var beroende av offentliga medel och att det inte heller var sannolikt att de skulle bli beroende av sådana och slutligen att de hade en sjukförsäkring.

Det förhållande att omständigheterna i målet rör ett barn i späda ålder möjliggjorde för domstolen att göra ett första uttalande. Innehavet av rättigheter enligt fördraget och sekundärrätten i fråga om fri rörlighet för personer är inte villkorat av att personen i fråga uppnått den ålder som krävs för att hon själv skall kunna utöva dessa rättigheter. Själva åtnjutandet av dessa rättigheter är inte heller underkastat ett krav på en minimiålder.

Domstolen erinrade, vad beträffar barnets uppehållsrätt, om den direkta effekten av artikel 18 EG. Barnet har, redan på grund av att det är medborgare i en medlemsstat och därmed även unionsmedborgare, rätt att åberopa den uppehållsrätt som garanteras i denna bestämmelse. Det är emellertid nödvändigt att ta hänsyn till de begränsningar och

villkor som gäller för denna rättighet, särskilt artikel 1.1 i direktiv 90/364,² enligt vilken medlemsstaterna har rätt att fordra att de berörda omfattas av en sjukförsäkring och att de har tillräckliga tillgångar. Domstolen konstaterade att så var fallet i förevarande mål. Den preciserade dessutom att det saknade betydelse att barnets tillräckliga tillgångar tillhandahölls av dess moder, och att det inte självt hade några tillgångar. Man kan, enligt domstolen, inte till villkoret om tillräckliga tillgångar lägga ett villkor om tillgångarnas ursprung. Vad beträffar det förhållandet att Man Chen begett sig till Irland i det enda syftet att hennes barn skulle förvärva medborgarskap i en medlemsstat, för att både barnet och hon själv därefter skulle kunna beviljas uppehållstillstånd i Förenade kungariket, erinrade domstolen om att fastställandet av de kriterier som skall gälla för förvärv och förlust av medborgarskap hör till varje medlemsstats behörighet. En medlemsstat har inte rätt att inskränka verkningarna av att en person har erhållit medborgarskap i en annan medlemsstat, genom att ställa ytterligare villkor för att detta medborgarskap skall erkännas när det gäller utövandet av de grundläggande friheter som föreskrivs i fördraget.

Vad beträffar moderns uppehållsrätt påpekade domstolen att det i direktiv 90/364 föreskrivs en uppehållsrätt för släktingar i föregående led till innehavaren av uppehållstillståndet, som är beroende av denne för sin försörjning, vilket innebär att familjemedlemmens materiella tillgångar garanteras av innehavaren av uppehållstillståndet. Domstolen konstaterade att det i detta mål var precis den omvända situationen som gällde. Man Chen kunde således inte anses vara en släkting i föregående led som var "beroende" av sitt barn "för sin försörjning". Om ett barn har rätt till uppehållstillstånd enligt artikel 18 EG och direktiv 90/364, kan man däremot inte förvägra den förälder som har den faktiska vårdnaden om barnet att uppehålla sig med sitt barn i värdmedlemsstaten, eftersom det skulle innebära att barnets uppehållstillstånd blev helt verkningslöst.

3.3. Inom området för **fri rörlighet för varor** har domstolen bland annat haft tillfälle att pröva nationell lagstiftning om sammansättning av livsmedel och om livsmedelstillskott samt lagstiftning om förpackningar för drycker.

I dom av den 5 februari 2004 i mål C-95/01, *Greenham och Abel* (REG 2004, s. I-1333), uttalade sig domstolen angående frågan huruvida en medlemsstat, såvida inte förhandstillstånd beviljats, kan förbjuda saluföring inom sitt territorium av livsmedel som lagligen tillverkats och saluförts i en annan medlemsstat, med motiveringen att dessa livsmedel tillförts andra näringsämnen än dem som enligt nationell lagstiftning får tillföras livsmedel avsedda för mänsklig konsumtion, till exempel vitaminer i större doser än vad som är rekommenderat dagligt intag eller som överskrider de säkerhetsnivåer som har fastställts av nationella myndigheter. Frågan hade ställts i en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG från Tribunal de grande instance de Paris (Frankrike), vid vilken brottmålsförfaranden inletts mot företagsledare i ett bolag som distribuerar livsmedel.

Domstolen konstaterade att en sådan nationell lagstiftning som den som var aktuell i målet vid den nationella domstolen visserligen utgjorde en åtgärd med verkan motsvarande kvantitativa importrestriktioner, men att den kunde vara motiverad enligt

² Rådets direktiv 90/364/CEE av den 28 juni 1990 om rätt till bosättning (EGT L 180, s. 26; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 58).

artikel 30 EG, under förutsättning att vissa krav var uppfyllda. En sådan lagstiftning skall nämligen för det första innehålla föreskrifter om ett förfarande som möjliggör för de ekonomiska aktörerna att få ett näringsämne registrerat på den nationella förteckningen över tillåtna ämnen. Detta förfarande skall vara lättillgängligt, kunna avslutas inom rimlig tid och, i förekommande fall skall talan kunna väckas mot ett avslagsbeslut. En ansökan om registrering av ett näringsämne på den nationella förteckningen över tillåtna ämnen skall för det andra avslås av de behöriga nationella myndigheterna endast om ämnet medför en verklig risk för folkhälsan. Domstolen preciserade att risken för folkhälsan skall utvärderas utifrån de mest tillförlitliga vetenskapliga uppgifter som finns tillgängliga och de senaste resultaten av den internationella forskningen. Domstolen erinrade slutligen om att en sådan lagstiftning, som utgör ett undantag till den fria rörligheten för varor inom gemenskapen, skall begränsas till vad som verkligen är nödvändigt för att garantera skyddet för folkhälsan och vara proportionerlig i förhållande till det eftersträfvade syftet.

I en dom som meddelades samma dag i mål C-24/00, *kommissionen mot Frankrike* (REG 2004, s. I-1277), fastställde domstolen att Frankrike hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 28 EG, just på grund av att denna stat varken hade föreskrivit något förfarande för registrering i förteckningen över tillåtna näringsämnen som var lättillgängligt, öppet för insyn och kunde avslutas inom rimlig tid, eller grundat sin motivering att vägra registrering på en grundlig utvärdering av den verkliga risken för folkhälsan.

I mål C-387/99, *kommissionen mot Tyskland* (dom av den 29 april 2004, REG 2004, s. I-3751), och i mål C-150/00, *kommissionen mot Österrike* (dom av den 29 april 2004, REG 2004, s. I-3887), väckte kommissionen talan om fördragsbrott mot dessa stater vid domstolen för åsidosättande av principen om fri rörlighet för varor enligt artikel 28 EG på grund av att den i flera klagomål uppmärksammats på den administrativa praxis i Tyskland och Österrike som bestod i att vissa vitamin- eller mineralpreparat, som lagligt salufördes som kosttillskott i den medlemsstat de importerats från, automatiskt klassificerades såsom läkemedel när de innehöll mer än den dagliga dosen av dessa ämnen (mål C-150/00) eller innehöll tre gånger mer än denna dos (mål C-387/99).

Till stöd för sin talan i dessa mål gjorde kommissionen i huvudsak gällande att det, i varje enskilt fall och med hänsyn till de farmakologiska egenskaper som ett vitamin eller ett mineral har enligt aktuella vetenskapliga rön, skall avgöras huruvida ett vitamin eller ett mineral är ett läkemedel. Ett vitamins eller ett minerals skadlighetsgrad varierar nämligen. Att tillämpa samma allmänna och abstrakta tillvägagångssätt för alla dessa ämnen går således utöver vad som är nödvändigt för att säkerställa skyddet för hälsan enligt artikel 30 EG. Ett sådant tillvägagångssätt är därför inte proportionerligt. Det hinder för den fria rörligheten för varor som ifrågasatt praxis medför är således inte motiverat, även om det har ett legitimt syfte.

Domstolen bekräftade kommissionens bedömning och konstaterade att de nationella myndigheterna, för att avgöra huruvida vitamin- eller mineralpreparat skall betecknas som läkemedel i den mening som avses i direktiv 65/65 om farmaceutiska specialiteter, under domstolskontroll i varje enskilt fall skall göra ett ställningstagande utifrån en samlad bedömning av preparatens egenskaper. Bland dessa egenskaper ingår bland annat preparatens sammansättning, deras farmakologiska egenskaper, deras användningssätt, hur spridda de är, konsumenternas kännedom om preparaten och de

risker som användning av preparaten kan medföra. Domstolen påpekade att en klassificering av ett vitamin- eller mineralpreparat såsom läkemedel som grundas enbart på den rekommenderade dagliga dosen av det näringsämne som preparatet innehåller inte fullt ut uppfyller kravet på en klassificering utifrån varje preparats farmaceutiska egenskaper. Även om den vitamin- eller mineralkoncentration över vilken ett preparat klassificeras som läkemedel alltså varierar beroende på det aktuella vitaminet eller det aktuella mineralet, följer det inte nödvändigtvis härav att alla preparat som innehåller mer än den rekommenderade dagliga dosen av ett av dessa ämnen – eller mer än tre gånger denna dos – omfattas av definitionen av läkemedel i den mening som avses i direktiv 65/65.³

Domstolen fortsatte med att konstatera att ifrågasatt praxis under sådana förhållanden skapar hinder för handeln, eftersom sådana preparat som lagligen saluförs eller tillverkas i andra medlemsstater såsom kosttillskott endast kan saluföras i Tyskland och Österrike efter det att de har genomgått det förfarande för godkännande för försäljning som gäller för läkemedel. Detta hinder kan emellertid inte vara motiverat på grundval av artikel 30 EG. Visserligen har medlemsstaterna enligt denna bestämmelse ett visst utrymme för skönsmässig bedömning med avseende på skyddet av folkhälsan, men det krävs att de åtgärder som vidtas skall vara proportionerliga i förhållande till det eftersträlvade syftet, och att detta inte skulle ha kunnat uppnås genom åtgärder med mindre restriktiv verkan på handeln inom gemenskapen. Domstolen påpekade i detta avseende att den systematiska karaktären av ifrågasatt praxis inte gjorde det möjligt att identifiera och utvärdera en reell risk för folkhälsan, vilket skulle kräva en fördjupad utvärdering från fall till fall av de verkningar som tillsatser av de aktuella vitaminerna och mineralerna kan ha. Således skall ett preparat vars saluförande inte innebär någon reell risk för folkhälsan också godkännas för försäljning som läkemedel. Mot bakgrund av detta fastställde domstolen att Tyskland och Österrike underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 28 EG.

Domstolen har i två olika domar, nämligen i dom av den 14 december 2004 i mål C-463/01, *kommissionen mot Tyskland* (REG 2004, s. I-0000), och i dom av den 14 december 2004 i mål C-309/02, *Radlberger Getränke och S. Spitz* (REG 2004, s. I-0000), uttalat sig om förenligheten med gemenskapsrätten av åtgärder som vidtagits i Tyskland för att komma till rätta med det miljöproblem som orsakats av dryckesförpackningar. I denna medlemsstat är producenter och distributörer av drycker i engångsförpackningar i princip skyldiga att ta ut pant och ta emot returförpackningar. De kan emellertid uppfylla sin skyldighet genom att delta i ett integrerat insamlingssystem. De fråntas denna möjlighet om den procentuella andelen drycker som sålts i Tyskland, förpackade i återanvändbara förpackningar, understiger en viss nivå under två på varandra följande år.

I mål C-463/01 är det fråga om en talan om fördragsbrott som kommissionen väckt mot Tyskland. Enligt fördragets väktare utgör den ovannämnda lagstiftningen ett hinder för handeln. Producenter av mineralvatten, vilka alla måste buteljera vid källan enligt ett gemenskapsrättsligt direktiv, åläggs nämligen en särskild börda när de är etablerade i andra medlemsstater.

³ Rådets direktiv 65/65/CEE av den 26 januari 1965 om tillnärmning av bestämmelser som fastställts genom lagar eller andra författningar och som gäller farmaceutiska specialiteter (EGT L 22, s. 369; svensk specialutgåva, område 13, volym 1, s. 67).

Förhandsavgörandet i mål C-309/02 rör samma sakfråga. De österrikiska bolagen Radlberger och Spitz exporterar läskande drycker till Tyskland och är anslutna till ett integrerat avfallsinsamlingssystem, nämligen "Der Grüne Punkt". Dessa två bolag väckte talan vid Verwaltungsgericht Stuttgart och gjorde gällande att det tyska kvotsystem för återanvändbara förpackningar och de skyldigheter som följer härav strider mot direktiv 94/62⁴ och mot de bestämmelser i fördraget som rör fri rörlighet för varor. Den tyska domstolen beslutade att vilandeförklara målet och begära ett förhandsavgörande av domstolen.

Domstolen ansåg att den tyska lagstiftningen, eftersom direktiv 94/62 inte innebär att de nationella systemen för återvinning av förpackningar harmoniserats till fullo, kan bedömas utifrån EG-fördragets bestämmelser om fri rörlighet för varor.

Även om denna nationella lagstiftning tillämpas utan åtskillnad påverkar den saluförandet av drycker producerade i Tyskland och drycker från andra medlemsstater på olika sätt. En övergång från ett integrerat system för insamling av förpackningar till ett system med pant och individuell returnering medför i allmänhet extra kostnader för alla producenter. De producenter som är etablerade utanför Tyskland använder emellertid engångsförpackningar i mycket större omfattning än de tyska producenterna. Dessa åtgärder hindrar därför saluförandet av vatten från andra medlemsstater.

Vad beträffar frågan huruvida bestämmelserna är motiverade med hänsyn till skyddet för miljön fann domstolen att inrättandet av ett system med pant och individuell returnering bidrar till att förbättra återvinningen av förpackningsavfall och till mindre avfall i naturen. Sannolikheten för att systemet kommer att ändras i riktning mot ett tvingande pantsystem bidrar dessutom till en minskning av avfall genom att bolagen ges incitament att använda sig av återanvändbara förpackningar. Den nationella lagstiftningen är således nödvändig för att kunna uppnå det avsedda målet.

Denna lagstiftning, som innebär att genomförandet av ett system med pant och individuell returnering görs beroende av andelen återanvändbara förpackningar, skall likväl vara proportionerlig. Detta är enligt domstolen endast fallet om det föreskrivs en skälig övergångsperiod för att säkerställa att de berörda producenterna och distributörerna faktiskt kan delta i ett funktionsdugligt system.

I domen i mål C-309/02 ansåg domstolen att det ankom på den nationella domstolen att avgöra huruvida detta villkor var uppfyllt.

I domen i mål C-463/01, som rörde mineralvatten som skall buteljeras vid källan, fann domstolen att den nationella lagstiftningen stred mot proportionalitetsprincipen, eftersom den övergångsperiod som myndigheterna beviljade endast var sex månader.

3.4. Inom området för **den fria rörligheten för arbetstagare** bör fyra mål som anhängiggjorts vid domstolen genom begäran om förhandsavgörande nämnas särskilt. Den första begäran framställdes i mål C-138/02, *Collins* (dom av den 23 mars 2004, REG 2004, s. I-2703), inom ramen för en tvist som var föremål för prövning vid en

⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 94/62/EG av den 20 december 1994 om förpackningar och förpackningsavfall (EGT L 365, s. 10; svensk specialutgåva, område 15, volym 13, s. 266).

domstol i Förenade kungariket. I denna medlemsstat ställs som villkor för att en arbetssökande skall beviljas "bidrag till arbetssökande" att denne är stadigvarande bosatt eller kan anses vara arbetstagare i den mening som avses i förordning nr 1612/68⁵ eller har rätt till bosättning i Förenade kungariket enligt direktiv 68/360. Brian Francis Collins, som är född i Förenta staterna, har såväl amerikanskt som irländskt medborgarskap. Efter att han inom ramen för sina universitetsstudier år 1978 tillbringat en termin i Förenade kungariket och därefter, under tio månader åren 1980 och 1981, haft tillfälliga arbeten i barer och inom säljsektorn, återkom han år 1998 för att söka arbete. Han ansökte om bidrag till arbetssökande, vilket avslogs med hänvisning till att han inte kunde anses vara varaktigt bosatt, inte var en arbetstagare i den mening som avses i förordning nr 1612/68 och inte heller, i enlighet med direktiv 68/360,⁶ hade rätt till bosättning i nämnda stat. Tre tolkningsfrågor ställdes till domstolen i detta sammanhang. De två första rörde förordningen respektive direktivet och den tredje, som var allmänt hållen, rörde den eventuella förekomsten av en gemenskapsrättslig bestämmelse eller princip som kunde utgöra stöd för den berördes yrkande.

Domstolen ansåg, vad beträffar egenskapen som arbetstagare i den mening som avses i förordning nr 1612/68, att det, eftersom det gått sjutton år sedan den senaste yrkesverksamheten i denna medlemsstat, inte fanns en tillräckligt klar anknytning till arbetsmarknaden i Förenade kungariket. Brian Francis Collins ställning ansågs därför vara jämförlig med den som varje person som söker en första anställning har. Domstolen erinrade i detta avseende om att man måste skilja mellan personer som söker en anställning i värdmedlemsstaten utan att de tidigare arbetat där och de som redan inträtt på arbetsmarknaden i denna medlemsstat. Medan de förstnämnda endast omfattas av principen om likabehandling med avseende på tillträde till en anställning, kan de sistnämnda på grundval av artikel 7.2 i förordning nr 1612/68 göra gällande en rätt till samma sociala och skattemässiga förmåner som landets egna arbetstagare. Domstolen ansåg i detta fall att den berörde inte var arbetstagare, eftersom denna beteckning endast avser personer som redan har inträtt på arbetsmarknaden. Eftersom begreppet arbetstagare emellertid inte används på ett enhetligt sätt i förordning nr 1612/68, anmodade domstolen den nationella domstolen att pröva huruvida begreppet verkligen skall förstås på detta sätt i lagstiftningen i Förenade kungariket.

Vad beträffar direktiv 68/360 erinrade domstolen först om att medlemsstaternas medborgare i fördraget tillerkänns en rätt att uppehålla sig i andra medlemsstater för att söka anställning. Denna uppehållsrätt kan begränsas i tiden. Den rätt till bosättning i en medlemsstat som avses i direktiv 68/360 är däremot förbehållen medborgare som redan har en anställning i denna medlemsstat. Eftersom så inte är fallet beträffande Brian Francis Collins, kan han inte göra gällande någon rätt enligt detta direktiv.

Domstolen granskade slutligen lagstiftningen i Förenade kungariket med avseende på den grundläggande principen om likabehandling. Medborgare i en medlemsstat som söker arbete i en annan medlemsstat omfattas i detta avseende, enligt domstolen, av

⁵ Rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen (EGT L 257, s. 2; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 33).

⁶ Rådets direktiv 68/360/EEG av den 15 oktober 1968 om avskaffande av restriktioner för rörlighet och bosättning inom gemenskapen för medlemsstaternas arbetstagare och deras familjer (EGT L 257, s. 13; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 44).

tillämpningsområdet för artikel 48 i fördraget och har följaktligen rätt till likabehandling i enlighet med artikel 48.2. Omfattar denna rätt till likabehandling emellertid även ekonomiska förmåner, som bidraget till arbetssökande? Svaret är mot bakgrund av domstolens rättspraxis, enligt vilken rätten till likabehandling vad gäller sociala och skattemässiga förmåner endast gäller för personer som redan inträtt på arbetsmarknaden, medan övriga endast har rätt till likabehandling med avseende på just tillträdet till arbete, *a priori* nekande. Domstolen fann emellertid att det, med beaktande av inrättandet av unionsmedborgarskapet och den tolkning som gjorts i rättspraxis av unionsmedborgarnas rätt till likabehandling, inte längre är möjligt att utesluta en ekonomisk förmån som är avsedd att underlätta tillträdet till arbete på en medlemsstats arbetsmarknad från tillämpningsområdet för artikel 48.2 i fördraget, i vilken principen om likabehandling kommer till uttryck. I förevarande fall kan villkoret om bosättning i brittisk rätt lättare uppfyllas av de inhemska medborgarna. Villkoret kan endast vara motiverat om det är grundat på objektiva hänsyn som är oberoende av de berörda personernas nationalitet och som står i proportion till det syfte som eftersträvas med de nationella bestämmelserna. Domstolen erinrade om att det är legitimt att den nationella lagstiftaren vill säkerställa att det finns ett faktiskt samband mellan den person som söker bidraget och arbetsmarknaden, bland annat genom att det konstateras att personen i fråga under en rimlig tidsrymd verkligen har sökt arbete. För att vara proportionerligt får ett villkor på en viss tids bosättning som uppställs i detta syfte emellertid inte gå längre än vad som är nödvändigt för att de nationella myndigheterna skall kunna försäkra sig om att den berörda personen verkligen söker arbete.

Det andra målet, mål C-456/02, *Trojani* (dom av den 7 september 2004, REG 2004, s. I-0000), rörde en fransk medborgare, utan tillgångar, som togs emot av ett härbärge tillhörande Frälsningsarmén i Bryssel, där han i utbyte mot husrum och lite fickpengar fick utföra olika sysslor under cirka 30 timmar per vecka enligt ett individuellt återanpassningsprogram. Frågan var huruvida han kunde göra anspråk på en uppehållsrätt i egenskap av arbetstagare, egenföretagare eller person som tillhandahåller eller tar emot tjänster, i den mening som avses i artiklarna 39 EG, 43 EG och 49 EG. För det fall så inte var fallet kunde han då anses ha denna rätt genom direkt tillämpning av artikel 18 EG, redan på grund av sin ställning som unionsmedborgare?

Tribunal de travail de Bruxelles begäran om förhandsavgörande rörde uppehållsrätten, trots att talan väckts vid den nationella domstolen till följd av att Centre public d'aide sociale (CPAS) i Bryssel vägrat bevilja den berörde existensminimumbidrag (minimex).

Domstolen erinrade inledningsvis, vad beträffar uppehållsrätten i egenskap av arbetstagare, om tolkningen i gemenskapsrätten av begreppet arbetstagare. Kännetecknande för ett arbetsförhållande är att en person under en viss tid mot ersättning utför arbete åt en annan person under dennes ledning. Anställningsförhållandets *sui generis*-karaktär enligt nationell rätt, den berördes produktivitetsnivå, varifrån medlen till ersättningen kommer och huruvida lönenivån är låg saknar i detta avseende betydelse. Domstolen påpekade att rekvisiten för ett anställningsförhållande i förevarande fall var uppfyllda, det vill säga att det var fråga om ett lydnadsförhållande och utbetalning av en ersättning. De förmåner i natura och pengar som den berörde erhöll från Frälsningsarmén utgjorde nämligen ett vederlag för de sysslor som denne utförde åt härbärgets under ledning av detta. Det återstod emellertid att avgöra huruvida dessa sysslor kunde anses utgöra ett verkligt och faktiskt arbete. Om det arbete som utförs har

så liten omfattning att det framstår som marginellt och sidoordnat kan den berörde nämligen inte anses vara arbetstagare. Domstolen överlät åt den nationella domstolen att bedöma huruvida arbetet var verkligt och faktiskt, men gav den viss ledning. Det som skall kontrolleras är särskilt om de sysslor som utförs kan anses vara sådana som normalt sett tillhör arbetsmarknaden, med beaktande av den mottagande institutionens ställning och arbetsmetoder, det sociala återanpassningsprogrammets innehåll, vilket slags sysslor det rör sig om och under vilka villkor de utförs.

Domstolen påpekade för övrigt att bestämmelserna om etableringsrätt inte var tillämpliga, eftersom det i förevarande mål fastställts att det rörde sig om avlönat arbete, och inte heller bestämmelserna om frihet att tillhandahålla tjänster, vilka inte gäller för en verksamhet som utövas permanent eller åtminstone utan någon förutsägbar tidsbegränsning.

Domstolen erinrade, vad beträffar en unionsmedborgares uppehållsrätt enligt artikel 18 EG, om denna bestämmelses direkta effekt, men preciserade samtidigt att rätten att göra anspråk på denna rätt inte är ovillkorlig. Den kan bli föremål för begränsningar och villkor, bland annat genom artikel 1 i direktiv 90/364,⁷ i vilken medlemsstaterna ges befogenhet att vägra medborgare i Europeiska unionen rätt till bosättning om de inte förfogar över tillräckliga tillgångar. Dessa begränsningar och villkor skall emellertid tillämpas med iakttagande av gemenskapsrätten, särskilt proportionalitetsprincipen. Domstolen påpekade att det i förevarande fall var bristen på tillgångar som medförde att den berörde ansökte om minimex, vilket innebär att direktiv 90/364 skall tillämpas och att den berörde inte kan göra anspråk på någon rätt med stöd av artikel 18 EG.

Domstolen konstaterade emellertid att den berörde beviljats uppehållstillstånd. Den preciserade därför *ex officio* att den berörde, med avseende på sådant socialt bistånd som minimex, kan åberopa artikel 12 EG och därmed få rätt att behandlas på samma sätt som inhemska medborgare.

Det tredje målet, mål C-386/02, *Baldinger* (dom av den 16 september 2004, REG 2004, s. I-0000), rörde tillämpningen av den österrikiska lagen om ersättning till krigsfångar, som antogs år 2000, i vilken det föreskrivs att en ekonomisk förmån skall utbetalas varje månad till före detta krigsfångar, under förutsättning att sökanden är österrikisk medborgare. I en begäran om förhandsavgörande frågades domstolen huruvida en sådan lagstiftning är förenlig med bestämmelserna om den fria rörligheten för arbetstagare. Den aktuella förmånen nekades i detta fall en före detta österrikisk medborgare, som varit krigsfånge i Sovjetunionen under åren 1945-1947, men som förvärvat svensk nationalitet år 1967 och därigenom förlorat sitt österrikiska medborgarskap.

Domstolen prövade den aktuella lagstiftningen mot bakgrund av i tur och ordning förordning nr 1408/71,⁸ förordning nr 1612/68⁹ och artikel 39.2 EG.

⁷ Rådets direktiv 90/364/EEG av den 28 juni 1990 om rätt till bosättning (EGT L 180, s. 26; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 58).

⁸ Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, i dess ändrade och uppdaterade lydelse enligt rådets förordning (EG) nr 118/97 av den 2 december 1996 (EGT L 28, 1997, s. 1).

⁹ Rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen (EGT L 257, s. 2; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 33).

Domstolen noterade, vad beträffar förordning nr 1408/71, att denna förordning inte gäller för en sådan förmån, eftersom den omfattas av artikel 4.4 i förordningen, enligt vilken förordningen inte gäller "förmåner till offer för krig eller dess följder". Domstolen konstaterade att den aktuella förmånen beviljas för att uttrycka ett nationellt erkännande för de umbäranden vilka före detta krigsfångar, som visar att de har drabbats av en längre fångenskap, har lidit. Förmånen utbetalas härvid som en motprestation för de tjänster som de berörda har utfört för sitt land.

Domstolen resonerade på samma sätt med avseende på förordning nr 1612/68. En sådan förmån faller utanför förordningens tillämpningsområde, eftersom den inte utgör en av de förmåner som landets arbetstagare huvudsakligen beviljas på grund av deras ställning som arbetstagare eller på grund av deras bosättning inom landets territorium. Förmånen har därför inte de väsentliga egenskaper som sådana "sociala förmåner" har som avses i artikel 7.2 i denna förordning.

Domstolen drog slutligen samma slutsats i fråga om artikel 39.2 EG, som avser anställning, lön och övriga arbets- och anställningsvillkor. Domstolen ansåg att denna bestämmelse inte kan anses omfatta ersättning för de tjänster som medborgarna har utfört för sitt land under krigstid och vars huvudsyfte är att erbjuda dem en förmån för de umbäranden som de har lidit för detta land.

Det fjärde målet, mål C-400/02, *Merida* (dom av den 16 september 2004, REG 2004, s. I-0000), avsåg en tvist inför en tysk domstol. I Tyskland föreskrivs, i det kollektivavtal som gäller för civila arbetstagare vid de utländska militära trupper som är stationerade i Förbundsrepubliken Tyskland, bland annat att den tyska staten skall utbetala ett övergångsstöd till dessa arbetstagare när deras anställningskontrakt har sagts upp. Gerard Merida, en fransk medborgare, arbetade vid de franska trupper som var stationerade i Baden-Baden fram till år 1999, varefter han beviljades detta stöd. Det sätt på vilket stödet beräknades föranledde honom emellertid att väcka talan mot tyska staten. Nämda stöd beräknas nämligen på grundval av lönen, från vilken det görs ett fiktivt avdrag för tysk skatt på inkomst av tjänst, även om lönen, såsom var fallet för Gerard Merida, skall beskattas i bosättningsstaten, i förevarande fall Frankrike, i enlighet med ett dubbelbeskattningsavtal mellan de två länderna. Bundesarbeitsgericht frågade domstolen huruvida det aktuella beräkningssättet var förenligt med artikel 39 EG.

I sitt svar på tolkningsfrågan hänvisade domstolen, förutom till den ovannämnda bestämmelsen i EG-fördraget, till diskrimineringsförbudet i artikel 7.4 i förordning nr 1612/68.¹⁰ Domstolen erinrade först om att en bestämmelse i nationell rätt, såvida den inte är objektivt motiverad och står i proportion till sitt syfte, skall anses vara indirekt diskriminerande om den till sin natur är sådan att det finns risk för att migrerande arbetstagare drabbas i högre grad än inhemska arbetstagare och det följaktligen föreligger en risk för att bestämmelsen särskilt missgynnar migrerande arbetstagare. Domstolen konstaterade därefter att det fiktiva avdraget för tysk skatt på inkomst av tjänst från lönen vid fastställelsen av beräkningsunderlaget för övergångsstödet i detta fall missgynnade migrerande arbetstagare som Gerard Merida. Medan tillämpningen av detta beräkningssätt under det första året efter anställningens upphörande tillförsäkrar

¹⁰ Rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen (EGT L 257, s. 2; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 33).

personer bosatta i Tyskland en inkomst som motsvarar den som skulle utbetalats till en aktivt verksam, är detta inte fallet för personer som är bosatta i Frankrike och vars stöd – i likhet med vad som tidigare var fallet med deras lön – skall beskattas i Frankrike.

Den tyska regeringen gjorde, för att motivera tillämpningen av det ifrågasatta beräkningssättet med avseende på gränsarbetare, gällande att det ledde till en enklare administration och begränsade finansieringskostnaderna. Domstolen underkände på ett tydligt sätt dessa invändningar, som inte under några omständigheter skulle kunna motivera att de skyldigheter som följer av EG-fördraget inte iakttas.

3.5. Mål C-36/02, *Omega* (dom av den 14 oktober 2004, REG 2004, s. I-0000), rörde **friheten att tillhandahålla tjänster**. Omega, ett bolag bildat enligt tysk rätt, drev en anläggning i Bonn (Tyskland) som användes för att idka en sport – ”lasersport” – som var inspirerad av filmen ”Stjärnornas krig” och vid vilken modern laserteknik användes. Denna anläggning innehöll lasersiktesapparater som liknade kulsprutepistoler och sensorer som antingen installerats i skjutbanorna eller fästs på speldeltagarnas västar. Polismyndigheten, som ansåg att underhållningsspel med simulerade handlingar för att döda innebar ett åsidosättande av den mänskliga värdigheten och, således, en risk för den allmänna ordningen, ålade i beslut bolaget att upphöra med att använda de apparater som var avsedda för att beskjuta människor. Efter att Omega fått avslag på sin begäran om omprövning av polismyndighetens beslut och på sina överklaganden av detta beslut, överklagade bolaget det senare avslagsbeslutet till Bundesverwaltungsgericht.

Till stöd för sitt överklagande åberopade bolaget bland annat att det omtvistade beslutet strider mot friheten att tillhandahålla tjänster i artikel 49 EG, eftersom den ifrågasatta anläggningen var beroende av den sakkunskap som fanns i ett brittiskt bolag. Bundesverwaltungsgericht ansåg att även om anordnandet av ”spel med virtuellt dödande”, som de tidigare domstolarna fastställt, innebär ett åsidosättande av den mänskliga värdigheten som strider mot den tyska grundlagen, strider förbudet mot att anordna spel mot friheten att tillhandahålla tjänster i artikel 49 EG. Bundesverwaltungsgericht beslutade därför att med stöd av artikel 234 EG fråga domstolen huruvida det är förenligt med artikel 49 EG att förbjuda en näringsverksamhet som strider mot grundläggande nationella konstitutionella värderingar.

Domstolen konstaterade att Omega genom det omtvistade beslutet förbjudits att driva sin spelanläggning enligt den spelvariant som utvecklats av ett brittiskt bolag och lagligen saluförs av detta bolag i Förenade kungariket, bland annat genom franchising. Detta påverkar friheten att tillhandahålla tjänster som enligt artikel 49 EG tillkommer både säljare och köpare av dessa tjänster som är etablerade i en annan medlemsstat. Eftersom såväl gemenskapen som medlemsstaterna är skyldiga att iaktta de grundläggande rättigheterna, utgör skyddet av dessa emellertid, enligt domstolen, ett legitimt intresse som kan motivera en inskränkning i de skyldigheter som följer av gemenskapsrätten. Detta gäller även för skyldigheter som följer av en i fördraget garanterad grundläggande frihet, såsom friheten att tillhandahålla tjänster. Åtgärder som begränsar friheten att tillhandahålla tjänster kan emellertid anses vara motiverade med hänsyn till allmän ordning enbart om de är nödvändiga för att skydda de intressen som de avser att säkerställa och enbart om dessa mål inte kan uppnås genom åtgärder med mindre begränsande verkan. Domstolen påpekade dock att enbart det förhållandet att en medlemsstat har valt ett annat skyddssystem än det som har antagits i en annan

medlemsstat inte utesluter att sådana åtgärder är nödvändiga och står i proportion till sitt syfte. Med andra ord kan det som är tillåtet i Förenade kungariket vara förbjudet i Tyskland, under förutsättning att det visas att förbudet är nödvändigt och står i proportion till sitt syfte, vilket enligt domstolen faktiskt var fallet i förevarande mål. Förbudet mot att i vinstsyfte anordna underhållningsspel med simulerade våldshandlingar riktade mot människor, särskilt handlingar för att döda människor, motsvarar den skyddsnivå beträffande den mänskliga värdigheten som säkerställs i Förbundsrepubliken Tyskland genom den nationella författningen. Det omtvistade beslutet innehåller endast ett förbud mot den laserspelsvariant som går ut på att speldeltagarna skall skjuta på människor och går därför inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det eftersträlvade syftet. Domstolen fann därmed att beslutet inte kunde anses vara en åtgärd som oberättigat begränsar friheten att tillhandahålla tjänster.

3.6. Inom området för **fri rörlighet för kapital** skall domen av den 7 september 2004 i mål C-319/02, *Manninen* (REG 2004, s. I-0000), som rörde de finska bestämmelserna om beskattning av utdelning, nämnas. I dessa bestämmelser föreskrivs att en aktieägare i ett inhemskt bolag utöver utdelningen skall erhålla ett skattetillgodohavande som motsvarar den bolagsskatt som bolaget har erlagt. Vid beskattningen av utdelningen skall skattetillgodohavandet inräknas så att aktieägaren i praktiken inte behöver betala någon ytterligare skatt på utdelningen. Däremot utgår inget skattetillgodohavande om bolaget är etablerat i en annan medlemsstat.

Domstolen ansåg, trots att frågor om direkta skatter tillhör medlemsstaternas behörighet, att ett sådant system, som innebär att aktieägaren i slutändan inte beskattas för utdelningen, utan tvekan utgör en begränsning av den fria rörligheten för kapital i den mening som avses i artikel 56 EG, eftersom det endast tillämpas på utdelning från bolag som är etablerade i Finland. Systemet missgynnar därmed personer som erhåller utdelning från bolag som är etablerade i en annan medlemsstat, avskräcker dessa personer från att investera i sådana bolag och har samtidigt en inskränkande verkan på dessa bolag, eftersom det innebär att det blir svårare för dessa bolag att anskaffa kapital i Finland. Vad beträffar frågan huruvida denna begränsning eventuellt är motiverad, underkände domstolen det argument som grundades på artikel 58.1 a EG, enligt vilken det är tillåtet att behandla skattebetalare som har investerat sitt kapital på olika orter på skilda sätt. Domstolen erinrade om att detta undantag skall tolkas restriktivt och att det i sig är begränsat genom artikel 58.3 EG, som tar sikte på godtycklig diskriminering och förtäckta begränsningar. För att en särbehandling skall anses utgöra en sådan skillnad i behandling som är tillåten enligt artikel 58.1 EG och inte någon godtycklig diskriminering som är förbjuden enligt artikel 58.3 EG, måste den avse situationer som objektivt sett inte är lika eller motiveras av tvingande hänsyn av allmänintresse, såsom nödvändigheten av att upprätthålla skattesystemets inre sammanhang. Den skall dessutom vara förenlig med proportionalitetsprincipen.

Domstolen uteslöt först att det inte rörde sig om likadana situationer. Den ansåg att de aktieägare som är obegränsat skattskyldiga i Finland, med beaktande av de finska skattebestämmelsernas syfte, nämligen att förhindra dubbelbeskattning – bolagsskatt och därefter inkomstskatt – av den vinst som delas ut av det bolag som investeringen avser, befinner sig i likadana situationer oavsett om de erhåller utdelning från ett inhemskt bolag eller från ett bolag etablerat i en annan medlemsstat, eftersom utdelningen i båda

fallen, med bortseende från möjligheten till skattetillgodohavande, kan bli föremål för dubbelbeskattning.

De regeringar som inkom med yttranden – närmare bestämt den finska och den franska regeringen samt Förenade kungarikets regering – åberopade till stöd för de ifrågasatta bestämmelserna även behovet att upprätthålla det inre sammanhanget i skattesystemet. Sedan domstolen i domarna av den 28 januari 1992 i mål C-204/90, *Bachmann* (REG 1992, s. I-249; svensk specialutgåva, tillägg, s. 31), och i mål C-300/90, *kommissionen mot Belgien* (REG 1992, s. I-305), i princip godtagit att detta begrepp kan motivera en inskränkning av de grundläggande friheter som garanteras i fördraget, har detta begrepp åberopats vid upprepade tillfällen, men hittills utan framgång. I domen i målet *Manninen* fick domstolen på nytt tillfälle att erinra om att det, för att ett argument som avser en sådan motivering skall vinna framgång, krävs att det finns ett direkt samband mellan den berörda skatteförmånen och kompensationen för denna genom ett fast skatteavdrag. Ett sådant argument skall dessutom prövas med beaktande av det ändamål som eftersträvas genom de aktuella skattebestämmelserna. I förevarande fall syftar bestämmelserna till att undvika dubbelbeskattning. Även om det verkligen finns ett samband mellan skatteförmånen (skattetillgodohavandet) och det kompenserande skatteuttaget (den bolagsskatt som betalats av bolag etablerade i Finland), är dessa bestämmelser emellertid inte nödvändiga för att upprätthålla skattesystemets inre sammanhang. Enligt domstolen utgör det en mindre begränsande åtgärd, som inte äventyrar det inre sammanhanget i skattesystemet, att bevilja en aktieägare i ett bolag etablerat i en annan medlemsstat ett skattetillgodohavande som motsvarar den bolagsskatt som detta bolag har betalat i den medlemsstaten.

Domstolen ansåg att det under dessa omständigheter är nödvändigt att, vid beräkningen av det skattetillgodohavande som skall beviljas en aktieägare som har erhållit utdelning från ett bolag som är etablerat i en annan medlemsstat, även ta hänsyn till den skatt som verkligen betalats av detta bolag i denna medlemsstat. Eventuella svårigheter att fastställa denna skatt kan inte rättfärdiga en sådan begränsning av den fria rörligheten för kapital som den som de finska bestämmelserna ger upphov till.

3.7. Vad beträffar **konkurrensreglerna** skall nio mål, varav fyra mål är förenade, uppmärksammas.

I de förenade målen C-264/01, C-306/01, C-354/01 och C-355-01, *AOK-Bundesverband m.fl.* (dom av den 16 mars 2004, REG 2004, s. I-2493), ställde Oberlandesgericht Düsseldorf och Bundesgerichtshof flera frågor till domstolen angående tolkningen av artiklarna 81, 82 och 86 i EG-fördraget i samband med tvister mellan sjukförsäkringskassornas förbund och läkemedelsföretag, angående de fasta belopp för högsta ersättning från sjukförsäkringskassorna för kostnader för läkemedel och sjukvårdsmaterial, som införts av den tyska lagstiftaren i ett försök att komma till rätta med det underskott som skapats i det lagstadgade sjukförsäkringssystemet.

Oberlandesgericht Düsseldorf och Bundesgerichtshof frågade domstolen huruvida konkurrensbestämmelserna i EG-fördraget utgör hinder mot att en grupp sjukförsäkringskassor, såsom sjukförsäkringskassornas förbund, fastställer fasta belopp för det högsta pris som sjukförsäkringskassorna skall betala för läkemedel. Bundesgerichtshof ville även, om den frågan skulle besvaras jakande, få klarhet i

huruvida det föreligger en skyldighet att meddela ett förbudsföreläggande mot tillämpningen av dessa fasta maxbelopp, dels en rätt till ersättning för den skada som uppkommit till följd av deras tillämpning, som kan göras gällande mot dessa grupper.

Domstolen upprepade sin slutsats i målet Poucet och Pistre, enligt vilken begreppet företag, i gemenskapens konkurrensrätt, inte avser organ med uppgift att administrera lagstadgade sjukförsäkringar och pensionssystem, vilka uteslutande fyller en social funktion och inte bedriver ekonomisk verksamhet. Domstolen ansåg då att detta gällde sjukförsäkringskassor som, även om lagstiftaren beviljat dem ett visst handlingsutrymme vid fastställandet av avgiftsnivåer i syfte att främja en god förvaltning, enligt lag var skyldiga att tillhandahålla sina anslutna obligatoriska förmåner som väsentligen var identiska och som utgavs oberoende av avgifternas storlek. Domstolen fastställde följaktligen i förevarande mål att "sjukförsäkringskassornas förbund, när de fastställer de fasta maxbeloppen, endast utför en administrativ uppgift i det tyska socialförsäkringssystemet som de ålagts i lag, och att de inte handlar i egenskap av företag som bedriver ekonomisk verksamhet" (punkt 64). Artiklarna 81 EG och 82 EG är således inte tillämpliga på sådana åtgärder.

I mål C-418/01, *IMS Health* (dom av den 29 april 2004, REG 2004, s. I-5039), ställde Landgericht Frankfurt am Main i en begäran om förhandsavgörande frågor till domstolen angående tolkningen av artikel 82 i fördraget i samband med en tvist mellan två bolag, specialiserade på marknadsstudier inom läkemedels- och hälsovårdsområdet, angående det ena bolagets krav på att använda en områdesstruktur som utvecklats av det andra bolaget för tillhandahållande av uppgifter om regional försäljning av läkemedel i Tyskland.

Landgericht Frankfurt am Main, som ansåg att ett företag inte kan utöva sin rättighet att låta förbjuda all olaglig användning av dess verk, om företaget gör sig skyldigt till missbruk, i den mening som avses i artikel 82 EG, genom att vägra att bevilja licens till ett annat företag på rimliga villkor, ställde tre frågor till domstolen angående tolkningen av nämnda bestämmelse i fördraget.

Domstolen fastställde att "vid bedömningen av huruvida en vägran av ett företag i en dominerande ställning att bevilja en licens för användning av en områdesstruktur, som skyddas genom en immateriell rättighet som företaget innehar, utgör missbruk av dominerande ställning, skall omfattningen av användarnas deltagande vid utvecklingen av nämnda struktur och den ansträngning som de potentiella användarna är tvungna att göra, särskilt de kostnader som detta skulle vara förenat med, för att kunna förvärva marknadsstudier om regional försäljning av läkemedel som utförts på grundval av en annan struktur än den som är immaterialrättsligt skyddad, beaktas vid fastställandet av om den struktur som åtnjuter skydd är nödvändig för saluföring av studier av detta slag" (punkt 30). Med tillämpning av rättspraxis i målet Magill, fastställde domstolen vidare att "ett företag i en dominerande ställning, som innehar en immateriell rättighet avseende en områdesstruktur som är nödvändig för att tillhandahålla uppgifter om regional försäljning av läkemedel i en medlemsstat, missbrukar sin ställning i den mening som avses i artikel 82 EG om det vägrar att bevilja en licens för användning av denna struktur till ett annat företag som önskar tillhandahålla sådana uppgifter i samma medlemsstat när följande villkor är uppfyllda: – Det företag som har ansökt om licensen har för avsikt att, på marknaden för tillhandahållande av de ifrågavarande uppgifterna, erbjuda nya varor eller

tjänster som inte erbjuds av innehavaren av den immateriella rättigheten och för vilka det föreligger en potentiell efterfrågan från konsumenterna. – Licensvägran är inte motiverad av objektiva skäl. – Licensvägran innebär att innehavaren av den immateriella rättigheten är ensam på marknaden för tillhandahållande av uppgifter om regional försäljning av läkemedel i den berörda medlemsstaten och att all konkurrens utesluts från denna marknad” (punkt 52).

De övriga fyra mål som bör nämnas inom området för konkurrensreglerna rör statligt stöd.

I dom av den 29 april 2004 i mål C-372/97, *Italien mot kommissionen* (REG 2004, s. I-3679), uttalade sig domstolen angående en talan som väckts av Republiken Italien om delvis ogiltigförklaring av kommissionens beslut 98/182/EG av den 30 juli 1997, enligt vilket det stöd som beviljats under åren 1981–1995 av regionen Friuli-Venezia Giulia till företag som utför godstransporter på väg i denna region delvis var oförenligt med den gemensamma marknaden och delvis skulle återkrävas. Regionen Friuli-Venezia Giulia antog nämligen två väsentligen lika på varandra följande lagar, varav den senare ersatte den tidigare, om åtgärder för att främja och utveckla transport som är av intresse för regionen samt godstransport på väg för annans räkning. I lagarna föreskrevs tre åtgärder riktade till företag som utför verksamhet inom detta område och är etablerade i regionen. Åtgärderna avsåg räntesubventioner på lån som tagits för att täcka kostnader för uppbyggnad av infrastruktur och inköp av utrustning, finansiering av kostnader för leasing av fordon, släpvagnar eller påhängsvagnar samt anordningar för godshantering och underhåll och reparation av fordon, och slutligen, för sammanslutningar och andra föreningar, finansiering med upp till 50 procent av investeringskostnaderna för att uppföra eller köpa anordningar och utrustning.

Kommissionen skilde i sitt beslut, vid sin bedömning av den omtvistade stödordningen med avseende på artikel 87.1 EG, på stöd som beviljats företag som utför internationella transporter och stöd som beviljats företag som enbart utför lokala, regionala eller andra inhemska transporter, och vad beträffar det sistnämnda stödet, på om det beviljats före eller efter den 1 juli 1990, då förordning nr 4059/89 trädde i kraft och öppnade upp denna andra marknad för konkurrens inom gemenskapen. Mot bakgrund av att det ifrågasatta beslutet senare delvis ogiltigförklarades av förstainstansrätten på talan av vissa av mottagarföretagen (dom av den 15 juni 2000 i de förenade målen T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97–T-607/97, T-1/98, T-3/98–T-6/98 och T-23/98, *Alzetta m.fl. mot kommissionen*, REG 2000, s. II-2319), och att grunden för talan om ogiltigförklaring i förevarande mål således delvis bortfallit, eftersom kommissionen godtagit förstainstansrättens tolkning avseende det stöd som sedan den 1 juli 1990 beviljats företag som enbart utför lokala, regionala eller andra inhemska transporter, hade domstolen slutligt endast att pröva nämnda beslut till den del det i detta föreskrevs att det ifrågasatta stöd som beviljats företag som utför internationell godstransport på väg var oförenligt med den gemensamma marknaden.

Republiken Italien åberopade flera grunder och argument med syfte att förringa betydelsen av det beviljade stödet, vad beträffar såväl stödets obetydliga belopp som det förhållandet att majoriteten av stödmottagarna i huvudsak bedrev lokal verksamhet, av vilket den drog slutsatsen att stödet hade en minimal påverkan på handeln mellan medlemsstaterna och konkurrensen, för att härigenom försöka visa att stödet inte omfattades av förbudet i artikel

87.1 EG. Domstolen underkände dem alla och bekräftade i stället ett visst antal principer i sin rättspraxis. Republiken Italien gjorde gällande att kommissionen inte hade styrkt att det förelåg ett verkligt och konkret hot om snedvridning av konkurrensen, varvid domstolen erinrade om att, när stöd har beviljats av en medlemsstat utan föregående anmälan av projektet till kommissionen, det beslut i vilket det fastställs att detta stöd inte är förenligt med den gemensamma marknaden inte behöver motiveras med avseende på den verkliga effekten av detta stöd på konkurrensen eller på handeln mellan medlemsstaterna. Domstolen påminde även om att stödets relativt obetydliga belopp, eller det mottagande företags relativt ringa storlek, inte på förhand utesluter möjligheten att handeln mellan medlemsstaterna kan påverkas. Domstolen påminde i samma riktning om att villkoret för tillämpning av artikel 87.1 EG, enligt vilket stödet skall vara sådant att det kan påverka handeln mellan medlemsstaterna, inte är beroende av huruvida de tillhandahållna trafiktjänsterna är av lokal eller regional art eller hur viktig den berörda sektorn är. Domstolen fastställde dessutom än en gång att den omständigheten att en medlemsstat genom ensidiga åtgärder försöker anpassa konkurrensvillkoren i en viss näringssektor till de villkor som gäller i andra medlemsstater inte kan frånta dessa åtgärder deras karaktär av statligt stöd. Även om det i vissa fall kan framgå redan av de förhållanden under vilka stöd beviljas att stödet är av sådant slag att det kan påverka handeln mellan medlemsstaterna och snedvrida eller hota att snedvrida konkurrensen, åligger det emellertid kommissionen att åtminstone redogöra för dessa förhållanden i motiveringen till sitt beslut. Domstolen erinrade även om att det, vid undersökningen av stödets inverkan på konkurrensen och handeln mellan medlemsstaterna, åligger kommissionen att väga fördelarna med detta stöd mot dess negativa verkningar på handelsvillkoren och målet att bibehålla en sund konkurrens, och om att domstolsprövningen av utövandet av denna befogenhet att göra en skönsmässig bedömning är begränsad till en kontroll av att reglerna för handläggning och för motivering har följts, att de uppgifter om faktiska omständigheter som lagts till grund för det omtvistade beslutet är materiellt riktiga, att bedömningen av dessa omständigheter inte är uppenbart oriktig och att det inte förekommit maktmissbruk. Republiken Italien hävdade även att det ifrågasatta stödet haft en försumbar inverkan på stödmottagarnas situation och gjorde gällande att det skulle strida mot proportionalitetsprincipen att återkräva dem. Domstolen fastställde åter att ett krav på återbetalning av ett olagligen beviljat statligt stöd i princip varken kan anses vara oproportionerligt i förhållande till målet för bestämmelserna om statligt stöd i fördraget eller anses innebära att kommissionen överskridit sin befogenhet att göra en skönsmässig bedömning, eftersom en sådan åtgärd enbart återställer den tidigare situationen. Som svar på Republiken Italiens sista argument fastställde domstolen slutligen att även om en mottagare av ett rättsstridigt stöd kan åberopa exceptionella omständigheter som medför att han har berättigade förväntningar på att stödet är lagenligt och av detta skäl kan motsätta sig en återbetalning av det, kan en medlemsstat, vars myndigheter har beviljat ett stöd i strid med förfarandereglerna i artikel 88 EG, däremot inte åberopa dessa berättigade förväntningar som skäl för att undandra sig skyldigheten att vidta nödvändiga åtgärder för att verkställa ett beslut av kommissionen, genom vilket staten i fråga åläggs att återkräva stödet. Domstolen ogillade således den del av Republiken Italiens talan som fortfarande var föremål för tvist.

Även mål C-298/00 P, *Italien mot kommissionen* (dom av den 29 april 2004, REG 2004, s. I-4087), rörde statligt stöd som regionen Friuli-Venezia Giulia beviljat företag som utför godstransporter på väg under åren 1981–1995. Det rörde sig närmare bestämt om ett överklagande som ingivits av Republiken Italien, vilken intervenerat i första instans till stöd för sökandena, av förstainstansrättens ovannämnda dom av den 15 juni 2000,

Alzetta m.fl. mot kommissionen, genom vilken förstainstansrätten delvis ogillade den talan som väckts av vissa stödmottagande företag om delvis ogiltigförklaring av kommissionens beslut 98/182/EG av den 30 juli 1997. Kommissionen inkom för övrigt med ett anslutningsöverklagande i vilket den gjorde gällande att förstainstansrätten borde ha avvisat nämnda företags talan. Den ansåg att det beslut som var riktat till Italien och som avsåg en lagstadgad stödreglering inte berörde de gynnade företagen personligen ens då det i beslutet föreskrivits att stödet skulle återkrävas och att förstainstansrätten därför varit tvungen att undersöka frågan om upptagande till sakprövning *ex officio*.

Domstolen ogillade inledningsvis kommissionens anslutningstalan. Den ansåg att ett företag som, i likhet med sökandena i första instans, inte enbart berörs av det aktuella beslutet i egenskap av företag inom den berörda sektor som eventuellt kan komma i fråga för den ifrågasatta stödordningen, utan även i egenskap av stödmottagare som verkligen har beviljats ett individuellt stöd i enlighet med denna stödordning, vilket stöd kommissionen har beslutat skall återkrävas, befinner sig i en annan situation än den som andra, som har ansökt om stöd och för vilka ett beslut av kommissionen utgör en rättsakt med allmän giltighet, befinner sig i.

I sak hade domstolen framför allt att pröva i vilken mån det ifrågasatta stödet hade kunnat inverka på handeln mellan medlemsstaterna och på konkurrensen. Den skulle vidare pröva om stödet kunde återkrävas utan att detta stred mot principen om skydd för berättigade förväntningar och proportionalitetsprincipen.

Domstolen erinrade, vad beträffar den första frågan, om att "kommissionen, vid bedömningen av nytt stöd som den enligt artikel [88.3 EG] skall underrättas om innan det införs, inte [är] skyldig att styrka att stödet faktiskt påverkar handeln mellan medlemsstaterna och snedvrider konkurrensen, utan endast att det kan ha en sådan inverkan" och påpekade i detta sammanhang att "[o]m kommissionen vore tvungen att påvisa den verkliga effekten av redan utbetalt stöd i sitt beslut skulle medlemsstater som betalar ut stöd i strid med anmälningsplikten i artikel [88.3 EG] gynnas, till nackdel för dem som i förväg anmäler sina stödåtgärder till kommissionen" (punkt 49). Domstolen fastställde dessutom åter att "stödet relativt obetydliga belopp eller det mottagande företagets relativt ringa storlek inte på förhand utesluter möjligheten att handeln mellan medlemsstaterna kan påverkas" och att "[r]elativt obetydliga stödbelopp kan påverka konkurrensen och handeln mellan medlemsstaterna i det fall den sektor i vilken de företag som får stödet bedriver sin verksamhet präglas av stor konkurrens" (punkt 54). Domstolen bekräftade slutligen sitt ställningstagande att "den omständigheten att en medlemsstat genom ensidiga åtgärder försöker anpassa konkurrensvillkoren i en viss näringssektor till de villkor som gäller i andra medlemsstater inte kan fränta dessa åtgärder deras karaktär av stöd" (punkt 61).

Domstolen erinrade, vad beträffar överklagandets andra del, om att eftersom upphävandet av ett olagligt stöd genom återkrav är en logisk följd av att stödet har bedömts vara oförenligt med den gemensamma marknaden "[kan en] skyldighet att återkräva ett olagligen beviljat statligt stöd i syfte att återställa den tidigare situationen ... i princip inte anses vara oproportionerlig i förhållande till målet för bestämmelserna om statligt stöd i fördraget" (punkt 75). Domstolen fann att dess slutsats i domen av den 24 november 1987 i mål 223/85, *RSV mot kommissionen* (REG 1987, s. 4617, punkt 17),

enligt vilken "ett dröjsmål från kommissionens sida när det gäller att fastställa att ett stöd är rättsstridigt samt att det skall undanröjas och återkrävas av en medlemsstat, under vissa förhållanden, [kan] medföra berättigade förväntningar hos stödmottagarna som hindrar kommissionen från att ålägga den berörda medlemsstaten att kräva tillbaka stödet" (punkt 90), inte var tillämplig i förevarande mål. Domstolen ansåg nämligen att de omständigheter som motiverat en sådan slutsats i det målet inte var för handen. I likhet med kommissionens anslutningstalan ogillade domstolen också Republiken Italiens överklagande.

I mål C-277/00, *Tyskland mot kommissionen* (dom av den 29 april 2004, REG 2004, s. I-3925), prövade domstolen Förbundsrepubliken Tysklands talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut 2000/567/EG av den 11 april 2000 om det statliga stöd som beviljats till förmån för ett företag som bildats i den före detta Tyska demokratiska republiken, som vid denna tid var marknadsledande inom tillverkningen av kundanpassade kopplingskretsar och som, efter flera omstruktureringar, blivit System Microelectronic Innovation GmbH (SMI), ett företag där delstaten Brandenburg är majoritetsägare (51 procent), och där resten av aktierna förvärvats av ett amerikanskt företag, Synergy Semiconductor Corporation (Synergy). SMI hade redan erhållit ekonomiskt stöd från såväl delstaten Brandenburg som Treuhandanstalt, ett offentligrättsligt tyskt organ med uppgift att omstrukturera företag i före detta Tyska demokratiska republiken, och det organ som efterträdde Treuhandanstalt, i form av bidrag till investeringar, flyttverksamhet och lån. Till följd av att verksamheten drabbades av svårigheter var SMI emellertid tvungen att lämna in sin konkursansökan, vilket medförde att bolaget omvandlades till SMI iG, bolag i konkurs, och att en konkursförvaltare utsågs, vilken för att möjliggöra fortsatt drift av SMI:s verksamhet och kunna behålla 105 anställda genom övertagande bildade ett nytt bolag, bolaget SiMI, vars konsultverksamhet, marknadsföring, utveckling och utformning av mikroelektroniska produkter och tillhandahållande av tjänster anförtroddes det helägda dotterbolaget MD & D. Delstaten Brandenburg och det organ som efterträtt Treuhandanstalt beviljade ekonomiskt stöd till det bolag som bildats genom övertagande, innan en köpare till SiMI och MD & D hittats och MD & D slutligt förvärvat aktierna i SiMI.

I det omtvistade beslutet förordnade kommissionen, som ansåg att de bidrag och lån som beviljats SMI respektive det bolag som bildats genom övertagande var oförenliga med den gemensamma marknaden, att Förbundsrepubliken Tyskland skulle vidta alla åtgärder som var nödvändiga för att återkräva det ifrågasatta stödet från stödmottagarna, nämligen, enligt kommissionen, från SMI, SiMI och MD & D samt varje annat bolag till vilket deras förmögenhetsvärden överförts eller skulle komma att överföras i syfte att kringgå konsekvenserna av detta beslut.

Den tyska regeringen gjorde gällande att de bidrag som Treuhandanstalt beviljat SMI, liksom de som härrörde från det organ som efterträdde Treuhandanstalt, omfattades av de undantagsregler som gäller för Treuhandanstalts verksamhet, som består i att underlätta omstrukturering av företag i före detta Tyska demokratiska republiken och säkerställa företagets övergång från planekonomi till marknadsekonomi, eftersom de beviljats i samband med vad den ansåg vara en privatisering av SMI, men domstolen fastställde att "begreppet privatisering i samband med Treuhandanstalts stödordningar skall tolkas restriktivt" (punkt 24) och att det, även om "[d]et ... inte [är] uteslutet att förvärvet av en minoritetspost i ett offentligt företag, tillsammans med en överlåtelse av

den faktiska kontrollen över detta företag, kan anses utgöra en privatisering i den mening som avses i Treuhandanstalts stödordningar” (punkt 25), inte var fråga om detta i förevarande mål, eftersom Treuhandanstalt i många avseenden behållit kontrollen över SMI efter det att Synergy förvärvat en aktiepost. Domstolen drog dessutom av samma skäl samma slutsats med avseende på de lån som delstaten Brandenburg beviljat SMI.

Den tyska regeringen gjorde för övrigt i andra hand gällande att undantaget i artikel 87.2 c EG var tillämpligt, enligt vilket stöd som ges till näringslivet i vissa av de områden i Förbundsrepubliken Tyskland som påverkats genom Tysklands delning, i den utsträckning stödet är nödvändigt för att uppväga de ekonomiska nackdelar som uppkommit genom denna delning, är förenligt med den gemensamma marknaden. Domstolen biföll inte heller talan på denna grund, med motiveringen att den tyska regeringen inte hade styrkt att de omtvistade stöden var nödvändiga för att uppväga de ekonomiska nackdelar som uppkommit genom Tysklands delning. Domstolen erinrade i detta avseende om att "[o]m artikel 87.2 c EG kan tillämpas på de nya delstaterna efter Tysklands återförening, skall denna tillämpning ske på samma villkor som gällde i de gamla delstaterna under perioden före återföreningen". Då uttrycket "Tysklands delning" i det avseendet historiskt sett hänvisar till upprättandet år 1948 av en demarkationslinje mellan de två ockuperade områdena, kan "de ekonomiska nackdelar som uppkommit genom denna delning" endast avse sådana ekonomiska nackdelar som orsakats i vissa tyska regioner av den isolering som upprättandet av denna fysiska gräns medfört, såsom till exempel avbrutna kommunikationsvägar eller förlusten av naturliga av-sättningsmöjligheter till följd av avbrutna affärsförbindelser mellan de två delarna av Tyskland. Däremot står uppfattningen, att artikel 87.2 c EG gör det möjligt att helt och hållet kompensera den ekonomiska eftersläpning som råder i de nya delstaterna, i strid med såväl bestämmelsens karaktär av undantag som det sammanhang i vilket den ingår och de mål som eftersträvas. De ekonomiska nackdelar som de nya delstaterna rent allmänt lider av har nämligen inte direkt uppkommit på grund av Tysklands geografiska delning i den mening som avses i artikel 87.2 c EG och "skillnaderna mellan de gamla och de nya delstaterna i fråga om utveckling förklaras av andra orsaker än den geografiska klyftan till följd av Tysklands delning, och i synnerhet av de skilda politiska och ekonomiska system som rått i de båda delarna av Tyskland" (punkterna 49–53).

Den tyska regeringen bestred slutligen beslutet om återkrav i det omtvistade beslutet, bland annat på grund av att ställningen som stödmottagare på ett rättsstridigt sätt hade utvidgats. Det är i denna del domstolen ogiltigförklarade det omtvistade beslutet. Domstolen fann att kommissionen åsidosatt de principer som gäller vid återkrav av statligt stöd när den förpliktade MD & D, i egenskap av förvärvare av SiMI, att återbetala de statliga stöd som SiMI hade beviljats. Domstolen erinrade i detta hänseende om att "när ett företag som erhållit rättsstridigt statligt stöd köps upp till ett marknadsmässigt pris, det vill säga till det högsta pris någon privat investerare varit beredd att under normala konkurrensförhållanden betala för bolaget i den situation det befunnit sig, i synnerhet efter att ha mottagit statligt stöd, har marknadsvärdet av det stöd som förekommit uppskattats och inkluderats i köpeskillingen. Under sådana förhållanden kan inte köparen anses ha erhållit en fördel jämfört med andra aktörer på marknaden" (punkt 80). Domstolen ogiltigförklarade det omtvistade beslutet i den del det i beslutet föreskrevs att det bolag som bildats genom övertagande skulle återbetala det stöd som beviljats det företag vars verksamhet det skulle fortsätta att bedriva. Domstolen fastställde att "[det visserligen inte kan] uteslutas att även bolag som bildats genom övertagande, i syfte att

fortsätta att bedriva en del av det stödmottagande företags verksamhet när det har försatts i konkurs, eventuellt kan vara skyldiga att återbetala stöden i fråga, om det har styrkts att de i realiteten fortfarande åtnjuter den konkurrensfördel som följer av stöden. Så skulle kunna vara fallet när ett sådant bolag som bildats genom övertagande förvärvar tillgångar i det konkursförsatta bolaget utan att som vederlag betala ett pris i enlighet med marknadsvillkoren eller när det har styrkts att bildandet av ett sådant bolag har medfört ett kringgående av skyldigheten att återbetala stöden.” Enbart den omständigheten att det stödmottagande företags anläggningar hyrdes ut till ett sådant bolag under en viss period räcker emellertid inte i sig för att styrka att detta bolag fick en konkurrensfördel som följde av de stöd som det uthyrande företaget hade beviljats nästan tre år innan det företag som var hyrestagare bildades (punkterna 86, 88 och 89). Även MD & D:s skyldighet att återbetala de stöd som SMI hade beviljats samt utvidgningen av skyldigheten till att omfatta ”varje annat bolag till vilket förmögenhetsvärdena i SMI, SiMI eller MD & D i någon form överförts eller kommer att överföras i syfte att undgå konsekvenserna av detta beslut” ogiltigförklarades av domstolen, och därför ansågs endast SMI och SiMI vara skyldiga att återbetala de stöd som beviljats var och en av dem.

I mål C-345/02, *Pearle m.fl.* (dom av den 15 juli 2004, REG 2004, s. I-7139), frågade Hoge Raad der Nederlanden i en begäran om förhandsavgörande domstolen angående tolkningen av artiklarna 87.1 EG och 88.3 EG. Frågorna hade uppkommit i en tvist angående lagenligheten av de avgifter som en offentligrättslig yrkesorganisation för företag verksamma inom optikerbranschen, Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA), hade ålagt sina medlemmar. Det rörde sig om en obligatorisk ”särskild avgift” i syfte att finansiera en gemensam reklamkampanj till förmån för företagen i branschen.

Nederländernas högsta domstol ställde sina tre första frågor för att få klarhet i huruvida HBA:s finansiering av reklamkampanjer till förmån för företag i optikerbranschen skall anses utgöra statligt stöd i den mening som avses i artikel 87.1 EG och om, om så behövs med beaktande av bestämmelserna om försumbart stöd, de av HBA antagna stadgorna, genom vilka HBA:s medlemmar åläggs avgifter i syfte att finansiera dessa kampanjer, utgjorde en del av en sådan stödordning som skulle ha anmälts till kommissionen enligt artikel 88.3 EG. Den nationella domstolen ville alltså veta om även de obligatoriska avgifter som sökandena i målet vid den nationella domstolen hade ålagts, med hänsyn till deras direkta anknytning till stöd som i förekommande fall inte hade anmälts, var rättsstridiga på så sätt att de i princip skulle återbetalas. Med den fjärde och den femte frågan ville den nationella domstolen dessutom få klarhet i huruvida gemenskapsrätten, under sådana omständigheter som dem i målet vid den nationella domstolen, utgör hinder för att de behöriga domstolarna tillämpar den i nederländsk rättspraxis fastslagna regeln om formell rättskraft enligt vilken dessa inte har någon möjlighet att pröva giltigheten av HBA:s beslut om att ålägga sökandena i målet vid den nationella domstolen avgifter, om besluten har fattats på grundval av stadgor som antagits i strid med artikel 88.3 EG.

Efter att domstolen konstaterat att det, även om HBA är ett offentligt organ, inte föreföll som om den aktuella reklamkampanjen hade finansierats med hjälp av sådana medel som nationella myndigheter kunde förfoga över utan att det tvärtom framgick av beslutet om hänskjutande att HBA finansierade den aktuella kampanjen med medel som hade samlats inkom för denna, genom obligatoriska avgifter från medlemmar som drog nytta av den, och

att det var ett privat optikerförbund som tagit initiativ till den, fastställde den att "[a]rtiklarna [87.1 EG och 88.3 EG] skall tolkas så, att stadgor som antas av en offentligrättslig yrkesorganisation i syfte att finansiera en reklamkampanj, som anordnas till förmån för och på initiativ av dess medlemmar, genom att medlemmarna i fråga betalar in obligatoriska avgifter som avsätts för finansieringen av nämnda kampanj, [inte] utgör ... en del av en sådan stödåtgärd som avses i dessa bestämmelser och [inte] behöver ... anmälas i förväg till kommissionen, i den mån kampanjen har finansierats med medel som den offentligrättsliga yrkesorganisationen i fråga inte vid någon tidpunkt har haft fri förfoganderätt till" (punkt 41). Det saknades därmed anledning att besvara de två sista frågorna.

3.8. På området för **varumärkesrätt** skall domen av den 12 februari 2004 i mål C-363/99, *Koninklijke KPN Nederland* (REG 2004, s. I-1619), uppmärksammas. Koninklijke KPN Nederland gav den 2 april 1997 in en ansökan till Benelux varumärkesbyrå (BM) om att ordet Postkantoor (postkontor på nederländska) skulle registreras som varumärke för papper, kartong och produkter tillverkade av dessa material, samt diverse tjänster. BM beslutade att inte registrera märket, eftersom kännetecknet endast beskriver varor och tjänster i förhållande till ett postkontor. Gerechtshof te 's Gravenhage, till vilken KPN överklagade BM:s beslut, ställde ett antal frågor till domstolen angående tolkningen av första varumärkesdirektivet.¹¹

Den nationella domstolen ville bland annat få klarhet i huruvida den omständigheten att ett varumärke registrerats i en medlemsstat för vissa varor eller tjänster har någon betydelse för bedömningen av en ansökan om registrering av ett liknande varumärke för liknande varor eller tjänster i en annan medlemsstat. Domstolen svarade att så inte var fallet. Denna omständighet saknar betydelse. Den behöriga myndigheten skall utifrån de aktuella varorna eller tjänsterna göra en konkret bedömning av de egenskaper som är utmärkande för varumärket. Den nederländska domstolen frågade även domstolen huruvida förbudet mot beskrivande kännetecken i artikel 3.1 c i direktivet omfattar kännetecken eller upplysningar som visar egenskaper hos de aktuella varorna eller tjänsterna, när det finns kännetecken eller upplysningar som är vanligare för att visa samma egenskaper. Domstolen erinrade om att den ovannämnda bestämmelsen, genom att den innehåller ett förbud mot beskrivande kännetecken, främjar en målsättning av allmänintresse, nämligen att dylika kännetecken kan användas fritt av alla, genom att den hindrar att de förbehålls ett enda företag genom att de registreras som varumärke. Mot denna bakgrund skall den behöriga myndigheten, om den konstaterar att kännetecknet för närvarande enligt uppfattningen i de berörda kretsarna beskriver egenskaper hos de aktuella varorna eller tjänsterna, eller om det är troligt att en sådan uppfattning kan uppkomma i framtiden, besluta att inte registrera varumärket. Det saknar i detta avseende betydelse att det finns andra kännetecken eller upplysningar som är vanligare. Den omständigheten att rätten till ett varumärke som är uttryckt i något av de nationella eller regionala språken i Beneluxländerna, enligt Beneluxländernas varumärkeslagstiftning, skall omfatta översättningar till de övriga språken, ifrågasattes också. Domstolen ansåg att detta i själva verket motsvarade registrering av flera olika varumärken. Den behöriga myndigheten skall i ett sådant fall kontrollera kännetecknets eventuella beskrivande karaktär i var och en av dessa översättningar. Domstolen uttalade sig även om förhållandet mellan särskiljningsförmåga och beskrivande karaktär.

¹¹ Rådets första direktiv 89/104/EEG av den 21 december 1988 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar (EGT L 40, 1989, s. 1; svensk specialutgåva, område 13, volym 17, s. 178).

Den nationella domstolen ställde nämligen följande fråga: Om ett varumärke beskriver egenskaper hos vissa varor eller tjänster men inte hos andra varor eller tjänster, skall det då anses ha särskiljningsförmåga i förhållande till dessa andra varor eller tjänster? Domstolen fick härigenom tillfälle att erinra om att alla registreringshinder skall tillämpas oberoende av varandra och prövas separat, även om det är uppenbart att de respektive tillämpningsområdena överlappar varandra. Att ett varumärke inte omfattas av ett av dessa registreringshinder innebär således inte att det inte kan omfattas av ett annat registreringshinder. Dessutom skall ett varumärkes särskiljningsförmåga bedömas utifrån de varor eller tjänster för vilka varumärket har ansökts. Då registrering begärs av ett varumärke för olika varor eller tjänster, är det nödvändigt att kontrollera att varumärket inte omfattas av något av registreringshindren i förhållande till var och en av dessa varor eller tjänster, vilket kan leda till olika bedömningar beroende på vilka varor eller tjänster som prövas. Domstolen fann följaktligen att den behöriga myndigheten inte får besluta att ett varumärke inte saknar särskiljningsförmåga för vissa varor eller tjänster på enbart den grunden att varumärket beskriver egenskaper hos andra varor eller tjänster, trots att registrering begärs för samtliga dessa varor eller tjänster. Vad beträffar omständigheten att ordet Postkantoor består av delar som var för sig beskriver egenskaper hos varor eller tjänster för vilka varumärket har ansökts, preciserade domstolen att det för att varumärket i sig skall anses ha beskrivande karaktär inte är tillräckligt att det konstateras att var och en av dessa delar eventuellt har beskrivande karaktär, utan det måste konstateras att ordet i sig har beskrivande karaktär. Även om en sammansättning av delar som var för sig är beskrivande i regel också är beskrivande, är så emellertid inte fallet när denna sammansättning ger upphov till ett intryck som är tillräckligt avlägset från det intryck som ges genom att enbart förena de beskrivande delarna, nämligen om ordet blir en större enhet än summan av nämnda delar på grund av sammansättningens ovanliga karaktär i förhållande till de aktuella varorna eller tjänsterna eller om ordet blivit en del av det dagliga språkbruket och därvid erhållit en egen betydelse på så sätt att ordet hädanefter är autonomt i förhållande till de delar som det består av (i den mån ordet i sig inte har beskrivande karaktär). Det kan påpekas att domstolen gav ett liknande svar i dom av den 12 februari 2004 i mål C-265/00, *Campina Melkunie* (REG 2004, s. I-1699), på den fråga som ställdes av Benelux-Gerechtshof i samband med en tvist som uppkommit på grund av att BM beslutat att inte registrera kännetecknet BIOMILD för livsmedel, på grund av detta känneteckens beskrivande karaktär.

3.9. Bland den rikliga praxis som rör gemenskapsåtgärder för **tillnärmning av lagstiftningen** i medlemsstaterna skall tre domar av den 9 november 2004 i mål C-46/02 (REG 2004, s. I-0000), C-338/02 (REG 2004, s. I-0000) och C-444/02 (REG 2004, s. I-0000), *Fixtures Marketing*, och en dom av den 9 november 2004 i mål C-203/02, *The British Horseracing Board m.fl.* (REG 2004, s. I-0000), nämnas. Dessa mål rörde den så kallade *sui generis*-rätten enligt direktiv 96/9¹² och räckvidden av detta rättsliga skydd på området för sportvadhållning. I begäran om förhandsavgörande ställdes flera frågor till domstolen angående tolkningen av bestämmelser i nämnda direktiv i samband med tvister som uppkommit till följd av att vissa vadhållningsorganisatorer i Sverige, Grekland, Finland och Förenade kungariket använde sig av uppgifter som offentliggjorts, men vars förvaltning och även organisation hade anförtrotts andra enheter, nämligen sökandena i målen vid de nationella domstolarna. I tre mål bestod den ifrågasatta användningen av

¹² Europaparlamentets och rådets direktiv 96/9/EG av den 11 mars 1996 om rättsligt skydd för databaser (EGT L 77, s. 20).

att uppgifter ur spelordningarna för de engelska och skotska spelligorna återgavs på spelkuponger. Dessa uppgifter var lagrade elektroniskt och hade offentliggjorts, bland annat i tryckta häften, men förvaltningen av dem hade genom licensavtal anförtrotts sökanden i målen vid de nationella domstolarna. I det fjärde målet var det spridningen på två websidor för vadhållning på hästkapplöpningar online av uppgifter tagna från tidningar och rådata lämnade av vissa bolag som fått tillstånd härtill av sökanden, vilken ansvarar för organisationen av sektorn för hästkapplöpningar i Förenade kungariket och sköter utvecklingen och förvaltningen av den databas som den krävde skydd för.

Sökandena i målen vid de nationella domstolarna ansåg att de företag som på så sätt använder deras uppgifter för att bedriva vadhållning gör intrång i deras rättigheter enligt nationell rätt, i dess lydelse till följd av införlivandet av direktivet om rättsligt skydd för databaser. De relevanta nationella bestämmelserna syftar till att genomföra direktivet och skall därför tolkas i ljuset av detsamma.

Vantaan Käräjäoikeus (Finland), Court of Appeal (Förenade kungariket), Högsta Domstolen (Sverige) och Monomeles Protodikeio Athinon (Grekland), vilka har att pröva de ovannämnda tvisterna, ställde ett flertal tolkningsfrågor till domstolen angående föremålet och tillämpningsområdet för det skydd som införts genom direktivet, särskilt vad avser dess artikel 7.1, enligt vilken en databasproducent tillerkänns rätt att förbjuda utdrag och/eller återanvändning av hela eller en kvalitativt eller kvantitativt sett väsentlig del av databasens innehåll, när anskaffningen, granskningen eller presentationen av detta innehåll medför en kvantitets- eller kvalitetsmässigt sett väsentlig investering.

På frågan från dessa fyra nationella domstolar angående betydelsen av villkoret väsentlig investering enligt denna sistnämnda bestämmelse, fastställde domstolen att "[b]egreppet investering som avser anskaffning av innehållet i en databas, i den mening som avses i artikel 7.1 i ... direktiv 96/9 ..., skall tolkas på så sätt att det avser de resurser som läggs ned på att söka befintliga uppgifter och att samla dessa i databasen" och att "[d]et [inte] omfattar ... resurser som läggs ned på att skapa de element som utgör innehållet i en databas" (domarna i målen C-46/02, C-338/02, C-444/02 och C-203/02, punkt 1 i domslutet). Domstolen ansåg således att "[d]etta begrepp [inte] avser ... resurser som inom ramen för upprättandet av en spelordning för att kunna anordna ligaspel i fotboll läggs ned på att fastställa speldagar, matchtider och vilka lag som skall spela mot varandra i de olika ligorna". Anskaffningen av uppgifterna i dessa spelordningar kräver nämligen inte någon särskild ansträngning från de professionella fotbollsligornas sida, eftersom detta arbete är oskiljaktigt förbundet med arbetet att skapa dessa uppgifter, och de resurser som tas i anspråk för granskning och presentation av spelordningarna utgör inte heller någon väsentlig investering som är självständig i förhållande till den investering som krävs för att skapa uppgifterna i spelordningen (domarna i målen C-46/02, C-338/02 och C-444/02). I målet rörande vadhållning på hästkapplöpningar preciserade domstolen för övrigt att "[b]egreppet investering som avser granskning av innehållet i databasen, i den mening som avses i artikel 7.1 i direktivet, skall förstås så, att det avser de resurser som, i syfte att säkerställa att uppgifterna i databasen är tillförlitliga, läggs ned på att kontrollera att sökelementen är korrekta, både när databasen upprättas och under hela den tid som den är i drift" och att "[r]esurser som läggs ned på att utföra kontroller under den fas då element skapas, som därefter samlas i en databas, [inte] omfattas ... av detta begrepp" (domen i mål C-203/02, punkt 42). Domstolen ansåg således att "[d]e resurser som läggs ned på att

upprätta en lista över de hästar som skall delta i ett lopp och på att utföra kontroller i samband med detta [inte] utgör ... en investering som avser anskaffning och granskning av innehållet i den databas där denna lista finns” (domen i mål C-203/02, punkt 42).

3.10. På området för **socialpolitik** bör två domar särskilt uppmärksammas. I den första domen, dom av den 30 mars 2004 i mål C-147/02, *Alabaster* (REG 2004, s. I-3101), besvarade domstolen en fråga som ställts av Court of Appeal angående huruvida löneförhöjningar skall beaktas vid beräkning av den lagstadgade moderskapspenningen.

Michelle K. Alabaster, brittisk arbetstagare, var mammaledig från och med januari månad 1996. Strax innan hon påbörjade sin mammaledighet fick hon en löneförhöjning som gällde retroaktivt från och med december månad. Denna löneförhöjning kunde emellertid inte beaktas vid beräkningen av hennes moderskapspenning, eftersom det enligt tillämplig nationell lagstiftning är en tidigare period som skall beaktas vid beräkningen av den normala veckolönen, nämligen månaderna september och oktober.

Domstolen konstaterade inledningsvis att det inte var möjligt att på grundval av direktiv 92/85¹³ lämna ett användbart svar på den nationella domstolens frågor. Efter en granskning av samtliga gemenskapsrättsliga bestämmelser kunde domstolen emellertid fastställa de allmänna principer som var tillämpliga i målet. Det väsentliga i domstolens resonemang grundar sig på artikel 141 EG och direktiv 75/117.¹⁴

Den ersättning som utbetalas till en kvinnlig arbetstagare under hennes mammaledighet kan jämföras med en lön. Denna person kan givetvis inte göra anspråk på full lön, eftersom hon befinner sig i en särskild situation i förhållande till en arbetstagare som faktiskt utför sitt arbete. Det är en klassisk tillämpning av likhetsprincipen. Då den ersättning som betalas ut emellertid motsvarar en veckolön (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 februari 1996 i mål C-342/93, *Gillespie m.fl.*, REG 1996, s. I-475), medför icke-diskrimineringsprincipen att hon har rätt till löneförhöjningen, eftersom hon om hon inte hade varit gravid skulle ha erhållit den höjda lönen. Detta krav är inte begränsat till att gälla endast det fallet att denna förhöjning är retroaktivt tillämplig på den period som täcks av referenslönen. Det följer av en tillämpning av principen om lika lön för kvinnor och män.

Domstolen avstod emellertid från att ta ställning till hur medlemsstaterna konkret skulle gå till väga för att uppfylla principen, eftersom den inte ansåg sig ha behörighet att göra detta inom ramen för ett förfarande som grundar sig på en begäran om förhandsavgörande.

Domstolen uttalade sig inte heller med avseende på frågan huruvida löneminskningar skall beaktas, eftersom det rörde sig om en hypotetisk fråga i målet. Denna fråga är således fortfarande obesvarad.

¹³ Rådets direktiv 92/85/EEG av den 19 oktober 1992 om åtgärder för att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller ammar (tionde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG) (EGT L 348, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 6, s. 3).

¹⁴ Rådets direktiv 75/117/EEG av den 10 februari 1975 om tillnärmningen av medlemsstaternas lagar om tillämpningen av principen om lika lön för kvinnor och män (EGT L 45, s. 19; svensk specialutgåva, område 13, volym 4, s. 78).

I den andra domen, dom av den 5 oktober 2004 i de förenade målen C-397/01–C-403/01, *Pfeiffer m.fl.* (REG 2004, s. I-0000), som utgör en vidareutveckling av domstolens dom av den 9 september 2003 i mål C-151/02, *Jaeger* (REG 2003, s. I-8389), angående läkares jourtjänstgöring, fastställde domstolen den maximala veckoarbetstiden för räddningsassistenter som arbetar inom räddningstjänsten till 48 timmar.

De förenade målen C-397/01–C-403/01 rörde Bernhard Pfeiffer och övriga käranden, vilka var eller hade varit anställda som räddningsassistenter av Deutsches Rotes Kreuz, en privaträttslig organisation som bland annat har hand om den landbaserade räddningstjänsten och härvid använder ambulanser och akutfordon. Enligt deras olika anställningsavtal med arbetsgivaren har de avtalat om tillämpning av ett kollektivavtal, enligt vilket den genomsnittliga veckoarbetstiden, med beaktande av deras skyldighet att ha beredskap i genomsnitt minst tre timmar per dag, var förlängd från 38,5 timmar till 49 timmar. Under beredskapsperioderna skulle de berörda räddningsassistenter stå till arbetsgivarens förfogande på arbetsplatsen och hela tiden vara uppmärksamma för att genast kunna ingripa om så behövdes.

De berörda arbetstagarna yrkade vid Arbeitsgericht Lörrach fastställelse av att deras genomsnittliga veckoarbetstid inte får överstiga de 48 timmar som föreskrivs i direktiv 93/104¹⁵ och begärde ersättning för den övertid de arbetat utöver denna tid per vecka. Den tyska domstolen bad domstolen att redogöra för vad som gäller i detta avseende. Dess frågor rörde tolkningen av vissa bestämmelser i direktiven 89/391¹⁶ och 93/104.

Domstolen påpekade inledningsvis att det arbete som utförs av en räddningsassistent inom ramen för en räddningstjänst för akutsjukvård omfattas av tillämpningsområdet för direktiven 89/391 och 93/104. Inget av de föreskrivna undantagen är nämligen relevant i detta fall. Det rör sig nämligen varken om tjänster som är oundgängliga för att skyddet av säkerhet, hälsa och allmän ordning skall kunna upprätthållas under förhållanden som är av exceptionellt allvarig och omfattande art – exempelvis en katastrof – och vilka av naturliga skäl inte tillåter att arbetstiden planeras, eller om vägtransporter, eftersom verksamheten i fråga främst syftar till att ge en sjuk eller skadad person den första medicinska hjälpen. Efter att domstolen klaggjort detta fastställde den att den maximala veckoarbetstiden på 48 timmar endast med giltig verkan kan överskridas om varje arbetstagare har lämnat ett individuellt medgivande, som skall vara uttryckligt och lämnat av fri vilja, och att det i detta hänseende inte är tillräckligt att det i den berörda personens anställningsavtal finns en hänvisning till ett kollektivavtal som tillåter ett sådant överskridande.

I enlighet med domen i målet *Jaeger* fastställde domstolen, som jämställde läkarnas jourtjänstgöring med den tjänstgöring i form av beredskap som utförs av räddningsassistenter, att sådan beredskap skall beaktas i sin helhet vid fastställandet av den maximala dygns- och veckoarbetstiden. Domstolen preciserade att begränsningen av den genomsnittliga veckoarbetstiden till 48 timmar, inbegripet övertid, utgör en bestämmelse i

¹⁵ Rådets direktiv 93/104/EG av den 23 november 1993 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EGT L 307, s. 18).

¹⁶ Rådets direktiv 89/391/EEG av den 12 juni 1989 om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet (EGT L 183, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 4, s. 146).

gemenskapens socialrättsliga lagstiftning som är av särskild betydelse och som skall tillerkännas varje arbetstagare, eftersom den utgör ett minimikrav som är avsett att säkerställa skyddet av arbetstagarnas säkerhet och hälsa. En nationell bestämmelse som, beträffande tjänstgöring i form av beredskap som utförs av en räddningsassistent, får till följd att det, i förekommande fall genom ett kollektivavtal eller en företagsöverenskommelse som grundas på ett sådant avtal, är tillåtet att överskrida den maximala veckoarbetstiden på 48 timmar, är oförenlig med kraven i direktiv 93/104.

Domstolen konstaterade slutligen, helt konventionellt, att direktiv 93/104, vad beträffar den maximala veckoarbetstiden, uppfyller de villkor som krävs för att den skall ha direkt effekt, eftersom det med avseende på sitt innehåll framstår som ovillkorlig och tillräckligt precis. Ett direktiv kan inte i sig medföra skyldigheter för en enskild och således inte som sådant åberopas gentemot denne. Domstolen erinrade emellertid om principen att nationell rätt skall tolkas direktivkonformt och fastställde att en nationell domstol, som skall avgöra ett mål där parterna enbart består av enskilda, när den tillämpar bestämmelser i nationell rätt som antagits för att införliva de skyldigheter som följer av ett direktiv, är skyldig att beakta samtliga bestämmelser i nationell rätt och, i den utsträckning det är möjligt, tolka dessa mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte för att uppnå ett resultat som är förenligt med det mål som eftersträvas i direktivet. I detta mål innebär denna princip att den nationella domstolen skall göra allt som är möjligt inom ramen för dess behörighet för att hindra ett överskridande av den maximala veckoarbetstiden på 48 timmar.

3.11. Domstolen har slutligen även avgjort mål på området för **ekonomisk och monetär politik**. I mål C-27/04, *kommissionen mot rådet* (dom av den 13 juli 2004, REG 2004, s. I-6649), granskade domstolen genomförandet av stabilitetspakten. Europeiska rådet, som var angeläget om att fullborda den ekonomiska och monetära unionen, antog i juni 1997, i Amsterdam, en resolution om stabilitets- och tillväxtpakten, som har till syfte att förhindra att alltför stora underskott uppkommer och att säkerställa en sund förvaltning av de offentliga finanserna inom euroområdet. Det är mot bakgrund av detta som förfaranden vid alltför stora underskott inleddes mot Frankrike och Tyskland.

Rådet konstaterade, på rekommendation av kommissionen, att det förelåg ett alltför stort underskott i dessa två medlemsstater. Det antog därför två rekommendationer i vilka den anmodade dem att minska sitt underskott och fastställde ett datum då åtgärder för att rätta till situationen senast skulle ha vidtagits (på grundval av artikel 104.7 EG). Efter att dessa tidsfrister löpt ut rekommenderade kommissionen rådet att besluta att varken Tyskland eller Frankrike hade vidtagit nödvändiga åtgärder för att minska sitt underskott till följd av rådets rekommendationer. Kommissionen anmodade därför rådet att besluta att förelägga de två berörda staterna att vidta åtgärder för att minska sitt underskott (artikel 104.9 EG). Den 25 november 2003 begränsade sig emellertid rådet, som inte lyckades uppnå tillräcklig majoritet för att anta detta beslut, till att anta slutsatser i vilka det beslutade att skjuta upp förfarandena vid alltför stort underskott och förklarade att det var berett att fatta beslut enligt artikel 104.9 EG, om det skulle framgå att den berörda medlemsstaten inte fullgjorde sina åtaganden. Kommissionen, som ansåg att detta utgjorde ett åsidosättande av bestämmelserna i fördraget, väckte talan i januari 2004. Denna talan avsåg såväl rådets underlåtenhet att fatta beslut som dess slutsatser.

Vad beträffar det förhållandet att det var omöjligt för rådet att fatta det beslut som kommissionen rekommenderade, avvisade domstolen talan. Domstolen fastställde att rådets underlåtenhet att anta de rättsakter som föreskrivs i artikel 104.8 och 104.9 EG och vilka kommissionen rekommenderat inte kan anses ge upphov till rättsakter mot vilka talan kan väckas enligt artikel 230 EG. När kommissionen har rekommenderat rådet att fatta beslut med stöd av artikel 104.8 och 104.9 EG och den majoritet som krävs inte har uppnåtts inom rådet har det nämligen inte fattats något beslut i den mening som avses i dessa bestämmelser. Domstolen tillade att "för det fall rådet underlåter att vidta de formella åtgärder som kommissionen har rekommenderat med stöd av artikel 104.8 och 104.9 EG, [kan] kommissionen ... väcka en sådan talan som föreskrivs i artikel 232 EG, i enlighet med de villkor som föreskrivs i denna artikel" (punkt 35).

Talan mot rådets slutsatser ansågs däremot kunna tas upp till sakprövning. De är nämligen avsedda att ha rättsverkningar, i vart fall i den mån de medför att de pågående förfarandena vid alltför stora underskott vilandeförklaras och de rekommendationer som rådet tidigare hade antagit med stöd av artikel 104.7 EG faktiskt ändras. Domstolen konstaterade att rådet gjort ett eventuellt framtida beslut med stöd av artikel 104.9 EG avhängigt av en bedömning som inte längre skall grundas på innehållet i de rekommendationer som antogs med stöd av artikel 104.7 EG, utan på den berörda medlemsstatens ensidiga åtaganden.

Domstolen fastställde därefter att rådet inte iakttagit de bestämmelser som reglerar förfarandet. Det beslut som slutsatserna innehåller, som innebär en ändring av de rekommendationer som rådet antagit med stöd av artikel 104.7 EG, har fattats i strid med artikel 104.7 och 104.13 EG, det vill säga i strid med kommissionens initiativrätt och röstreglerna. Domstolen fastställde emellertid att "[d]et framgår ... av lydelsen och systematiken i det system som införts genom fördraget att rådet inte får frångå de regler som föreskrivs i artikel 104 EG och de regler som rådet självt har uppställt i förordning nr 1467/97. Rådet kan således inte använda sig av ett alternativt förfarande, exempelvis för att anta en rättsakt som inte utgör det beslut som föreskrivs för en viss etapp eller som antas på andra villkor än dem som uppställs i gällande bestämmelser" (punkt 81).

I mål C-19/03, *Verbraucher-Zentrale Hamburg* (dom av den 14 september 2004, REG 2004, s. I-0000), ställde Landgericht München i en begäran om förhandsavgörande, som framställdes inom ramen för en tvist mellan den tyska organisation som är ansvarig för att väcka talan vid överträdelse av konsumentskyddslagstiftning (Verbraucher-Zentrale) och företaget O2 som driver ett nät för mobiltelefonkommunikation, frågor till domstolen angående tolkningen av förordning nr 1103/97.¹⁷

I detta mål prövade domstolen huruvida den metod O2 tillämpade för att omräkna belopp som hittills angetts i tyska mark till euro var förenlig med nämnda förordning. När O2 omräknade minutpriset i sina olika taxor avrundade det nämligen till närmaste cent, närmare bestämt till närmaste cent uppåt.

¹⁷ Rådets förordning (EG) nr 1103/97 av den 17 juni 1997 om vissa bestämmelser som har samband med införandet av euron (EGT L 162, s. 1).

Av artikel 5 i den ovannämnda förordningen framgår att "[p]enningbelopp som skall betalas eller redovisas när en avrundning sker efter en omräkning till enheten euro ... skall avrundas uppåt eller nedåt till närmaste cent".

Domstolen måste först avgöra huruvida en taxa, såsom det minutpris som O2 fakturerar sina kunder för telefonkommunikation, utgör ett penningbelopp som skall betalas eller redovisas i den mening som avses i artikel 5 första meningen i förordning nr 1103/97, eller om det endast är det slutliga beloppet som faktureras konsumenten som kan utgöra ett sådant penningbelopp.

Eftersom sådana begrepp inte definieras i gemenskapsrätten, tillämpade domstolen en teleologisk tolkningsmetod och utgick därvid från rättsaktens syfte. Två allmänna rättsprinciper kan utläsas ur förordning nr 1103/97, nämligen behovet att skydda medborgarnas rättssäkerhet vid övergången till euro och det härmed sammanhängande behovet att inte påverka kontinuiteten av kontrakt och andra rättsliga instrument. Dessa principer utgör en del av det allmänna syfte som eftersträvas vid införandet av den nya gemensamma valutan, nämligen att övergången till euron skall vara neutral för såväl medborgarna som företagen. Detta syfte förutsätter emellertid, såsom framgår av skäl 12 i nämnda förordning, att "en hög grad av exakthet i omräkningsförfarandet" säkerställs.

Domstolen tolkade med hänsyn till dessa syften artikel 5 i förordningen om euro restriktivt och fann att "[e]n taxa, såsom det minutpris som är aktuellt i tvisten vid den nationella domstolen, [inte] utgör ... ett penningbelopp som skall betalas eller redovisas i den mening som avses i artikel 5 första meningen i ... förordning ... nr 1103/97 ... och ... därför inte alltid [skall] avrundas till närmaste cent ..." (domslutet, punkt 1).

Nästa fråga som skulle besvaras var huruvida förordning nr 1103/97, och i synnerhet artikel 5 första meningen däri, skall tolkas så att den utgör hinder för att andra belopp än dem som skall betalas eller redovisas avrundas till närmaste cent. Domstolen ansåg att det inte förelåg något principiellt förbud i detta avseende "under förutsättning att [en sådan avrundning] sker med iakttagande av principen om avtalskontinuitet ... och av det syfte att övergången till euron skall vara neutral ... Detta innebär att avrundningen inte får påverka ekonomiska aktörers, däribland konsumenternas, avtalsenliga åtaganden och att den inte får ha någon verklig inverkan på det pris som faktiskt skall betalas" (domslutet, punkt 2).

Domstolen konstaterade i detta mål att den aktuella omräkningen kunde "ha en verklig inverkan på det pris som konsumenterna faktiskt får betala" (punkt 54). Den gick inte längre i sin tolkning utan överlät åt den nationella domstolen att bedöma denna "verklig[a] inverkan på priserna".

B — Domstolens sammansättning

(Rangordning den 14 oktober 2004)

Första raden, från vänster till höger:

Domaren C. Gulmann, avdelningsordförandena A. Borg Barthet, R. Silva de Lapuerta, A. Rosas och P. Jann, domstolens ordförande V. Skouris, avdelningsordföranden C. W. A. Timmermans, förste generaladvokaten L. A. Geelhoed, avdelningsordföranden K. Lenaerts, generaladvokaten F. G. Jacobs.

Andra raden, från vänster till höger:

Generaladvokaten A. Tizzano, domaren N. Colneric, generaladvokaten D. Ruiz-Jarabo Colomer, domarna J.-P. Puissochet och A. M. La Pergola, generaladvokaten P. Léger, domarna R. Schintgen, S. von Bahr och J. N. Cunha Rodrigues.

Tredje raden, från vänster till höger:

Domarna G. Arestis, P. Küris och K. Schiemann, generaladvokaterna J. Kokott, C. Stix-Hackl och L. M. Poiares P. Maduro, domarna J. Makarczyk och E. Juhász.

Fjärde raden, från vänster till höger:

Domarna A. Ó Caoimh, U. Löhmus, J. Malenovský, M. Ilešič, J. Klučka och E. Levits, justitiesekreteraren R. Grass.

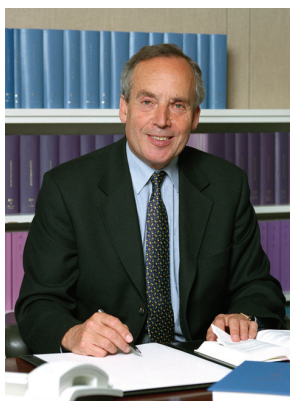
1. Domstolens ledamöter

(i rangordning efter tillträde av ämbetet)

Vassilios Skouris

Född 1948; juristexamen, Berlins fria universitet (1970); juris doktor i konstitutionell rätt och förvaltningsrätt, Hamburgs universitet (1973); biträdande professor i Hamburg (1972-1977); professor i offentlig rätt, Bielefelds universitet (1978); professor i offentlig rätt, Thessalonikis universitet (1982); inrikesminister (1989 och 1996); ledamot av styrelsen för Kretas universitet (1983-1987); direktör för Centrum för internationell och europeisk ekonomisk rätt, Thessaloniki (från 1997); ordförande i Grekiska föreningen för europeisk rätt (1992-1994); ledamot av Grekiska nationalkommittén för forskning (1993-1995); ledamot av Anställningsenheten för tjänstemän till den offentliga förvaltningen (1994-1996); medlem av Vetenskapliga rådet vid Akademien för europeisk rätt i Trier (sedan 1995); ledamot av styrelsen för den grekiska Nationella domarhögskolan (1995-1996); ledamot av det Vetenskapliga rådet vid utrikesdepartementet (1997-1999); ordförande i det grekiska Ekonomiska och sociala rådet (1998); domare vid Europeiska gemenskapernas domstol sedan den 8 juni 1999 och domstolens ordförande sedan den 7 oktober 2003.

Francis Geoffrey Jacobs

Född 1939; barrister; Queen's Counsel; tjänsteman vid sekretariatet vid Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna; rättssekreterare hos generaladvokat J.P. Warner; professor i europarätt vid Londons universitet; chef för Centre of European Law vid King's College, London; författare till ett flertal arbeten om europarätt; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 1988.

Claus Christian Gulmann

Född 1942; tjänsteman vid justitieministeriet; rättssekreterare hos domare Max Sørensen; professor i folkrätt och gemenskapsrätt samt dekanus för rättsvetenskapliga fakulteten vid Köpenhamns universitet; advokat; ordförande och ledamot av skiljedomstolar; ledamot av förvaltningsdomstol i andra instans; generaladvokat vid domstolen från den 7 oktober 1991 till den 6 oktober 1994; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 1994.

David Alexander Ogilvy Edward

Född 1934; advokat (Skottland); Queen's Counsel (Skottland); generalsekreterare och därefter skattmästare vid Faculty of Advocates; ordförande för den rådgivande kommittén för advokatsamfunden i Europeiska gemenskapen; Salvesenprofessuren rörande europeiska institutioner och direktör för Europainstitutet, University of Edinburgh; rådgivande expert knuten till House of Lords Select Committee on the European Communities; Honorary Bencher, Gray's Inn, London; domare vid förstainstansrätten från den 25 september 1989 till den 9 mars 1992; domare vid domstolen från den 10 mars 1992 till den 7 januari 2004.

Antonio Mario La Pergola

Född 1931; professor i författningsrätt, offentlig rätt samt komparativ rätt vid universiteten i Padova, Bologna och Rom; ledamot av domarkårens högsta råd (1976-1978); ledamot av och ordförande i författningsrådet (1986-1987); EG-minister (1987-1989); ledamot av Europaparlamentet (1989-1994); domare vid domstolen från den 7 oktober till den 31 december 1994; generaladvokat vid domstolen från den 1 januari 1995 till den 14 december 1999; domare vid domstolen sedan den 15 december 1999.

Jean-Pierre Puissochet

Född 1936; ledamot av Conseil d'Etat (Frankrike); direktör och därefter generaldirektör för rättstjänsten vid Europeiska gemenskapernas råd (1968-1973); generaldirektör för Agence Nationale pour l'Emploi (1973-1975); administrativ direktör för Industriministeriet (1977-1979); rättschef vid OECD (1979-1985); direktör för Institut International d'Administration Publique (1985-1987); juridisk rådgivare, rättschef vid utrikesministeriet (1987-1994); domare vid domstolen sedan den 7 oktober 1994.

Philippe Léger

Född 1938; ämbetsman i justitieministeriet (1966-1970); chef och senare sakkunnig i kabinettet för ministern för livskvalitet 1976; sakkunnig i justitieministerns kabinett (1976-1978); byråchef vid justitieministeriets avdelning för brottmål och nådeansökningar (1978-1983); ledamot av Cour d'appel de Paris (1983-1986); vice kabinettsschef i justitieministeriet (1986); ordförande i Tribunal de Grande Instance de Bobigny (1986-1993); direktör för justitieministerns kabinett och generaladvokat i Cour d'Appel de Paris (1993-1994); assisterande professor vid Université de René Descartes (Paris V) från 1988 till 1993; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 1994.

Peter Jann

Född 1935; juris doktor vid universitet i Wien (1957); utnämning till domare och tjänstgöring vid det federala justitieministeriet (1961); domare i tryckfrihetsfrågor vid Straf-Bezirksgericht i Wien (1963-1966); presstalesman vid det federala justitieministeriet (1966-1970), därefter tjänstgöring vid ministeriets avdelning för internationella ärenden; rådgivare vid justitiekollegiet och presstalesman vid parlamentet (1973-1978); utnämning till domare i Författningsdomstolen (1978); ständigt referent i nämnda domstol till slutet av år 1994; domare vid domstolen sedan den 19 januari 1995.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

Född 1949; domare; ledamot av Consejo General del Poder Judicial (domarkårens högsta råd); professor; kabinettschef hos ordföranden för domarkårens högsta råd; ad hoc-domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna; domare vid Tribunal Supremo sedan 1996; generaladvokat vid domstolen sedan den 19 januari 1995.

Romain Schintgen

Född 1939; expeditionschef vid Arbetsministeriet; ordförande för Ekonomiska och sociala rådet; styrelseledamot i Société nationale de crédit et d'investissement och i Société Européenne des Satellites; regeringsuppdrag som ledamot av Europeiska socialfondskommittén, Rådgivande kommittén för arbetstagares fria rörlighet och styrelsen för Europeiska stiftelsen för förbättring av levnads- och arbetsvillkor; domare vid förstainstansrätten från den 25 september 1989 till den 11 juli 1996; domare vid domstolen sedan den 12 juli 1996.

Fidelma O'Kelly Macken

Född 1945; invald i Irlands advokatsamfund (1972); juridisk rådgivare i patent- och varumärkesrätt (1973–1979); Barrister (1979–1995) och Senior Counsel (1995–1998) vid Irlands advokatsamfund; medlem av Englands och Wales advokatsamfund; domare vid Irlands High Court (1998); föreläsare i "Rättsliga system och metoder" samt "Averil Deverell"-föreläsare i handelsrätt vid Trinity College, Dublin; Bencher (dekanus) vid Honorable Society of King's Inns; domare vid domstolen från den 6 oktober 1999 till den 13 oktober 2004.

Ninon Colneric

Född 1948; studier i Tübingen, München och Genève; därefter vetenskaplig forskning i London, juris doktor vid universitet i München; domare vid Arbeitsgericht Oldenburg; behörighet från universitet i Bremen att undervisa i arbetsrätt, rättssociologi och socialrätt; tillförordnad professor vid juridiska fakulteten vid universiteten i Frankfurt och Bremen; ordförande för Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein (1989); deltog som sakkunnig i projektet European Expertise Service (EU) för att reformera arbetsrätten i Kirgizistan (1994-1995); professor emeritus i arbetsrätt, särskilt europeisk arbetsrätt, vid universitet i Bremen; domare vid domstolen sedan den 15 juli 2000.

Stig von Bahr

Född 1939; har tjänstgjort hos Riksdagens ombudsmän och inom regeringskansliet, samt vid departement, bland annat som departementsråd i Finansdepartementet; utnämndes till kammarrättsråd vid kammarrätten i Göteborg 1981 och till regeringsråd 1985; har medverkat i ett stort antal offentliga utredningar främst på det skatterättsliga området och på redovisningsområdet; har varit ordförande i bland annat Kommittén om inflationskorrigerad inkomstbeskattning, Redovisningskommittén och Utredningen om reglerna för beskattning av ägare i fåmansföretag; har därtill varit bland annat ordförande i Bokföringsnämnden och styrelseledamot i Domstolsverket respektive Finansinspektionen; har publicerat ett stort antal artiklar, främst på det skatterättsliga området; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2000.

Antonio Tizzano

Född 1940; diverse undervisningsuppgifter vid italienska universitet; juridisk rådgivare vid Italiens ständiga representation vid Europeiska gemenskaperna (1984-1992); advokat vid Corte di cassazione (Italiens högsta allmänna domstol) och andra högre domstolar; ledamot av den italienska delegationen vid internationella förhandlingar och vid regeringskonferenser, bland annat de som avsåg Europeiska enhetsakten och Fördraget om Europeiska unionen; ansvarig för diverse publikationer; ledamot av den grupp oberoende experter som utsågs att granska Europeiska kommissionens finanser (1999); professor i europeisk rätt, chef vid institutionen för internationell och europeisk rätt vid universitetet i Rom; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2000.

José Narciso da Cunha Rodrigues

Född 1940; diverse juristämbeden (1964-1977); ansvarig för diverse uppdrag för regeringen i syfte att genomföra och samordna studier om reformeringen av domstolsväsendet; regeringens representant vid Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter och vid Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter (1980-1984); expert vid Europarådets styrkommitté för mänskliga rättigheter (1980-1985); ledamot av utredningen avseende revidering av strafflagen och straffprocesslagen; Procurador-Geral da República (ungefär motsvarande Justitiekansler) (1984-2000); ledamot av övervakningskommittén för Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (OLAF) (1999-2000); domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

Född 1941; rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1966-1969); tjänsteman vid Europeiska gemenskapernas kommission (1969-1977); doktor i juridik (universitetet i Leiden); professor i europeisk rätt vid universitetet i Groningen (1977-1989); tillförordnad domare vid Gerechtshof te Arnhem (allmän domstol som dömer i andra instans); ansvarig för diverse publikationer; tillförordnad generaldirektör vid Europeiska gemenskapernas kommissions rättstjänst (1989-2000); professor i europeisk rätt vid universitetet i Amsterdam; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2000.

Leendert A. Geelhoed

Född 1942; forskningsassistent vid universitetet i Utrecht (1970-1971); rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1971-1974); chefsrådgivare vid justitieministeriet (1975-1982); ledamot av rådet för rådgivning om regeringspolitiken (1983-1990); diverse undervisningsuppgifter; generalsekreterare vid ekonomiministeriet (1990-1997); generalsekreterare vid ministeriet för allmänna angelägenheter (1997-2000); generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2000.

Christine Stix-Hackl

Född 1957; juris doktor vid universitetet i Wien, postuniversitära studier i EG-rätt (Collège d'Europe i Brygge); medlem av Österrikes diplomatiska kår sedan 1982; expert på EU-frågor hos utrikesministeriets juridiske rådgivare (1985-1988); rättstjänsten vid Europeiska gemenskapernas kommission (1989); chef för "Rättstjänsten för EU-frågor" vid utrikesministeriet (1992-2000, befullmäktigad diplomatisk tjänsteman); förhandlare vid förhandlingarna om EES och vid Österrikes anslutning till EU; ombud för Österrike vid EG-domstolen från och med år 1995; Österrikes generalkonsul i Zürich (2000); undervisning och publicering; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2000.

Allan Rosas

Född 1948; juris doktor vid Åbo Universitet (Finland); juris professor vid Åbo Universitet (1978-1981) och vid Åbo Akademi (Åbo) (1981-1996); ordförande för Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi (1985-1995); diverse internationella och nationella akademiska ansvarsfulla befattningar; medlem i lärda sällskap; samordnare av flera internationella och nationella forskningsprojekt och forskningsprogram inom bland annat följande områden: gemenskapsrätt, internationell rätt, mänskliga och grundläggande rättigheter, konstitutionell rätt samt komparativ offentlig förvaltning; företrädare för den finska regeringen som medlem i eller rådgivare åt de finska delegationerna vid olika internationella konferenser och sammanträden; sakkunnig i frågor rörande finsk rätt, bland annat i juridiska regerings- eller riksdagsutskott i Finland samt vid Förenta Nationerna, Unesco, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Europarådet; sedan år 1995 juridisk chefsrådgivare vid Europeiska kommissionens rättstjänst, med ansvar för yttre förbindelser; sedan mars år 2001 biträdande generaldirektör för Europeiska kommissionens rättstjänst; domare vid domstolen sedan den 17 januari 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

Född 1954; juris kandidatexamen (Complutenseuniversitetet i Madrid); abogado del Estado i Málaga; abogado del Estado vid rättsavdelningen vid transport-, turist- och kommunikationsministeriet och senare vid rättsavdelningen vid utrikesministeriet; Abogado del Estado-Jefe vid avdelningen för gemenskapsrättsliga tvister och biträdande generaldirektör vid tjänsten för gemenskapsrätt och internationell rätt vid Abogacía General del Estado (justitieministeriet); medlem av kommissionens grupp för betänkande om gemenskapens framtida rättssystem; chef för den spanska delegationen i sammanslutningen "Ordförandeskapets vänner" för reformen i Nicefördraget av gemenskapens rättssystem och för rådets ad hoc-grupp "EG-domstolen"; professor i gemenskapsrätt vid Escuela Diplomática i Madrid; biträdande redaktör för tidskriften Noticias de la Unión Europea; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Koen Lenaerts

Född 1954; juris kandidatexamen och Juris doktor (Katholieke Universiteit i Leuven); Master of Laws, Master in Public Administration (Harvard University); assistent (1979-1983), sedermera professor i europarätt vid Katholieke Universiteit i Leuven (sedan år 1983); rättssekreterare vid EG-domstolen (1984-1985); professor vid Collège d'Europe i Brygge (1984-1989); advokat i Bryssel (1986-1989); gästprofessor vid Harvard Law School (1989); domare vid förstainstansrätten från den 25 september 1989 till den 6 oktober 2003; domare vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Juliane Kokott

Född 1957; studier i juridik (universiteten i Bonn och Genève); LL.M (American University/Washington D.C); juris doktor (universitetet i Heidelberg, 1985 och universitetet Harvard, 1990); gästprofessor vid universitet Berkley (1991); professor i tysk och utländsk offentlig rätt, internationell rätt och europarätt vid universiteten i Augsburg (1992), Heidelberg (1993) och Düsseldorf (1994); domarsuppleant för den tyska regeringen vid den internationella domstolen för förlikning och skiljeförfarande som inrättats av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE); vice ordförande för den rådgivande kommittén för global förändring (WBGU, 1996); professor i internationell rätt, internationell affärsrätt och europarätt vid universitetet i St. Gallen (1999); direktör för Institutet för europeisk och internationell affärsrätt vid universitetet i St. Gallen (2000); tillförordnad direktör för programmet för specialisering i affärsrätt vid universitetet i St. Gallen (2001); generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro

Född 1967; juris kandidatexamen (universitetet i Lissabon, 1990); assistent (Europeiska universitetsinstitutet, 1991); juris doktor (Europeiska universitetsinstitutet i Florens, 1996); gästprofessor (Collège de l'Europe i Natolin, Ortega och Gassetinstitutet i Madrid, portugisiska katolska universitetet, Institutet för europastudier i Macao); professor (Universidade Nova i Lissabon, 1997); Fulbright Visiting Research Fellow (universitetet i Harvard, 1998); ställföreträdande direktör för akademien för internationell handelsrätt; biträdande redaktör (Hart Series on European Law and Integration, European Law Journal) och ledamot av redaktionskommittéer för flera juridiska tidskrifter; generaladvokat vid domstolen sedan den 7 oktober 2003.

Konrad Hermann Theodor Schiemann

Född 1937; juristutbildning vid Cambridge; barrister (1964-1980); Queen's Counsel (1980-1986); domare vid High Court of England and Wales (1986-1995); Lord Justice of Appeal (1995-2003); medlem sedan 1985 och år 2003 kassör i Honourable Society of the Inner Temple; domare vid domstolen sedan den 8 januari 2004.

Jerzy Makarczyk

Född 1938; juris doktor (1966); professor i folkrätt (1974); Senior Visiting Fellow, University of Oxford (1985); professor, International Christian University, Tokyo (1988); författare till ett flertal verk i ämnena folkrätt, gemenskapsrätt och mänskliga rättigheter; medlem i flera lärda sällskap inom ämnena folkrätt, gemenskapsrätt och mänskliga rättigheter; den polska regeringens förhandlare inför tillbakadragandet av ryska trupper från Republiken Polen; statssekreterare, därefter kabinettssekreterare vid utrikesministeriet (1989-1992); ordförande för den polska delegationen i Förenta nationernas generalförsamling; domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (1992-2002); president i Institut de Droit International (2003); rådgivare åt Republiken Polens president i utrikespolitiska och människorättsliga angelägenheter (2002-2004); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Pranas Kūris

Född 1938; juristexamen, Vilnius universitet (1961); juris kandidat, Moskva universitet (1965); högre doktorsgrad (dr. hab), Moskva universitet (1973); praktikant, Institut des Hautes Études Internationales (direktör: professor Ch. Rousseau), Paris universitet (1967-1968); ordinarie ledamot av Litauens vetenskapsakademi (1996); hedersdoktor, juridiska universitetet, Litauen (2001); diverse undervisningsuppgifter och administrativa uppgifter, Vilnius universitet (1961-1990); lektor, adjungerad professor, professor i folkrätt, dekanus vid den juridiska fakulteten; diverse tjänster inom regeringskansliet, inom den diplomatiska kåren och inom rättsväsendet i Litauen; justitieminister (1990-1991), ledamot av förvaltningsdomstolen (1991), Litauens ambassadör i Belgien, Luxemburg och Nederländerna (1992-1994); domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (före reformen) (juni 1994-november 1998); domare vid Litauens högsta domstol, tillika ordförande för nämnda domstol (december 1994-oktober 1998); domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (sedan november 1998); deltagare i ett flertal internationella konferenser; medlem av Republiken Litauens delegation inför förhandlingarna med Sovjetunionen (1990-1992); författare till ett flertal publikationer (cirka 200); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Endre Juhász

Född 1944; juristexamen, Szegeds universitet, Ungern (1967); ungersk advokatexamen (1970); studier i komparativ rätt, Strasbourgs universitet, Frankrike (1969, 1970, 1971, 1972); statstjänsteman på rättsavdelningen i Ministeriet för utrikeshandel (1966-1974), chef för lagstiftningsfrågor (1973-1974); förste handelsattaché med ansvar för gemenskapsfrågor vid ungerska ambassaden i Bryssel (1974-1979); direktör vid Ministeriet för utrikeshandel (1979-1983); förste handelsattaché och sedermera rådgivare i handelsfrågor vid ungerska ambassaden i Washington DC, Förenta staterna (1983-1989); generaldirektör vid Handelsministeriet och Ministeriet för utrikeshandel (1989-1991); chefsförhandlare inför upprättandet av associeringsavtalet mellan Ungern och Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater (1990-1991); generalsekreterare i Ministeriet för utrikeshandel, chef för byrån för europeiska frågor (1992); statssekreterare i Ministeriet för utrikeshandel (1993-1994); statssekreterare i Industri- och handelsministeriet, chef för byrån för europeiska frågor (1994); extraordinär och befullmäktigad ambassadör, chef för Republiken Ungerns diplomatiska representation vid Europeiska unionen (januari 1995–maj 2003); chefsförhandlare inför Republiken Ungerns anslutning till Europeiska unionen (juli 1998–april 2003); minister utan portfölj med ansvar för koordineringen av frågor om europeisk integration (sedan maj 2003); domare vid EG-domstolen sedan den 11 maj 2004.

George Arestis

Född 1945; juristexamen, Athens universitet (1968); MA i Comparative Politics and Government, University of Kent, Canterbury (1970); advokat på Cypern (1972-1982); utnämnd till District Court Judge (1982); befordrad till President District Court (1995); Administrative President District Court, Nicosia (1997-2003); domare vid Cyperns högsta domstol (2003); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Anthony Borg Barthet U.O.M.

Född 1947; juris doktor, Royal University of Malta 1973; statstjänsteman i egenskap av Notary to Government 1975; rådgivare åt Republiken 1978, förste rådgivare åt Republiken 1979, biträdande Attorney General 1988 och av presidenten utnämnd till Attorney General 1989; lektor i civilrätt på deltid, Maltas universitet (1985-1989); medlem av styrelsen för Maltas universitet (1998-2004); medlem av justitieutskottet (1994-2004); medlem i chefskommittén för Maltas skiljedomstol (1998-2004); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Marko Ilešič

Född 1947; juris doktor, Ljubljana universitet; fördjupning i ämnet komparativ rätt, Strasbourgs universitet och Coimbra universitet; advokat; domare vid arbetsdomstolen i Ljubljana (1975-1986); ordförande för idrottsdomstolen (1978-1986); skiljedomare i försäkringsbolaget Triglavs skiljenämnd (1990-1998); chef för fondbörsens skiljenämnd (sedan 1995); skiljedomare i fondbörsens skiljedomstol (sedan 1998); skiljedomare i Jugoslaviens handelskammarers skiljenämnd (fram till 1991) och i Sloveniens handelskammarers skiljenämnd (sedan 1991); skiljedomare vid Chambre Internationale de Commerce, Paris; domare i UEFA:s appellationsnämnd (sedan 1988) och i FIFA:s appellationsnämnd (sedan 2000); ordförande för det slovenska juristförbundet; medlem av International Law Association, Comité Maritime International och diverse andra internationella juristföreningar; professor i civilrätt, handelsrätt och internationell privaträtt; dekanus vid den juridiska fakulteten vid Ljubljana universitet; författare till ett flertal juridiska publikationer; domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Jiří Malenovský

Född 1950; juris doktor, Karls universitet, Prag (1975); biträdande lektor (1974-1990), biträdande dekanus (1989-1991) och chef för sektionen för internationell rätt och gemenskapsrätt (1990-1992) vid Masaryk universitet, Brno; domare vid den tjeckoslovakiska författningsdomstolen (1992); ambassadör vid Europarådet (1993-1998); ordförande för Europarådets ministerkommitté (1995); generaldirektör vid Utrikesministeriet (1998-2000); ordförande för International Law Associations tjeckiska och slovakiska sektion (1999-2001); domare vid författningsdomstolen (2000-2004); ledamot av lagstiftningskommittén (1998-2000); ledamot av permanenta skiljedomstolen i Haag (2000); professor i internationell folkrätt, Masaryk universitet, Brno (2001); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Ján Klučka

Född 1951; juris doktor, Bratislava universitet (1974); professor i internationell rätt vid Kosice universitet (sedan 1975); domare vid författningsdomstolen (1993); ledamot av permanenta skiljedomstolen i Haag (1994); ledamot av Venedigkommissionen (1994); ordförande i den slovakiska föreningen för internationell rätt (2002); domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Uno Lõhmus

Född 1952; juris doktor 1986; advokat (1977-1998); gästprofessor i straffrätt vid Tartu universitet; domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (1994-1998); ordförande för Estlands högsta domstol (1998-2004); medlem av författningskommittén; rådgivare åt strafflagskommittén; delaktig i arbetsgruppen för beredning av straffprocesslagen; författare till ett flertal publikationer i ämnena mänskliga rättigheter och författningsrätt, domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Egils Levits

Född 1955; examen i juridik och i statsvetenskap, Hamburgs universitet; vetenskaplig medarbetare vid juridiska fakulteten vid Kiels universitet; det lettiska parlamentets rådgivare i frågor om internationell rätt, författningsrätt och lagstiftningsreformer; Lettlands ambassadör i Tyskland och Schweiz (1992-1993), och i Österrike, Schweiz och Ungern (1994-1995); biträdande premiärminister, justitieminister och tjänstgörande utrikesminister (1993-1994); medlare vid Medlings- och skiljedomstolen inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) (sedan 1997); ledamot av permanenta skiljedomstolen (sedan 2001); vald till domare vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna år 1995, omvald år 1998 och år 2001; författare till ett flertal publikationer i ämnena författningsrätt och förvaltningsrätt, lagstiftningsreformer och gemenskapsrätt; domare vid domstolen sedan den 11 maj 2004.

Aindrias Ó Caoimh

Född 1950; juristexamen (National University of Ireland, University College Dublin, 1971); Barrister (King's Inns, 1972), högskoleexamen i europarätt (University College Dublin, 1977); medlem i Irlands advokatsamfund (1971–1999); lektor i europarätt (King's Inns, Dublin); Senior Counsel (1994–1999); företrädare för den irländska regeringen i ett flertal mål vid Europeiska gemenskapernas domstol; domare vid Irlands High Court (sedan 1999); Bencher (dekanus) vid Honorable Society of King's Inns (sedan 1999); vice ordförande för den irländska föreningen för europarätt, medlem av International Law Association (irländska sektionen); son till Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), domare vid domstolen (1974-1985); domare vid domstolen sedan den 14 oktober 2004.

Roger Grass

Född 1948; examen från l'Institut d'études politiques de Paris och i högre offentligrättsliga studier; biträdande allmän åklagare vid Tribunal de Grande Instance de Versailles; avdelningsdirektör vid Europeiska gemenskapernas domstol; generalsekreterare för allmänna åklagarämbetet vid Cour d'appel de Paris; justitieministerns kabinett; rättssekreterare hos ordföranden för Europeiska gemenskapernas domstol; justitiesekreterare vid domstolen sedan den 10 februari 1994.

2. Ändringar i domstolens sammansättning år 2004

Domstolens sammansättning ändrades år 2004 enligt följande:

Den 7 januari lämnade domaren David Alexander Ogilvy Edward domstolen. Han ersattes av domaren Konrad Hermann Theodor Schiemann.

Den 11 maj, till följd av anslutningen av tio nya stater till Europeiska unionen, tillträdde tio nya domare sina ämbeten: Jerzy Makarczyk, polsk medborgare, Pranas Kūris, litauisk medborgare, Endre Juhász, ungersk medborgare, George Arestis, cypriotisk medborgare, Anthony Borg Barthet, maltesisk medborgare, Marko Ilešič, slovensk medborgare, Jiří Malenovský, tjeckisk medborgare, Ján Klučka, slovakisk medborgare, Uno Lõhmus, estnisk medborgare, Egils Levits, lettisk medborgare.

Den 13 oktober lämnade domaren Fidelma O'Kelly Macken domstolen. Hon ersattes av domaren Aindrias Ó Caoimh.

3. Domstolens ledamöter (i rangordning)

från den 1 till den 7 januari 2004

V. Skouris, domstolens ordförande
P. Jann, ordförande på första avdelningen
C. W. A. Timmermans, ordförande på andra avdelningen
C. Gulmann, ordförande på femte avdelningen
A. Tizzano, förste generaladvokat
J. N. Cunha Rodrigues, ordförande på fjärde avdelningen
A. Rosas, ordförande på tredje avdelningen
F. G. Jacobs, generaladvokat
D. A. O. Edward, domare
A. M. La Pergola, domare
J.-P. Puissochet, domare
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, domare
F. Macken, domare
N. Colneric, domare
S. von Bahr, domare
L. A. Geelhoed, generaladvokat
C. Stix-Hackl, generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, domare
K. Lenaerts, domare
J. Kokott, generaladvokat
L. M. Poiares P. Maduro, generaladvokat

R. Grass, justitiesekreterare

från den 8 januari till den 12 maj 2004¹

V. Skouris, domstolens ordförande
P. Jann, ordförande på första avdelningen
C. W. A. Timmermans, ordförande på andra avdelningen
C. Gulmann, ordförande på femte avdelningen
A. Tizzano, förste generaladvokat
J. N. Cunha Rodrigues, ordförande på fjärde avdelningen
A. Rosas, ordförande på tredje avdelningen
F. G. Jacobs, generaladvokat
A. M. La Pergola, domare
J.-P. Puissochet, domare
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, domare
F. Macken, domare
N. Colneric, domare
S. von Bahr, domare
L. A. Geelhoed, generaladvokat
C. Stix-Hackl, generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, domare
K. Lenaerts, domare
J. Kokott, generaladvokat
L. M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, domare

R. Grass, justitiesekreterare

¹ Den 11 maj 2004 tillträdde tio nya domare sina ämbeten. Den nya protokollära ordningen började gälla först den 13 maj.

från den 13 maj till den 6 oktober 2004

V. Skouris, domstolens ordförande
P. Jann, ordförande på första avdelningen
C. W. A. Timmermans, ordförande på andra avdelningen
A. Rosas, ordförande på tredje avdelningen
C. Gulmann, ordförande på femte avdelningen
J.-P. Puissochet, ordförande på sjätte avdelningen
A. Tizzano, förste generaladvokat
J. N. Cunha Rodrigues, ordförande på fjärde avdelningen
F. G. Jacobs, generaladvokat
A. M. La Pergola, domare
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, domare
F. Macken, domare
N. Colneric, domare
S. von Bahr, domare
L. A. Geelhoed, generaladvokat
C. Stix-Hackl, generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, domare
K. Lenaerts, domare
J. Kokott, generaladvokat
L. M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, domare
J. Makarczyk, domare
P. Küris, domare
E. Juhász, domare
G. Arestis, domare
A. Borg Barthet, domare
M. Ilešič, domare
J. Malenovský, domare
J. Klučka, domare
U. Lohmus, domare
E. Levits, domare

R. Grass, justitiesekreterare

från den 7 till den 13 oktober 2004

V. Skouris, domstolens ordförande
P. Jann, ordförande på första avdelningen
C. W. A. Timmermans, ordförande på andra avdelningen
A. Rosas, ordförande på tredje avdelningen
L. A. Geelhoed, förste generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, ordförande på femte avdelningen
K. Lenaerts, ordförande på fjärde avdelningen
A. Borg Barthet, ordförande på sjätte avdelningen
F. G. Jacobs, generaladvokat
C. Gulmann, domare
A. M. La Pergola, domare
J.-P. Puissochet, domare
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, domare
F. Macken, domare
N. Colneric, domare
S. von Bahr, domare
A. Tizzano, generaladvokat
J. N. Cunha Rodrigues, domare
C. Stix-Hackl, generaladvokat
J. Kokott, generaladvokat
L. M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, domare
J. Makarczyk, domare
P. Küris, domare
E. Juhász, domare
G. Arestis, domare
M. Ilešič, domare
J. Malenovský, domare
J. Klučka, domare
U. Löhmus, domare
E. Levits, domare

R. Grass, justitiesekreterare

från den 14 oktober till den 31 december 2004

V. Skouris, domstolens ordförande
P. Jann, ordförande på första avdelningen
C. W. A. Timmermans, ordförande på andra avdelningen
A. Rosas, ordförande på tredje avdelningen
L. A. Geelhoed, förste generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, ordförande på femte avdelningen
K. Lenaerts, ordförande på fjärde avdelningen
A. Borg Barthet, ordförande på sjätte avdelningen
F. G. Jacobs, generaladvokat
C. Gulmann, domare
A. M. La Pergola, domare
J.-P. Puissochet, domare
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, domare
N. Colneric, domare
S. von Bahr, domare
A. Tizzano, generaladvokat
J. N. Cunha Rodrigues, domare
C. Stix-Hackl, generaladvokat
J. Kokott, generaladvokat
L. M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, domare
J. Makarczyk, domare
P. Küris, domare
E. Juhász, domare
G. Arestis, domare
M. Ilešič, domare
J. Malenovský, domare
J. Klučka, domare
U. Löhmus, domare
E. Levits, domare
A. Ó Caoimh, domare

R. Grass, justitiesekreterare

4. Domstolens tidigare ledamöter

Pilotti Massimo, domare (1952-1958), ordförande 1952-1958
Serrarens Petrus, Josephus, Servatius, domare (1952-1958)
Riese Otto, domare (1952-1963)
Delvaux Louis, domare (1952-1967)
Rueff Jacques, domare (1952-1959 och 1960-1962)
Hammes Charles Léon, domare (1952-1967), ordförande 1964-1967
Van Kleffens Adrianus, domare (1952-1958)
Lagrange Maurice, generaladvokat (1952-1964)
Roemer Karl, generaladvokat (1953-1973)
Rossi Rino, domare (1958-1964)
Donner Andreas Matthias, domare (1958-1979), ordförande 1958-1964
Catalano Nicola, domare (1958-1962)
Trabucchi Alberto, domare (1962-1972), därefter generaladvokat (1973-1976)
Lecourt Robert, domare (1962-1976), ordförande 1967-1976
Strauss Walter, domare (1963-1970)
Monaco Riccardo, domare (1964-1976)
Gand Joseph, generaladvokat (1964-1970)
Mertens de Wilmars Josse J., domare (1967-1984), ordförande 1980-1984
Pescatore Pierre, domare (1967-1985)
Kutscher Hans, domare (1970-1980), ordförande 1976-1980
Dutheillet de Lamothe Alain Louis, generaladvokat (1970-1972)
Mayras Henri, generaladvokat (1972-1981)
O'Dalaigh Cearbhall, domare (1973-1974)
Sørensen Max, domare (1973-1979)
Mackenzie Stuart Alexander J., domare (1973-1988), ordförande 1984-1988
Warner Jean-Pierre, generaladvokat (1973-1981)
Reischl Gerhard, generaladvokat (1973-1981)
O'Keeffe Aindrias, domare (1975-1985)
Capotorti Francesco, domare (1976), därefter generaladvokat (1976-1982)
Bosco Giacinto, domare (1976-1988)
Touffait Adolphe, domare (1976-1982)
Koopmans Thymen, domare (1979-1990)
Due Ole, domare (1979-1994), ordförande 1988-1994
Everling Ulrich, domare (1980-1988)
Chloros Alexandros, domare (1981-1982)
Slynn Sir Gordon, generaladvokat (1981-1988), därefter domare (1988-1992)
Rozès Simone, generaladvokat (1981-1984)
VerLoren van Themaat Pieter, generaladvokat (1981-1986)
Grévisse Fernand, domare (1981-1982 och 1988-1994)
Bahlmann Kai, domare (1982-1988)
Mancini G. Federico, generaladvokat (1982-1988), därefter domare (1988-1999)
Galmot Yves, domare (1982-1988)
Kakouris Constantinos, domare (1983-1997)
Lenz Carl Otto, generaladvokat (1984-1997)
Darmon Marco, generaladvokat (1984-1994)

Joliet René, domare (1984-1995)
O'Higgins Thomas Francis, domare (1985-1991)
Schockweiler Fernand, domare (1985-1996)
Mischo Jean, generaladvokat (1986-1991 och 1997-2003)
De Carvalho Moithinho de Almeida José Carlos, domare (1986-2000)
Da Cruz Vilaça José Luis, generaladvokat (1986-1988)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos, domare (1986-2003), ordförande 1994-2003
Diez de Velasco Manuel, domare (1988-1994)
Zuleeg Manfred, domare (1988-1994)
Van Gerven Walter, generaladvokat (1988-1994)
Tesauro Giuseppe, generaladvokat (1988-1998)
Kapteyn Paul Joan George, domare (1990-2000)
Murray John L., domare (1991-1999)
Edward David Alexander Ogilvy, domare (1992-2004)
Cosmas Georges, generaladvokat (1994-2000)
Hirsch Günter, domare (1994-2000)
Elmer Michael Bendik, generaladvokat (1994-1997)
Ragnemalm Hans, domare (1995-2000)
Sevón Leif, domare (1995-2002)
Fennelly Nial, generaladvokat (1995-2000)
Wathelet Melchior, domare (1995-2003)
Ioannou Krateros, domare (1997-1999)
Alber Siegbert, generaladvokat (1997-2003)
Saggio Antonio, generaladvokat (1998-2000)
O'Kelly Macken Fidelma, domare (1999-2004)

– Ordföranden

Pilotti Massimo (1952-1958)
Donner Andreas Matthias (1958-1964)
Hammes Charles Léon (1964-1967)
Lecourt Robert (1967-1976)
Kutscher Hans (1976-1980)
Mertens de Wilmars Josse J. (1980-1984)
Mackenzie Stuart Alexander John (1984-1988)
Due Ole (1988-1994)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos (1994-2003)

– Justitiesekreterare

Van Houtte Albert (1953-1982)
Heim Paul (1982-1988)
Giraud Jean-Guy (1988-1994)

Kapitel II

Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt

A — Förstainstansrättens verksamhet år 2004

av ordföranden Bo Vesterdorf

Under år 2004 har Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt varit med om stora förändringar som kommer att prägla gemenskapsdomstolarnas historia.

För det första fick förstainstansrätten genom de tio nya medlemsstaternas anslutning till Europeiska unionen möjlighet att välkomna tio nya domare; Ena Cremona, Ottó Czúcz, Irena Wyszniowska-Białecka, Irena Pelikánová, Daniel Šváby, Vilenas Vadapalas, Küllike Jürimäe, Ingrida Labucka och Savvas S. Papasavvas svor eden den 12 maj 2004, och Verica Trstenjak svor eden den 7 juli samma år.

För andra gången i sin historia utvidgades förstainstansrättens domarkollegium, vilket ursprungligen bestod av tolv domare. Hädanefter kommer det att ha 25 medlemmar, det vill säga en domare per medlemsstat.

Mandaten för flera av förstainstansrättens medlemmar, som just hade utnämnts, löpte ut den 31 augusti 2004. Genom beslut av den 14 juli 2004 förnyade representanterna för regeringarna i Europeiska unionens medlemsstater mandaten för perioden den 1 september 2004 – 31 augusti 2010 för följande medlemmar: Bo Vesterdorf, Virpi Tiili, Josef Azizi, Marc Jaeger, Arjen W.H. Meij, Mihalis Vilaras, Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro, Franklin Dehousse, Otto Czúcz, Irena Wyszniowska-Białecka, Daniel Šváby, Küllike Jürimäe och Savvas S. Papasavvas.

Med beaktande av Europeiska unionens utvidgning ändrades förstainstansrättens rättegångsregler på så sätt att antalet domare som bildar stor avdelning utökades från elva till tretton (EUT L 127, 2004, s. 108). På samma sätt ändrades bestämmelserna avseende rättegångsspråk. Från den 1 maj 2004 kan en talan väckas på 21 olika språk – 20 officiella språk och irländska (EUT L 132, 2004, s. 3).

Förstainstansrättens organisation och funktion har anpassats för att möta de behov som uppstod på grund av det ökade antalet domare. Till en början, för perioden den 1 maj – 31 augusti 2004, integrerades de nya domarna i de existerande fem grupperna om tre domare. Varje grupp om tre domare kompletterades alltså med två domare och bildade således en avdelning i utökad sammansättning. Därefter beslutade förstainstansrätten att för verksamhetsåret 2004/2005 behålla strukturen med fem avdelningar med fem domare. Härav följer att var och en av de fem avdelningarna under detta verksamhetsår sammanträder med tre domare i två särskilda grupper som på förhand har bestämts under avdelningsordförandens ledning.

Fyra av de fem avdelningarna bestående av fem domare leds av de ordförande som domarna valde bland sig i september 2004 för en period av tre år. Dessa är Marc Jaeger, Jörg Pirrung, Mihalis Vilaras och Hubert Legal. Valet av avdelningsordförande genomfördes för första gången den 10 september 2004 i enlighet med artikel 15 i förstainstansrättens rättegångsregler och är en följd av att det nya protokollet om domstolens stadga (artikel 50) trädde i kraft den 1 februari 2003.

Den femte avdelningen med fem domare leds av förstainstansrättens ordförande, som utsågs för en period av tre år (det vill säga till den 31 augusti 2007) genom val

den 8 september 2004. Eftersom förstainstansrättens ordförande inte deltar i en avdelning bestående av tre domare, leds denna avdelning på tre domare av en domare från densamma, nämligen John D. Cooke.

Vidare inleddes genomförandet av de reformer som möjliggjordes genom Nicefördraget. I artikel 225 i EG-fördraget, i dess ändrade lydelse enligt Nicefördraget, vilket trädde i kraft den 1 februari 2003, anges att förstainstansrätten skall vara behörig att i första instans pröva och avgöra alla ärenden avseende direkt talan, med undantag av de ärenden som åvilar en särskild rättsinstans och de som enligt stadgan faller under domstolens behörighet.

Rådet har dels ändrat protokollet om domstolens stadga, dels föreskrivit en möjlighet att inrätta "särskilda rättsinstanser".

För det första antog rådet den 26 april 2004 beslut 2004/207/EG, Euratom om ändring av artiklarna 51 och 54 i protokollet till domstolens stadga (EUT L 132, s. 5) (ändring publicerad i EUT L 194, s. 3). Som följd av den nya fördelningen mellan domstolen och förstainstansrätten av mål som avser direkt talan, vilken gäller från den 1 juni 2004, är det förstainstansrätten som har behörighet att pröva och avgöra mål som rör talan om ogiltigförklaring eller passivitetstalan och som väcks av medlemsstaterna mot en rättsakt eller en underlåtenhet som kommissionen ansvarar för.¹ Samma sak gäller avseende talan som medlemsstaterna väcker och som avser

- rådets beslut i ärenden rörande statligt stöd,
- rättsakter som rådet har antagit enligt en rättsakt från denna institution och som rör handelspolitiska skyddsåtgärder,
- rättsakter antagna av rådet genom vilka detta utövar genomförandebefogenheter, och
- rättsakter som har antagits av Europeiska centralbanken.

På grund av denna nya behörighetsfördelning avseende mål rörande direkt talan överfördes de mål i vilka talan ursprungligen hade väckts vid domstolen, men vars skriftliga förfarande ännu inte hade avslutats, till förstainstansrätten. Detta gällde i första hand mål inom områdena statligt stöd och EUGFJ.

För det andra antog Europeiska unionens råd den 2 november 2004 beslut 2004/752/EG, Euratom om upprättande av Europeiska unionens personaldomstol (EUT L 333, s. 7). Denna reform, som också den möjliggjordes genom Nicefördraget (artiklarna 220 EG och 225a EG, artiklarna 136 EAEG och 140 EAEG, se även förklaring nr 16 som fogats till Nicefördraget), var mycket efterlängtd av förstainstansrätten med hänsyn till detta områdes specifika karaktär och den arbetsbörda som förväntas som en följd av tillämpningen av bestämmelserna i de nya tjänsteföreskrifterna. Denna nya specialiserade rättsinstans, sammansatt av sju domare, skall ha till uppgift att avgöra tvister mellan Europeiska unionen och dess anställda. Denna behörighet utövas för närvarande av förstainstansrätten. Personaldomstolens beslut kan bli föremål för överklaganden, begränsade till rättsfrågor, till förstainstansrätten och undantagsvis även prövas av

¹ Med undantag av rättsakter från kommissionen som rör närmare samarbete inom ramen för EG-fördraget.

domstolen under de förutsättningar som anges i protokollet till stadgan. Avsikten är att personaldomstolens verksamhet skall inledas under år 2005.

Statistiken avseende år 2004 bör kommenteras något. Antalet registrerade mål har fortsatt att öka, i enlighet med vad som konstant har noterats sedan ett flertal år, och uppgick till 536 (jämfört med 466 år 2003). Denna ökning beror i viss mån på att förstainstansrätten sedan den 1 juni 2004 är behörig att pröva och avgöra mål om direkt talan som har väckts av medlemsstaterna (se föregående förklaring). På denna grund anhängiggjordes ytterligare 48 mål, varav 21 mål hänvisades till förstainstansrätten genom beslut av domstolen, och 27 mål var nya mål som hade anhängiggjorts av medlemsstaterna. Antalet tvister rörande gemenskapsvarumärken fortsätter att öka i absoluta värden (110 mål har anhängiggjorts, vilket är 10 fler än under år 2003) och utgör i relativa värden 21 procent av det totala antalet anhängiggjorda mål. Mål som rör tvister mellan Europeiska unionen och dess anställda utgör, såsom det har varit sedan år 2000, den största gruppen mål: 146 nya mål registrerades (det vill säga 27 procent av det totala antalet inkomna mål).

Antalet avgjorda mål uppgår till 361, vilket är ungefär detsamma som år 2003 (339), med den preciseringen att 76 procent av dessa mål avgjordes av avdelningar med tre domare, 18 procent av avdelningar med fem domare och 4 procent av förstainstansrätten genom en ensam domare. Det måste alltså konstateras att utvidgningen av antalet medlemmar i kollegiet ännu inte har lett till att antalet årligen avgjorda mål har ökat nämnvärt.

Antalet anhängiga mål har överskridit den kritiska tröskeln 1 000 mål och uppgick den 31 december 2004 till 1 174 mål. Under rådande omständigheter motsvarar detta antal mål över tre års dömmande verksamhet för förstainstansrätten.

Den genomsnittliga handläggningstiden har ökat något jämfört med de tre senaste åren. År 2004 var den genomsnittliga handläggningstiden 22,6 månader för mål av en annan typ än den som rörde de särskilda områdena immaterialrätt och tvister mellan Europeiska gemenskapen och dess anställda.

Ett mycket begränsat antal mål har handlagts med tillämpning av förfarandet för skyndsam handläggning. Två mål, av tretton ansökningar som gavs in under året, handlades på detta sätt.

I följande framställning redogörs för utvecklingen av rättspraxis. Framställningen har delats upp i tre delar efter mål som rör rättsakters lagenlighet (I), skadeståndsmål (II) och förfaranden där det ingivits en ansökan om interimistiska åtgärder (III).

I. Rättsakters lagenlighet

För att en talan skall kunna prövas krävs att den kan upptas till sakprövning. De mål där frågan huruvida talan om ogiltigförklaring kan upptas till sakprövning har uppkommit (B) skall följaktligen behandlas före de mål som berör den materiella rättens huvudsakliga aspekter (C–H). De senare presenteras inom ramen för det område som de tillhör.

Samtliga rättsområden som omfattas av förstainstansrättens behörighet kommer inte att behandlas och följande redogörelse är således inte uttömmande.²

Vissa processuella frågor kommer att tas upp under en särskild rubrik (A), eftersom de klagöranden som vissa beslut innebär bör uppmärksammas.

A. Processuella aspekter

1. Tredskodomar

Att förstainstansrätten meddelar tredskodom är extremt ovanligt. En förutsättning för att kunna meddela tredskodom är att svaranden rätteligen har blivit instämd men inte inkommer med svaromål i föreskriven form inom den fastställda fristen, och att sökanden har yrkat att förstainstansrätten skall bifalla hans talan genom tredskodom.

Det var med beaktande av dessa bestämmelser som förstainstansrätten, på grund av att kommissionen inte hade inkommit med sitt svaromål inom den fastställda fristen, biföll den talan som hade väckts av fem banker som hade ålagts böter på grund av att de deltagit i ett samordnat förfarande avseende den provision som togs upp för växling av banksedlar inom eurozonen. Genom domarna av den 14 oktober 2004 i mål T-56/02, *Bayerische Hypo- und Vereinsbank mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), i mål T-44/02, *Dresdner Bank mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), i mål T-54/02, *Vereins- und Westbank mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), i mål T-60/02, *Deutsche Verkehrsbank mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), och i mål T-61/02, *Commerzbank mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen), ogiltigförklarade förstainstansrätten kommissionens beslut³ efter att ha gjort bedömningen att sökandenas yrkanden föreföll vara välgrundade. Förstainstansrätten ansåg att de omständigheter som sökandena hade åberopat i sin ansökan gjorde det möjligt för den att dra slutsatsen att kommissionen inte med tillräcklig säkerhet hade bevisat förekomsten av det påstådda avtalet rörande såväl prissättningen för kontantväxling av valutor från eurozonen under övergångsperioden som avgiftsstrukturen för dessa priser. Det sammanlagda beloppet på de böter som kommissionen hade ålagt de fem berörda bankerna uppgick till mer än 100 miljoner euro.

Kommissionen har i enlighet med tillämpliga bestämmelser ansökt om återvinning av dessa domar.

² Förevarande framställning innehåller exempelvis inte utvecklingen avseende beslut rörande tulltvister, eftersom det huvudsakligen gäller tillämpning av redan väletablerade lösningar på särskilda situationer (bland annat dom av den 12 februari 2004 i mål T-282/01, *Aslantrans mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 21 september 2004 i mål T-104/02, *Société française de transports Gondrand Frères mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 14 december 2004 i mål T-332/02, *Nordspedizionieri di Danielis Livio & C. m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000). På samma sätt och av samma skäl innehåller denna framställning inte de beslut som avser ogiltigförklaring av beslut rörande nedsättning eller indragning av gemenskapsstöd, i de fall då stöden har beviljats med stöd av Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) (dom av den 14 september 2004 i mål T-290/02, *Ascontex mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000) eller med stöd av Europeiska utvecklings- och garantifonden för jordbruket (EUGFJ), utvecklingssektionen (dom av den 28 januari 2004 i mål T-180/01, *Euroagri mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-153/04 P).

³ Kommissionens beslut 2003/25/EG av den 11 december 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget – Ärende COMP/E-1/37.919 (f.d. 37.391) – Bankavgifter för växling av valutor från euroområdet – Tyskland – (EUT L 15, 2003, s. 1).

2. Anförande ex officio av en rättslig grund som rör grunderna för rättsordningen

En grund avseende grunderna för rättsordningen kan, och till och med skall, bedömas ex officio av gemensapsdomstolen. En sådan grund kan alltså åberopas av parterna när som helst under förfarandet, vare sig det rör sig om möjligheten att ta upp talan till sakprövning eller den omtvistade rättsaktens lagenlighet.

Förstainstansrätten har alltså på eget initiativ prövat om talan skall avvisas till följd av att det föreligger ett rättegångshinder som inte kan avhjälpas. Bland dessa rättegångshinder ingår frågan huruvida fristen för talans väckande har iakttagits (dom av den 28 januari 2004 i de förenade målen T-142/01 och T-283/01, *OPTUC mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000), frågan huruvida rättsakten är av sådan karaktär att den kan bli föremål för en ogiltighetstalan (beslut av den 29 april 2004 i mål T-308/02, *SGL Carbon mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 13 juli 2004 i mål T-29/03, *Comunidad Autónoma de Andalucía mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000), sökandens intresse av att den omtvistade rättsakten ogiltigförklaras (dom av den 28 september 2004 i mål T-310/00, *MCI mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000) och huruvida sökanden har talerätt (dom av den 7 juli 2004, i de förenade målen T-107/01 och T-175/01, *Sacilor-Lormines mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 1 december 2004 i mål T-27/02, *Kronofrance mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000).

Förstainstansrätten har även, då detta utgör en grund för rättsordningen, undersökt grunden avseende åsidosättande av väsentliga formföreskrifter, varibland man finner avsaknad eller otillräcklig motivering av den omtvistade rättsakten (dom av den 8 juli 2004 i mål T-44/00, *Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, punkterna 126 och 210, överklagad till domstolen under målnummer C-411/04 P). Förstainstansrätten ansåg däremot att åsidosättande av rätten till försvar, som är en rättsstridighet som till sin natur hänför sig till den enskilde, inte utgör ett åsidosättande av väsentliga formföreskrifter och därför inte skall prövas ex officio (dom av den 8 juli 2004 i de förenade målen T-67/00, T-68/00, T-71/00 och T-78/00, *JFE Engineering m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, punkt 425, överklagad till domstolen under målnummer C-403/04 P och C-405/04 P).

3. Rättegångskostnader

När en part tappar ett mål vid förstainstansrätten skall den i princip bära sina egna rättegångskostnader och ersätta motpartens. Enligt förstainstansrättens rättegångsregler är de ersättningsgilla kostnaderna begränsade dels till de kostnader som parterna har haft med anledning av förfarandet, dels till dem som har varit nödvändiga för detta syfte.

Beloppet på de ersättningsgilla kostnaderna ger ofta upphov till tvister. Således ansåg kommissionen att de belopp som begärdes av representanterna för företagen Airtours och Schneider Electric efter det att förstainstansrätten hade ogiltigförklarat det beslut genom vilket Airtours förbjöds att förvärva bolaget First Choice (dom av den 6 juni 2002 i mål T-342/99, *Airtours mot kommissionen*, REG 2002, s. II-2585) och det beslut genom vilket Schneider Electric förbjöds att förvärva bolaget Legrand (dom av

den 22 oktober 2002 i mål T-310/01, *Schneider Electric mot kommissionen*, REG 2002, s. II-4071), samt beslutet om uppdelning av företagen (beslut av den 22 oktober 2002 i mål T-77/02, *Schneider Electric mot kommissionen*, REG 2002, s. II-4201) var överdrivet höga.

I beslut av den 28 juni 2004 i mål T-342/99 DEP, *Airtours mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), påpekade förstainstansrätten att det belopp som kommissionen krävde att Airtours skulle betala tillbaka uppgick till mer än 1,7 miljoner pund sterling (GBP). Kommissionen å sin sida uppskattade inledningsvis de rättegångskostnader som Airtours hade orsakats till 130 000 GBP, och senare till 170 000 GBP.

För att fastställa det ersättningsgilla beloppet, fastslog förstainstansrätten att det inte är uteslutet, när en klient beslutar sig för att företräddas av både en solicitor och en barrister, att arvoden för var och en av dem inte skall anses som nödvändiga kostnader för förfarandet. Emellertid ansåg förstainstansrätten att det under sådana omständigheter åligger den att undersöka i vilken mån de tjänster som samtliga berörda ombud utfört var nödvändiga under domstolsförfarandet och att försäkra sig om att anlita den av båda kategorierna av ombud inte medfört en onödig dubbling av kostnaderna. Så var emellertid delvis fallet i målet i fråga.

Förstainstansrätten ansåg även att det med hänsyn till den huvudsakligen ekonomiska karaktären av kommissionens bedömningar, inom ramen för kontrollen av koncentrationer, ibland kan visa sig nödvändigt att, som en komplettering av de juridiska ombudens arbete, låta ekonomiska rådgivare eller experter som är specialiserade på detta område medverka, vilket följaktligen kan medföra kostnader som kan vara ersättningsgilla. Förstainstansrätten ansåg icke desto mindre att kostnaderna av denna typ var överdrivet höga.

När sökanden är skattskyldig för mervärdesskatt, vilket var fallet i Airtours-målet, har den rätt att av skattemyndigheten återfå mervärdesskatt som betalas på varor och tjänster som den köper. Mervärdesskatten utgör inte en kostnad för sökanden och den kan följaktligen inte begära att kommissionen skall ersätta den för den mervärdesskatt som betalats avseende ersättningsgilla kostnader.

Med beaktande härav och med hänsyn till målets betydelse med avseende på gemenskapens konkurrensrätt, till de många och komplicerade ekonomiska och juridiska frågor, vilka sökandens ombud hade varit tvungna att undersöka, samt till de ekonomiska intressen som tvisten innebar för Airtours och till det betydande arbete som tvisten hade inneburit för de juridiska och ekonomiska rådgivarna, fastställde förstainstansrätten det sammanlagda beloppet som Airtours skulle erhålla till något mindre än 490 000 GBP.

Genom beslut av den 29 oktober 2004 i mål T-310/01 DEP, *Schneider Electric mot kommissionen* (ej publicerat i rättsfallssamlingen) fastställde förstainstansrätten det belopp som skulle erläggas till Schneider Electric, då kommissionen hade vägrat att ersätta de cirka 830 000 euro som hade begärts för, huvudsakligen, de arvoden och utgifter för rådgivare som Schneider Electric hade orsakats med anledning av det förfarande som ledde fram till ogiltigförklaringen av det beslut i vilket sammanslagningen av Schneider Electric och Legrand förbjöds.

Förstainstansrätten vidgick att målet var mycket komplext, att det hade en stor ekonomisk betydelse för sökanden, att det var av gemenskapsrättsligt intresse och att det hade

väckt komplexa ekonomiska och juridiska frågor. Förstainstansrätten ansåg emellertid att det antal arbetstimmar som advokaterna angav till stöd för sin ansökan var överdrivet. Med hänsyn till samtliga omständigheter sattes det totala beloppet för rättegångskostnader ned till nästan 420 000 euro.

På grundval av samma typ av resonemang fastställdes rättegångskostnaderna med anledning av det interimistiska förfarandet och det förfarande som ledde till ogiltigförklaring av det beslut genom vilket Schneider beordrades att i klump avstå från de tillgångar bolaget hade i Legrand, vilka hade värderats till mer än 830 000 euro, till nästan 427 000 euro (beslut av den 29 oktober 2004 i mål T-77/02 DEP, *Schneider Electric mot kommissionen*, ej publicerat i rättsfallssamlingen).

B. Upptagande till sakprövning av talan som väckts i enlighet med artikel 230 EG

Enligt artikel 230 fjärde stycket EG får "[varje] fysisk eller juridisk person... väcka talan mot ett beslut som är riktat till honom eller mot ett beslut som, även om det utfärdats i form av en förordning eller ett beslut riktat till en annan person, direkt och personligen berör honom".

I det femte stycket i samma artikel 230 EG anges att en talan om ogiltigförklaring skall väckas inom två månader från den dag då åtgärden offentliggjordes eller delgavs klaganden eller, om så inte skett, från den dag då denne fick kännedom om åtgärden, allt efter omständigheterna.

1. Rättsakter mot vilka talan om ogiltigförklaring kan väckas

Det följer av fast rättspraxis att endast åtgärder som har tvingande rättsverkningar och som kan påverka sökandens intressen genom att väsentligt förändra dennes rättsliga ställning utgör rättsakter eller beslut som kan bli föremål för en talan om ogiltigförklaring i enlighet med artikel 230 EG.

Däremot kan, som förstainstansrätten erinrade om i beslut av den 29 april 2004 i mål T-308/02, *SGL Carbon mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), en rättsakt som endast utgör en bekräftelse av ett tidigare beslut som har vunnit laga kraft inte tas upp till sakprövning. Samma sak gäller en rättsakt som anses enbart bekräfta ett tidigare beslut och inte har föregåtts av en omprövning av förhållandena för den som det tidigare beslutet var riktat till. Förstainstansrätten bekräftade emellertid att frågan huruvida en rättsakt är bekräftande eller ej inte kan avgöras endast genom att dess innehåll jämförs med innehållet i det tidigare beslutet som den anses bekräfta. Den ifrågasatta rättsaktens karaktär bör även bedömas i förhållande till arten av den begäran som den utgör ett svar på. Särskilt om rättsakten utgör ett svar på en begäran i vilken nya och väsentliga omständigheter har åberopats, och genom vilken förvaltningsmyndigheten har ombetts att ompröva det tidigare beslutet, kan denna rättsakt inte anses utgöra enbart en bekräftelse, eftersom den innehåller ett avgörande grundat på dessa omständigheter och därmed innehåller något nytt i förhållande till det tidigare beslutet. Förstainstansrätten

ansåg att det var rätt av kommissionen att göra gällande att den skrivelse som den hade skickat till sökanden inte utgjorde något beslut, då de finansiella uppgifter som sökanden ingav inte innebar en betydande förändring av dess rättsliga ställning såsom denna gestaltade sig vid det datum då det lagakraftvunna beslutet antogs.

Vidare fastslog förstainstansrätten att inom ramen för en talan om ogiltigförklaring skall en rättsakt som innebär avslag bedömas i förhållande till arten av den begäran på vilken den utgör ett svar. Med andra ord kan inte en gemenskapsinstitutions vägran att återkalla eller ändra en rättsakt i sig utgöra en rättsakt vars lagenlighet kan granskas enligt artikel 230 EG, utom i sådana fall då den rättsakt som institutionen vägrar att återkalla eller ändra i sig kunde ha angripits med stöd av den bestämmelsen (beslut av den 15 mars 2004 i mål T-139/02, *Institouto N. Avgerinopoulou m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 13 juli 2004 i mål T-29/03, *Comunidad Autónoma de Andalucía mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000). I beslutet i det ovannämnda målet *Comunidad Autónoma de Andalucía mot kommissionen* ansåg förstainstansrätten att en skrivelse från generaldirektören för Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (OLAF), genom vilken sökanden meddelades att denna institution inte hade möjlighet att pröva klagomålet avseende den slutrapport som upprättats av OLAF efter en extern utredning och som i enlighet med artikel 9 i förordning nr 1073/1999⁴ översändes till de behöriga spanska myndigheterna, inte kunde anses utgöra ett beslut mot vilket talan kunde väckas, eftersom denna rapport inte hade några tvingande rättsverkningar som kunde påverka sökandens intressen, utan utgjorde en rekommendation eller ett yttrande utan tvingande rättsverkningar.

2. Fristen för väckande av talan

Förstainstansrätten kontrollerade huruvida fristen för talans väckande hade iakttagits i ett flertal beslut (dom av den 28 januari 2004 i de förenade målen T-142/01 och T-283/01, *OPTUC mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och beslut av den 25 maj 2004 i mål T-264/03, *Schmoldt m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagat till domstolen under målnummer C-342/04 P), men det är beslutet av den 9 november 2004 i mål T-252/03, *FNICGV mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), som bör uppmärksammas.

I ett mål som anhängiggjorts av Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (FNICGV) och som, på grundval av artikel 229 EG, syftade till ogiltigförklaring av de böter som kommissionen hade ålagt sökanden för åsidosättande av konkurrensreglerna⁵, uttalade förstainstansrätten att "en sådan talan där domstolen har full prövningsrätt [inte ges] ställningen av ett självständigt rättsmedel i fördraget" genom denna artikel. Denna bestämmelse, i vilken det föreskrivs att "[i] de förordningar som Europaparlamentet och rådet gemensamt eller rådet ensamt antar enligt bestämmelserna i detta fördrag får domstolen ges en obegränsad behörighet i fråga om

⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1073/1999 av den 25 maj 1999 om utredningar som utförs av Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (OLAF) (EGT L 136, s. 1).

⁵ Kommissionens beslut 2003/600/EG av den 2 april 2003 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget (ärende COMP/C.38.279/F3 – Franskt nötkött) (EUT L 209, p. 12).

de påföljder som föreskrivs i förordningarna”, återfinns inte i artikel 225.1 EG, i dess lydelse enligt Nicefördraget, bland de rättsmedel som omfattas av förstainstansrättens behörighet.

Denna fulla prövningsrätt kan endast utövas av gemenskapsdomstolarna inom ramen för deras kontroll av gemenskapsinstitutionernas rättsakter, i synnerhet vid talan om ogiltigförklaring. Den tidsfrist som fastställs i artikel 230 femte stycket EG skall följaktligen iakttas när en talan som syftar till att gemenskapsdomstolen skall utöva sin fulla prövningsrätt väcks. Så hade emellertid inte skett i det aktuella målet.⁶

3. Berättigat intresse av att få saken prövad

I målet mellan MCI, tidigare kallat WorldCom, och kommissionen, gavs förstainstansrätten möjlighet att fastställa att MCI hade ett berättigat intresse av att få till stånd en ogiltigförklaring av det kommissionsbeslut enligt vilket MCI förbjöds att gå samman med Sprint, och detta trots att detta beslut hade antagits efter det att anmälan hade dragits tillbaka.

I detta fall ansåg förstainstansrätten i sin dom av den 28 september 2004 i mål T-310/00, *MCI mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), att sökanden hade ett berättigat intresse av att få en rättsakt ogiltigförklarad, genom vilken kommissionen vägrade att anse att parternas underrättelse utgjorde ett formellt tillbakadragande av det anmälda avtalet, och vars antagande sökanden utan framgång hade sökt förhindra genom att formellt uppge att den avstod från den anmälda koncentration som avsågs i det ifrågasatta beslutet. Förstainstansrätten tillade att så länge som det ifrågasatta kommissionsbeslutet var giltigt, var företaget, åtminstone i den form och på de villkor som hade angivits i anmälan, rättsligt förhindrat att genomföra samgåendet med den andra parten i den anmälda koncentrationen, för det fall den i framtiden skulle ha för avsikt att göra detta. Att företaget inte nödvändigtvis hade denna avsikt, eller att den kanske inte skulle genomföra den, ansågs vara en rent subjektiv omständighet som inte kunde beaktas vid bedömningen av huruvida företaget hade ett berättigat intresse av att väcka talan mot en rättsakt som ovedersägligen hade tvingande rättsverkningar som kunde påverka sökandens intressen genom att väsentligt förändra dennes rättsliga ställning.

4. Talerätt

Förstainstansrätten erinrade, avseende förutsättningarna för att en sökande skall anses vara direkt berörd av den rättsakt som han yrkar skall ogiltigförklaras, om att den påtalade gemenskapsåtgärden direkt skall inverka på den enskildes rättsliga ställning och skall vara utformad så att den inte lämnar dem till vilka åtgärden är riktad, och som skall genomföra den, något utrymme för skönsmässig bedömning. Detta innebär att genomförandet skall ha en rent automatisk karaktär och följa enbart av gemenskapslagstiftningen utan att några mellanliggande regler behöver tillämpas. I det

⁶ De andra mål som har anhängigjorts mot det i föregående fotnot omnämnda beslutet har ännu inte avgjorts av förstainstansrätten (mål T-217/03, *Fédération nationale de la coopération bétail et viande mot kommissionen*, och mål T-245/03, *FNSEA m.fl. mot kommissionen*).

ovannämnda beslutet av den 15 mars 2004 i målet *Institouto N. Avgerinopoulou m.fl. mot kommissionen* och i beslut av den 8 juli 2004 i mål T-341/02, *Regione Siciliana mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000) (överklagat till domstolen under målnummer C-417/04 P), avvisades dels en talan om ogiltigförklaring av ett kommissionsbeslut riktat till Republiken Grekland, avseende godkännande av ett operativt program i den mening som avses i förordningen om strukturfonderna⁷, vilken väckts av enskilda som inte var slutliga stödmottagare av de aktuella åtgärderna, dels en talan avseende ogiltigförklaring av ett kommissionsbeslut riktat till Republiken Italien om avslutande av finansiellt stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) avseende det motorvägsprojektet mellan Messina och Palermo, som väckts av den myndighet som var ansvarig för att genomföra projektet, nämligen regionen Sicilien, på den grunden att sökandena inte var direkt berörda. I dessa båda beslut fastställde förstainstansrätten att de nationella myndigheterna hade ett stort utrymme för skönsmässig bedömning för att genomföra de omtvistade besluten.

Vad gäller förutsättningarna för att en sökande skall anses vara personligen berörd av en rättsakt som inte är riktad till denne, skall det konstateras att den nya tolkning av kriteriet personligen berörd, vilken tillämpades i dom av den 3 maj 2002 i mål T-177/01, *Jégo-Quéré mot kommissionen* (REG 2002, s. II-2365), härefter tydligt har fått stå tillbaka. Efter det att domstolen beslutade att bekräfta sin tolkning av begreppet personligen berörd i dom av den 25 juli 2002 i mål C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores mot rådet* (REG 2002, s. I-6677), se även domstolens dom av den 1 april 2004 i mål C-263/02 P, *kommissionen mot Jégo-Quéré* (REG 2004, s. II-0000) (genom vilken förstainstansrättens ovannämnda dom av den 3 maj 2002 upphävdes), har förstainstansrätten i de mål som har anhängiggjorts vid den bedömt begreppet personligen berörd med hänvisning till den formulering som fastslogs i domstolens dom av den 15 juli 1963 i mål 25/62, *Plaumann mot kommissionen* (REG 1963, s. 197; svensk specialutgåva, volym 1, s. 181). Andra personer än dem till vilka ett beslut är riktat kan göra anspråk på att vara personligen berörda endast om beslutet angår dem på grund av vissa egenskaper som är utmärkande för dem eller på grund av en faktisk situation som särskiljer dem i förhållande till alla andra personer och därigenom försätter dem i en ställning som motsvarar den som gäller för en person som ett beslut är riktat till.

När den juridiska person som väcker en talan om ogiltigförklaring är en företagssammanslutning kan sammanslutningen ges talerätt i minst tre typfall när den har deltagit i det förfarande som utmynnat i antagandet av den ifrågasatta rättsakten, nämligen när sammanslutningen uttryckligen genom en bestämmelse i lag tillerkänns ett antal processuella rättigheter, när sammanslutningen själv särskiljer sig på grund av att dess egna intressen i egenskap av sammanslutning är involverade, bland annat på grund av att dess ställning som förhandlare påverkas av den rättsakt som talan om ogiltigförklaring avser, eller när sammanslutningen företräder de företags intressen, vilka själva har talerätt. I sitt beslut av den 10 maj 2004 i mål T-391/02, *Bundesverband der Nahrungsmittel- und Speiseresteverwertung och Kloh mot parlamentet och rådet* (REG 2004, s. II-0000) och i beslutet i det ovannämnda målet *Schmoldt m.fl. mot kommissionen* vägrade förstainstansrätten bland annat att vidgå att de sökande

⁷ Rådets förordning (EG) nr 1260/1999 av den 21 juni 1999 om allmänna bestämmelser för strukturfonderna (EGT L 161, s. 1).

sammanslutningarna hade innehaft en klart angiven ställning som förhandlingspart, vilken hade ett nära samband med själva föremålet för beslutet.

a) *Beslut*

Talan som väcks inom området för statligt stöd syftar huvudsakligen till ogiltigförklaring antingen av beslut som har antagits utan att det formella undersökningsförfarandet som anges i artikel 88.2 EG har inletts eller av beslut som har antagits efter det att detta förfarande avslutades. Eftersom sådana beslut är riktade till den berörda medlemsstaten, ankommer det på företaget till vilket beslutet inte är riktat att visa att det är direkt och personligen berört av denna rättsakt.

När kommissionen, utan att inleda det formella undersökningsförfarandet inom ramen för en inledande undersökning, fastställer att ett statligt stöd är förenligt med den gemensamma marknaden, skall berörda parter i den mening som avses i artikel 88.2 EG, vilka har processuella garantier avseende genomförandet av det formella undersökning förfarandet, anses vara personligen berörda av det beslut i vilket detta fastställs.

I dom av den 16 mars 2004 i mål T-157/01, *Danske Busvognmaend mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), gavs en branschorganisation som representerade majoriteten av de danska bussföretagens intressen talerätt på den grunden att den hade givit in ett klagomål till kommissionen och att den hade haft inflytande över det administrativa förfarandet inför kommissionen samt eftersom åtminstone vissa av dess medlemsföretag befann sig i en konkurrenssituation i förhållande till det bolag som hade erhållit det omtvistade stödet.

I dom av den 1 december 2004 i mål T-27/02, *Kronofrance mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), ansåg förstainstansrätten att sökanden, som grundade sig på att det formella undersökningsförfarandet inte hade inletts, faktiskt var en berörd part, med hänsyn till dess ställning som konkurrent, vilken hade fastställts med beaktande av att de varor som den tillverkade var identiska med de varor som det stödmottagande företaget tillverkade och med beaktande av att deras saluföringsområden överlappade varandra.

I dom av den 13 januari 2004 i mål T-158/99, *Thermenhotel Stoiser Franz m.fl. mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), gavs hotelldrivande företag på en turistort i Steiermark (Österrike) talerätt i ett mål rörande lagenligheten av ett kommissionsbeslut i vilket statligt stöd för uppförandet av ett lyxhotell på samma ort hade förklarats vara förenligt med den gemensamma marknaden. Förstainstansrätten påpekade nämligen att sökandena var direkta konkurrenter till det hotell som var mottagare av stödet i fråga och att de tillerkändes denna egenskap i beslutet i fråga.

I de tre ovannämnda målen fastslogs det att sökandeföretagen i deras egenskap av berörda parter i den mening som avses i artikel 88.2 EG var personligen berörda av de beslut i vilka stöden förklarades förenliga med den gemensamma marknaden i det preliminära undersökningsförfarandet. Det skall emellertid konstateras att förstainstansrätten, vad gäller omfattningen av kontrollen av grunderna, i ett fall bedömde samtliga ogiltighetsgrunder som att de syftade till att visa att det var rättsstridigt av kommissionen att inte inleda det formella undersökningsförfarandet (domen i det

ovannämnda målet *Thermenhotel Stoiser Franz m.fl. mot kommissionen*), medan den i ett annat fall i sak ogillade det beslut genom vilket stödet beviljades (domen i det ovannämnda målet *Danske Busvognmaend mot kommissionen*).

När ett omtvistat beslut har antagits efter det att det formella granskningsförfarandet som föreskrivs i artikel 88.2 EG har avslutats, är det inte tillräckligt att ett företag är en berörd part för att det skall vara personligen berört på samma sätt som den till vilken beslutet är riktat. Enligt rättspraxis berörs de företag personligen av ett sådant beslut som ingav det klagomål som gav upphov till förfarandet och som ingav sina synpunkter, vilka har påverkat förfarandets utgång, om deras ställning på marknaden dessutom påverkas väsentligt av den stödåtgärd som det omtvistade beslutet avser.

Med tillämpning av dessa kriterier, vilka fastställdes av domstolen för första gången i dom av den 28 januari 1986 i mål 169/84, *COFAZ m.fl. mot kommissionen* (REG 1986, s. 391; svensk specialutgåva, volym 8, s. 421), fastslog förstainstansrätten att det österrikiska bolaget Lenzing var personligen berört av ett kommissionsbeslut som rörde det statliga stöd som Konungariket Spanien hade beviljat bolaget Sniace, eftersom detta företag, som var en konkurrent till det stödmottagande företaget, dels ingav klagomålet som gav upphov till att förfarandet inleddes dels hade deltagit aktivt i förfarandet, och dels hade redogjort för omständigheter av sådan art att det kunde fastslås att sökandens marknadsställning väsentligt påverkades av det ifrågasatta beslutet, som till exempel den aktuella marknads karaktär, det vill säga det fanns ett mycket begränsat antal tillverkare, en livlig konkurrens och hög överkapacitet (dom av den 21 oktober 2004 i mål T-36/99, *Lenzing mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-525/04 P).

Förstainstansrätten fastställde däremot i beslut av den 27 maj 2004 att Deutsche Post och DHL International, två företag som var verksamma på den italienska marknaden för konkurrensutsatta posttjänster, inte hade varit aktiva under det administrativa förfarande som föregick antagandet av det beslut om det statliga stöd som Republiken Italien hade genomfört till förmån för Poste Italiane. Förstainstansrätten undersökte således huruvida den åtgärd som godkändes genom detta beslut icke desto mindre på ett märkbart sätt kunde påverka deras ställning på marknaden i fråga och drog, då det inte hade visats i vilken utsträckning deras ställning på marknaden hade påverkats, slutsatsen att så inte var fallet (beslut av den 27 maj 2004 i mål T-358/02, *Deutsche Post och DHL mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000), överklagat till domstolen under målnummer C-367/04 P).

b) Rättsakter med allmän giltighet

Förstainstansrätten tog tillfället i akt att erinra om att även om det i artikel 230 fjärde stycket EG inte uttryckligen anges att en talan om ogiltigförklaring av rättsakter med allmän giltighet som väcks av enskilda kan upptas till sakprövning, framgår det emellertid av rättspraxis att enbart detta förhållande inte är tillräckligt för att en sådan talan skall avvisas.

Icke desto mindre beslutade förstainstansrätten till sökandenas nackdel, efter att ha gjort en analys av frågan huruvida de enskilda var personligen berörda av rättsakter med

allmän giltighet vars lagenlighet de hade ifrågasatt, och avvisade mål angående talan om ogiltigförklaring av förordningar (förstainstansrättens beslut av den 6 juli 2004 i mål T-370/02, *Alpenhain-Camembert-Werk m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000⁸), av direktiv (beslut av den 6 september 2004 i mål T-213/02, *SNF mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000⁹, överklagat till domstolen under målnummer C-482/04 P) och av beslut av allmängiltig karaktär (beslutet i det ovannämnda målet *Schmoldt m.fl. mot kommissionen*).

C. Konkurrensregler tillämpliga på företag

2004 års bidrag till detta område rör huvudsakligen frågor som har samband med förfarandet vid kommissionen och fastställande av bötesbeloppet. Förstainstansrättens beslut i målen *Grafitelektroder*¹⁰ och *Sömlösa stålrör*¹¹ står för den huvudsakliga utvecklingen.

I domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* ålade kommissionen¹² de åtta amerikanska, tyska och japanska företag som hade deltagit i det samordnade förfarandet, vilket syftade till att på global nivå fastställa priser och dela upp de nationella och regionala marknaderna för den aktuella produkten enligt principen om "hemmaproducenten" inom sektorn för grafitelektroder som huvudsakligen används i produktionen av stål i ljusbågsugnar, böter på sammanlagt ungefär 220 miljoner euro. De individuella bötesbeloppen varierade från 10,3 till 80,2 miljoner euro.

Bakgrunden till målet *Sömlösa stålrör* var att kommissionen hade ålagt åtta tillverkare (fyra europeiska och fyra japanska bolag) av vissa typer av sömlösa stålrör som används inom olje- och gasindustrin att erlagga böter uppgående till ett belopp på totalt

⁸ Genom detta beslut ogillade förstainstansrätten en talan om ogiltigförklaring av kommissionens förordning (EG) nr 1829/2002 av den 14 oktober 2002 om ändring av bilagan till kommissionens förordning (EG) nr 1107/96 när det gäller beteckningen Feta (EGT L 277, s. 10) som skyddad ursprungsbeteckning.

⁹ Genom detta beslut ogillade förstainstansrätten en talan om delvis ogiltigförklaring av kommissionens tjugosjätte direktiv 2002/34/EG av den 15 april 2002 om anpassning till den tekniska utvecklingen av bilagorna 2, 3 och 7 till rådets direktiv 76/768/EEG om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om kosmetiska produkter (EGT L 102, s. 19), i den mån användningen av polyakrylamider vid framställningen av kosmetiska produkter förbjuds.

¹⁰ Dom av den 29 april 2004 i de förenade målen T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 och T-252/01, *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-289/04 P, C-301/04 P, C-307/04 P och C-308/04 P.

¹¹ Domarna av den 8 juli 2004 i mål T-44/00, *Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-411/04 P), i mål T-48/00, *Corus UK mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, i mål T-50/00, *Dalmine mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-407/04 P), i de förenade målen T-67/00, T-68/00, T-71/00 och T-78/00, *JFE Engineering m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnumren C-403/04 P och C-405/04 P).

¹² Kommissionens beslut 2002/271/EG av den 18 juli 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet – ärende COMP/E-1/36.490 – Grafitelektroder (EGT L 100, 2002, s. 1).

99 miljoner euro, för åsidosättande av artikel 81 EG¹³. Enligt kommissionen hade företagen slutit ett avtal genom vilket varje företag förband sig att avstå från att sälja OCTG-standardrör och vissa typer av projekttransportrör på den nationella marknaden för ett annat företag som deltog i avtalet.

Genom talan som väckts i dessa mål (av sju företag inom målen Grafitelektroder respektive Sömlösa stålrör) kan det konstateras – vilket utgör en bekräftelse av en redan observerad tendens – att de företag som ålagts böter för åsidosättande av artikel 81 EG hädanefter sällan bestrider den rättsliga kvalificeringen av överträdelse och bevisningen för deras deltagande i det samordnade förfarandet. Deras bestridanden avser huvudsakligen fastställandet av storleken på böterna och sökandena gör gällande att de regler som kommissionen har förbundit sig att följa vid fastställandet av böternas storlek har tillämpats på ett felaktigt sätt, särskilt riktlinjerna för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget (nedan kallade riktlinjerna för beräkning av böter)¹⁴ och kommissionens meddelande om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 207, 1996, s. 4) (nedan kallat meddelandet om samarbete)¹⁵. Såsom det konstateras i resonemanget nedan medgav förstainstansrätten att kommissionen från fall till fall har ett utrymme för skönsmässig bedömning, till och med ett mycket stort utrymme för skönsmässig bedömning, vid tillämpning av kriterierna för fastställande av bötesbeloppet. Förstainstansrätten övervakar emellertid mycket noggrant att de företag som åläggs böter för att ha deltagit i ett och samma avtal skall behandlas i enlighet med likabehandlingsprincipen.

Det skall även erinras om att förstainstansrätten kan använda sin fulla prövningsrätt, inte bara för att minska bötesbeloppet, utan också för att öka det. Den nedsättning av det totala bötesbelopp som kommissionen hade ålagt sökandebolagen i målen Grafitelektroder och Sömlösa stålrör (minskning från 207 200 000 euro till 152 772 400 euro i målet Grafitelektroder och från 90 900 000 euro till 78 120 000 euro i målet Sömlösa stålrör) är ett resultat som bör nyanseras till viss del (se nedan).

Eftersom förstainstansrätten inte har meddelat någon dom rörande lagenligheten av beslut som antagits med stöd av artikel 82 EG (målet Microsoft mot kommissionen behandlades under år 2004 avseende en interimistisk fråga, se nedan), och då det i det enda beslut som rörde förordning nr 4064/89 fastslogs att kommissionen var obehörig (dom av den 28 september 2004 i mål T-310/00, *MCI mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000), utgör utvecklingen avseende artikel 81 EG och de böter som ålagts för åsidosättande av denna bestämmelse huvuddelen av detta avsnitt, som gäller konkurrensrätten.

¹³ Kommissionens beslut 2003/382/EG av den 8 december 1999 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget (ärende IV/E-1/35.860-B – Sömlösa stålrör) (EUT L 140, 2003, s. 1).

¹⁴ EGT C 9, 1998, s. 3.

¹⁵ Det skall påpekas att detta meddelande om samarbete från år 1996 ersattes år 2002 av kommissionens meddelande om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 45, 2002, s. 3).

1. Rättspraxis på området för artikel 81 EG

a) *Den personkrets som omfattas av tillämpningsområdet*

I målet *Meca-Medina och Majcen mot kommissionen* (dom av den 30 september 2004 i mål T-313/02, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-519/04 P) fick förstainstansrätten tillfälle att tillämpa begreppet ekonomisk verksamhet på området för sport. I sin dom bekräftade förstainstansrätten kommissionens beslut om avslag på de klagomål som ingivits av två professionella idrottare som utövade långdistanssimning. Dessa båda idrottare, som med tillämpning av olympiska rörelsens antidopningsregler hade avstängts efter det att de hade testats positivt för nandrolon, hade inför kommissionen gjort gällande att Internationella olympiska kommitténs antidopningsbestämmelser stred mot de gemenskapsrättsliga bestämmelserna om konkurrens och frihet att tillhandahålla tjänster.

Förstainstansrätten erinrade om att enligt domstolens rättspraxis omfattas idrottsutövning, med hänsyn till gemenskapens mål, endast av gemenskapsrätten för såvitt den utgör en ekonomisk verksamhet i den mening som avses i artikel 2 EG. Bestämmelserna i EG-fördraget rörande arbetstagares fria rörlighet och det fria tillhandahållandet av tjänster är tillämpliga på regler som antagits på idrottsområdet och som rör det ekonomiska inslag som kan finnas i idrottsverksamhet. Detta gäller särskilt regler om betalning av ersättning vid övergångar av professionella spelare mellan klubbar (övergångsklausuler) eller om begränsningar av antalet professionella spelare från andra medlemsstater som klubbarna får använda vid matcher. Däremot omfattas inte rent idrottsliga regler, det vill säga regler som i sig inte har något med ekonomisk verksamhet att göra, såsom sammansättningen av landslag eller "spelregler" som till exempel omfattar regler om hur långa matcherna skall vara eller hur många spelare som får finnas på banan.

Efter att ha påpekat att domstolen i de mål som rörde artiklarna 39 EG och följande artiklar samt artikel 49 EG och följande artiklar inte hade att pröva idrottsreglerna mot bakgrund av fördragets bestämmelser om konkurrens, ansåg förstainstansrätten att de principer som har fastställts i fråga om fri rörlighet för arbetstagare och frihet att tillhandahålla tjänster på idrottsregler även gäller i fråga om bestämmelserna i EG-fördraget rörande konkurrens och att motsatsen också gäller. Härav följer att rent idrottsliga regler inte omfattas av de gemenskapsrättsliga bestämmelserna vare sig beträffande fri rörlighet för personer, frihet att tillhandahålla tjänster eller konkurrens.

b) *Konkurrensförfarande*

– Tillgång till akten

Regeln att de företag som är föremål för en undersökning på grundval av artiklarna 81 EG och 82 EG måste ha tillgång till kommissionens handlingar i ärendet är numera tydligt erkänd i gemenskapsrätten. Den vilar på principen om jämlikhet i medel och är alltså nödvändig för utövande av rätten till försvar. Det finns icke desto mindre vissa begränsningar av denna regel, vilka syftar till att skydda kommissionens beslutsförfarande eller tredje parts legitima intressen.

I domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* erinrade förstainstansrätten inledningsvis om att kommissionen, för att ge berörda företag tillfälle att försvara sig mot de anmärkningar som framställs mot dem i meddelandet om anmärkningar, enligt fast rättspraxis är skyldig att ge dem tillgång till hela akten i utredningen, med undantag av sådana handlingar som rör andra företags affärshemligheter, annan konfidentiell information och kommissionens interna handlingar. Vad gäller de senare motiveras begränsningen av denna rätt till tillgång till handlingarna av nödvändigheten av att säkerställa att kommissionen på ett väl fungerande sätt kan beivra överträdelser av fördragets konkurrensregler. Interna handlingar kan lämnas ut endast om det är nödvändigt på grund av särskilda omständigheter i det enskilda fallet, vilket skall framgå av uppgifter, ägnade att tas på allvar, som sökanden skall tillhandahålla såväl gemenskapsdomstolarna som under det administrativa förfarande som kommissionen leder.

– **Omfattningen av meddelandet om anmärkningar**

Syftet med meddelandet om anmärkningar är klart fastslaget. Det skall möjliggöra för berörda att effektivt få kännedom om det beteende som kommissionen kritiserar dem för och att på ett ändamålsenligt sätt utöva sin rätt till försvar. Detta krav har iakttagits när det i det slutliga beslutet inte påtalas andra förseelser än dem som nämndes i meddelandet om anmärkningar och när beslutet endast innehåller de omständigheter som de berörda parterna har givits tillfälle att uttala sig om.

I dom av den 8 juli 2004 i mål T-44/00, *Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-411/04 P), erinrade förstainstansrätten om att rätten till försvar åsidosätts på grund av skillnader mellan meddelandet om anmärkningar och det slutliga beslutet endast om en anmärkning i det slutliga beslutet inte framläggs på ett så tydligt sätt i meddelandet om anmärkningar att de som beslutet riktar sig till kan försvara sig. Kommissionens skyldigheter i samband med meddelandet om anmärkningar är nämligen begränsade till att beskriva de framförda anmärkningarna och att tydligt ange de omständigheter som den grundar sig på och hur den har bedömt dessa, detta för att de vilka anmärkningarna riktar sig till skall kunna försvara sig på ett ändamålsenligt sätt. I detta hänseende fastställde förstainstansrätten att den rättsliga bedömning av de faktiska omständigheterna som gjorts i meddelandet om anmärkningar per definition endast kan vara provisorisk, och kommissionens senare beslut kan inte ogiltigförklaras endast på grund av att de definitiva slutsatser som kunde dras av dessa omständigheter inte exakt motsvarade den provisoriska bedömningen. Kommissionen är nämligen skyldig att höra mottagarna av ett meddelande om anmärkningar och i förekommande fall beakta de synpunkter som lämnats som svar på de angivna anmärkningarna genom att ändra sin bedömning. Detta sker just i syfte att iaktta nämnda mottagares rätt till försvar.

– **Följder av ett uttryckligt erkännande av omständigheter under det administrativa förfarandet**

I avsaknad av ett uttryckligt medgivande från det företag som är i fråga inom ramen för ett åsidosättande av konkurrensreglerna skall kommissionen påvisa sakomständigheterna, och företaget har fortfarande möjlighet att under domstolsförfarandet utveckla sitt försvar

på det sätt det finner lämpligt. Så är däremot inte fallet när företaget i fråga *uttryckligen och på ett klart och precist sätt* har erkänt de av kommissionen åberopade omständigheterna. När företaget under det administrativa förfarandet uttryckligen har erkänt de omständigheter som kommissionen åberopat i meddelandet om anmärkningar skall dessa anses vara utredda, och företaget är därför i princip förhindrat att ifrågasätta dem i förfarandet vid förstainstansrätten (domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen*, punkt 108). Med beaktande av dessa kriterier ansåg förstainstansrätten att kommissionens slutsats, grundad på en mängd omständigheter, såsom det berörda företags objektiva uppträdande gentemot kommissionen under det administrativa förfarandet liksom företags tämligen allmänna uttalanden att det inte bestred kommissionens påståenden, inte utgjorde ett sådant erkännande (samma dom, punkt 109).

På så sätt preciserade förstainstansrätten den bedömning som den gjorde år 2003 i Lysinmålen, enligt vilken de sakomständigheter på vilka kommissionen kunde grunda sig för att fastställa bötesbeloppet inte längre kan ifrågasättas vid förstainstansrätten om sökanden uttryckligen har medgivit dem under det administrativa förfarandet (dom av den 9 juli 2003 i mål T-224/00, *Archer Daniels Midland och Archer Daniels Midland Ingredients mot kommissionen*, REG 2003, s. II-2597, överklagad till domstolen under målnummer C-397/03 P, kommenterad i Årsrapport 2003).

– Avsaknad av absolut rätt att tiga

Frågan huruvida de företag till vilka de beslut som antas med stöd av artikel 11.5 i förordning nr 17¹⁶, i vilka det anges att de skall ge in vissa upplysningar, har en absolut rätt att tiga har uppkommit regelbundet. Domstolen (dom av den 18 oktober 1989 i mål 374/87, *Orkem mot kommissionen*, REG 1989, s. 3283, svensk specialutgåva, volym 10, s. 217, och av den 15 oktober 2002 i de förenade målen C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P och C-254/99 P, *Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen*, REG 2002, s. I-8375), och förstainstansrätten (dom av den 20 februari 2001 i mål T-112/98, *Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen*, REG 2001, s. II-729) har konsekvent sagt att ett erkännande av en sådan rätt skulle gå utöver vad som är nödvändigt för att skydda företagens rätt till försvar. Vidare skulle det på ett omotiverat sätt hindra kommissionen från att utföra sin uppgift att övervaka att konkurrensreglerna iakttas på den gemensamma marknaden. Det berörda företaget har endast rätt att tiga om det skulle tvingas att tillhandahålla svar genom vilka företaget skulle komma att erkänna förekomsten av en överträdelse som det ankommer på kommissionen att bevisa. Härav har alltid den slutsatsen dragits att kommissionen, för att bevara den ändamålsenliga verkan av artikel 11 i förordning nr 17, således har rätt att ålägga företagen att lämna alla nödvändiga upplysningar om de faktiska omständigheter som de kan ha kännedom om, och att vid behov överlämna de handlingar rörande desamma som de har i sin besittning, även om dessa upplysningar eller handlingar kan användas för att fastställa att det har förekommit ett konkurrensbegränsande beteende. Av dessa beslut framgår vidare att denna kommissionens befogenhet att inhämta upplysningar varken strider mot artikel 6.1 och 6.2 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁶ Förordning nr 17 av den 6 februari 1962, rådets första förordning om tillämpning av fördragets artiklar 85 och 86 (EGT 1962, 13, s. 204; svensk specialutgåva, område 8, volym 1, s. 8).

Sökandena har emellertid även åberopat domar från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna¹⁷ för att påverka utvecklingen av gemenskapsrättspraxis till fördel för deras sak. Förstainstansrätten har emellertid vägrat att gå denna väg och underströk i sin dom i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* att kommissionens befogenhet att inhämta upplysningar inte strider mot artikel 6.1 och 6.2 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller mot rättspraxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna.

Förstainstansrätten erinrade om att den omständigheten att någon är skyldig att svara på kommissionens frågor av rent faktiskt slag, och att på dennas begäran tillhandahålla redan existerande handlingar, i vart fall inte utgör något åsidosättande av de grundläggande principerna om rätten till försvar eller rätten till en opartisk rättegång, vilka på konkurrensrättsområdet ger ett skydd som motsvarar det skydd som säkerställs genom artikel 6 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Det finns nämligen inte någonting som hindrar mottagaren av en begäran om upplysningar från att senare under det administrativa förfarandet eller under ett förfarande vid gemenskapsdomstolarna visa att omständigheterna i svaren eller i överlämnade handlingar har en annan innebörd än den som kommissionen lagt till grund för sitt beslut.

– Skälig tid

Att administrativa förfaranden inom området för konkurrenspolitik skall genomföras inom skälig tid utgör en allmän gemenskapsrättslig princip, vars iakttagande domstolen skall säkerställa (förstainstansrättens dom av den 22 oktober 1997 i de förenade målen T-213/95 och T-18/96, *SCK och FNK mot kommissionen*, REG 1997, s. II-1739).

I sin dom av den 13 januari 2004 i mål T-67/01, *JCB Service mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-167/04 P), fick förstainstansrätten tillfälle att erinra om att ett åsidosättande av denna princip inte motiverar att ett beslut som kommissionen har antagit vid slutet av ett administrativt förfarande i ett konkurrensärende ogiltigförklaras, såvida det inte samtidigt medfört ett åsidosättande av det berörda företags rätt till försvar. I förevarande fall fastslog förstainstansrätten att även om kommissionen på ett anmärkningsvärt sätt hade åsidosatt sin skyldighet att iakta en sådan tidsfrist under undersökningen av en begäran om undantag med stöd av artikel 81.3 EG genom att avslå en begäran om undantag 27 år efter det att ett avtal hade anmälts år 1973, hade detta åsidosättande inte i sig någon inverkan på lagenligheten av beslutet att avslå ansökan om undantag.

Vad beträffar det faktum att det tog över fyra år att utreda det klagomål som ingivits av en konkurrent till den part som hade anmält avtalen i fråga ansåg förstainstansrätten att det inte, med beaktande av att ärendet var komplicerat och berörde ett flertal medlemsstater, var orimligt att överträdelsen bestod av fem olika delar och att det blev nödvändigt att upprätta ett andra meddelande om anmärkningar.

¹⁷ Europadomstolens dom av den 25 februari 1993 i mål Funke, serie A nr 256/A, §44a, Europadomstolens dom av den 17 december 1996 i mål Saunders mot Förenade kungariket, *Recueil des arrêts et décisions*, 1996-VI, s. 2044, och Europadomstolens dom av den 3 maj 2001 i mål J.B. mot Schweiz, ännu ej publicerat i *Recueil des arrêts et décisions*.

c) *Bevis om åsidosättande av artikel 81 EG*

Det ankommer på kommissionen att förete bevisning vad gäller de omständigheter som utgör ett åsidosättande av artikel 81 EG (domstolens dom av den 8 juli 1999 i mål C-49/92 P, *kommissionen mot Anic Partecipazioni*, REG 1999, s. I-4125, punkt 86). Bland annat måste kommissionen visa varaktigheten av den överträdelse för vilken den har ålagt böter. Bestridandena från sökandena i målen Sömlösa stålrör bidrog till att förtydliga vissa aspekter rörande dels den krävda bevisnivån, dels bevisbördan vid förstainstansrätten när de omständigheter som kommissionen anför bestrids av de företag som har ålagts böter.

I dessa mål hade kommissionen inte företett bevisning rörande överträdelsens hela varaktighet. För att fastställa överträdelsens varaktighet ansåg kommissionen, med hänsyn till de avtal om frivillig exportbegränsning mellan Europeiska gemenskapen och Japan som funnits under åren 1977–1990, att överträdelsens varaktighet skulle beräknas med början av år 1990 som utgångspunkt trots att Europa-Japan-klubben hade hållit möten sedan år 1977.

Förstainstansrätten noterade att ingen av parterna ifrågasatte kommissionens ståndpunkt att, med hänsyn till avtalen om frivillig exportbegränsning, inte räkna överträdelsens varaktighet från år 1977. Däremot påpekade förstainstansrätten, beträffande bestridandena rörande frågan när överträdelsen påbörjades, att det påstådda upphörandet av avtalen om frivillig exportbegränsning utgjorde det avgörande kriteriet för bedömningen av huruvida överträdelsen förekom under år 1990. I detta hänseende erinrade förstainstansrätten om att det i princip ankommer på sökanden att bevisa sina påståenden. Icke desto mindre konstaterade förstainstansrätten att det under de särskilda omständigheter som rådde i det aktuella fallet ålåg kommissionen att förebringa bevisning för när det internationella avtalet om frivillig exportbegränsning upphörde att gälla. Emellertid ansåg förstainstansrätten att "[k]ommissionens oförklarliga oförmåga att förebringa bevisning avseende en omständighet som direkt berör den medför[de] att förstainstansrätten inte [kunde] fälla ett avgörande med full kännedom om den dag då dessa avtal upphörde att gälla".

Eftersom kommissionen inte hade förebringat någon bevisning och då det förelåg bevisning som hade ingivits av de japanska företagen vilken visade att giltigheten av dessa internationella avtal hade förlängts fram till och med den 31 december 1990, åtminstone från japansk sida, ansåg förstainstansrätten att dessa avtal hade fortsatt att gälla till slutet av år 1990. Det omtvistade beslutet ogiltigförklarades delvis på denna punkt och bötesbeloppet sattes ned för att beakta denna omständighet.

De japanska företagen bestred även det datum då den överträdelse som påtalats avseende dem hade avslutats. Förstainstansrätten fastslog att det inte, på grundval av den bevisning som kommissionen hade företett, kunde fastslås att denna överträdelse, vad gällde de japanska företagen, hade förelegat efter den 1 juli 1994. Följaktligen var det lämpligt att minska överträdelsens varaktighet med sex månader utöver den ovan nämnda minskningen på ett år. Följaktligen ogiltigförklarade förstainstansrätten det omtvistade beslutet i den del det däri fastslogs att sökandena hade överträtt gemenskapsbestämmelserna före den 1 januari 1991 och, vad gällde de japanska

företagen, efter den 30 juni 1994. De böter som hade ålagts företagen sattes ned för att beakta denna omständighet (dom av den 8 juli 2004 i de förenade målen T-67/00, T-68/00, T-71/00 och T-78/00, *JFE Engineering m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnumren C-403/04 P och C-405/04 P).

d) *Böter*

När kommissionen konstaterar att det har begåtts en överträdelse av artikel 81 EG eller artikel 82 EG kan den, med stöd av artikel 5 i förordning nr 17,¹⁸ genom beslut inte bara ålägga företagen att upphöra med den konstaterade överträdelsen, utan också ålägga dem böter. Bötesbeloppet, vilket kan uppgå till högst 10 procent av föregående räkenskapsårs omsättning för varje företag som har deltagit i överträdelsen, fastställs med beaktande av hur allvarlig sagda överträdelse är och hur länge den har pågått.

– **Riktlinjer**

Vad, för det första, gäller riktlinjerna erinrade förstainstansrätten om att – vilket den redan hade fastslagit i domarna i målen *Fjärrvärme*¹⁹, *Lysin*²⁰ och *FETTSCA*²¹ – riktlinjerna kan åberopas mot kommissionen. Följaktligen skall kommissionen iaktta de regler som den själv har förbundit sig att följa genom riktlinjerna (domen av den 8 juli 2004 i det ovannämnda målet *Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen*, punkterna 212 och 231), förutom om den särskilt har angivit de skäl som rättfärdigar att riktlinjerna inte följs i ett visst avseende (domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen*, punkt 352). Företagen kan alltså vid gemenskapsdomstolarna åberopa att riktlinjerna har tillämpats felaktigt.

Vad för det andra gäller vissa mer särskilda bestämmelser i riktlinjerna, preciserade förstainstansen förutsättningarna för att tillämpa de bestämda kriterierna för att fastställa bötesbeloppet med beaktande av dels hur allvarlig överträdelsen var, dels hur länge den pågick.

¹⁸ Artikel 23 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget (EUT L 1, 2003, s. 1), som ersätter förordning nr 17 är identisk med artikel 15 i den sistnämnda förordningen.

¹⁹ Domar av den 20 mars 2002 i mål T-9/99, *HFB m.fl. mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1487, överklagad till domstolen under målnummer C-202/02 P), i mål T-15/99, *Brugg Rohrsysteme mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1613 överklagad till domstolen under målnummer C-207/02 P), i mål T-16/99, *Lögstör Rör mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1633, överklagad till domstolen under målnummer C-208/02 P), i mål T-17/99, *KE KELIT mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1647, överklagad till domstolen under målnummer C-205/02 P), i mål T-21/99, *Dansk Rørindustri mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1681, överklagad till domstolen under målnummer C-189/02 P), i mål T-23/99, *LR AF 1998 mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1705, överklagad till domstolen under målnummer C-206/02 P), i mål T-28/99, *Sigma Technologie mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1845), och i mål T-31/99, *ABB Asea Brown Boveri mot kommissionen* (REG 2002, s. II-1881, överklagad till domstolen under målnummer C-213/02 P). Dessa domar kommenterades i Årsrapport 2002.

²⁰ Bland annat dom av den 9 juli 2003 i mål T-224/00, *Archer Daniels Midland och Archer Daniels Midland Ingredients mot kommissionen* (överklagad till domstolen under målnummer C-397/03 P). Domarna rörande Lysinmålen kommenterades i Årsrapport 2003.

²¹ Dom av den 19 mars 2003 i mål T-213/00, *CMA CGM m.fl. mot kommissionen* (REG 2003, s. II-913, rörande avtalet FETTSCA). Denna dom kommenterades i Årsrapport 2003.

Överträdelsens allvar

I det beslut som låg till grund för målet Grafitelektroder hade kommissionen karakteriserat överträdelsen som "mycket allvarlig" med hänsyn till överträdelsens art, dess faktiska påverkan på grafitelektrodmarknaden inom EES och den relevanta geografiska marknadens omfattning. Förstainstansrätten godkände kommissionens bedömning. Den ansåg särskilt att kommissionen, med beaktande av att det samordnade förfarandet syftade till en uppdelning av marknaderna på världsomfattande nivå, inte hade gjort någon uppenbart felaktig bedömning genom att välja den globala omsättningen avseende den aktuella produkten som utgångsbelopp. Förstainstansrätten ansåg nämligen att kommissionen, genom att använda denna omsättning, kunde beakta de "överträdande företagens ekonomiska kapacitet att vålla andra aktörer, särskilt konsumenterna, betydande skada" i den mening som avses i punkt 1 A fjärde stycket i riktlinjerna.²²

Kommissionen hade även delat in företagen i tre kategorier på grundval av varje företags globala omsättning avseende försäljningen av den aktuella produkten. Detta gjordes för att ta hänsyn till respektive företags ekonomiska kapacitet att allvarligt skada konkurrensen och med hänsyn till de avsevärda skillnaderna i storlek på de berörda företagen. I denna fråga erinrade förstainstansrätten om att kommissionen har rätt att vid fastställande av bötesbelopp dela upp dem som har deltagit i ett samordnat förfarande i flera kategorier. Detta tillvägagångssätt skall i princip inte underkännas trots att det medför att hänsyn inte tas till storleksskillnader mellan företag i samma kategori. Emellertid skall fastställandet av gränsvärden då kommissionen delar in företagen i kategorier för att fastställa bötesbeloppet vara sammanhängande och sakligt motiverat för var och en av de angivna kategorierna. I förevarande fall fastslogs dock att den differentieringsmetod som användes i beslutet, vilken grundades på företagens omsättning och marknadsandel, inte hade tillämpats korrekt av kommissionen på företagen Tokai Carbon och The Carbide/Graphite Group, som ingick i en av de tre kategorierna i fråga. Genom utövandet av sin fulla prövningsrätt beslutade följaktligen förstainstansrätten att upplösa den andra omtvistade kategorin och göra en egen indelning. Vidare fastställde förstainstansrätten utgångsbeloppet för böterna för de företag som ingick i den sistnämnda kategorin och för de företag som ingick i den tredje kategorin.

Slutligen hade kommissionen, avseende de två företag som ansågs vara de viktigaste, tilldelat utgångsbeloppen allvarlighetskoefficienter. Förstainstansrätten bekräftade att det i princip är möjligt för kommissionen att tillämpa en allvarlighetskoefficient på utgångsbeloppen för att fastställa böterna till en tillräckligt avskräckande nivå (förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-31/99, *ABB Asea Brown Boveri mot kommissionen*, REG 2002, s. II-1881, punkterna 165–167, överklagad till domstolen

²² I punkt 1 A i riktlinjerna anges att "[v]id bedömningen av överträdelsens allvar skall man beakta överträdelsens art, dess konkreta påverkan på marknaden, om den är mätbar, och omfattningen av den relevanta geografiska marknaden". Av denna punkt framgår även att det är möjligt att "variera de belopp som fastställs inom var och en av de ovan angivna [allvarlighets]kategorierna för att ta hänsyn till den särskilda vikten, och således den faktiska påverkan på konkurrensen, av varje företags förfarande i samband med överträdelsen, särskilt när det är stor skillnad i storleken på de företag som begått en överträdelse av samma slag".

under målnummer C-213/02 P). Den koefficient som i förevarande fall tillämpades på företaget SDK (2,5) ansågs emellertid inte vara förenlig med principerna om proportionalitet och likabehandling. Förstainstansrätten utövade därför sin fulla prövningsrätt och minskade den tillämpliga faktorn för detta företag till 1,5.

Kommissionen är fri att öka böternas nivå genom att tillämpa en koefficient, och den har motsvarande möjlighet att minska det utgångsbelopp som blir resultatet av en strikt tillämpning av riktlinjerna. Förstainstansrätten bekräftade att kommissionen i det beslut som gav upphov till målet *Sömlösa stålrör*, trots att överträdelsen ansågs vara mycket allvarlig, kunde tillämpa ett utgångsbelopp (10 miljoner euro) som motsvarade 50 procent av det minimibelopp som anges i riktlinjerna för denna typ av överträdelser (20 miljoner euro) för att ta hänsyn till att överträdelsens konkreta effekt på marknaden hade varit begränsad.

Förstainstansrätten ansåg däremot att kommissionen vid fastställande av bötesbeloppet hade underlåtit att beakta den andra överträdelse som de europeiska företagen hade begått (avtalen rörande den brittiska marknaden). Genom denna underlåtelse hade kommissionen alltså åsidosatt likabehandlingsprincipen, eftersom den hade behandlat olika situationer likadant. För att korrigera denna ojämlika behandling mellan de europeiska och de japanska tillverkarna, minskade förstainstansrätten det belopp som hade ålagts var och en av de japanska tillverkarna med 10 procent. Förstainstansrätten ökade inte de böter som skulle åläggas de europeiska tillverkarna, eftersom kommissionen inte hade framställt något yrkande om detta.

Överträdelsens varaktighet

Genom domen i det ovan nämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* ogillade förstainstansrätten alla invändningar om de grundbelopp som i beslutet hade tillämpats med avseende på överträdelsens varaktighet.

SGL Carbon gjorde gällande att riktlinjerna var rättsstridiga eftersom en överträdelsens varaktighet däri bedöms på samma sätt oavsett överträdelsens art. SGL Carbon angav närmare att en kartell per definition är varaktig och att den alltså inte kan bestraffas, med avseende på dess varaktighet, på samma sätt som andra överträdelser. Förstainstansrätten tillbakavisade denna argumentering och påpekade att vissa karteller, då de har en kort varaktighet, leder till en mindre skada än om de verkligen hade varit verksamma under lång tid.

Försvårande omständigheter

I domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* bekräftade förstainstansrätten att kommissionen kunde höja grundbeloppen av följande skäl: för det första på grund av att överträdelsen fortsatt efter kommissionens undersökningar (domen i det ovannämnda målet *ABB Asea Brown Boveri mot kommissionen*, punkterna 211–213), för det andra på grund av företagets ledande roll (domen i det ovannämnda målet *Archer Daniels Midland och Archer Daniels Midlands Ingredients mot kommissionen*, punkt 239) och för det tredje på grund av försöket att hindra förfarandet genom att förvarna andra kartellmedlemmar om att undersökningar på plats var nära förestående (förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-334/94, *Sarrió mot kommissionen*, REG 1998, s. II-1439, punkt 320).

Förmildrande omständigheter

Förstainstansrätten godkände inte någon av de förmildrande omständigheter som det påstods att kommissionen hade underlåtit att beakta.

– Meddelandet om samarbete

Allmänt sett kan ett samarbete som leder till att kommissionen med mindre svårighet kan fastställa att det föreligger en överträdelse och i förekommande fall få den att upphöra kompenseras genom en nedsättning av bötesbeloppet. I meddelandet om samarbete från år 1996, beskrivs närmare förutsättningarna för att bevilja de fördelar som anges i dessa bestämmelser.

Bland förstainstansrättens bedömningar av kommissionens tillämpning av detta meddelande skall nämnas att den omständigheten att ett företag frivilligt, som svar på en begäran om upplysningar i enlighet med förordning nr 17, till kommissionen inger handlingar och information som innebär ett medgivande av att företaget har varit delaktigt i en överträdelse av gemenskapens konkurrensregler måste anses som ett frivilligt samarbete från företagets sida. Detta kan motivera en nedsättning av böterna. Enligt förstainstansrätten felbedömde kommissionen värdet av vissa sökandes samarbete då den ansåg att så inte var fallet (domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen*).

Förstainstansrätten klandrade även kommissionen för att ha felbedömt samarbetet från bolaget UCAR, som till kommissionen hade givit information avseende namn på de andra företag som var delaktiga i det samordnade förfarandet, namn på ett flertal företrädare för dessa företag eller kodnamn som användes för att dölja kontakterna, inte i skriftlig utan i muntlig form.

I avsnitt A.3 i meddelandet om samarbete föreskrivs visserligen en ”nedsättning av de böter som annars skulle ha ålagts [de företag som samarbetat med kommissionen]”. Det krävs emellertid inte enligt denna bestämmelse att varje enskild upplysning skall avse en överträdelse av konkurrensrätten som kan leda till att en separat påföljd åläggs. För att meddelandet om samarbete skall kunna tillämpas på ett visst företag räcker det alltså att detta företag, genom att erkänna sin medverkan i en överträdelse, utsätter sig för risken att åläggas påföljder. Huruvida de olika upplysningarna skall beaktas vid en eventuell nedsättning av böterna beror däremot på hur värdefulla de är för kommissionen då denna skall fastställa huruvida det föreligger en överträdelse och få den att upphöra.

I det sistnämnda avseendet kan en illojal kommissionstjänsteman försvåra institutionens uppgift genom att stödja medlemmarna i en rättsstridig kartell. Han kan sålunda avsevärt försvåra kommissionens granskning till exempel genom att förstöra eller förvanska bevisning, underrätta kartellmedlemmarna om att kommissionen avser att genomföra en oanmäld undersökning och genom att avslöja kommissionens hela utredningsstrategi. Upplysningar angående en sådan tjänsteman kan i princip underlätta för kommissionen att fastställa huruvida det föreligger en överträdelse och få den att upphöra. Sådana upplysningar är särskilt värdefulla i början av kommissionens granskning av eventuella konkurrensbegränsande beteenden.

I domen av den 8 juli 2004 i det ovannämnda målet *Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen* underströk förstainstansrätten att ett företag endast kan komma i fråga för en nedsättning av bötesbeloppet i enlighet med punkt D 2 i meddelandet om samarbete till följd av att det inte har bestridit de faktiska omständigheterna, om det, sedan det tagit del av meddelandet om anmärkningar, uttryckligen har informerat kommissionen om att det inte avser att bestrida de faktiska omständigheterna. I avsaknad av en sådan uttrycklig förklaring kan enbart det förhållande att ett företag förhållit sig passivt inte anses ha underlättat kommissionens uppgifter eftersom det ankommer på densamma att fastställa samtliga faktiska omständigheter i sitt slutliga beslut utan att för detta ändamål ha möjlighet att åberopa en förklaring från detta företag.

– Principen *non bis in idem*

I domen i målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* erinrade förstainstansrätten – såsom den redan tidigare hade uttalat (domen i det ovannämnda målet *Archer Daniels Midland och Archer Daniels Midlands Ingredients mot kommissionen*, punkt 85) – om att principen *non bis in idem*, vilken även följer av artikel 4 i tilläggsprotokoll nr 7 till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, tillhör de allmänna rättsprinciper vars iakttagande det ankommer på gemenskapsdomstolarna att säkerställa. Inom gemenskapens konkurrensrätt innebär denna princip ett förbud mot att ett företag på nytt hålls ansvarigt eller att kommissionen på nytt inleder ett förfarande enligt konkurrensreglerna mot företaget avseende ett konkurrensbegränsande uppträdande som företaget redan har bötfällts för eller som företaget har frikänts från ansvar för genom ett tidigare beslut av kommissionen, som inte längre kan överklagas.

Icke desto mindre uppkommer frågan huruvida kommissionen åsidosätter denna princip när den bötfäller företag för överträdelser för vilka de har ålagts påföljder av myndigheter i tredje land.

I denna fråga ansåg förstainstansrätten att principen *non bis in idem* inte utgör hinder för möjligheten till dubbla påföljder, varav den ena beslutas av en medlemsstat och den andra inom gemenskapen, med hänvisning till att det rör sig om två parallella förfaranden med olika ändamål. Skälen mot att tillämpa denna princip är desto större, när de förfaranden som aktualiserats och de påföljder som ålagts av kommissionen respektive myndigheterna i tredje land tjänar olika ändamål.

Vidare ansåg förstainstansrätten att kommissionen inte på grundval av ett allmänt skälighetskrav var tvungen att beakta de påföljder som hade ålagts samma företag för samma överträdelse av myndigheter eller domstolar i ett tredje land. Förutsättningarna för att det skall föreligga en skyldighet att beakta de påföljder som en medlemsstat ålagt samma företag för samma överträdelse föreligger nämligen inte när påföljderna har ålagts av tredje lands myndighet. Under dessa omständigheter, då det inte ens har påståtts föreligga någon konventionsbestämmelse i vilken det uttryckligen föreskrivs en skyldighet för kommissionen att, vid fastställande av bötesbelopp, beakta tidigare påföljder avseende samma företag för samma överträdelse som beslutats av myndigheterna i tredje land, såsom Förenta staterna eller Kanada, har kommissionen således inte handlat rättsstridigt genom att inte beakta dessa.

Genom dessa principer som förstainstansrätten erinrade om, bekräftades de principer som redan tidigare tillämpats i Lysinmålen (se, bland annat, domen i det ovannämnda målet *Archer Daniels Midland och Archer Daniels Midlands Ingredients mot kommissionen*, punkterna 85–104).

– Utövandet av den fulla prövningsrätten

Enligt artikel 17 i förordning nr 17 har förstainstansrätten full prövningsrätt i den mening som avses i artikel 229 EG vid talan som väckts mot beslut genom vilka kommissionen har ålagt böter och kan således upphäva, nedsätta eller höja bötesbeloppet.

Förstainstansrätten har vid flera tillfällen använt sin fulla prövningsrätt för att sätta ned bötesbeloppet efter att ha fastställt att vissa delar av den påtalade överträdelsen inte med tillräcklig säkerhet hade bevisats (domen i det ovannämnda målet *JCB Service mot kommissionen*, punkt 193) eller att kommissionen inte korrekt hade tillämpat riktlinjerna eller meddelandet om samarbete (domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen*).

Särskilt skall utövandet av den fulla prövningsrätten för att höja bötesbeloppet understrykas. I domen i det ovannämnda målet *Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen* utövade således förstainstansrätten för första gången sin fulla prövningsrätt för att vid en mellanliggande beräkning höja bötesbeloppet. Eftersom företaget Nippon nämligen vid förstainstansrätten bestred de omständigheter som det tidigare hade medgivit under det administrativa förfarandet – dock utan att det rörde sig om ett klart och precist erkännande – minskades den nedsättning av bötesbeloppet som kommissionen ursprungligen hade beviljat.

Förstainstansrätten erinrade vidare om att den, inom ramen för sin fulla prövningsrätt, vid bedömningen av huruvida bötesbeloppet är lämpligt, kan beakta sådana upplysningar som inte nämns i kommissionens beslut.

2. Förordning nr 4064/89

Det enda beslut som meddelats inom området för koncentrationer under år 2004 är en dom i vilken kommissionens beslut att förbjuda sammanslagningen av de amerikanska telekommunikationsföretagen WorldCom (numera MCI) och Sprint ²³ ogiltigförklarades.

I dom av den 28 september 2004 i mål T-310/00, *MCI mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000) togs emellertid inte ställning till målet i sak, då grunden för ogiltigheten var att kommissionen inte var behörig att anta beslutet.

Parterna, som gemensamt anmälde koncentrationen i enlighet med förordning nr 4064/89 ²⁴ av den 10 januari 2000, återtog nämligen formellt anmälan den 27 juni

²³ Kommissionens beslut 2003/790/EG av den 28 juni 2000 om att en koncentration är oförenlig med den gemensamma marknaden och EES-avtalet (ärende COMP/M.1741 – MCI WorldCom/Sprint) (EUT L 300, 2003, s. 1).

²⁴ Rådets förordning (EEG) nr. 4064/89 av den 21 december 1989 om kontroll av företagskoncentrationer (EGT L 395, s. 1; svensk specialutgåva, s. 16) (rättelse publicerad i EGT L 257, 1990, s. 13), sedermera upphävd genom rådets förordning (EG) nr 139/2004 av den 20 januari 2004 om kontroll av företagskoncentrationer (EUT L 24, s. 1).

samma år och uppgav att de inte längre hade för avsikt att genomföra den planerade koncentrationen i den form som hade beskrivits i anmälan. Den 28 juni 2000 antog emellertid kommissionen ett beslut i vilket det angavs att koncentrationen var oförenlig med den gemensamma marknaden och EES-avtalet.

Förstainstansrätten konstaterade att den underrättelse som WorldCom och Sprint hade sänt till kommissionen den 27 juni 2000 inte avsåg ett principiellt avståndstagande från alla planer på ett samgående, utan endast ett beslut att inte genomföra den planerade koncentrationen "i den form som beskrivits i anmälan", det vill säga i den form som hade beskrivits i det anmälda koncentrationsavtalet. I pressmeddelanden som lämnats samma dag i USA av de två företagen bekräftades nämligen att WorldCom och Sprint fortfarande vid den tidpunkten hade ett visst hopp om att kunna slå samman sina verksamheter på ett eller annat sätt. Det var egentligen först genom ett pressmeddelande av den 13 juli 2000 som företagen offentliggjorde att de slutgiltigt avstod från den planerade koncentrationen. Förstainstansrätten tillade att det inte är tillräckligt att två företag planerar ett samgående (eller fortsätter att hysa sådana planer) för att det dem emellan, i kraft av själva sakförhållandet (*ipso facto*), skall föreligga (eller fortsätta att föreligga) ett giltigt avtal om en koncentration som kan bli föremål för ett beslut av kommissionen. Kommissionens behörighet kan inte grundas enbart på parternas subjektiva avsikter. På samma sätt som kommissionen inte är behörig att förbjuda ett samgående innan ett avtal om samgående träffas, förlorar den sin behörighet i och med att detta avtal upphör att gälla, och detta även om de berörda företagen fortsätter förhandlingarna i syfte att sluta "ett annat slags avtal". I det aktuella fallet borde kommissionen ha funnit att den inte längre var behörig att anta beslutet.

D. Statligt stöd

1. Begreppet statligt stöd

a) Vad som innefattas i begreppet statligt stöd

Förmånen och åtgärdens särskilda karaktär är de karakteristiska beståndsdelarna av begreppet statligt stöd i den mening som avses i artikel 87.1 EG²⁵. Kommissionen har kritiserats vid upprepade tillfällen för att inte korrekt ha bedömt kriterierna i fråga (dom av den 16 mars 2004 i mål T-157/01, *Danske Busvognmaend mot kommissionen*,

²⁵ Såsom det framgår av artikel 87.1 EG är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den gemensamma marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

REG 2004, s. II-0000, av den 16 september 2004 i mål T-274/01, *Valmont Nederland mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 21 oktober 2004 i mål T-36/99, *Lenzing mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 1 december 2004 i mål T-27/02, *Kronofrance mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000.

– Förmånen

Begreppet stöd omfattar inte enbart konkreta förmåner som subventioner, lån och förvärv av kapitalandelar i företag, utan även åtgärder som på olika sätt minskar de kostnader som normalt belastar ett företags budget och som därigenom, utan att vara subventioner i strikt bemärkelse, är av samma karaktär och har identiskt lika effekter.

Således fastslog förstainstansrätten i domen av den 21 oktober 2004 i det ovannämnda målet *Lenzing mot kommissionen* att om offentliga organ som ansvarar för indrivningen av sociala avgifter har överseende med att avgifterna betalas för sent, innebär det en betydande kommersiell fördel för ett företag som har allvarliga ekonomiska svårigheter och som får anstånd med betalningen, genom att de normala kostnaderna för systemet för social trygghet minskar. Verkan av denna kommersiella fördel kan inte helt och hållet föras av de räntor och dröjsmålsavgifter som företaget kan få betala. Kommissionen hade tillämpat kriteriet den privata borgenären på ett uppenbart felaktigt sätt, genom att i det aktuella fallet dra slutsatsen att dessa organ hade agerat på samma sätt som en hypotetisk privat borgenär som, i möjlig utsträckning, befann sig i samma situation i förhållande till sin gäldenär som dessa organ. Förstainstansrätten ogiltigförklarade följaktligen det omtvistade beslutet.

Det var även med hänvisning till kriteriet den privata borgenären som förstainstansrätten gjorde sin bedömning av huruvida det var korrekt av kommissionen att besluta att nedsättningen av en del av det tyska bolaget Technische Glaswerke Ilmenaus skulder i förhållande till det offentligrättsliga organ som hade till uppgift att omstrukturera företag i före detta Tyska demokratiska republiken (BvS) utgjorde ett statligt stöd. Med hänsyn till den begränsade kontroll som förstainstansrätten utövar över komplexa ekonomiska bedömningar av denna typ drog förstainstansrätten, med beaktande av omständigheterna i det aktuella fallet, slutsatsen att kommissionen inte hade gjort en uppenbart felaktig bedömning genom att anse att BvS inte agerade som en privat fordringsägare enligt vanliga marknadsmässiga villkor. Då talan om ogiltigförklaring inte kunde vinna bifall på någon av de andra grunderna, ogillades densamma (dom av den 8 juli 2004 i mål T-198/01, *Technische Glaswerke Ilmenau mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-404/04 P).

Vidare tillämpade förstainstansrätten i domen i det ovannämnda målet *Valmont Nederland mot kommissionen* för första gången den lösning som domstolen kom fram till i dom av den 24 juli 2003 i mål C-280/00, *Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg* (REG 2003, s. I-7747), enligt vilken en statlig intervention till förmån för ett

företag som motprestation för verkställande av allmänna tjänster inte utgör statligt stöd, under förutsättning att ett antal villkor är uppfyllda²⁶.

I det aktuella fallet ansåg kommissionen att den finansiering som en nederländsk kommun hade beviljat ett företag för att konstruera en parkeringsplats delvis utgjorde ett statligt stöd, på den grunden att den motsvarade driftskostnader som företaget normalt sett skulle ha burit och innebar en fördel för det. Kommissionen ansåg icke desto mindre att den andra hälften av denna finansiering i verkligheten gynnade de utomstående företagen och inte innebar någon fördel för sökanden.

Förstainstansrätten konstaterade emellertid dels att detta företag hade ett åliggande att tillåta utomstående att på olika sätt, regelbundet och avgiftsfritt, använda dess parkeringsplats, på grundval av ett avtal som ett lokalt organ ingått såväl i det allmännas som i de berörda utomståendes intresse, dels att en del av den finansiering som beviljades av det lokala organet för anläggandet av denna parkeringsplats faktiskt gynnade Valmont.

Under dessa omständigheter fastslog förstainstansrätten att kommissionen inte hade rätt att omgående konstatera att denna del av finansieringen med nödvändighet var till Valmonts fördel, utan den skulle först ha undersökt, mot bakgrund av de upplysningar som den hade tillgång till, huruvida denna del av finansieringen kunde betraktas som ett faktiskt vederlag för Valmonts åliggande. Det ankom på kommissionen att i detta syfte undersöka huruvida de villkor som anges i domen i det ovannämnda målet *Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg* var uppfyllda eller ej. Då det inte framgick av beslutet att en sådan undersökning hade gjorts ogiltigförklarades beslutet.²⁷

Slutligen ogiltigförklarade förstainstansrätten, genom sin dom i det ovannämnda målet *Danske Busvognmaend mot kommissionen*, kommissionens beslut i vilket det stöd som de danska myndigheterna hade beviljat busstransportbolaget Combis förklarades vara förenligt med den gemensamma marknaden.

²⁶ För det första skall det mottagande företaget faktiskt ha ålagts skyldigheten att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, och dessa skyldigheter skall vara klart definierade. För det andra skall de kriterier på grundval av vilka ersättningen beräknas vara fastställda i förväg på ett objektivt och öppet sätt, på så sätt att det kan undvikas att ersättningen medför att det mottagande företaget gynnas ekonomiskt i förhållande till konkurrerande företag. För det tredje får ersättningen inte överstiga vad som krävs för att täcka hela eller delar av de kostnader som har uppkommit i samband med skyldigheterna att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, med hänsyn tagen till de intäkter som därvid har erhållits och till en rimlig vinst på grund av fullgörandet av dessa skyldigheter. För det fjärde skall, när det företag som ges ansvaret för att tillhandahålla de allmännyttiga tjänsterna i ett konkret fall inte har valts ut efter ett offentligt upphandlingsförfarande, storleken på den nödvändiga ersättningen fastställas på grundval av en undersökning av de kostnader som ett genomsnittligt och välskött företag som är utrustat med lämpliga transportmedel skulle ha åsamkats, med hänsyn tagen till de intäkter som därvid skulle ha erhållits och till en rimlig vinst på grund av denna plikt.

²⁷ Denna ogiltighetsgrund avseende beslutet av den 18 juli 2001 lades till det åsidosättande av artikel 87.1 EG, som konstaterats i samma dom, och som kommissionen hade gjort sig skyldig till genom att på grundval av en rapport från en expertgrupp, vilken rapport saknade bevisvärde, ha ansett att priset på den mark som hade sålts till sökanden var lägre än marknadsvärdet och följaktligen utgjorde ett statligt stöd.

Förstainstansrätten fastslog särskilt att detta bolag inte hade i uppdrag att utföra en allmän trafikplikt i den mening som avses i förordning nr 1191/69²⁸. Förstainstansrätten ansåg att ett företag som Combis, vars skyldighet att bedriva verksamhet, att utföra transporter och att uppbära de fastställda avgifterna inte hade ålagts på ett ensidigt sätt, och vilket inte hade varit skyldigt att utföra sina transportuppdrag under icke vinstdrivande omständigheter som står i strid med dess affärsmässiga intressen, utan som tvärtom frivilligt åtagit sig dessa skyldigheter efter att ha tilldelats kontrakt efter anbudsförfaranden i vilka det inte föreskrevs några statliga understöd och i vilka bolaget hade frihet, med hänsyn till sina ekonomiska intressen, att delta eller inte, och vars transportuppdrag ersattes med det belopp som bolaget självt hade föreslagit i sina anbud och som återfanns i de avtal som ingåtts efter dessa anbudsförfaranden, inte var tvunget att fullgöra en allmän trafikplikt i den mening som avses i artikel 2.1 i förordning nr 1191/69. Ett sådant företag erhåller alltså inte en kompensation i den mening som avses i denna artikel, såsom kommissionen ansåg, utan en finansiell ersättning som föreskrevs i sagda transportavtal.

– En statlig åtgärds specifika eller selektiva karaktär

I domen i det ovannämnda målet *Lenzing mot kommissionen* ansåg förstainstansrätten att kommissionen med rätta hade kunnat fastställa att det statliga stöd som bolaget Sniace hade beviljats var av selektiv karaktär.

Det erinrades om att åtgärder av allmän räckvidd inte omfattas av artikel 87.1 EG, men att även ingripanden, som vid en första anblick förefaller vara tillämpliga på alla företag, kan vara av viss selektiv karaktär, och följaktligen anses vara avsedda att gynna vissa företag eller viss tillverkning. Så är särskilt fallet när den myndighet som skall tillämpa en allmän bestämmelse förfogar över ett utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller rättsaktens tillämpning. I förevarande fall konstaterade förstainstansrätten att de spanska offentliga organ som ansvarar för indrivningen av sociala avgifter förfogar över ett visst utrymme för skönsmässig bedömning, såväl när de ingår omlägnings- och återbetalningsavtal som när de bestämmer vissa villkor i dessa avtal, såsom tidsplanen för återbetalningen, storleken på delbetalningarna och vad som skall anses utgöra tillräcklig säkerhet för betalningen av skulderna. Dessa organs utrymme för skönsmässig bedömning omfattar även att de accepterar att detta bolag inte iakttar sina skyldigheter enligt avtal och godtar en underlåtelse att betala skulder under flera år.

En statlig åtgärds specifika eller selektiva karaktär utgör ett av kännetecknen för begreppet statligt stöd, inte endast inom ramen för EG-fördraget utan även inom ramen för EKSG-fördraget, vilket framgår av dom av den 1 juli 2004 i mål T-308/00, *Salzgitter mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-408/04 P). I detta avseende bekräftas att den omständigheten att det för tillämpningen av en skatteåtgärd som föreskrivs i en lag uppställs ett krav på att investeringar skall lokaliseras till ett begränsat geografiskt område i en medlemsstat, såsom var fallet i

²⁸ Rådets förordning (EEG) nr 1191/69 av den 26 juni 1969 om medlemsstaternas åtgärder i fråga om allmän trafikplikt på järnväg, väg och inre vattenvägar (EGT L 156, s. 1; svensk specialutgåva, område 7, volym 1, s. 64), i dess ändrade lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 1893/91 av den 20 juni 1991 (EGT L 169, s. 1; svensk specialutgåva, område 7, volym 4, s. 17).

förevarande mål, i princip räcker för att åtgärden i fråga skall anses avse en avgränsad grupp av företag. Med stöd av en dom från Eftadomstolen,²⁹ – något som är så ovanligt att det bör nämnas – angav förstainstansrätten att det för att en åtgärd skall kunna betecknas som statligt stöd är av relevans att de företag som drar fördel av denna åtgärd tillhör en grupp som är väl avgränsad genom den rättsliga eller faktiska tillämpningen av det kriterium som fastställs i bestämmelsen i fråga.

b) *Riktlinjer*

Kommissionen har ett betydande utrymme för skönsmässig bedömning vid tillämpningen av artikel 87.3 EG. Denna bedömning skall innefatta ekonomiska och sociala bedömningar som skall göras i ett gemenskapssammanhang. Den är icke desto mindre bunden av de gemenskapsriktlinjer och de meddelanden som den antar beträffande kontroll av statligt stöd, i den mån som de inte avviker från reglerna i fördraget och accepteras av medlemsstaterna. De som berörs har således rätt att göra gällande dessa, och domstolen prövar huruvida kommissionen har iakttagit de bestämmelser som den själv har infört genom att anta det ifrågasatta beslutet.

Förstainstansrätten har prövat ett flertal ansökningar om fastställelse av att det föreligger felaktig rättstillämpning vid tillämpningen av gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till skydd för miljön från år 1994 och från år 2001 (dom av den 18 november 2004 i mål T-176/01, *Ferriere Nord mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000), av de sektorsövergripande rambestämmelserna för regionalstöd till stora investeringsprojekt³⁰ (domen i det ovannämnda målet *Kronofrance mot kommissionen*), av meddelandet om fastställande av gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till undsättning och omstrukturering av företag i svårigheter³¹ (domen i det ovannämnda målet *Technische Glaswerke Ilmenau mot kommissionen*), av rekommendation 96/280/EG om definitionen på små och medelstora företag³² och av kommissionens meddelande om gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till små och medelstora företag³³ (dom av den 14 oktober 2004 i mål T-137/02, *Pollmeier Malchow mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000).

I domen i det ovannämnda målet *Ferriere Nord mot kommissionen* fastställde förstainstansrätten att kommissionen kunde förklara att det statliga stödet till förmån för Ferriere Nord var oförenligt med den gemensamma marknaden eftersom investeringen inte uppfyllde kravet på förbättrade miljöprestanda, som anges i riktlinjerna av år 1994 och år 2001.

²⁹ Eftadomstolens dom av den 20 maj 1999, *Norge mot EFTA Surveillance Authority*, E-6/98, Report of EFTA Court, s. 74.

³⁰ EGT C 107, s. 7.

³¹ EGT C 368, s. 12.

³² Kommissionens rekommendation 96/280/EG av den 3 april 1996 om definitionen på små och medelstora företag (EGT L 107, s. 4).

³³ Kommissionens meddelande – Gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till små och medelstora företag (EGT C 213, s. 4).

På samma sätt godtog förstainstansrätten i domen i det ovannämnda målet *Pollmeier Malchow mot kommissionen* kommissionens bedömning, enligt vilken det företag som mottog stödet var ett stort företag och således inte uppfyllde kriterierna för små och medelstora företag. Förstainstansrätten fastställde bland annat att kommissionen, mot bakgrund av de ifrågavarande texternas allmänna struktur, hade fog för att anse att mottagaren av stödet i fråga egentligen inte var en grupp, vars makt är mer omfattande än vad som är fallet för ett litet eller medelstort företag.

I domen i det ovannämnda målet *Technische Glaswerke Ilmenau mot kommissionen* fastställde förstainstansrätten att kommissionen, mot bakgrund av de anvisningar som följer av riktlinjerna för statligt stöd till undsättning och omstrukturering av företag, inte gjorde en uppenbart oriktig bedömning när den valde att inte förklara den ifrågavarande prisnedsättningen förenlig med den gemensamma marknaden i enlighet med artikel 87.3 c EG utan att beakta att en monopolsituation skulle kunna uppstå till följd av att sökanden försvann från marknaden. Förstainstansrätten underströk nämligen att denna omständighet endast kan motivera ett statligt stöd för företag i syfte att främja deras omstrukturering om de allmänna villkoren för godkännande av stöd för undsättning och omstrukturering, såsom de fastställts i riktlinjerna, är uppfyllda. I förevarande fall konstaterade förstainstansrätten emellertid att kommissionen inte gjorde en uppenbart oriktig bedömning när den ansåg att omstruktureringsplanen inte visade att bolaget Technische Glaswerke Ilmenaus lönsamhet kunde återställas, och den fastslog följaktligen att talan inte kunde bifallas på den grunden.

Däremot innebär domen i det ovannämnda målet *Kronofrance mot kommissionen* en ogiltigförklaring av kommissionens beslut att inte göra invändningar mot det stöd som de tyska myndigheterna beviljat bolaget Glunz för uppförandet av ett integrerat centrum för träbearbetning. Förstainstansrätten ansåg nämligen att kommissionen inte hade iakttagit de bestämmelser som återfinns i de sektorsövergripande rambestämmelserna för regionalstöd till stora investeringsprojekt, eftersom den inte, såsom föreskrivs i dessa rambestämmelser, hade prövat huruvida marknaden för de ifrågavarande produkterna var vikande. På grund av kommissionens felaktiga rättstillämpning har det anmälda stödets förenlighet med gällande bestämmelser inte prövats med hänsyn till samtliga tillämpliga kriterier.

c) Återkrav

I dom av den 14 januari 2004 i mål T-109/01, *Fleuren Compost mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), erinrade förstainstansrätten om att företag som mottar stöd i princip inte kan ha berättigade förväntningar på att stödet är lagenligt såvida det inte beviljats i enlighet med förfarandet i artikel 88 EG. Rättspraxis utesluter emellertid inte att mottagare av ett rättsstridigt stöd i återkravsförfarandet kan åberopa exceptionella omständigheter som medför att de skulle kunna ha berättigade förväntningar på att stödet är lagenligt för att motsätta sig att återbetala det.

Förstainstansrätten fastställde dock att stödmottagarna på grundval av tillämpliga nationella bestämmelser kan åberopa sådana exceptionella omständigheter endast inom ramen för ett återkravsförfarande vid nationella domstolar och att det endast ankommer på de nationella domstolarna att, i förekommande fall efter att ha begärt förhandsavgörande av domstolen för tolkningen, bedöma omständigheterna i målet. Härigenom tog förstainstansrätten tydligt ställning i en fråga som hitintills endast besvarats i vaga ordalag (se Årsrapport 1999).

Till skillnad från sökanden i det mål som nyss omnämnts gjorde Salzgitter, såsom invändning mot skyldigheten att återbetala stödet, inte gällande att kommissionen hade åsidosatt principen om skydd för berättigade förväntningar utan att den hade åsidosatt rättssäkerhetsprincipen. Salzgitter gjorde vidare gällande att förstainstansrätten skulle fastställa att ett åsidosättande av rättssäkerhetsprincipen i förevarande fall motiverade att de bestämmelser i kommissionens beslut³⁴ som innebär att Förbundsrepubliken Tyskland är skyldig att återkräva det stöd som utbetalats till de företag som numera utgör Salzgitter AG skulle ogiltigförklaras.

I domen i det ovannämnda målet *Salzgitter mot kommissionen* fastställde förstainstansrätten för det första att möjligheten att åberopa rättssäkerhetsprincipen inte är beroende av villkoren för att åberopa berättigade förväntningar på att ett statligt stöd skall vara lagenligt. Härav följer att ett stålföretag som har mottagit ett statligt stöd som inte har anmälts till kommissionen, för att invända mot kommissionens beslut om återbetalning, kan åberopa rättssäkerhetsprincipen, även om det är uteslutet att mottagaren av ett stöd kan ha berättigade förväntningar på att stödet är lagenligt när bestämmelserna om förfarandet för den föregående kontrollen av statligt stöd har åsidosatts, såvida inte särskilda omständigheter föreligger.

Förstainstansrätten fastställde vidare att det stålföretag som hade mottagit rättsstridigt stöd med rätta kunde göra gällande rättssäkerhetsprincipen för att ifrågasätta huruvida kommissionens beslut om återbetalning var lagenligt i de fall där det på grund av kommissionen, då företaget mottog nämnda stöd, förelåg en situation av ovisshet och brist på klarhet avseende de bestämmelser som var tillämpliga på den ifrågavarande typen av stöd. Denna situation av ovisshet och brist på klarhet i förening med att kommissionen inte vidtog några åtgärder under en lång tid, trots att den kände till det stöd som sökanden hade beviljats, skapade således – i strid med den omsorgsplikt som åligger denna institution – en tvetydig situation som det ålåg kommissionen att klarlägga innan den kunde vidta någon åtgärd i syfte att besluta om återkrav av det stöd som redan hade utbetalats.

³⁴ Kommissionens beslut 2000/797/EKSG av den 28 juni 2000 om det statliga stöd som Förbundsrepubliken Tyskland genomfört till förmån för Salzgitter AG, Preussag Stahl AG och dotterföretag till järn- och stålindustrin i koncernen, numera Salzgitter AG – Stahl und Technologie (SAG) (EGT L 323, s. 5).

2. Processuella frågor

Frågan om omfattningen av de rättigheter som tillerkänns berörda parter vid det formella granskningsförfarandet angående ett statligt stöd har klargjorts. Av förstainstansrättens rättspraxis framgår att det skall göras en klar åtskillnad mellan de medlemsstater som utbetalar stöd å ena sidan och berörda parter å andra sidan. De förstnämnda kan fullt ut göra gällande rätten till försvar medan de sistnämnda endast har rätt att inkomma med yttranden.

För det första gjorde Ferriere Nord – ett företag inom sektorn för stålindustri, mekanisk verkstadsindustri och metallurgiindustri – inom ramen för en av de grunder som prövades i målet mot kommissionen gällande att kommissionen åsidosatte rätten till försvar när den inledde det formella granskningsförfarandet enligt gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till skydd för miljön från år 1994,³⁵ men fattade det ifrågasatta beslutet på grundval av riktlinjerna från år 2001,³⁶ utan att bereda Republiken Italien och Ferriere Nord tillfälle att yttra sig i fråga om de nya riktlinjerna. I domen i det ovannämnda målet *Ferriere Nord mot kommissionen* preciserade förstainstansrätten för det första att denna grund skall prövas, inte med hänsyn till rätten till försvar, vilken i fråga om statligt stöd endast tillkommer medlemsstaterna, utan med beaktande av den rätt som berörda parter har enligt artikel 88.2 EG att inkomma med yttrande under den fas av granskningen som avses i den bestämmelsen. Förstainstansrätten angav därefter att kommissionen inte, utan att åsidosätta de berörda parternas processuella rättigheter, kunde grunda sitt beslut på nya principer som införts genom riktlinjerna från år 2001 utan att bereda de berörda parterna tillfälle att yttra sig däröver. Förstainstansrätten konstaterade emellertid att de principer som fastställs genom de två riktlinjerna, i förhållande till de skäl som kommissionen anfört för att motivera att det ifrågavarande stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden, i huvudsak är identiska och drog slutsatsen att det inte var nödvändigt att ånyo bereda de berörda parterna tillfälle att yttra sig.

För det andra uppkom frågan huruvida det företag som mottar stödet har rätt till garantier som går utöver rätten att yttra sig efter det att förfarandet har inletts, vilket har föreskrivits till förmån för samtliga berörda parter i den mening som avses i artikel 88.2 EG. Förstainstansrättens svar i domarna i de ovannämnda målen *Fleuren Compost mot kommissionen* och *Technische Glaswerke Ilmenau mot kommissionen* är tydligt: "Inte i någon bestämmelse avseende förfarandet för kontroll av statligt stöd ges stödmottagaren en särskild roll bland dem som är berörda" och förstainstansrätten erinrade vidare om att förfarandet för kontroll av statligt stöd inte är ett förfarande som har inletts mot stödmottagaren och som innebär att denna kan göra anspråk på sådana rättigheter som i sig är så vidsträckta som rätten till försvar.

Eftersom inga andra berörda parter förutom den berörda medlemsstaten kan göra anspråk på ett sådant kontradiktoriskt förfarande vid kommissionen, avslag förstainstansrätten sökandenas invändningar. Bland de invändningar som avslogs återfinns invändningen av Technische Glaswerke Ilmenau enligt vilken sökanden skulle ha haft rätt till den icke sekretessbelagda delen i akten inom det administrativa förfarandet, och kommissionen

³⁵ EGT C 72, s. 3.

³⁶ Gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till skydd för miljön (EGT C 37, s. 3).

nödvändigtvis skulle ha överlämnat de yttranden eller de svar på kommissionens frågor som inlämnats av en av sökandens konkurrenter på marknaden.

Genom en av de grunder som Ferriere Nord anfört inom ramen för talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut att det statliga stöd som Republiken Italien planerade att genomföra till förmån för Ferriere Nord var oförenligt med den gemensamma marknaden, kritiserade företaget kommissionen för att den inte hade begärt att bolaget, och inte heller Republiken Italien, skulle inkomma med handlingar om investeringens miljödämål men att den sedan i sitt beslut angav att någon handling därvidlag inte hade ingetts till den. Förstainstansrätten fastslog (domen i det ovannämnda målet *Ferriere Nord mot kommissionen*) att principen om skydd för berättigade förväntningar innebär att kommissionen, under granskningsförfarandet avseende ett statligt stöd, beaktar de berättigade förväntningar som uppgifter i beslutet att inleda det formella granskningsförfarandet kan ha gett upphov till och att den sedan inte grundar sitt slutliga beslut på att uppgifter saknas, vilka uppgifter de berörda parterna, med hänsyn till vad kommissionen angett i beslutet att inleda granskningsförfarandet, inte ansåg sig behöva inge. I förevarande fall kunde talan inte bifallas på den grunden, eftersom uppgifterna i beslutet att inleda det formella granskningsförfarandet var tillräckligt klara och precisa.³⁷

E. Handelspolitiska skyddsåtgärder

Domen av den 28 oktober 2004 i mål T-35/01, *Shanghai Teraoka Electronic mot rådet* (REG 2004, s. II-0000) skall omnämnas, bland annat eftersom den utgör det enda avgörandet på området för antidumpning. Genom denna dom ogillas talan om ogiltigförklaring av en förordning om införande av slutgiltiga antidumpningstullar på import av vissa elektroniska vågar³⁸. Det är emellertid dom av den 14 december 2004 i mål T-317/02, *Fédération des industries condimentaires de France (FICF) m.fl. mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), som särskilt skall framhållas.

När förstainstansrätten för första gången uttalade sig avseende huruvida ett kommissionsbeslut att avslå ett klagomål som ingivits i enlighet med rådets förordning om handelshinder³⁹ var lagenligt, preciserade den vilka villkor som skall vara uppfyllda för att ett ingripande från gemenskapens sida skall vara motiverat.

I förevarande fall avsåg det klagomål som ingavs i juni 2001 av FICF, som inbegriper de främsta franska producenterna av beredd senap, att påtala effekterna av de åtgärder som Amerikas förenta stater hade tillåtit vidta av Organet för tvistlösning vid Världshan-

³⁷ Se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet *Pollmeier Malchow mot kommissionen*, punkt 76.

³⁸ Rådets förordning (EG) nr 2605/2000 av den 27 november 2000 om införande av slutgiltiga antidumpningstullar på import av vissa elektroniska vågar med ursprung i Folkrepubliken Kina, Republiken Korea och Taiwan (EGT L 301, s. 42).

³⁹ Rådets förordning (EG) nr 3286/94 av den 22 december 1994 om fastställande av gemenskapsförfaranden på den gemensamma handelspolitikens område i syfte att säkerställa gemenskapens rättigheter enligt internationella handelsregler, särskilt regler som fastställts av Världshandelsorganisationen (WTO) (EGT L 349, s. 71; svensk specialutgåva, område 11, volym 34, s. 66).

delsorganisationen (WTO)⁴⁰ och som bland annat bestod i att belägga ett antal produkter med ursprung i Europeiska gemenskapens medlemsstater, däribland beredd senap, med en tilläggstull på 100 procent.

I sitt klagomål kritiserade FICF den selektiva tillämpningen av de amerikanska bestraffningsåtgärderna endast gentemot vissa medlemsstater och inte gentemot Europeiska gemenskapen i dess helhet. I klagomålet uppgavs även att det handelshinder som skapats av Förenta staterna medförde negativa handelseffekter på exporten av beredd senap för de företag som var medlemmar av FICF och att det låg i gemenskapens intresse, enligt internationella handelsregler, att inleda ett förfarande mot de amerikanska åtgärderna.

I enlighet med bestämmelserna avseende handelshinder inledde kommissionen ett undersökningsförfarande, som därefter även kom att omfatta tre andra yrkessammanslutningar för producenter av gåslever, roquefort och scharlottenlök. Detta förfarande avslutades år 2002, då kommissionen ansåg att gemenskapens intressen inte krävde att särskilda åtgärder vidtogs eftersom den omständigheten att Förenta staterna selektivt avbrutit tillämpningen av medgivanden inte medförde negativa handelseffekter i den mening som avses i nämnda förordning.

FICF och övriga berörda yrkessammanslutningar väckte talan vid förstainstansrätten om ogiltigförklaring av kommissionens beslut att inte vidta åtgärder mot de amerikanska bestraffningsåtgärderna. Förstainstansrätten fastställde beslutet.

Förstainstansrätten påpekade för det första att enligt förordningen avseende handelshinder kan en gemenskapsåtgärd enligt de internationella handelsreglerna inledas mot ett handelshinder, som införts av tredje land, under förutsättning att minst tre villkor samtidigt är uppfyllda, nämligen att det föreligger ett handelshinder, att det uppstått negativa handelseffekter som en följd av nämnda hinder och att det är nödvändigt att ingripa i gemenskapens intresse.

Förstainstansrätten fastställde därefter att kommissionen på ett korrekt sätt hade beaktat samtliga omständigheter som måste omfattas av begreppet handelshinder. Vad beträffar negativa handelseffekter angav förstainstansrätten att i förhållande till den genomsnittliga exporten under åren 1996–1998 och år 2000, utgjorde ökningen i exporten av beredd senap till Förenta staterna från Förenade kungariket, i såväl värde som volym, en ytterst liten andel i jämförelse med exporten av beredd senap från andra medlemsstater i gemenskapen. Även om det antas att exportörer i andra medlemsstater än Förenade kungariket själva dragit nytta av denna ökning i en situation där amerikanska bestraffningsåtgärder skulle ha omfattat även beredd senap med ursprung i Förenade

⁴⁰ Under åren 1981–1996 antog rådet flera direktiv inom ramen för kampen mot användning av vissa substanser med hormonell verkan i djurfoder, med syftet att säkerställa skyddet för människors hälsa. I januari 1998 förklarade WTO:s organ för överklagande, efter det att Förenta staterna ingivit ett klagomål, att dessa gemenskapsbestämmelser stred mot organisationens regler. I juli 1999 gavs, då de gemenskapsrättsliga bestämmelserna inte anpassats så att de blev förenliga med organisationens regler, Förenta staterna tillåtelse att vidta bestraffningsåtgärder, bland annat att bestående i att belägga ett antal produkter med ursprung i Europeiska gemenskapens medlemsstater med en tilläggstull på 100 procent.

kungariket – vilket inte har visats av sökandena – skulle dessa exportörer inte ha kunnat erhålla bättre exportmöjligheter.

Slutligen erinrade förstainstansrätten om att alla åsikter som de berörda parterna gett uttryck för under förfarandet beaktas vid värderingen av gemenskapens intresse. Även om det i undersökningsförfarandet varken uteslöts ett allmänt intresse eller uteslöts ett långsiktigt intresse för gemenskapen att ingripa i framtiden, avslutade kommissionen förfarandet på grund av att det inte låg i gemenskapens intresse att vidta åtgärder mot handelshinder som inte gav negativa handelseffekter i den mening som avses i förordningen avseende handelshinder. Förstainstansrätten anser att en klagande inte kan förmå gemenskapen att vidta en principiell åtgärd till försvar för gemenskapens allmänna intresse utan att själv ha drabbats av negativa handelseffekter i den mening som avses i förordningen avseende handelshinder. Följaktligen har kommissionen inte, till skillnad från vad de franska producenterna har hävdat, förväxlat gemenskapens intresse med FICF:s intresse. Dessutom påpekade förstainstansrätten att, även om övriga berörda parter förutom FICF inte omnämndes i det ifrågasatta beslutet, kommissionen bedömde deras intressen inom ramen för sin prövning.

F. Gemenskapsvarumärken

Registrering av gemenskapsvarumärken utgör numera mål av stor betydelse för förstainstansrätten, mot bakgrund av hur stor del av denna domstols verksamhet som ägnas åt denna typ av tvist: det har väckts talan i 110 mål av detta slag år 2004 (vilket skall jämföras med 100 mål år 2003) och 76 mål har avgjorts (47 genom dom och 29 genom beslut), vilket utgör 29 fler än förra året.

Enligt rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsvarumärken⁴¹ får ett gemenskapsvarumärke inte registreras, om det bland annat saknar särskiljningsförmåga (artikel 7.1 b i denna förordning) eller om det är beskrivande (artikel 7.1 c) (absoluta registreringshinder), eller efter invändning som grundas på att det finns ett äldre varumärke som är skyddat i en medlemsstat eller ett äldre gemenskapsvarumärke (artikel 8) (relativa registreringshinder).⁴²

1. Absoluta registreringshinder

Vid fjorton tillfällen har förstainstansrätten genom dom tagit ställning till lagenligheten av överklagandenämndernas beslut rörande absoluta registreringshinder. Den har ogiltigförklarat ett beslut (dom av den 24 november 2004 i mål T-393/02, *Henkel mot*

⁴¹ EGT L 11, 1994, s. 1; svensk specialutgåva, område 17, volym 2, s. 3.

⁴² Ett gemenskapsvarumärke kan även förklaras ogiltigt efter ansökan i enlighet med artikel 51.1 i samma förordning. Under år 2004 har förstainstansrätten inte tagit ställning till lagenligheten av något beslut som fattats av annulleringsenheten vid harmoniseringsbyrån.

harmoniseringsbyrån (Formen på en flaska som är vit och genomskinlig)), men har i övriga mål fastställt beslutet.⁴³

De varumärken som avses i artikel 7.1 b i förordning nr 40/94 är för det första de som inte kan fylla varumärkets huvudsakliga syfte, nämligen att identifiera varans eller tjänstens kommersiella ursprung. Med andra ord avses med särskiljningsförmåga i den mening som avses i nämnda bestämmelse att varumärket skall vara ägnat att säkerställa att den vara eller den tjänst som är föremål för registreringsansökan härrör från ett visst företag, och således att särskilja denna vara eller tjänst från andra företags varor och tjänster.

Förstainstansrätten fastställde bland annat de beslut av överklagandenämnden att avslå ansökan om registrering såsom gemenskapsvarumärke på grund av avsaknad av särskiljningsförmåga som avser: återgivningen av upprättstående påsar för juicer, ordmärket "LOOKS LIKE GRASS... FEELS LIKE GRASS... PLAYS LIKE GRASS" avseende syntetiska gräsmattor och installationen av denna vara, en genomskinlig flaska som är fylld med en gul vätska och som har en lång hals i vilken en citronskiva med grönt skal är fastsatt avseende drycker och vissa tjänster, ordmärket "Mehr für Ihr Geld" avseende hygienartiklar och livsmedel för direktkonsumtion, återgivningen av formen på ett omslag med tvinnade ändar avseende karameller, och vidare en tredimensionell form som föreställer en karamell i ljusbrun färg avseende konfektyr.

Däremot ogiltigförklarade förstainstansrätten överklagandenämndens beslut att ett tredimensionellt kännetecken som består av formen på en flaska som är vit och genomskinlig avseende rengöringsmedel saknar särskiljningsförmåga. I domen i det ovannämnda målet *Henkel mot harmoniseringsbyrån (Formen på en flaska som är vit och genomskinlig)* fastställde förstainstansrätten nämligen att det sökta tredimensionella varumärket är ovanligt och ägnat att särskilja varorna i fråga från dem som har ett annat kommersiellt ursprung.

För det andra, vad beträffar de mål som avser beskrivande varumärken i den mening som avses i artikel 7.1 c i förordning nr 40/94, fastställde förstainstansrätten samtliga bedömningar som överklagandenämnderna vid harmoniseringsbyrån gjort i detta

⁴³ Dom av den 28 januari 2004 i de förenade målen T-146/02–T-153/02, *Deutsche SiSi-Werke mot harmoniseringsbyrån (Upprättstående påse)*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-173/04 P), av den 31 mars 2004 i mål T-216/02, *Fieltdurf mot harmoniseringsbyrån (LOOKS LIKE GRASS... FEELS LIKE GRASS... PLAYS LIKE GRASS)*, REG 2004, s. II-0000, av den 21 april 2004 i mål T-127/02, *Concept mot harmoniseringsbyrån (ECA)*, REG 2004, s. II-0000, av den 29 april 2004 i mål T-399/02, *Eurocermex mot harmoniseringsbyrån (En ölflaskas form)*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-286/04 P), av den 30 juni 2004 i mål T-281/02, *Norma Lebensmittelfilialbetrieb mot harmoniseringsbyrån (Mehr für Ihr Geld)*, REG 2004, s. II-0000, av den 8 juli 2004 i mål T-289/02, *Telepharmacy Solutions mot harmoniseringsbyrån – (TELEPHARMACY SOLUTIONS)*, REG 2004, s. II-0000, av den 8 juli 2004 i mål T-270/02, *MLP Finanzdienstleistungen mot harmoniseringsbyrån (Bestpartner)*, REG 2004, s. II-0000, av den 20 juli 2004 i mål T-311/02, *Lissotschenko och Hentze mot harmoniseringsbyrån (LIMO)*, REG 2004, s. II-0000, av den 14 september 2004 i mål T-183/03, *Applied Molecular Evolution mot harmoniseringsbyrån (APPLIED MOLECULAR EVOLUTION)*, REG 2004, s. II-0000, av den 10 november 2004 i mål T-402/02, *Storck mot harmoniseringsbyrån (Formen på ett karamellomslag)*, REG 2004, s. II-0000, av den 10 november 2004 i mål T-396/02, *Storck mot harmoniseringsbyrån (Formen på en karamell)*, REG 2004, s. II-0000, av den 23 november 2004 i mål T-360/03, *Frischpack mot harmoniseringsbyrån (Formen på en ask för ost)*, REG 2004, s. II-0000, av den 30 november 2004 i mål T-173/03, *Geddes mot harmoniseringsbyrån (NURSERYROOM)*, REG 2004, s. II-0000.

avseende. Den ansåg således att de beslut är lagenliga i vilka det anges att följande varumärken inte kan fylla varumärkets syfte att identifiera det kommersiella ursprunget: ordmärket TELEPHARMACY SOLUTIONS för utrustning som är avsedd för distanshandel med farmaceutiska produkter, ordmärket LIMO för vissa slag av lasrar, ordmärket APPLIED MOLECULAR EVOLUTION för tjänster avseende molekylärteknik och ordmärket NURSERYROOM för varor avsedda för små barn.

Dessutom har förstainstansrätten för första gången tillämpat artikel 111 i rättegångsreglerna för att genom beslut ogilla en talan om ogiltigförklaring av ett beslut av en överklagandenämnd att ordet QUICK-GRIP är beskrivande avseende klämmor (produkter för hemmasnickeri), på den grunden att det är uppenbart att talan helt saknar rättslig grund (beslut av den 27 maj 2004 i mål T-61/03, *Irwin Industrial Tool mot harmoniseringsbyrån (QUICK-GRIP)*, REG 2004, s. II-0000).

För det tredje har förstainstansrätten i domen i det ovannämnda målet *Concept mot harmoniseringsbyrån (ECA)* prövat huruvida överklagandenämnden på ett korrekt sätt har tillämpat det absoluta registreringshinder som återfinns i artikel 7.1 h i förordning nr 40/94.⁴⁴ I förevarande fall bekräftade förstainstansrätten att ansökan om registrering av ett figurmärke skulle avslås som består av en cirkel av stjärnor med samma form, av samma storlek och med fem uddar varav en pekar uppåt, som mot en kvadratisk bakgrund innesluter orddelen ECA, utan närmare angivelse beträffande färgsättning. Ansökan om registrering avsåg bland annat databärare samt anordnande och genomförande av seminarier. Förstainstansrätten ansåg nämligen att ett sådant varumärke utgör en efterbildning från heraldisk synpunkt av det europeiska emblemet i den mening som avses i artikel 6b 1 b i Pariskonventionen. Dessutom ansåg förstainstansrätten att överklagandenämnden hade fog för sin slutsats att en registrering av det sökta varumärket hos allmänheten kan ge intryck av att det föreligger ett samband mellan det sökta varumärket, å ena sidan, och Europarådet, Europeiska unionen eller Europeiska gemenskapen, å andra sidan.

För det fjärde försummade inte sökandena att åberopa artikel 7.3 i förordning nr 40/94 vid harmoniseringsbyrån i syfte att den senare skall besluta att varumärket kan registreras, eftersom det i denna artikel uttryckligen anges att artikel 7.1 b–d inte skall tillämpas om varumärket ”till följd av dess användning har uppnått en särskiljningsförmåga” i fråga om de varor eller tjänster för vilka det ansöks om registrering. Förstainstansrätten har erinrat om de villkor som skall vara uppfyllda för att en sådan särskiljningsförmåga skall anses föreligga, såväl avseende form som avseende bevisning i domarna i de ovannämnda målen *Eurocermex mot harmoniseringsbyrån (En ölflaskas form)*, *Storck mot harmoniseringsbyrån (Formen på en karamell)* (T-396/02) och *Storck mot harmoniseringsbyrån (Formen på ett karamellomslag)* (T-402/02). I sistnämnda dom underströk förstainstansrätten att överklagandenämnden inte hade åsidosatt artikel 74.1 första meningen i förordning nr 40/94 när den valde att inte ex officio pröva samtliga sakförhållanden som kan innebära att det sökta varumärket skall anses ha uppnått en särskiljningsförmåga till följd av användning i den mening som avses i nämnda förordning. Beträffande denna bestämmelse finns det visserligen inte någon regel om att harmoniseringsbyråns (det vill säga granskarens eller, i förekommande fall,

⁴⁴ I denna bestämmelse anges att ”varumärken som inte har godkänts av behöriga myndigheter och som skall vägras registrering i enlighet med artikel 6b i Pariskonventionen” inte får registreras.

överklagandenämndens) prövning endast skall avse de sakförhållanden som har åberopats av parterna, till skillnad från vad som föreskrivs i artikel 74.1 in fine i samma förordning beträffande relativa registreringshinder, men förstainstansrätten ansåg att, om den som har ansökt om en varumärkesregistrering inte har påstått att varumärket har uppnått särskiljningsförmåga till följd av användning, har harmoniseringsbyrån ingen faktisk möjlighet att beakta det förhållandet att det sökta varumärket har uppnått särskiljningsförmåga. Rätten ansåg följaktligen, i enlighet med principen att ingen är förpliktad att göra någonting som är omöjligt, att en förutsättning för att harmoniseringsbyrån skall vara skyldig att pröva sakförhållanden som kan innebära att det sökta varumärket skall anses ha uppnått en särskiljningsförmåga till följd av användning i den mening som avses i artikel 7.3 i förordning nr 40/94 är att de har åberopats av sökanden.

2. Relativa registreringshinder

Med undantag av de fall där målen har avgjorts genom beslut, bland annat när anledning saknas att döma i saken på grund av att invändningen har återkallats (beslut av den 9 februari 2004 i mål T-120/03, *Synopharm mot harmoniseringsbyrån – Pentafarma (DERMAZYN)*, REG 2004, s. II-0000), har förstainstansrätten vid nitton tillfällen avgjort målen genom dom. I fjorton av de avkunnade domarna har överklagandenämndernas beslut fastställts.⁴⁵ I övriga fall har de ifrågasatta besluten ogiltigförklarats, antingen av

⁴⁵ Dom av den 18 februari 2004 i mål T-10/03, *Koubi mot harmoniseringsbyrån – Flabesa (CONFORFLEX)*, REG 2004, s. II-0000, av den 3 mars 2004 i mål T-355/02, *Mülhens mot harmoniseringsbyrån – Zirh International (ZIRH)*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-206/04 P), av den 31 mars 2004 i mål T-20/02, *Interquell mot harmoniseringsbyrån – SCA Nutrition (HAPPY DOG)*, REG 2004, s. II-0000, av den 17 mars 2004 i de förenade målen T-183/02 och T-184/02, *El Corte Inglés mot harmoniseringsbyrån – González Cabello och Iberia Líneas Aéreas de España (MUNDICOR)*, REG 2004, s. II-0000, av den 28 april 2004 i de förenade målen T-124/02 och T-156/02, *Sunrider mot harmoniseringsbyrån – Vitakraft-Werke Wührmann och Friesland Brands (VITATASTE och METABALANCE 44)*, REG 2004, s. II-0000, av den 22 juni 2004 i mål T-66/03, *Drie Mollen sinds 1818 mot harmoniseringsbyrån – Nabeiro Silveria (Galáxia)*, REG 2004, s. II-0000, av den 22 juni 2004 i mål T-185/02, *Ruiz-Picasso m.fl. mot harmoniseringsbyrån – DaimlerChrysler (PICARO)*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-361/04 P), av den 30 juni 2004 i mål T-186/02, *BMI Bertollo mot harmoniseringsbyrån – Diesel (DIESELIT)*, REG 2004, s. II-0000, av den 6 juli 2004 i mål T-117/02, *Grupo El Prado Cervera mot harmoniseringsbyrån – Héritiers Debuschewitz (CHUFAFIT)*, REG 2004, s. II-0000, av den 8 juli 2004 i mål T-203/02, *Sunrider mot harmoniseringsbyrån – Espadafor Caba (VITAFRUIT)*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-416/04 P), av den 13 juli 2004 i mål T-115/02, *AVEX mot harmoniseringsbyrån – Ahlers (bokstaven a)*, REG 2004, s. II-0000, av den 13 juli 2004 i mål T-115/03, *Samar mot harmoniseringsbyrån – Grotto (GAS STATION)*, REG 2004, s. II-0000, av den 16 september 2004 i mål T-342/02, *Metro-Goldwyn-Mayer Lion mot harmoniseringsbyrån – Moser Grupo Media (Moser Grupo Media)*, REG 2004, s. II-0000, av den 6 oktober 2004 i de förenade målen T-117/03–T-119/03 och T-171/03, *NewLook mot harmoniseringsbyrån – Naulover (NLSPORT, NLJEANS, NLACTIVE och NLCollection)*, REG 2004, s. II-0000.

form- eller förfarandeskäl⁴⁶, eller på grund av att överklagandenämnden har åsidosatt artikel 8.1 b i förordning nr 40/94⁴⁷.

Om innehavaren av ett äldre varumärke gör en invändning skall det varumärke som ansökan gäller, enligt sistnämnda bestämmelse, inte kunna registreras om det – på grund av att det är identiskt med eller liknar det äldre varumärket, och de varor eller tjänster som omfattas av varumärkena är identiska eller är av liknande slag – föreligger en risk att allmänheten förväxlar dem inom det område där det äldre varumärket är skyddat.

Mot bakgrund av att risken för förväxling skall avgöras genom en helhetsbedömning utifrån intrycket hos den relevanta målgruppen och med hänsyn till samtliga relevanta faktorer i det enskilda fallet, särskilt samspelet mellan varumärkenas likhet och likheten mellan de varor och tjänster som varumärket betecknar, fastställde förstainstansrätten exempelvis att det förelåg en sådan risk mellan ordtecknet CONFORFLEX avseende sängmöbler och de äldre figurmärkena FLEX som registrerats i Spanien avseende varuslag som omfattar sängmöbler. Däremot fastställde den att det inte förelåg någon sådan risk mellan ordtecknet PICARO avseende motorfordon och det äldre gemenskapsvarumärket PICASSO för samma varor och mellan ordtecknet CHUFADIT avseende bearbetade nötter och färskas nötter och de äldre nationella varumärkena, ordmärket CHUFI och figurmärket som innefattar ordet CHUFI, avseende varor som omfattar dem som avses i registreringsansökan.

Vidare har flera domar bidragit till att klargöra villkoren för prövningen av en invändning, såsom de anges i artikel 43.2 och 43.3 i förordning nr 40/94. I artikel 43.2 i denna förordning föreskrivs närmare bestämt att en innehavare av ett äldre gemenskapsvarumärke som gjort en invändning, på begäran av sökanden, skall lägga fram bevis för att det äldre gemenskapsvarumärket under en tid av fem år före dagen för offentliggörandet av ansökan om gemenskapsvarumärke verkligen har använts inom gemenskapen för de varor eller tjänster för vilka det är registrerat, bevis som läggs fram till stöd för invändningen, eller för att det finns skälig grund för att det inte använts, förutsatt att det äldre gemenskapsvarumärket vid denna tidpunkt har varit registrerat i minst fem år. Enligt artikel 43.3 i denna förordning skall punkt 2 tillämpas när det gäller äldre nationella varumärken, varvid användningen i den medlemsstat i vilken det äldre nationella varumärket skyddas skall motsvara användning i gemenskapen.

Det följer av rättspraxis att bevisning för att varumärkena verkligen har använts endast kan krävas förutsatt att det äldre gemenskapsvarumärket har varit registrerat i minst fem år vid tidpunkten för offentliggörandet av ansökan om gemenskapsvarumärke (domen i det ovannämnda målet *BMI Bertollo mot harmoniseringsbyrån – Diesel (DIESELIT)*) och att bevisning för att varumärkena verkligen har använts endast skall föreläggas

⁴⁶ Dom av den 30 juni 2004 i mål T-107/02, *GE Betz mot harmoniseringsbyrån – Atofina Chemicals (BIOMATE)*, REG 2004, s. II-0000, av den 8 juli 2004 i mål T-334/01, *MFE Marienfelde mot harmoniseringsbyrån – Vétoquinol (HIPOVITON)*, REG 2004, s. II-0000, av den 6 oktober 2004 i mål T-356/02, *Vitakraft-Werke Wührmann mot harmoniseringsbyrån – Krafft (VITAKRAFT)*, REG 2004, s. II-0000 (överklagad till domstolen under målnummer C-512/04 P), och av den 10 november 2004 i mål T-164/02, *Kaul mot harmoniseringsbyrån – Bayer (ARCOL)*, REG 2004, s. II-0000.

⁴⁷ Dom av den 30 juni 2004 i mål T-317/01, *M+M mot harmoniseringsbyrån – Mediametrie (M+M EURODATA)*, REG 2004, s. II-0000.

i den mån som sökanden ”i tid har framställt en uttrycklig begäran om sådana bevis vid harmoniseringsbyrån” (domen i det ovannämnda målet *El Corte Inglés mot harmoniseringsbyrån – González Cabello och Iberia Líneas Aéreas de España (MUNDICOR)*). I flera avgöranden (domarna i de ovannämnda målen *MFE Marienfelde mot harmoniseringsbyrån – Vétoquinol (HIPOVITON)*, *Sunrider mot harmoniseringsbyrån – Espadafor Caba (VITAFRUIT)* och *Vitakraft-Werke Wührmann mot harmoniseringsbyrån – Krafft (VITAKRAFT)*) preciserade förstainstansrätten även begreppet verkligt bruk och omfattningen av den bevisning som skall föreläggas av motparten samt tog ställning till överklagandenämndens bedömning av huruvida varumärkena verkligen använts. I sistnämnda avseende skall det påpekas att förstainstansrätten i domen *Vitakraft-Werke Wührmann mot harmoniseringsbyrån – Krafft (VITAKRAFT)* fastställde att överklagandenämnden felaktigt hade fastställt att bevisning för att varumärkena verkligen använts hade föreläggats, eftersom resonemanget byggde på antaganden. Förstainstansrätten ogiltigförklarade således det ifrågasatta beslutet.

3. Form- och förfarandefrågor

Även om ett relativt stort antal form- och förfarandefrågor har behandlats av förstainstansrätten, skall endast ett fåtal av dessa tas upp på grund av denna framställnings begränsade omfattning. Fyra ämnesområden har valts ut.

Det första ämnesområdet avser huruvida vissa yrkanden kan tas upp till sakprövning. Frågan har uppkommit huruvida harmoniseringsbyrån kan framställa andra yrkanden än ett yrkande om att talan om ogiltigförklaring skall ogillas, mot bakgrund av att harmoniseringsbyrån utpekats som svarande i förfarandet vid förstainstansrätten enligt rättegångsreglerna.⁴⁸ I domen i det ovannämnda målet *GE Betz mot harmoniseringsbyrån – Atofina Chemicals (BIOMATE)* är svaret jakande. Förstainstansrätten angav nämligen att det inte finns något som hindrar att harmoniseringsbyrån ställer sig bakom sökandens yrkande att överklagandenämndens beslut skall ogiltigförklaras eller nöjer sig med att överlåta frågan till förstainstansrätten. Förstainstansrätten erinrade å ena sidan om att det föreligger en funktionell kontinuitet mellan överklagandenämnden, granskaren och/eller den behöriga enheten och, å andra sidan, om att överklagandenämnderna och deras ledamöter är oberoende i funktionellt hänseende vid utövandet av sina uppgifter. Under dessa omständigheter anser förstainstansrätten att även om harmoniseringsbyrån saknar rätt att väcka talan mot ett beslut som antagits av en överklagandenämnd är den inte därmed skyldig att försvara sådana beslut när de har överklagats eller att yrka att varje talan som väcks mot ett sådant beslut skall ogillas.⁴⁹

Det har vidare uppkommit en fråga huruvida ett yrkande att, utöver det ifrågasatta beslutet, invändningsenhetens beslut skall ogiltigförklaras kan tas upp till sakprövning.

⁴⁸ Artikel 133.2 i förstainstansrättens rättegångsregler.

⁴⁹ Se även domstolens dom av den 12 oktober 2004 i mål C-106/03 P, *Vedial mot harmoniseringsbyrån*, REG 2004, s. I-0000.

Härvid följer det av domen i det ovannämnda målet *MFE Marienfelde mot harmoniseringsbyrån – Vétoquinol (HIPOVITON)* att ett sådant yrkande kan tas upp till sakprövning, eftersom syftet med yrkandet är att rätten skall fatta det beslut som, enligt sökandens uppfattning, överklagandenämnden lagenligt borde ha fattat vid prövningen av det överklagande som hade getts in till harmoniseringsbyrån. Då överklagandenämnden kan ogiltigförklara beslutet av den enhet vid harmoniseringsbyrån som har avgjort ärendet i första instans, ingår en sådan ogiltigförklaring därmed bland de åtgärder som förstainstansrätten kan vidta med stöd av sin befogenhet att ändra ett beslut i enlighet med artikel 63.3 i förordning nr 40/94.

Det andra ämnesområdet avser den omständigheten att artikel 73 i förordning nr 40/94, i vilken det föreskrivs att harmoniseringsbyråns beslut endast får grunda sig på omständigheter som parterna har haft tillfälle att yttra sig över, inte anses ha åsidosatts när information som inte meddelats endast har använts i syfte att bekräfta att en slutsats, som är självständig i förhållande till denna information, är riktig (domen i det ovannämnda målet *Fiel dturf mot harmoniseringsbyrån (LOOKS LIKE GRASS... FEELS LIKE GRASS... PLAYS LIKE GRASS)*).

Det tredje ämnesområdet avser överklagandenämndens tillämpning av artikel 74 i förordning nr 40/94 inom ramen för ärenden om relativa registreringshinder. Omfattningen av denna bestämmelse – i vilken det föreskrivs att i sådana ärenden skall "prövningen vara begränsad till vad parterna åberopat och yrkat" – har närmare preciserats i domen i det ovannämnda målet *Ruiz-Picasso m.fl. mot harmoniseringsbyrån – Daimler Chrysler (PICARO)*.⁵⁰

I denna dom erinrade förstainstansrätten om vad den redan fastställt i dom av den 23 september 2003 i mål T-308/01, *Henkel mot harmoniseringsbyrån – LHS (UK) (KLEENCARE)* (REG 2003, s. II-3253). Med tillämpning av ovannämnda artikel 74 kan överklagandenämnden, när den prövar ett överklagande av ett beslut som avslutar ett invändningsförfarande, enbart grunda sitt beslut på de relativa registreringshinder som den berörda parten har åberopat och på de sakförhållanden och bevis som denna part har åberopat och som avser nämnda registreringshinder. Begränsningen av de omständigheter som kan ligga till grund för överklagandenämndens bedömning utesluter dock inte att nämnden utöver de sakförhållanden som parterna i invändningsförfarandet uttryckligen har åberopat också kan beakta notoriska fakta, det vill säga fakta som det förutsätts att alla känner till eller som det går att få kännedom om med hjälp av allmänt tillgängliga källor. Den förklarar härvid att *ratio legis* i artikel 74.1 *in fine* är att avlasta myndigheten uppgiften att själv behöva genomföra undersökningen av sakförhållandena inom ramen för förfaranden *inter partes*. Denna målsättning äventyras inte genom att harmoniseringsbyrån beaktar notoriska fakta.

⁵⁰ Avseende att en handling avseende relativa registreringshinder som inte ingivits under förfarandet vid harmoniseringsbyrån och som harmoniseringsbyrån följaktligen inte på eget initiativ skall beakta kan inte upptas till sakprövning, se domen i det ovannämnda målet *Samar mot harmoniseringsbyrån – Grotto (GAS STATION)*.

Såsom fjärde ämnesområde skall det påpekas att förstainstansrätten har gjort viktiga preciseringar beträffande de språkkrav som ställs vid ett invändningsförfarande i domen i det ovannämnda målet *GE Betz mot harmoniseringsbyrån – Atofina Chemicals (BIOMATE)*.

4. Funktionell kontinuitet mellan harmoniseringsbyråns enheter

Den rättspraxis som avser mål *ex parte*⁵¹, enligt vilken det föreligger en funktionell kontinuitet mellan granskaren och överklagandenämnden, är även tillämplig på förhållandet mellan invändningsenheten vid harmoniseringsbyrån som avgör ärenden i första instans och överklagandenämnderna. Förstainstansrätten har uttryckligen utgått från domen i det ovannämnda målet *Henkel mot harmoniseringsbyrån – LHS (UK) (KLEENCARE)* av den 23 september 2003 (vilken kommenterats i Årsrapport 2003), och fastställde i dom av den 10 november 2004 i mål *Kaul mot harmoniseringsbyrån – Bayer (ARCOL)* att överklagandenämnden felaktigt underlåtit att beakta de omständigheter som sökanden hade åberopat och som syftade till att styrka det äldre varumärkets höga särskiljningsförmåga på den grunden att dessa omständigheter inte hade gjorts gällande vid invändningsenheten. Mot bakgrund av principen om funktionell kontinuitet mellan harmoniseringsbyråns enheter, är överklagandenämnden skyldig att grunda sitt beslut på alla de faktiska och rättsliga förhållanden som den berörda parten har åberopat, antingen i förfarandet vid den enhet som har avgjort ärendet i första instans eller, under förutsättning att de frister som fastställts iakttagits,⁵² vid överklagandet. I förevarande fall skulle de rättsliga förhållanden som gjorts gällande i rätt tid ha beaktats av överklagandenämnden. Den underlåtelse som härvid konstaterades medförde att överklagandenämndens beslut ogiltigförklarades.⁵³

⁵¹ Förstainstansrättens dom av den 8 juli 1999 i mål T-163/98, *Procter & Gamble mot harmoniseringsbyrån (BABY-DRY)*, REG 1999, s. II-2383, vilken inte i detta avseende påverkas av domstolens dom av den 20 september 2001 i mål C-383/99 P, *Procter & Gamble mot harmoniseringsbyrån (BABY-DRY)*, REG 2001, s. I-6251, och förstainstansrättens dom av den 12 december 2002 i mål T-63/01, *Procter & Gamble mot harmoniseringsbyrån (formen på en tvål)*, REG 2002, s. II-5255.

⁵² Det vill säga under förutsättning att artikel 74.2 i förordning nr 40/94 iakttagits, i vilken följande föreskrivs: "Byrån behöver inte beakta omständigheter eller bevis som part inte åberopat eller ingivit i rätt tid."

⁵³ Den funktionella kontinuiteten mellan harmoniseringsbyråns instanser har, utan att så tydliga ställningstaganden gjorts i frågan, omnämnts inom ramen för andra mål *inter partes*, nämligen i domarna i de ovannämnda målen *GE Betz mot harmoniseringsbyrån – Atofina Chemicals (BIOMATE)*, av den 30 juni 2004, och *MFE Marienfelde mot harmoniseringsbyrån – Vétoquinol (HIPOVITON)*, av den 8 juli 2004.

G. Tillgång till handlingar

I förordning nr 1049/2001,⁵⁴ som antogs med tillämpning av artikel 255 EG, fastställs principer, villkor och gränser för allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar i syfte att ge medborgarna bättre möjligheter att delta i beslutsförandet och garantera att förvaltningen åtnjuter större legitimitet, är effektivare och har ett större ansvar gentemot medborgarna i ett demokratiskt system. Förordningen syftar vidare till att bidra till att stärka principerna om demokrati och respekt för grundläggande rättigheter.

Vägran att ge tillgång till handlingar, som kommissionen och rådet har invänt mot, som ligger till grund för dom av den 30 november 2004 i mål T-168/02, *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), och av den 23 november 2004 i mål T-84/03, *Turco mot rådet* (REG 2004, s. II-0000), har möjliggjort för förstainstansrätten att närmare ange räckvidden av vissa bestämmelser i denna förordning.

I förordningen föreskrivs att den institution från vilken en handling som härrör från tredje part begärs skall samråda med den berörda tredje parten för att bedöma om ett av de undantag som anges i denna förordning skall tillämpas, om det inte är uppenbart att handlingen skall eller inte skall lämnas ut (artikel 4.4), och vidare att en medlemsstat får begära att institutionen inte skall lämna ut en handling som härrör från denna medlemsstat utan att medlemsstaten dessförinnan har lämnat sitt medgivande (artikel 4.5).

Eftersom Förbundsrepubliken Tyskland hade motsatt sig att vissa handlingar som härrörde från tyska myndigheter lämnas ut till sökanden, lämnade kommissionen inte ut nämnda handlingar till sökanden. En talan om ogiltigförklaring av beslutet att avslå ansökan om tillgång till handlingar väcktes vid förstainstansrätten, vilken fastställde detta beslut genom domen i det ovannämnda målet *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds mot kommissionen*. Förstainstansrätten påpekade att medlemsstaterna ges en särställning i förhållande till andra tredje parter och angav att de får begära att en institution inte skall lämna ut en handling som härrör från denna, och institutionen är skyldig att inte lämna ut den utan att medlemsstaten dessförinnan har lämnat sitt medgivande. Denna skyldighet för institutionen att dessförinnan inhämta medlemsstatens medgivande, som tydligt framgår av artikel 4.5 i förordningen, skulle riskera att förlora sin innebörd om kommissionen kunde besluta att lämna ut handlingen trots att den berörda medlemsstaten uttryckligen begärt motsatsen. Förstainstansrätten ansåg följaktligen, till skillnad från vad sökanden hade gjort gällande med stöd av tre medlemsstater, att en begäran från medlemsstaten enligt denna bestämmelse utgör ett åläggande för institutionen att inte lämna ut handlingen i fråga.

Det var rådets vägran att ge sökanden tillgång till ett yttrande från rådets rättstjänst beträffande ett förslag till direktiv från rådet om minimistandarder för mottagande av asylsökande i medlemsstaterna som gav upphov till domen i målet *Turco mot rådet*. Rådet åberopade härvid artikel 4.2 i förordning nr 1049/2001, i vilken det föreskrivs att institutionerna skall vägra att ge tillgång till en handling om ett utlämnande skulle

⁵⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 43).

undergräva skyddet för bland annat rättsliga förfaranden och juridisk rådgivning, om det inte föreligger ett övervägande allmänintresse av utlämnandet.

Förstainstansrätten gav rådet rätt och fick i detta mål stöd av Förenade kungariket och kommissionen. Den fastställde, till skillnad från vad sökanden gjort gällande, att begreppet juridisk rådgivning skall förstås så, att skydd för allmänintresset kan utgöra hinder för att lämna ut innehållet i handlingar som rådets rättstjänst utarbetat i ett rättsligt förfarande men även i andra fall. Mot bakgrund av dom av den 7 december 1999 i mål T-92/98, *Interporc mot kommissionen* (REG 1999, s. II-3521) (se Årsrapport 1999) preciserade den att juridisk rådgivning som utarbetats i rättsliga förfaranden redan omfattas av det undantag som avser skydd för dessa förfaranden.

Eftersom undantag från rätten till tillgång till institutionernas handlingar enligt förordning nr 1049/2001 skall tolkas och tillämpas restriktivt, anser förstainstansrätten att det faktum att den aktuella handlingen innehåller juridisk rådgivning inte i sig kan motivera tillämpning av det åberopade undantaget. Eftersom rådet emellertid inte gjorde någon felaktig bedömning genom att anse att ett utlämnande av den begärda handlingen innehållande juridisk rådgivning skulle kunna medföra att tvivel uppstod beträffande huruvida den avsedda lagstiftningen är lagenlig, och således att det förelåg intresse av att skydda den aktuella handlingen och då de övervägande allmänintressen som sökanden åberopat inte motiverade ett utlämnande av en sådan handling innehållande juridisk rådgivning, ogillade förstainstansrätten talan i dess helhet.

H. Personalmål

Det hundratal avgöranden i tvister mellan tjänstemän och övriga anställda vid gemenskapens institutioner, å ena sidan, och nämnda institutioner, å andra sidan, avser vitt skilda juridiska frågor. Mot bakgrund av att denna framställning är en sammanfattning kan det endast i liten utsträckning redogöras för innehållet i dessa avgöranden. Det kommer endast att anges att talan har avsett att ifrågasätta lagenligheten av

- beslut att inte befordra (dom av den 21 januari 2004 i mål T-97/02, *Mavridis mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 2 mars 2004 i mål T-197/02, *Caravelis mot parlamentet*, REG 2004, s. II-0000, av den 17 mars 2004 i mål T-175/02, *Lebedef mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och i mål T-4/03, *Lebedef mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 10 juni 2004 i mål T-330/03, *Liakoura mot rådet*, REG 2004, s. II-0000, och av den 28 september 2004 i mål T-216/03, *Tenreiro mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000),
- beslut som fattats inom ramen för tillsättningsförfaranden (dom av den 21 januari 2004 i mål T-328/01, *Robinson mot parlamentet*, REG 2004, s. II-0000, av den 2 mars 2004 i mål T-234/02, *Michael mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 23 mars 2004 i mål T-310/02, *Theodorakis mot rådet*, REG 2004, s. II-0000, och av den 31 mars 2004 i mål T-10/02, *Girardot mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000). Härvid skall även anges att dom av den 9 november 2004 i mål T-116/03, *Montalto mot rådet* (REG 2004, s. II-0000) innebar att rådets beslut av den 23 maj 2002 om utnämning av en medordförande i en överklagandenämnd och direktören för

överklagandenämnderna vid Byrån för harmonisering inom den inre marknaden ogiltigförklarades,

- beslut att inte längre anställa konferenstolkar som har fyllt 65 år (dom av den 10 juni 2004 i de förenade målen T-153/01 och T-323/01, *Alvarez Moreno mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-373/04 P), i mål T-275/01, *Alvarez Moreno mot parlamentet*, REG 2004, s. II-0000, och i mål T-276/01, *Garroni mot parlamentet*, REG 2004, s. II-0000),
- beslut av uttagningskommittéer att förvägra sökande tillträde till proven (dom av den 20 januari 2004 i mål T-195/02, *Briganti mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 19 februari 2004 i mål T-19/03, *Konstantopoulou mot domstolen*, REG 2004, s. II-0000, av den 25 mars 2004 i mål T-145/02, *Petrich mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 21 oktober 2004 i mål T-49/03, *Schumann mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, av den 26 oktober 2004 i mål T-207/02, *Falcone mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 28 oktober 2004 i de förenade målen T-219/02 och T-337/02, *Lutz Herrera mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000), genom att ge dem så låga betyg att de utesluts (dom av den 9 november 2004 i de förenade målen T-285/02 och T-395/02, *Vega Rodríguez mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000) eller genom att inte uppföra sökanden på en reservlista (dom av den 28 april 2004 i mål T-277/02, *Pascall mot rådet*, REG 2004, s. II-0000, och av den 10 november 2004 i mål T-165/03, *Vonier mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000),
- beslut som fattats inom ramen för disciplinära förfaranden (dom av den 16 december 2004 i de förenade målen T-120/01 och T-300/01, *De Nicola mot Europeiska investeringsbanken*, REG 2004, s. II-0000) eller som medför att disciplinåtgärder vidtas (dom av den 16 mars 2004 i mål T-11/03, *Afari mot Europeiska centralbanken*, REG 2004, s. II-0000, av den 1 april 2004 i mål T-198/02, *N mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 10 juni 2004, *Eveillard mot kommissionen*, och i mål T-307/01, *François mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000).

Andra avgöranden avser ansökningar om skadestånd på den grunden att betygsrapporten upprättats alltför sent (dom av den 6 juli 2004 i mål T-281/01, *Huygens mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 30 september 2004 i mål T-16/03, *Ferrer de Moncada mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000) eller på grund av tjänstemannens yrkessjukdom (dom av den 3 mars 2004 i mål T-48/01, *Vainker och Vainker mot parlamentet*, REG 2004, s. II-0000, och av den 14 oktober 2004 i mål T-256/02, *I mot domstolen*, REG 2004, s. II-0000, och i mål T-389/02, *Sandini mot domstolen*, REG 2004, s. II-0000). Även följande domar skall framhållas: dom av den 5 oktober 2004 i mål T-45/01, *Sanders m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och i mål T-144/02, *Eagle mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000). I dessa domar förpliktas den institution som är svarande att ersätta den ekonomiska skada som sökandena har lidit till följd av att de inte har rekryterats som tillfälligt anställda vid gemenskaperna för sitt arbete i samarbetsprojektet Joint European Tours (JET).

II. Skadeståndsmål⁵⁵

Gemenskapens utomobligatoriska ansvar på grund av en rättsstridig handling förutsätter att tre villkor är uppfyllda, nämligen att det agerande som läggs gemenskapsinstitutionerna till last är rättsstridigt, att den åberopade skadan verkligen föreligger och att det finns ett orsakssamband mellan agerandet och den åberopade skadan.

Dessa tre villkor för att göra gällande gemenskapens ansvar har ansetts vara uppfyllda i mellandom av den 23 november 2004 i mål T-166/98, *Cantina sociale di Dolianova m.fl. mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000). Eftersom ett eller flera av villkoren inte var uppfyllda avseende övriga skadeståndsmål, ogillade förstainstansrätten talan med stöd av artikel 288 EG i samtliga övriga fall.

Vad beträffar villkoret avseende det rättsstridiga handlande som gemenskapsinstitutionerna läggs till last, erinrades det i dom av den 10 februari 2004 i de förenade målen T-64/01 och T-65/01, *Afrikanische Frucht-Compagnie och Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), och i domen i det ovannämnda målet av den 23 november 2004, *Cantina sociale di Dolianova m.fl. mot kommissionen*, att det enligt rättspraxis krävs att det skall vara fråga om en tillräckligt klar överträdelse av en rättsregel som har till syfte att ge enskilda rättigheter (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 4 juli 2000 i mål C-352/98 P, *Bergaderm och Goupil mot kommissionen*, REG 2000, s. I-5291, punkt 42). Vad beträffar kravet att överträdelsen skall vara tillräckligt klar, är det avgörande kriteriet för att detta skall anses uppfyllt att den berörda gemenskapsinstitutionen uppenbart och allvarligt har missbedömt gränserna för sitt utrymme för skönsmåssig bedömning. Om denna institution endast förfogar över ett i väsentlig mån begränsat, eller till och med obefintligt, utrymme för skönsmåssig bedömning kan även det förhållandet att gemenskapsrätten har överträtts i sig vara tillräckligt för att det skall vara fråga om en tillräckligt klar överträdelse.

Begreppet "en rättsregel som har till syfte att ge enskilda rättigheter" har vid upprepade tillfällen varit föremål för förstainstansrättens bedömning. Det har fastställts att bestämmelserna om fördelning av behörighet mellan de olika gemenskapsinstitutionerna inte har till syfte att ge enskilda rättigheter och att en eventuell rättsstridig delegering av rådets befogenheter till kommissionen följaktligen inte kan ge upphov till utomobligatoriskt skadeståndsansvar för gemenskapen (domen i det ovannämnda målet *Afrikanische Frucht-Compagnie och Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co mot kommissionen*). Det har även, med hänvisning till domstolens rättspraxis, fastställts att ett åsidosättande av motiveringsskyldigheten inte kan medföra att gemenskapen ådrar sig skadeståndsansvar (domen i det ovannämnda målet *Afrikanische Frucht-Compagnie och Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co mot kommissionen*, och dom av den 25 maj 2004 i mål T-154/01, *Distilleria F. Palma mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000).

Däremot ansåg förstainstansrätten i domen i det ovannämnda målet *Cantina sociale di Dolianova m.fl. mot kommissionen* att principen om förbud mot obehörig vinst och icke-diskrimineringsprincipen har till syfte att ge enskilda rättigheter. Kommissionens

⁵⁵ Förutom personalmål.

åsidosättande av dessa principer ansågs innebära en tillräckligt klar överträdelse. Förstainstansrätten har inte dragit denna slutsats beträffande någon annan ansökan om skadestånd under år 2004.

Vidare erinrade förstainstansrätten i domen i det ovannämnda målet *Afrikanische Frucht-Compagnie och Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co mot kommissionen* om villkoren för att utomobligatoriskt skadeståndsansvar för gemenskapen skall uppkomma till följd av en tillåten rättsakt för det fall att en sådan princip skall erkännas i gemenskapsrätten (se även årsrapporterna för åren 2001–2003). Med hänvisning till dess tidigare avgöranden, fastställde förstainstansrätten att detta ansvar kräver att tre förutsättningar är uppfyllda, det vill säga att den påstådda skadan verkligen föreligger, att det finns ett orsakssamband mellan skadan och den rättsakt som gemenskapeninstitutionerna kritiserar för samt att det rör sig om en ovanlig och särskild skada. Den preciserade att en skada är av särskild beskaffenhet om den påverkar en särskild kategori av ekonomiska aktörer på ett oproportionerligt sätt i förhållande till andra aktörer, och ovanlig om den överskrider gränserna för de ekonomiska risker som sammanhänger med verksamheterna inom sektorn i fråga, utan att den rättsakt som givit upphov till den åberopade skadan kan rättfärdigas av ett allmänt ekonomiskt intresse. I förevarande fall fastställde förstainstansrätten att det var uppenbart att skadan inte kunde anses vara av sådan beskaffenhet som krävs.

Slutligen är beslut av den 7 juni 2004 i mål T-338/02, *Segi m.fl. mot rådet*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-355/04 P, viktigt och intressant.⁵⁶ Sökandena önskade genom sin talan få ersättning för den skada de lidit till följd av att de uppfördes på den förteckning som bifogats rådets gemensamma ståndpunkt 2001/931/GUSP av den 27 december 2001 om tillämpning av särskilda åtgärder i syfte att bekämpa terrorism,⁵⁷ uppdaterad genom de gemensamma ståndpunkterna 2002/340 och 2002/462⁵⁸. Den gemensamma ståndpunkten 2001/931/GUSP antogs på grundval av artikel 15 i fördraget om Europeiska unionen som ingår i avdelning V i detta fördrag med rubriken Bestämmelser om en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP) och artikel 34 i fördraget om Europeiska unionen som ingår i avdelning VI i samma fördrag med rubriken Bestämmelser om polissamarbete och straffrättsligt samarbete (allmänt kallade rättsliga och inrikes frågor) (RIF).

Den bestämmelse⁵⁹ i den gemensamma ståndpunkten som sökandena berörs av innefattar inte några åtgärder som har med den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken att göra. Följaktligen utgör artikel 34 i fördraget om Europeiska unionen den enda relevanta rättsliga grunden för de rättsakter som skall ha vållat den påstådda skadan. Mot bakgrund härav förklarade förstainstansrätten att det är uppenbart

⁵⁶ Se även beslut av samma datum i mål T-333/02, *Gestoras Pro-Amnistía m.fl. mot rådet*, REG 2004, s. II-0000, överklagad till domstolen under målnummer C-354/04 P.

⁵⁷ EGT L 344, s. 93.

⁵⁸ Gemensamma ståndpunkter 2002/340/GUSP och 2002/462/GUSP, som antagits av rådet med tillämpning av artiklarna 15 och 34 i fördraget om Europeiska unionen, av den 2 maj 2002 respektive av den 17 juni 2002 (EGT L 116, s. 75, och EGT L 160, s. 32).

⁵⁹ Det rörde sig om artikel 4, enligt vilken medlemsstaterna genom polissamarbete och straffrättsligt samarbete inom ramen för avdelning VI i Fördraget om Europeiska unionen skall ge varandra största möjliga bistånd när det gäller att förhindra och bekämpa terroristhandlingar.

att den saknar behörighet att pröva denna skadeståndstalan, eftersom de enda föreskrivna rättsmedlen inom ramen för avdelning VI i fördraget om Europeiska unionen utgörs av hänskjutande för förhandsavgörande, talan om ogiltigförklaring och avgörande av tvister mellan medlemsstaterna och att det inte finns angivet någon möjlighet att väcka skadeståndstalan inom ramen för nämnda avdelning VI. Förstainstansrätten påpekade att den omständigheten att sökandena "förmodligen inte förfogar över något effektivt rättsmedel" inte i sig kan utgöra grund för en rent gemenskapsrättslig behörighet i ett rättssystem som baseras på principen om tilldelade befogenheter.

Vad beträffar den del av sökandenas skadeståndstalan som avser att det skall fastställas att rådet har överskridit gemenskapens behörighet på området för rättsliga och inrikes frågor, anser förstainstansrätten sig vara behörig. Däremot anser den att det är uppenbart att talan helt saknar rättslig grund, eftersom den relevanta rättsliga grunden för antagandet av bestämmelsen som orsakat skadan är artikel 34 i fördraget om Europeiska unionen.

III. Ansökningar om interimistiska åtgärder

Antalet ansökningar om interimistiska åtgärder är relativt litet under år 2004 jämfört med föregående år, eftersom 26 ansökningar ingivits jämfört med 39 år 2003. Det skall påpekas att, till skillnad från vad som konstaterades år 2002, minskningen av antalet ansökningar om interimistiska åtgärder inte har kompensrats av ett stort antal ansökningar om skyndsam handläggning avseende talan rörande huvudsaken. Såsom nämnts ovan har nämligen endast tretton sådana ansökningar ingivits.

Förstainstansrättens ordförande har avgjort 34 mål rörande interimistiska åtgärder. Bortsett från de fall där det beslutats om interimistiska åtgärder för en begränsad tid (beslut av den 21 januari 2004 i mål T-217/03 R, *FNCBV mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, i mål T-245/03 R, *FNSEA m.fl. mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000, och av den 12 maj 2004 i mål T-198/01 R III, *Technische Glaswerke Ilmenau mot kommissionen*, REG 2004, s. II-0000) och de fall där det medgivits uppskov med verkställigheten innan målet avgjorts i sak, har de ansökningar som ingivits till förstainstansrätten under år 2004 avslagits. Bland de sistnämnda återfinns den ansökan som ingivits av den självständiga regionen Azorerna angående att de nya fiskebestämmelserna som är tillämpliga avseende vattnen runt denna arkipelag skall upphöra att gälla (beslut av den 8 juli 2004 i mål T-37/04 R, *Région autonome des Açores mot rådet*, REG 2004, s. II-0000) och den ansökan som ingivits av bolaget Microsoft.

Vad beträffar sistnämnda mål fastställde förstainstansrätten, genom beslut av den 22 december 2004 i mål T-201/04 R, *Microsoft mot kommissionen* (REG 2004, s. II-0000), att den bevisning som Microsoft förebringat inte var tillräcklig för att visa att omedelbar verkställighet av de korrigerande åtgärder som ålagts av kommissionen skulle förorsaka bolaget allvarlig och irreparabel skada.

Kommissionens beslut av den 24 mars 2004 har givit upphov till förevarande mål.⁶⁰ I detta beslut konstaterades att Microsoft hade åsidosatt artikel 82 EG genom att göra sig skyldigt till missbruk av dominerande ställning på grund av två olika former av missbruk. Kommissionen ålade även bolaget böter som uppgår till ett belopp om 497 miljoner euro.

Den första formen av missbruk utgörs av Microsofts vägran att ge sina konkurrenter "information om interoperabilitet" och tillåta användning av denna information för att utveckla och tillhandahålla konkurrerande produkter på marknaden för operativsystem för arbetsgruppsservrar från och med oktober 1998 fram till dagen för antagande av det omtvistade beslutet. Kommissionen krävde, såsom korrigerande åtgärd, att Microsoft skulle förmedla en specifikation av protokollen för klient-serverkommunikation och server-serverkommunikation till samtliga företag som önskar utveckla och tillhandahålla operativsystem för arbetsgruppsservrar. Dessa specifikationer innehåller information om vissa särdrag hos ett program och skall med andra ord inte förväxlas med programmets källkod, som anger den kod som datorn verkligen använder.

Den andra formen av missbruk som kommissionen påtalat är den kopplade försäljningen av mediaspelaren Windows Media Player och operativsystemet Windows. Kommissionen anser att detta agerande påverkar konkurrensen på marknaden för mediaspelare. Såsom korrigerande åtgärd krävde kommissionen att Microsoft skulle tillhandahålla en version av Windows som inte inbegrep Windows Media Player. Microsoft behöll emellertid rätten att tillhandahålla Windows tillsammans med Windows Media Player.

Microsoft väckte, genom ansökan som inkom till förstainstansrättens kansli den 7 juni 2004, talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut (mål T-201/04). Den 25 juni samma år ansökte Microsoft om uppskov med verkställigheten av de korrigerande åtgärder som det ålagts genom detta beslut. Efter det att denna ansökan ingivits, angav kommissionen att den inte hade för avsikt att tvångsverkställa de korrigerande åtgärderna innan ansökan om uppskov prövats.

Förstainstansrättens ordförande angav i sitt beslut av den 22 december 2004, efter att ha undersökt omständigheterna i det enskilda fallet, att Microsoft inte hade visat att företaget skulle lida en allvarlig och irreparabel skada om det omtvistade beslutet verkställdes.

Vad beträffar vägran att lämna viss information om interoperabilitet, ansåg ordföranden att det beträffande talan rörande huvudsaken uppkom flera principfrågor som avsåg på vilka villkor kommissionen hade rätt att anse att en vägran att lämna ut information utgör sådant missbruk av dominerande ställning som är förbjudet enligt artikel 82 EG. Förstainstansrätten påpekade att det ankommer på den domstol som skall avgöra målet i sak att svara på dessa frågor och angav att Microsofts talan om ogiltigförklaring inte omedelbart framstår som obefogad, varför villkoret avseende *fumus boni juris* (vilket består i en bedömning av huruvida talan rörande huvudsaken vid ett första påseende framstår som befogad) är uppfyllt.

⁶⁰ Kommissionens beslut 2004/900/EG av den 24 mars 2004 om ett förfarande enligt artikel 82 EG (COMP/C-3/37.792).

Förstainstansrättens ordförande fastställde dock att villkoret avseende skyndsamhet inte var uppfyllt, eftersom Microsoft inte hade visat att utlämnandet av information som dittills hemlighållits skulle medföra allvarlig och irreparabel skada. Ordföranden konstaterade, mot bakgrund av en faktisk undersökning av de konkreta konsekvenserna av ett sådant utlämnande som Microsoft gjort gällande, bland annat att utlämnande av information som dittills hemlighållits inte nödvändigtvis skulle medföra allvarlig skada och att, med hänsyn till omständigheterna i målet, det inte hade visats att sådan skada förelåg i förevarande fall. Microsoft hade för det första inte heller visat att företagets konkurrenters användning av den utlämnade informationen skulle leda till att den blir allmänt känd, för det andra att det skulle medföra allvarlig och irreparabel skada om konkurrenternas produkter blir kvar i distributionskanalerna efter det att det omtvistade beslutet eventuellt ogiltigförklarats, för det tredje att informationen i fråga skulle kunna användas för att "klona" företagets produkter, för det fjärde att Microsoft skulle tvingas ändra affärsstrategin fundamentalt och för det femte att beslutet skulle medföra att marknadsvillkoren skulle genomgå en oåterkallelig utveckling.

Vad beträffar den kopplade försäljningen av Windows och Windows Media Player fastställde ordföranden framför allt att vissa av de argument som Microsoft framfört innebar att komplicerade frågor uppkom, såsom huruvida den kopplade försäljningens konkurrensbegränsande effekt berodde på "indirekta nätverkseffekter", vilka förstainstansrätten skall besvara i avgörandet i huvudsaken. Efter att ha fastställt att villkoret avseende *fumus boni juris* var uppfyllt, övergick ordföranden till att bedöma hur skyndsamt beslut skulle fattas avseende det uppskov som begärts. En bedömning gjordes av den av Microsoft påstådda skadan och det fastställdes att Microsoft inte på ett konkret sätt hade visat att företaget skulle kunna åsamkas en allvarlig och irreparabel skada på grund av en inskränkning av företagets handelsfrihet eller en kränkning av företagets rykte.

Innehållsförteckning över förstainstansrättens verksamhet år 2004

Sidan

I. Rättsakters lagenlighet	79
A. Processuella aspekter	80
1. Tredskodomar	80
2. Anförande ex officio av en rättslig grund som rör grunderna för rättsordningen	81
3. Rättegångskostnader	81
B. Upptagande till sakprövning av talan som väckts i enlighet med artikel 230 EG	83
1. Rättsakter mot vilka talan om ogiltigförklaring kan väckas	83
2. Fristen för väckande av talan	84
3. Berättigat intresse av att få saken prövad	85
4. Talerätt	85
a) Beslut	87
b) Rättsakter med allmän giltighet	88
C. Konkurrensregler tillämpliga på företag	89
1. Rättspraxis på området för artikel 81 EG	91
a) Den personkrets som omfattas av tillämpningsområdet	91
b) Konkurrensförfarande	91
– Tillgång till akten	91
– Omfattningen av meddelandet om anmärkningar	92
– Följder av ett uttryckligt erkännande av omständigheter under det administrativa förfarandet	92
– Avsaknad av absolut rätt att tåga	93
– Skälig tid	94
c) Bevis om åsidosättande av artikel 81 EG	95

d) Böter	96
– Riktlinjer	96
Överträdelsens allvar	97
Överträdelsens varaktighet	98
Försvårande omständigheter	98
Förmildrande omständigheter	99
– Meddelandet om samarbete	99
– Principen non bis in idem	100
– Utövandet av den fulla prövningsrätten	101
2. Förordning nr 4064/89	101
D. Statligt stöd	102
1. Begreppet statligt stöd	102
a) Vad som innefattas i begreppet statligt stöd	102
– Förmånen	103
– En statlig åtgärds specifika eller selektiva karaktär	105
b) Riktlinjer	106
c) Återkrav	107
2. Processuella frågor	109
E. Handelspolitiska skyddsåtgärder	110
F. Gemenskapsvarumärken	112
1. Absoluta registreringshinder	112
2. Relativa registreringshinder	115
3. Form- och förfarandefrågor	117
4. Funktionell kontinuitet mellan harmoniseringsbyråns enheter	119
G. Tillgång till handlingar	120
H. Personalmål	121
II. Skadeståndsmål	123
III. Ansökningar om interimistiska åtgärder	125

B — Förstainstansrättens sammansättning

(Rangordning den 10 september 2004)

Första raden, från vänster till höger:

Domaren V. Tiili, avdelningsordförandena J. D. Cooke, M. Vilaras och M. M. Jaeger, förstainstansrättens ordförande B. Vesterdorf, avdelningsordförandena J. Pirrung och H. Legal samt domarna R. García-Valdecasas och P. Lindh.

Andra raden, från vänster till höger:

Domarna O. Czúcz, F. Dehousse, N. J. Forwood, P. Mengozzi, J. Azizi, A. W. H. Meij, M. E. Martins de Nazaré Ribeiro, E. Cremona och I. Wiszniewska-Białecka.

Tredje raden, från vänster till höger:

Justitiesekreteraren H. Jung samt domarna S. S. Papasavvas, K. Jürimäe, D. Šváby, I. Pelikánová, V. Vadapalas, I. Labucka och V. Trstenjak.

1. Förstainstansrättens ledamöter

(i rangordning efter tillträde av ämbetet)

Bo Vesterdorf

Född 1945; juristlingvist vid domstolen; handläggare vid justitieministeriet; biträdande domare; rättsattaché vid Danmarks ständiga representation vid Europeiska ekonomiska gemenskapen; tf. domare vid Østre Landsret (domstol i andra instans); chef för justitieministeriets avdelning för förvaltningsrätt och konstitutionella frågor; expeditionschef vid justitieministeriet; universitetslektor; ledamot av Europarådets styrelse för de mänskliga rättigheterna (CDDH), därefter ledamot av CDDH:s byrå; medlem av "Ad-hoc-kommittén för rättslig utbildning" vid Akademien för Europarätt i Trier år 2004; domare vid förstainstansrätten sedan den 25 september 1989; ordförande för förstainstansrätten sedan den 4 mars 1998.

Rafael García-Valdecasas y Fernández

Född 1946; Abogado del Estado (i Jaén och Granada); justitiesekreterare vid den ekonomisk-administrativa domstolen i Jaén och därefter i Cordoba; ledamot av advokatsamfundet (Jaén, Granada); chef för avdelningen för gemenskapsrättsliga tvister vid utrikesministeriet; chef för Spaniens delegation i rådets arbetsgrupp för skapandet av Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt; domare vid förstainstansrätten sedan den 25 september 1989.

Virpi Tiili

Född 1942; juris doktor vid universitetet i Helsingfors; assistent i civilrätt och handelsrätt vid universitetet i Helsingfors; direktör med ansvar för rättsliga frågor och handelspolitik vid Finlands centrala handelskammare; generaldirektör för det finska konsumentverket; domare vid förstainstansrätten sedan den 18 januari 1995.

Pernilla Lindh

Född 1945; jur. kand. vid universitetet i Lund; assessor vid Svea hovrätt; jurist och rättschef vid rättssekretariatet vid utrikesministeriets handelsavdelning; domare vid förstainstansrätten sedan den 18 januari 1995.

Josef Azizi

Född 1948; juris doktor samt fil. kand. i samhällsvetenskap och ekonomi vid universitetet i Wien; kursföreståndare och lärare vid universitetet för nationalekonomi i Wien och vid juridiska fakulteten vid universitetet i Wien; Ministerialrat och avdelningschef vid Bundeskanzleramt; ledamot i Europarådets styrkommitté för juridiskt samarbete (CDCJ); rättegångsombud vid Verfassungsgerichtshof (författningsdomstolen) i mål avseende prövning av huruvida förbundslagar överensstämmer med konstitutionen; ansvarig samordnare för anpassningen av österrikisk rätt till gemenskapsrätten; domare vid förstainstansrätten sedan den 18 januari 1995.

John D. Cooke

Född 1944; ledamot av Bar of Ireland år 1996; ledamot av Bar of England and Wales, Bar of Northern Ireland och Bar of New South Wales; verksam som barrister under åren 1966-1996; ledamot av Inner Bar Ireland (Senior Counsel) år 1980 och av Inner Bar New South Wales år 1991; ordförande för rådet för advokatsamfunden i Europeiska gemenskapen (CBCE) år 1985-1986; gästprofessur vid juridiska fakulteten vid University College i Dublin; medlem av Chartered Institute of Arbitrators; ordförande för Royal Zoological Society of Ireland år 1987-1990; bencher vid Honorable Society of King's Inns, Dublin; honorary bencher vid Lincoln's Inn, London; domare vid förstainstansrätten sedan den 10 januari 1996.

Marc Jaeger

Född 1954; advokat; justitieattaché, förordnad vid riksåklagarämbetet, domare, vice ordförande för Tribunal d'arrondissement de Luxembourg; lärare vid Centre universitaire i Luxemburg; tjänstledig domare, rättssekreterare vid domstolen sedan 1986; domare vid förstainstansrätten sedan den 11 juli 1996.

Jörg Pirrung

Född 1940; forskarassistent vid universitetet i Marburg; juris doktor (universitetet i Marburg); sakkunnig, senare chef för avdelningen för internationell privaträtt, och till slut chef för underavdelningen för civilrätt vid förbundsjustitieministeriet; medlem i styrelsen för Unidroit (1993–1998); ordförande för kommissionen för utarbetande av en konvention om skydd för barn vid Haagkonferensen om internationell privaträtt (1996); Honorarprofessor vid universitetet i Trier (internationell privat- och processrätt, europarätt); sedan år 2002 medlem i sakkunnigkommittén vid Max-Planck-Institutet för komparativ och internationell privaträtt i Hamburg; domare vid förstainstansrätten sedan den 11 juni 1997.

Paolo Mengozzi

Född 1938; professor i folkrätt och innehavare av professuren Jean Monnet för gemenskapsrätt vid universitetet i Bologna; hedersdoktor vid universitetet Carlos III i Madrid; inbjuden föreläsare till universiteten Johns Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Paris-II, Georgia (Athens) samt till Institut universitaire international (Luxembourg); samordnare för European Business Law Pallas Program, som har utarbetats vid universitetet i Nijmegen; ledamot av Rådgivande kommittén för offentlig upphandling vid Europeiska gemenskapernas kommission; understatssekreterare för industri- och handelsfrågor under den halvårsperiod då Italien innehade ordförandeskapet; ledamot av Europeiska gemenskapens arbetsgrupp för Världshandelsorganisationen (WTO) och ordförande för 1997 års konferens om WTO vid forskningscentret inom institutet för folkrätt i Haag; domare vid förstainstansrätten från den 4 mars 1998.

Arjen W. H. Meij

Född 1944; domare vid Nederländernas högsta domstol (1996); domare och vice-ordförande vid College van Beroep voor het bedrijfsleven (administrativ domstol för handel och industri) (1986), tillförordnad domare vid appellationsdomstolen för social trygghet och vid förvaltningsdomstolen för tullavgifter; rättssekreterare vid Europeiska gemenskapernas domstol (1980); föreläsare i Europarätt vid juridiska fakulteten vid universitetet i Groningen och forskarassistent vid University of Michigan Law School; medlem av internationella sekretariatet vid handelskammaren i Amsterdam (1970); domare vid förstainstansrätten sedan den 17 september 1998.

Mihalis Vilaras

Född 1950; advokat (1974-1980); nationell expert vid Europeiska kommissionens rättstjänst, därefter förste handläggare vid GD V (sysselsättning, arbetsmarknad och socialpolitik); revisionssekreterare vid och sedan år 1999 ledamot av Greklands högsta förvaltningsdomstol; ledamot av Greklands särskilda högsta domstol; ledamot av den centralkommitté som utarbetar förslag till grekisk lagstiftning (1996-1998); chef för den grekiska regeringens rättstjänst; domare vid förstainstansrätten sedan den 17 september 1998.

Nicholas James Forwood

Född 1948; examina från Cambridge University, BA 1969 och MA 1973 (mekanik och juridik); invald i Englands advokatsamfund 1970; praktiserade därefter i London (1971-1999) och i Bryssel (1979-1999); invald i Irlands advokatsamfund 1981; utnämnd till Queen's Counsel 1987; Benchers of the Middle Temple 1998; representant för Englands och Wales advokatsamfund vid "Council of the Bars and Law Societies" (CCBE) och ordförande för CCBE:s ständiga delegation vid Europeiska gemenskapernas domstol (1995-1999); styrelsedamot i "World Trade Law Association" och i "European Maritime Law Organization" (1993-2002); domare vid förstainstansrätten sedan den 15 december 1991.

Hubert Legal

Född 1954; revisionssekreterare vid Conseil d'État sedan 1991; tidigare elev vid École normale supérieure de Saint-Cloud och vid École nationale d'administration; lektor i engelska (1979-1985); föredragande, sedermera ombud för regeringen vid tvistemålsavdelningarna vid Conseil d'État (1988-1993); juridisk rådgivare vid Frankrikes ständiga representation vid Förenta nationerna i New York (1993-1997); rättssekreterare vid domare Puissochets kabinett vid EG-domstolen (1997-2001); domare vid förstainstansrätten sedan den 19 september 2001.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

Född 1956; studier i Lissabon, Bryssel och Strasbourg; advogada i Portugal och i Bryssel; fristående forskare vid Institutet för europeiska studier vid Université libre de Bruxelles; rättssekreterare hos domstolens portugisiska domare J.C. Moitinho de Almeida (1986-2000), därefter hos förstainstansrättens ordförande B. Vesterdorf (2000-2003); domare vid förstainstansrätten sedan den 1 april 2003.

Franklin Dehousse

Född 1959; juris kandidatexamen (universitetet i Liège, år 1981); aspirant (Statliga fonden för vetenskaplig forskning); rättssakkunnig vid Chambre des représentants; juris doktor (universitetet i Strasbourg, år 1990); professor (universiteten i Liège och Strasbourg, Collège d'Europe, Institut royal supérieur de Défense, Montesquieu-universitetet i Bordeaux, collège Michel Servet vid universiteten i Paris, Notre-dame de la Paix-fakulteten i Namur); utrikesministerns särskilda representant; direktör för europastudierna vid Institut royal des relations internationales. Revisionssekreterare vid Conseil d'État; rådgivare i Europeiska kommissionen; ledamot av Observatoire Internet; chefredaktör för Studia Diplomatica; domare vid förstainstansrätten sedan den 7 oktober 2003.

Ena Cremona

Född 1936; examen i språk, Royal University of Malta (1955); juris doktor, Royal University of Malta (1958); advokat på Malta sedan 1959; juridisk rådgivare åt Nationella kvinnorådet (1964-1979); medlem av nämnden för offentlig tjänst (1987-1989); medlem i styrelsen för Lombard Bank (Malta) Ltd, statens aktieägarrepresentant (1987-1993); medlem av valberedningen sedan 1993; ledamot av juryer för promovering av doktorer vid den juridiska fakulteten, Royal University of Malta; medlem av Europakommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) (2003-2004); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Ottó Czúcz

Född 1946; juris doktor, Szegeds universitet (1971); handläggare vid Arbetsmarknadsministeriet (1971-1974); programansvarig och professor (1974-1989), dekanus vid den juridiska fakulteten (1989-1990), prorektor (1992-1997), Szegeds universitet; advokat; medlem av styrelsen för den nationella pensionsförsäkringen; vice president i European Institute of Social Security (EISS) (1998-2002); medlem av vetenskapliga rådet i International Social Security Association (ISSA); domare vid författningsdomstolen (1998-2004); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

Född 1947; examen i juridik, Warsava universitet (1965-1969); forskare vid Rättsvetenskapliga institutet, lektor, docent, lärare vid vetenskapsakademin (1969-2004); forskare vid Max Planck-Institutet för utländsk och internationell immaterialrätt och konkurrensrätt i München (1985-1986); advokat (1992-2000); domare vid högsta förvaltningsdomstolen (2001-2004); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Irena Pelikánová

Född 1949; juris doktor, lektor i handelsrätt (före 1989), filosofie doktor, professor i handelsrätt (sedan 1993) vid den juridiska fakulteten, Karls universitet, Prag; medlem av styrelsen för värdepappersnämnden (1999-2002); advokat; medlem av den tjeckiska regeringens rådgivande organ i lagstiftningsfrågor (1998-2004); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Daniel Šváby

Född 1951; juris doktor, Bratislava universitet; domare vid Bratislavas förstainstansrätt; domare med ansvar för civilmål samt vice ordförande för Bratislava appellationsdomstol; medlem av rättsinstitutets civil- och familjerättssektion vid Justitieministeriet; tillförordnad domare vid högsta domstolen med ansvar för handelsrättsliga mål; medlem av Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna, Strasbourg; domare vid författningsdomstolen (2000-2004); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Vilenas Vadapalas

Född 1954; juris doktor, Moskva universitet; högre doktorsgrad i juridik, Warsava universitet; professor, Vilnius universitet: internationell rätt (sedan 1981), mänskliga rättigheter (sedan 1991) och gemenskapsrätt (sedan 2000); generaldirektör för regeringens gemenskapsrättsavdelning; professor i gemenskapsrätt, Vilnius universitet, innehavare av en Jean Monnet-professur; ordförande för den litauiska föreningen för europastudier; ordförande för utskottet för beredning av författningsreformer inför Litauens anslutning till Europeiska unionen; ledamot av Internationella juristkommissionen (ICJ) (april 2003); tidigare expert vid Europarådet i fråga om den nationella lagstiftnings förenlighet med Europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna; domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Küllike Jürimäe

Född 1962; examen i juridik, Tartu universitet (1981-1986); statsåklagarassistent i Tallinn (1986-1991); examen från Estlands diplomatskola (1991-1992); juridisk rådgivare (1991-1993) och allmän rådgivare vid handels- och industrikammaren (1992-1993); domare vid appellationsdomstolen i Tallinn (1993-2004); europeisk magisterexamen i mänskliga rättigheter och demokratisering, Padova universitet och University of Nottingham (2002-2003); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Ingrida Labucka

Född 1963; examen i juridik, Lettlands universitet (1986); Inrikesministeriets tillsynsman för regionen Kirov och staden Riga (1986-1989); domare vid Rigas förstainstansrätt (1990-1994); advokat (1994-1998 och juli 1999-maj 2000); justitieminister (november 1998-juli 1999 och maj 2000-oktober 2002); ledamot av permanenta skiljedomstolen i Haag (2001-2004); parlamentsledamot (2002-2004); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Savvas S. Papasavvas

Född 1969; studier vid Athens universitet (kandidatexamen år 1991); studier vid universitetet Paris II (för djupade studier i offentlig rätt, DEA, år 1992) och vid universitetet Aix-Marseille III (juris doktor år 1995); advokat på Cypern, advokat i Nicosia sedan 1993; programansvarig vid Cyperns universitet (1997-2002), lektor i författningsrätt sedan september 2002; forskare vid European Public Law Center (2001-2002); domare vid förstainstansrätten sedan den 12 maj 2004.

Verica Trstenjak

Född 1962; juris doktor vid universitetet i Ljubljana (1995); professor (sedan 1996) i rättsteori och statsrätt (doktrin) och i privaträtt; forskare; doktorandstudier vid universiteten i Zürich, i Wien (Institutet för komparativ rätt), vid Max Planck-institutet för internationell privaträtt i Hamburg, vid fria universitetet i Amsterdam; gästprofessor vid universiteten i Wien, Freiburg (Tyskland) och Buceriuskolan för rättsliga studier i Hamburg; chef för rättstjänsten (1994-1996) och statssekreterare vid ministeriet för vetenskap och teknologi (1996-2000); regeringens generalsekreterare (2000); medlem av arbetsgruppen för en europeisk civillagstiftning (Study Group on European Civil Code) sedan 2003; mottagare av slovenska juristföreningens pris "årets jurist 2003"; domare vid förstainstansrätten sedan den 7 juli 2004.

Hans Jung

Född 1944; assistent och senare biträdande professor vid juridiska fakulteten (Berlin); advokat (Frankfurt); juristlingvist vid domstolen; rättssekreterare först hos ordföranden H. Kutscher vid domstolen och därefter hos den tyske domaren vid domstolen; biträdande justitiesekreterare vid domstolen; justitiesekreterare vid förstainstansrätten sedan den 10 oktober 1989.

2. Förändringar i förstainstansrättens sammansättning under år 2004

Till följd av utvidgningen av Europeiska unionen har tio nya domare tillträtt sina tjänster. Den 12 maj har följande domare tillträtt sina tjänster : Ena Cremona, Malta, Ottó Czúcz, Ungern, Irena Wyszniowska-Białecka, Polen, Irena Pelikánová, Tjeckien, Daniel Šváby, Slovakien, Vilenas Vadapalas, Litauen, Küllike Jürimäe, Estland, Ingrida Labucka, Lettland, och Savvas S. Papasavvas, Cypern. Den 7 juli tillträdde Verica Trstenjak, Slovenien, sin tjänst.

3. Förstainstansrättens ledamöter (i rangordning)

från den 1 januari till den 11 maj 2004

B. Vesterdorf, förstainstansrättens ordförande
P. Lindh, avdelningsordförande
J. Azizi, avdelningsordförande
J. Pirrung, avdelningsordförande
H. Legal, avdelningsordförande
R. García-Valdecasas y Fernández, domare
V. Tiili, domare
J. D. Cooke, domare
M. Jaeger, domare
P. Mengozzi, domare
A. W. H. Meij, domare
M. Vilaras, domare
N. J. Forwood, domare
M. E. Martins Ribeiro, domare
F. Dehousse, domare

H. Jung, justitiesekreterare

från den 12 maj till den 6 juli 2004

B. Vesterdorf, förstainstansrättens ordförande
P. Lindh, avdelningsordförande
J. Azizi, avdelningsordförande
J. Pirrung, avdelningsordförande
H. Legal, avdelningsordförande
R. García-Valdecasas y Fernández, domare
V.E. Tiili, domare
J. D. Cooke, domare
M. Jaeger, domare
P. Mengozzi, domare
A. W. H. Meij, domare
M. Vilaras, domare
N. J. Forwood, domare
M. E. Martins de Nazaré Ribeiro, domare
F. Dehousse, domare
E. Cremona, domare
O. Czúcz, domare
I. Wysznińska-Białecka, domare
I. Pelikánová, domare
D. Šváby, domare
V. Vadapalas, domare
K. Jürimäe, domare
I. Labucka, domare
S. S. Papasavvas, domare

H. Jung, justitiesekreterare

från den 7 juli till den 9 september 2004

B. Vesterdorf, förstainstansrättens ordförande
P. Lindh, avdelningsordförande
J. Azizi, avdelningsordförande
J. Pirrung, avdelningsordförande
H. Legal, avdelningsordförande
R. García-Valdecasas y Fernández, domare
V.E. Tiili, domare
J. D. Cooke, domare
M. Jaeger, domare
P. Mengozzi, domare
A. W. H. Meij, domare
M. Vilaras, domare
N. J. Forwood, domare
M. E. Martins de Nazaré Ribeiro, domare
F. Dehousse, domare
E. Cremona, domare
O. Czúcz, domare
I. Wyszniowska-Bialecka, domare
I. Pelikánová, domare
D. Šváby, domare
V. Vadapalas, domare
K. Jürimäe, domare
I. Labucka, domare
S. S. Papasavvas, domare
V. Trstenjak, domare

H. Jung, justitiesekreterare

från den 10 september till den 31 december 2004

B. Vesterdorf, förstainstansrättens ordförande
M. Jaeger, avdelningsordförande
J. Pirrung, avdelningsordförande
M. Vilaras, avdelningsordförande
H. Legal, avdelningsordförande
J. D. Cooke, avdelningsordförande
R. García-Valdecasas y Fernández, domare
V.E. Tiili, domare
P. Lindh, domare
J. Azizi, domare
P. Mengozzi, domare
A. W. H. Meij, domare
N. J. Forwood, domare
M. E. Martins de Nazaré Ribeiro, domare
F. Dehousse, domare
E. Cremona, domare
O. Czúcz, domare
I. Wiszniewska-Bialecka, domare
I. Pelikánová, domare
D. Šváby, domare
V. Vadapalas, domare
K. Jürimäe, domare
I. Labucka, domare
S. S. Papasavvas, domare
V. Trstenjak, domare

H. Jung, justitiesekreterare

4. Förstainstansrättens tidigare ledamöter

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995), ordförande 1989-1995
Barrington Donal Patrick Michael (1989-1996)
Saggio Antonio (1989-1998), ordförande 1995-1998
Edward David Alexander Ogilvy (1989-1992)
Kirschner Heinrich (1989-1997)
Yeraris Christos (1989-1992)
Schintgen Romain Alphonse (1989-1996)
Briët Cornelis Paulus (1989-1998)
Biancarelli Jacques (1989-1995)
Lenaerts Koen (1989-2003)
Bellamy Christopher William (1992-1999)
Kalogeropoulos Andreas (1992-1998)
Potocki André (1995-2001)
Gens de Moura Ramos Rui Manuel (1995-2003)

Ordföranden

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995)
Saggio Antonio (1995-1998)

Kapitel III

Möten och besök

A — Officiella besök och arrangemang vid domstolen och förstainstansrätten år 2004

12 januari	Delegation av höga ämbetsmän från Ryska federationen
19 januari	Roland Lohkamp, Förbundsrepubliken Tysklands ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
19 januari	Ivan Bizjak, justitieminister i Slovenien
2 februari	Georges Santer, ambassadör, generalsekreterare vid ministeriet för utrikes angelägenheter, utrikeshandel, samarbete och försvar i Luxemburg
2 och 3 februari	W.E. Haak, ordförande för Hoge Raad der Nederlanden, och W.J.M. Davids, vice ordförande för Hoge Raad der Nederlanden
3 februari	Delegation från riksdagens europeiska kommission och kommissionen för utrikes angelägenheter och europeisk integration vid Republiken Polens första kammare
6 februari	Claus Grube, Danmark ständige representant vid Europeiska unionen i Bryssel
16 februari	Pavel Telička, ambassadör, chef för Tjeckiska Republikens representation vid Europeiska unionen
19 februari	Gordon Wetherell, Förenade kungarikets särskilda och befullmäktigade ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
4 mars	Miroslav Adamiš, särskild och befullmäktigad ambassadör, chef för Slovakiens representation vid Europeiska unionen i Bryssel
15 mars	Jerzy Makarczyk, Republiken Polen
15 mars	Joachim Becker, ordförande för Europeiska förbundet för förvaltningsdomare, i sällskap med Francesco Mariuzzo, Pierre Vincent och Erwin Ziermann, vice ordföranden
17 mars	Mustafa Oguz Demiralp, särskild och befullmäktigad ambassadör, Turkiets ständige delegat vid Europeiska unionen i Bryssel
18 mars	Walter Hagg, Österrikes ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
18 mars	Juris doktor Malenovský, Republiken Tjeckien
19 mars	Irena Pelikánová, Republiken Tjeckien
22 och 23 mars	Küllike Jürimäe, Republiken Estland
22 mars	Delegation från Bundesverfassungsgericht, Förbundsrepubliken Tyskland

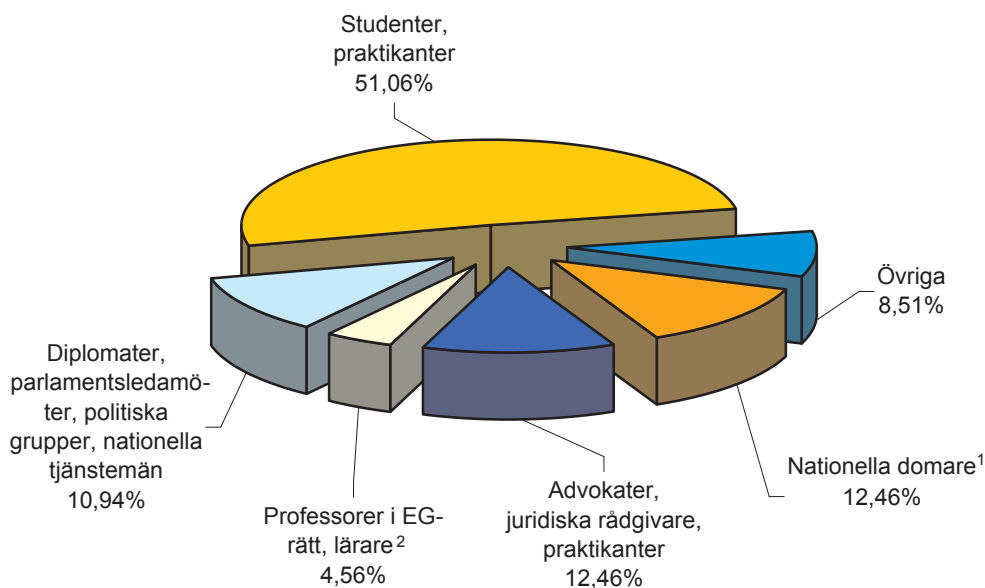
24 mars	Agneta Söderman, Sveriges ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
25 mars	Ottó Czúcz, Republiken Ungern
25 mars	Daniel Šváby, Republiken Slovakien
26 mars	Savvas S. Papasavvas, Republiken Cypern
29 mars	Vilenas Vadapalas, Republiken Litauen
29 och 30 mars	Delegation av nederländska domare, "samordnare för gemenskaprättsliga frågor"
29 och 30 mars	Informationsdagar för domstolens blivande domare
31 mars	Irena Wiszniewska-Białecka, Republiken Polen
1 april	Rui Alfredo de Vasconcelos Félix-Alves, Portugals ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
5 april	Ricardo Zalacain, Konungariket Spaniens ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
23 april	Delegation av parlamentsledamöter från Australien
26 april	Västeuropeiska domares forum för miljön
26 april	Rocco Antonío Cangelosi, Italiens ständige delegat vid Europeiska unionen
26 april	Ena Cremona, Republiken Malta
27 april	Ingrida Labucka, Republiken Lettland
25 maj	Verica Trstenjak, Republiken Slovenien
8 juni	Brigitte Zypries, justitieminister i Förbundsrepubliken Tyskland
15 juni	Mircea Geóana, utrikesminister i Rumänien, Alexandru Farcas, minister för europeisk integration i Rumänien, Lazar Comanescu, ambassadör, chef för Rumäniens representation vid Europeiska unionen, Tudorel Postolache, Rumäniens ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
17 juni	Delegation av jurister specialiserade på social- och arbetsrätt från Republiken Litauen
8 juli	Julio Núñez Montesinos, Konungariket Spaniens ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
15 juli	Vassilis Kaskarelis, Greklands ständige representant vid Europeiska unionen
2 september	Peter Charles Grey, Australiens särskilda och befullmäktigade ambassadör vid Europeiska unionen

13 och 14 september	Delegation från Verfassungsgerichtshof i Österrike
16 september	Tudorel Postolache, Rumäniens ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
21 september	Mats Melin, Sveriges chefsjustitieombudsman
23 september	Cristoph Leidl, ordförande för förbundshandelskammaren i Österrike och Europeiska handelskamarorganisationen (Eurochambres), i sällskap med ambassadör Walter Hagg
23 september	Wilfrido Fernandez de Brix, ledamot av Tribunal Permanente de Revisión, Tribunal Arbitral del MERCOSUR
28 september	Zoltán Lomnici, ordförande för Ungerns högsta domstol
28 september	Milan M. Cvikl, Sloveniens Europaminister
5 oktober	William N. Wamalwa, rådgivare (COMESA)
7 oktober	Pavel Svoboda, Republiken Tjeckiens utrikesminister
13 oktober	Delegation från Europeiska kommittén för sociala rättigheter
14 oktober	Delegation från Chinese Trademark Review and Adjudication Board, Peking
18 oktober	Evangelos Bassiakos, Greklands jordbruksminister
18 oktober	G. J. Storm, Nederländernas ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
18 och 22 oktober	Delegation från domstolen för västafrikanska ekonomiska och monetära unionen (UEMOA)
25 oktober	József Petrétei, Ungerns justitieminister
25 oktober	Invigning av utställningen "Anne Frank – Une histoire d'aujourd'hui" i närvaro av P.H. Donner, Nederländernas justitieminister
27 oktober	Tudorel Postolache, Rumäniens ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
9 november	Delegation från Republiken Tjeckiens parlaments första kammare
11 november	Delegation från Litauens högsta domstol
15 och 19 november	Delegation från domstolen för västafrikanska ekonomiska och monetära unionen (UEMOA)
22 november	Peter Hustinx, Europeiska datatillsynsmannen

2 december	Nicholas Emiliou, ambassadör, Republiken Cyperns ständige representant vid Europeiska unionen
2 december	Mitsuaki Kojima, Japans ambassadör i Storhertigdömet Luxemburg
17 december	Rajendra Madhukar Abhyankar, Indiens ambassadör, chef för representationen vid Europeiska gemenskaperna

B — Studiebesök vid domstolen och förstainstansrätten år 2004

Fördelat på grupper ¹

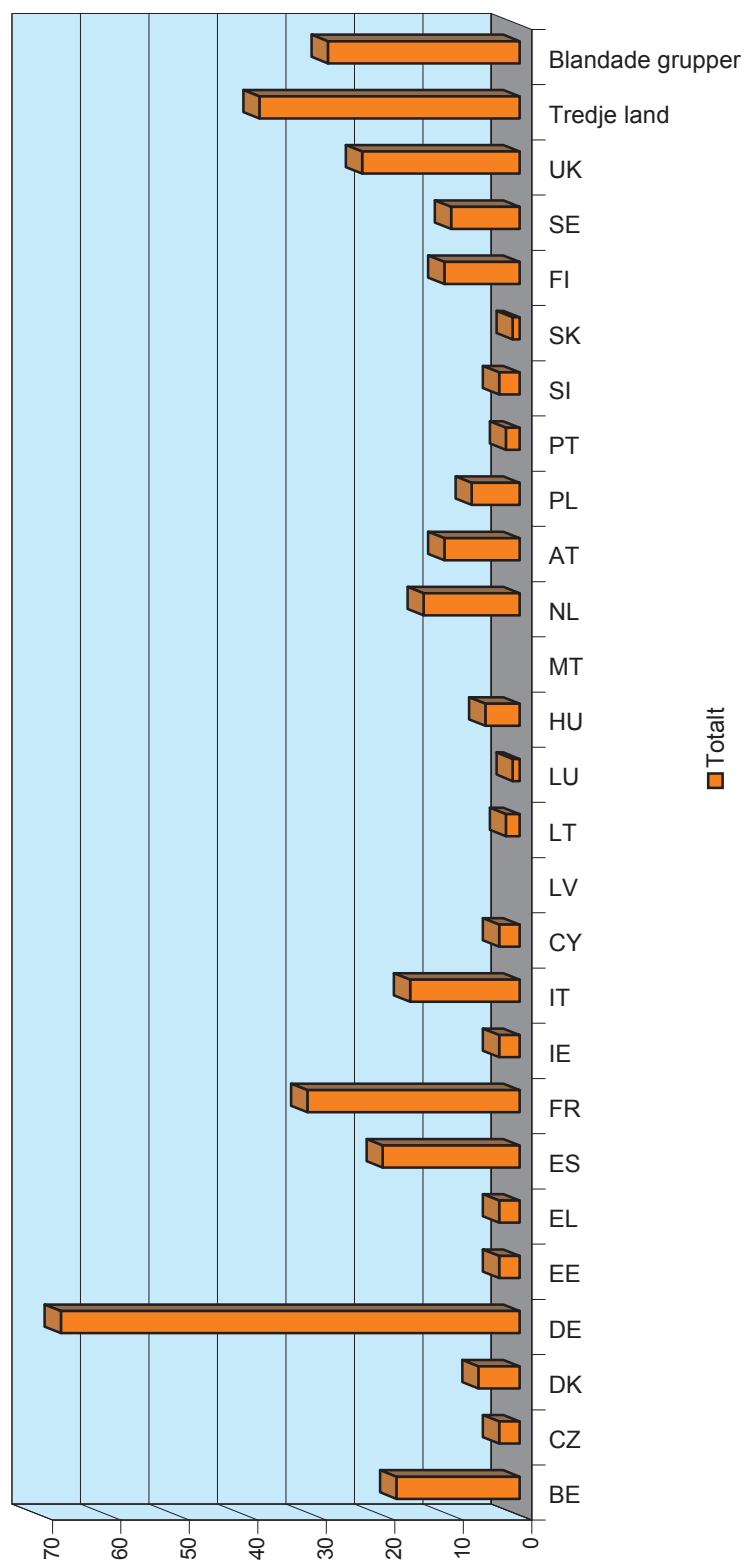

	Nationella domare ¹	Advokater, juridiska rådgivare, praktikanter	Professorer i EG-rätt, lärare ²	Diplomater, parlamentsledamöter, politiska grupper, nationella tjänstemän	Studenter, praktikanter	Övriga	Totalt
Antalet grupper	41	41	15	36	168	28	329

¹ För de medlemsstater som anslöt sig till Europeiska unionen den 1 maj 2004 har besök under hela år 2004 beaktats.

² Andra än lärare som medföljer grupper av studenter.

Studiebesök vid domstolen och förstainstansrätten år 2004
Fördelat på medlemsstater ¹

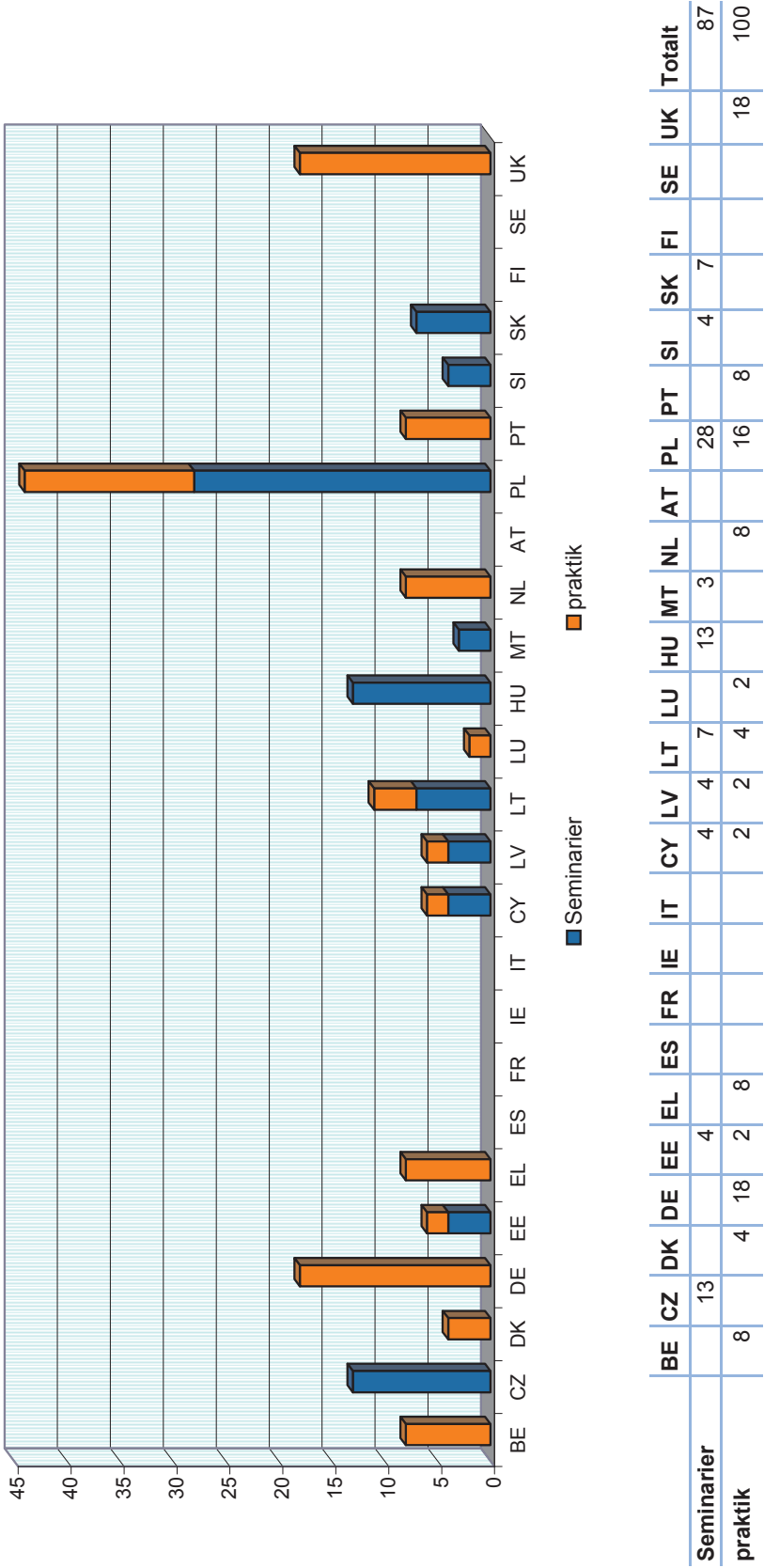
	Antalet besökare						Antalet grupper
	Nationella domare	Advokater, juridiska rådgivare, praktikanter	Professorer i EG-rätt, lärare ²	Diplomater, parlamentsledamöter, politiska grupper, nationella tjänstemän	Studenter, praktikanter	Övriga	
BE	78		3	15	358	74	18
CZ		6		8		15	3
DK	12			14	68	34	6
DE	232	207	115	143	934	403	67
EE		1	1	4		6	3
EL	38		1			39	3
ES	76	28	34	68	242	32	20
FR	120	119		46	660	50	31
IE		8			73		3
IT	5	17	6		403		16
CY		4		3	2	9	3
LV							
LT			6			12	2
LU			30			30	1
HU	62		4	5		4	5
MT							
NL	41	10		79	298		14
AT	15	18	13	77	213		11
PL	36			61	83		7
PT			2		15		2
SI	7		2		31		3
SK					38		1
FI		38			95	12	11
SE	114	18		42	32	192	10
UK	40	28		28	482	25	23
Tredje land	112	31	33	43	567	24	38
Blandade grupper		172	17	58	647	89	28
Totalt	988	705	267	694	5241	774	329

¹ För de medlemsstater som anslöt sig till Europeiska unionen den 1 maj 2004 har besök under hela år 2004 beaktats.

² Andra än lärare som medföljer grupper av studenter.

Studiebesök vid domstolen och förstainstansrätten år 2004

Nationella domare

C — Högtidliga sammankomster år 2004

7 januari	Högtidlig sammankomst med anledning av David A. O. Edwards frånträde som domare vid EG-domstolen och Konrad Hermann Theodor Schiemanns tillträde som domare vid EG-domstolen
30 april	Högtidliga försäkran av Stavros Dimas, ny ledamot av Europeiska gemenskapernas kommission
11 maj	Högtidlig sammankomst med anledning av att nya ledamöter tillträdde sina ämbeten vid EG-domstolen till följd av utvidgningen av Europeiska unionen
12 maj	Högtidlig sammankomst med anledning av att nya ledamöter tillträdde sina ämbeten vid förstainstansrätten till följd av utvidgningen av Europeiska unionen
7 juni	Högtidlig försäkran av de nya ledamöterna av Europeiska revisionsrätten till följd av utvidgningen av Europeiska unionen
28 juni	Högtidlig försäkran av Jacques Barrot och de nya ledamöterna av Europeiska gemenskapernas kommission till följd av utvidgningen av Europeiska unionen
7 juli	Högtidlig sammankomst med anledning av Verica Trstenjaks tillträde som ledamot av förstainstansrätten
13 oktober	Högtidlig sammankomst med anledning av Fidelma Mackens frånträde som domare vid EG-domstolen och Aindrias Ó Caoimhs tillträde som domare vid EG-domstolen
10 december	Högtidlig försäkran av Kikis Kazamias, ny ledamot av Europeiska revisionsrätten

D — Besök och deltagande i officiella arrangemang år 2004**Domstolen**

15 januari	Domstolens ordförande deltar i nyårsmottagning i Palais grand-ducal i Luxemburg.
22 januari	Domstolens ordförande deltar i högtidlig sammankomst vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg.
23 januari	Domstolens ordförande deltar i mottagning som ges av Grekiska republikens president för medlemmarna i den grekiska domarkåren i Aten.
26 januari	Domstolens ordförande mottar en hedersutmärkelse av Grekiska republikens president vid en ceremoni i Aten.
27 januari	Domstolens ordförande deltar i ceremoni där Luxemburgs premiärminister promoveras till hedersdoktor vid temadagen "Utkastet till internationellt fördrag om en konstitution för Europa", anordnad av avdelningen för internationella studier vid Démocrite de Thrace-universitetet i Komotini.
2 och 3 april	Domstolens ordförande och en delegation från domstolen gör ett officiellt besök vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.
17 maj	Domstolens ordförande deltar i en högtidlig sammankomst med anledning av den grekiska regeringens 75-årsjubileum i Aten.
2 till 5 juni	Domstolens ordförande deltar i en kongress anordnad av FIDE i Dublin.
14 juni	Domstolens ordförande deltar i "Abschlussfeier der Schule des deutschen Rechts" i Krakow.
17 juni	Domstolens ordförande deltar i kongress anordnad av Union des avocats européens i Schengen.
19 till 21 juni	Domstolens ordförande deltar i kongress anordnad av stiftelsen "Budapest Forum für Europa" i Budapest.
17 till 19 juli	Domstolens ordförande deltar i "Constitutional Courts Summit 2004" organiserad av Dräger foundation och Dedman School of Law vid Southern Methodist University i Oxford.
22 till 25 juli	Domstolens ordförande deltar i första kongressen av Societas Juris Publici Europaei, under beskydd av Greklands parlament, på temat "En ny europeisk konstitution", i Kolympari.

20 september	Domstolens ordförande deltar i seminarium organiserat av Republiken Finlands utrikesminister i Helsingfors.
30 september	Domstolens ordförande deltar i internationell konferens organiserad av Republiken Sloveniens författningsdomstol på temat "The Position of Constitutional Rights following Integration into the European Union" i Bled.
21 oktober	Domstolens ordförande deltar i sammankomster organiserade i Luxemburg av Efta med anledning av Efta-domstolens tioårsjubileum.
28 och 29 oktober	Domstolens ordförande deltar i ceremonin i Rom för undertecknande av fördraget om upprättande av en konstitution för Europa.
1 november	Domstolens ordförande deltar i ett möte i Basel mellan ordförandena och justitiesekreterarna vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, den tyska författningsdomstolen och den österrikiska författningsdomstolen.
3 november	Domstolens ordförande deltar i en ceremoni vid vilken han promoveras till hedersdoktor i Komotini.
11 till 14 november	Domstolens ordförande deltar i officiellt besök i Rumänien på inbjudan av premiärminister Adrian Nastase.
15 november	Domstolens ordförande deltar i "Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union" organiserat av CCBE i Bryssel.
2 och 3 december	Domstolens ordförande deltar i symposium på temat "Das Vorab entscheidungsverfahren und die nationalen Gerichte" organiserat av författningsdomstolen i Tjeckiska republiken.

Förstainstansrätten

13 februari	Förstainstansrättens ordförande deltar i möten på justitie- och utrikesdepartementen i Danmark.
15 april	Förstainstansrättens ordförande deltar i möten på justitie- och utrikesdepartementen i Danmark.
23 april	Förstainstansrättens ordförande deltar i en internationell konferens om rådets förordning nr 1/2003 och den decentraliserade tillämpningen av den europeiska konkurrensrätten, organiserad av Ordre néerlandais du Barreau de Bruxelles.
29 april	Förstainstansrättens ordförande deltar i konferensen "State Aid Forum" som organiseras av The European State Aid Law Institute i Bryssel.

7 maj	Förstainstansrättens ordförande deltar i en konferens om konkurrens som organiseras av finansdepartementet i Storhertigdömet Luxemburg.
2 till 5 juni	Förstainstansrättens ordförande deltar i en kongress organiserad av FIDE i Dublin.
14 och 15 juni	Förstainstansrättens ordförande deltar i nittonde symposiet i Haag av Association of the Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union.
1 och 2 juli	Förstainstansrättens ordförande deltar i en rundabordskonferens om roll och funktion för de framtida domstolar som skall ansvara för varumärkesrätten, vid "4 th FORUM Conference on Cross Border Litigation" organiserad av FORUM, Institut für Management i Köln.
10 september	Förstainstansrättens ordförande deltar i minnesceremonier med anledning av sextioårsjubileet av Storhertigdömet Luxemburgs befrielse.
7 och 8 oktober	Förstainstansrättens ordförande deltar i en rundabordskonferens om rättigheter, förmåner och etik i konkurrensärenden vid den årliga konferens som organiseras av Fordham Corporate Law Institute i New York.
20 och 21 oktober	Förstainstansrättens ordförande deltar i sammankomster organiserade i Luxemburg av Efta med anledning av Efta-domstolens tioårsjubileum.
28 och 29 oktober	Förstainstansrättens ordförande deltar i ceremonin i Rom för undertecknande av fördraget om upprättande av en konstitution för Europa.
15 november	Förstainstansrättens ordförande deltar i "Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union", organiserat av CCBE i Bryssel.
19 november	Förstainstansrättens ordförande deltar i ett seminarium organiserat av Köpenhamns universitet.
23 november	Förstainstansrättens ordförande deltar i en konferens om den nya europeiska konkurrensrätten, organiserad av Copenhagen Business School i Köpenhamn.
6 december	Förstainstansrättens ordförande deltar i "3rd Annual Merger Conference", organiserad av British Institute of International and Comparative Law i London.
29 december	Förstainstansrättens ordförande deltar i möten på justitie- och utrikesdepartementen i Danmark.

Kapitel IV

Verksamhetsstatistik

A – Domstolens verksamhetsstatistik

Domstolens allmänna verksamhet

1. Avgjorda mål, nya mål och anhängiga mål (2000-2004)

Avgjorda mål

2. Typ av förfarande (2000-2004)
3. Domar, beslut, yttranden (2004)
4. Domstolens sammansättning (2004)
5. Föremål för talan (2004)
6. Interimistiska beslut: beslutets innebörd (2004)
7. Domar i mål om fördragsbrott: beslutets innebörd (2004)
8. Handläggningstid (2000-2004)

Nya mål

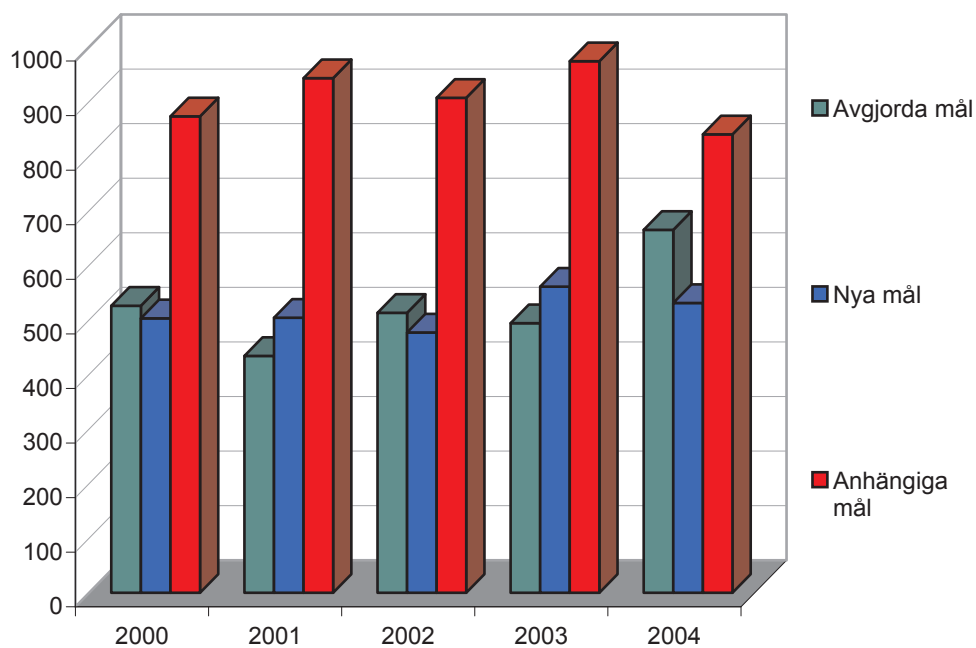
9. Typ av förfarande (2000-2004)
10. Direkt talan – Form av talan (2004)
11. Föremål för talan (2004)
12. Talan om fördragsbrott (2000-2004)

Anhängiga mål den 31 december

13. Typ av förfarande (2000-2004)
14. Domstolens sammansättning (2004)

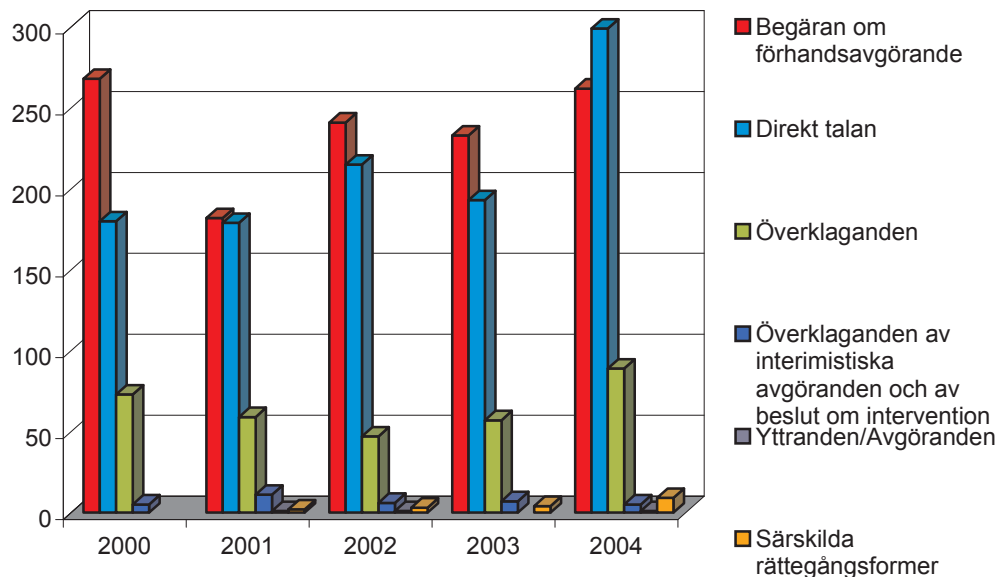
Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952-2004)

15. Nya mål och domar
16. Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och år)
17. Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och domstol)
18. Anhängiggjorda mål om fördragsbrott

Domstolens allmänna verksamhet**1. Avgjorda mål, nya mål och anhängiga mål (2000-2004)¹**

	2000	2001	2002	2003	2004
Avgjorda mål	526	434	513	494	665
Nya mål	503	504	477	561	531
Anhängiga mål	873	943	907	974	840

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

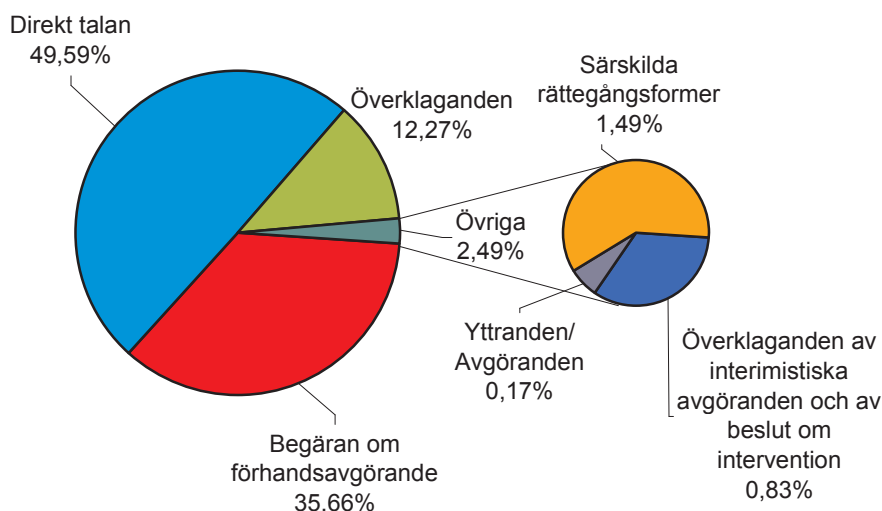
Avgjorda mål**2. Typ av förfarande (2000-2004)^{1 2}**

	2000	2001	2002	2003	2004
Begäran om förhandsavgörande	268	182	241	233	262
Direkt talan	180	179	215	193	299
Överklaganden	73	59	47	57	89
Överklaganden av interimistiska avgöranden och av beslut om intervention	5	11	6	7	5
Yttranden/Avgöranden		1	1		1
Särskilda rättegångsformer		2	3	4	9
Totalt	526	434	513	494	665

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

² Följande förfaranden anses vara "särskilda rättegångsformer": fastställande av rättegångskostnader (artikel 74 i rättegångsreglerna), rättshjälp (artikel 76 i rättegångsreglerna), ansökan om återvinning (artikel 94 i rättegångsreglerna), talan av tredje man (artikel 97 i rättegångsreglerna), förklaring av dom (artikel 102 i rättegångsreglerna), resning (artikel 98 i rättegångsreglerna), rättelse av dom (artikel 66 i rättegångsreglerna), utmätning, kvarstad och andra säkerhetsåtgärder (protokollet om immunitet och privilegier) och mål rörande immunitet (protokollet om immunitet och privilegier).

3. Avgjorda mål – Domar, yttranden, beslut (2004)¹

	Domar	Beslut av rättskipnings- karaktär ²	Beslut om interimistiska åtgärder ³	Andra beslut ⁴	Yttranden	Totalt
Begäran om förhandsavgörande	160	30		25		215
Direkt talan	182	1	1	115		299
Överklaganden	33	34	1	6		74
Överklaganden av interimistiska avgöranden och av beslut om intervention			5			5
Yttranden/Avgöranden				1		1
Särskilda rättegångsformer		7		2		9
Totalt	375	72	7	149	0	603

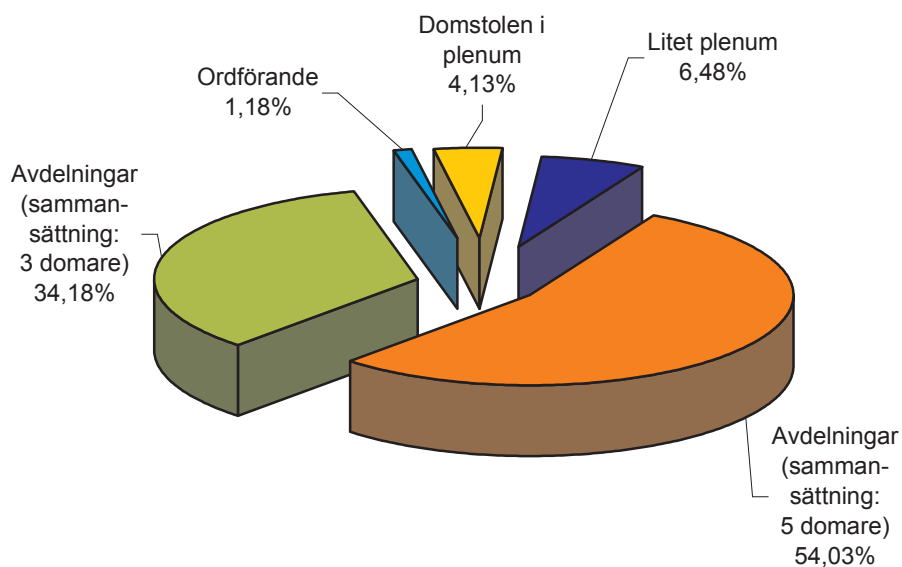
¹ De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av om målen handläggs i förening (en serie förenade mål = ett mål).

² Beslut av rättskipningskaraktär som innebär att domstolen skiljer sig från målet (avvisning, avvisning av uppenbara skäl, etc.)

³ Beslut som meddelats till följd av en talan enligt artikel 185 eller artikel 186 i EG-fördraget (nu artiklarna 242 EG och 243 EG), enligt artikel 187 i EG-fördraget (nu artikel 244 EG) eller enligt motsvarande bestämmelser i EA- och KS-fördragen, eller beslut som meddelats till följd av ett överklagande mot ett beslut om interimistiska åtgärder eller intervention.

⁴ Beslut som innebär att domstolen skiljer sig från målet genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till förstainstansrätten.

4. Avgjorda mål – Domstolens sammansättning (2004)¹

	Domar/Yttrande	Beslut ²	Totalt
Domstolen i plenum	21		21
Litet plenum	32	1	33
Avdelningar (sammansättning: 5 domare)	257	18	275
Avdelningar (sammansättning: 3 domare)	113	61	174
Ordförande		6	6
Totalt	423	86	509

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

² Beslut av rättskipningskaraktär som innebär att domstolen skiljer sig från målet (annat än genom beslut om avskrivning, beslut om att anledning saknas att döma i målet eller beslut om återförvisning till förstainstansrätten).

5. Avgjorda mål – Föremål för talan (2004)¹

	Domar/ Yttranden	Beslut ²	Totalt
Anslutning av nya medlemsstater		2	2
Associering av utomeuropeiska länder och territorier		1	1
Bolagsrätt	14	2	16
Brysselkonventionen	7		7
Ekonomisk och monetär politik	2		2
Energi	1		1
Etableringsfrihet	11	3	14
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa		2	2
Europeiskt medborgarskap	1		1
Fiskepolitik	5	1	6
Fri rörlighet för kapital	4		4
Fri rörlighet för personer	15	2	17
Fri rörlighet för varor	17		17
Frihet att tillhandahålla tjänster	13	10	23
Gemensamma tulltaxan	3	1	4
Gemenskapsrättens principer	3	1	4
Immaterialrätt	15	5	20
Industripolitik	11		11
Institutionell rätt	9	4	13
Jordbruk	52	8	60
Konkurrens	22	7	29
Miljö- och konsumentskydd	60	7	67
Skatterätt	26	2	28
Social trygghet för migrerande arbetstagare	6		6
Socialpolitik	41	3	44
Statligt stöd	17	4	21
Tillnärmning av lagstiftning	31	2	33
Transport	11		11
Tullunionen	12		12
Yttre förbindelser	6	3	9
EG-fördraget	415	70	485
KS-fördraget	1		1
EA-fördraget	2		2
Förfarande		8	8
Immunitet och privilegier		1	1
Tjänsteföreskrifterna	5	7	12
Övriga	5	16	21
TOTALT	423	86	509

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

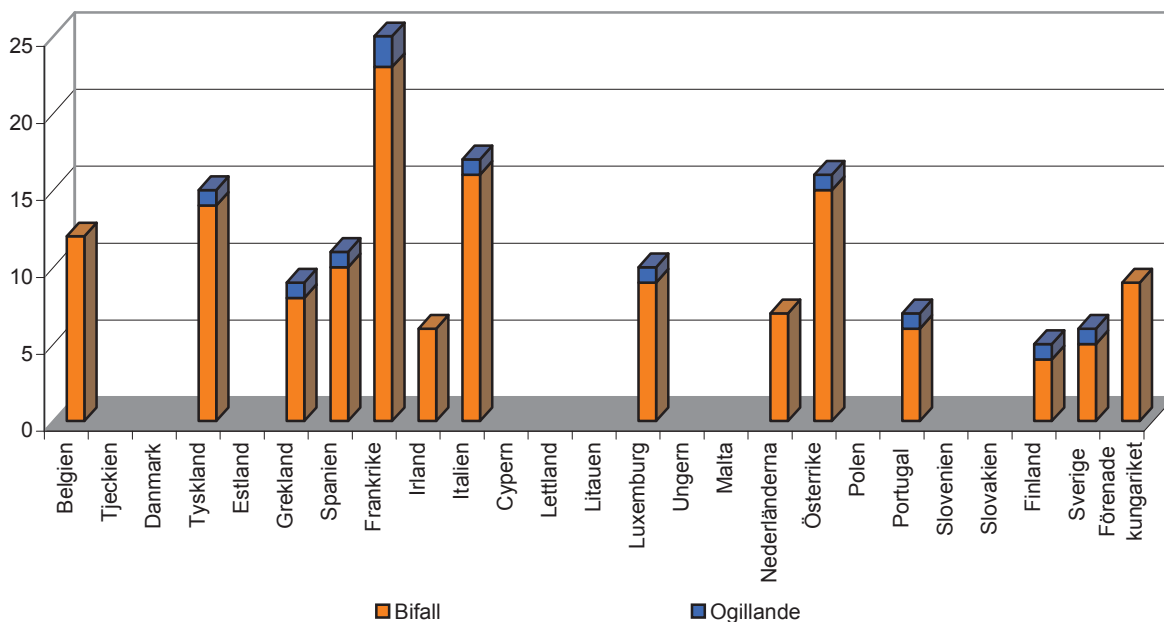
² Beslut av rättskipningskaraktär som innebär att domstolen skiljer sig från målet (annat än genom beslut om avskrivning, beslut om att anledning saknas att döma i målet eller beslut om återförvisning till förstainstansrätten).

6. Interimistiska beslut: beslutets innebörd (2004)¹

	Antalet interimistiska förfaranden	Antalet överklaganden av interimistiska avgöranden och av beslut om intervention	Beslutets innebörd	
			Avslag/Fastställelse överklagat beslut	Bifall/Upphävande överklagat beslut
Anslutning av nya medlemsstater	1	1	2	
Konkurrens		1		1
Miljö- och konsumentskydd		2	2	
Tillnärmning av lagstiftning		1	1	
Transport	1			1
Totalt EG-fördraget	2	5	5	2
EA-fördraget				
Övriga				
TOTALT	2	5	5	2

¹ De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av om målen handläggs i förening (en serie förenade mål = ett mål).

7. Avgjorda mål – Domar i mål om fördragsbrott: domens innebörd (2004)¹

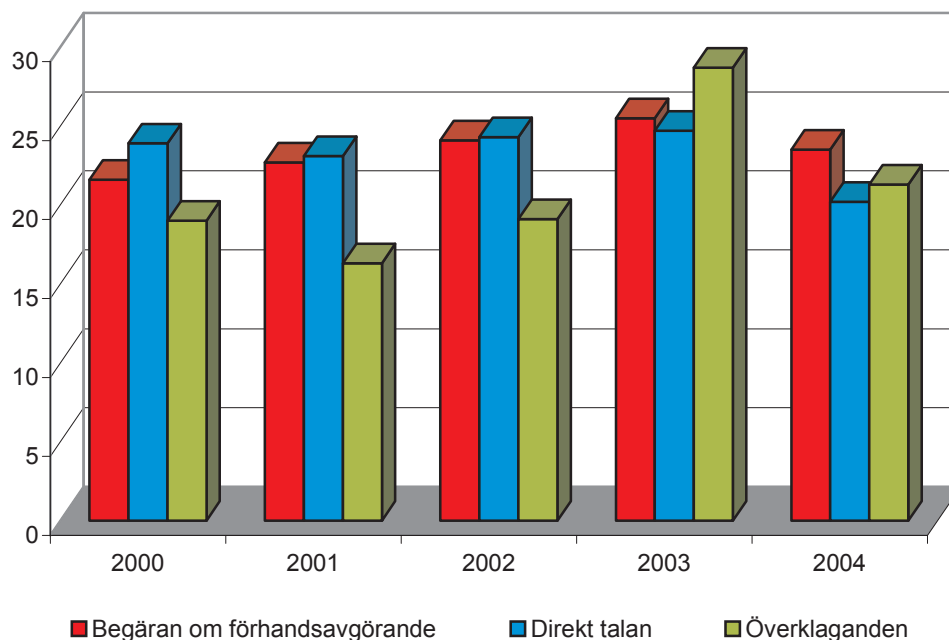

	Bifall	Ogillande	Totalt
Belgien	12		12
Tjeckien			
Danmark			
Tyskland	14	1	15
Estland			
Grekland	8	1	9
Spanien	10	1	11
Frankrike	23	2	25
Irland	6		6
Italien	16	1	17
Cypern			
Lettland			
Litauen			
Luxemburg	9	1	10
Ungern			
Malta			
Nederländerna	7		7
Österrike	15	1	16
Polen			
Portugal	6	1	7
Slovenien			
Slovakien			
Finland	4	1	5
Sverige	5	1	6
Förenade kungariket	9		9
Totalt	144	11	155

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

8. Avgjorda mål – Handläggningstid (2000-2004)¹

(domar och beslut av rättskipningskaraktär)²

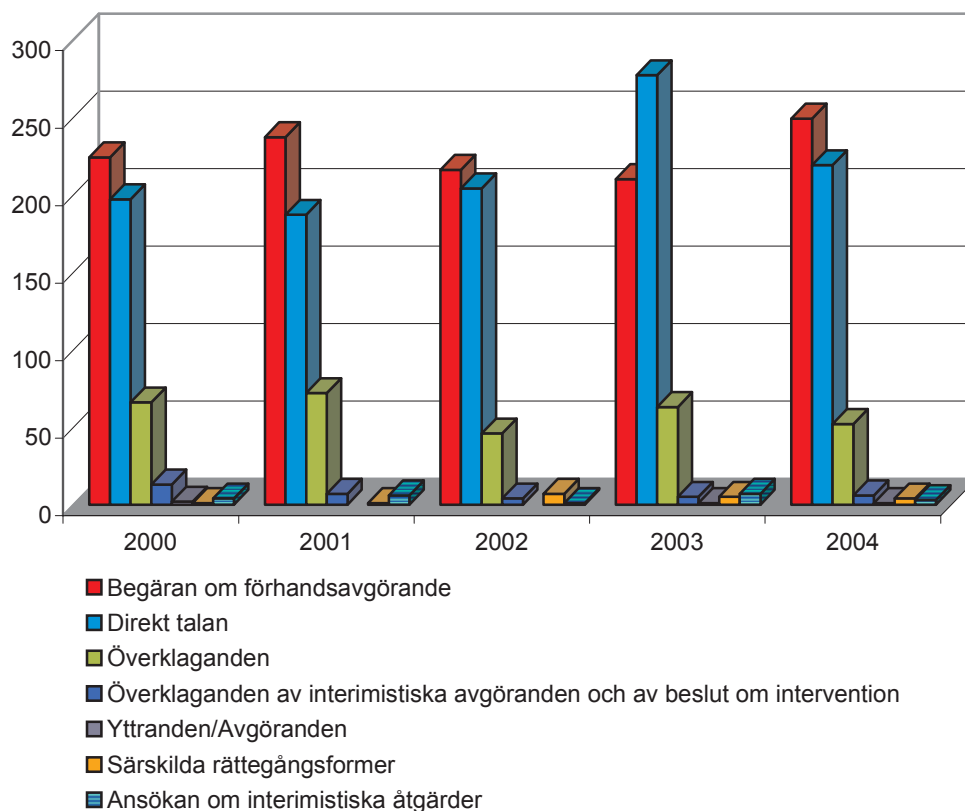

	2000	2001	2002	2003	2004
Begäran om förhandsavgörande	21,6	22,7	24,1	25,5	23,5
Direkt talan	23,9	23,1	24,3	24,7	20,2
Överklaganden	19	16,3	19,1	28,7	21,3

¹ Följande typer av mål omfattas inte av beräkningen av handläggningstiden: Mål som innehåller en mellandom eller en åtgärd för bevisupptagning, yttranden och avgöranden, särskilda rättegångsformer (det vill säga fastställelse av rättegångskostnader, rättshjälp, ansökan om återvinning, invändning från tredje man, förklaring av dom, resning, rättelse av dom, förfaranden om utmätning, kvarstad och andra säkerhetsåtgärder samt mål om immunitet), mål som avslutas genom ett beslut om avskrivning, mål där anledning saknas att döma i saken, återförvisning eller överlämnande till förstainstansrätten, interimistiska förfaranden samt överklaganden angående interimistiska åtgärder och intervention.

Handläggningstiden uttrycks i månader och tiondelar av en månad.

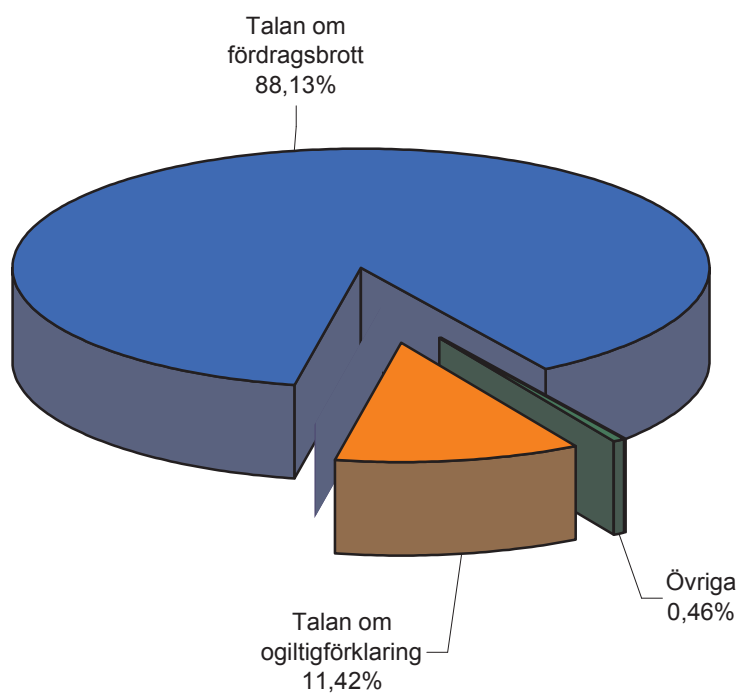
² Andra beslut än de varigenom domstolen skiljer sig från målet genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till förstainstansrätten.

*Nya mål***9. Typ av förfarande (2000-2004)¹**

	2000	2001	2002	2003	2004
Begäran om förhandsavgörande	224	237	216	210	249
Direkt talan	197	187	204	277	219
Överklaganden	66	72	46	63	52
Överklaganden av interimistiska avgöranden och av beslut om intervention	13	7	4	5	6
Yttranden/Avgöranden	2			1	1
Särskilda rättegångsformer	1	1	7	5	4
Totalt	503	504	477	561	531
Ansökan om interimistiska åtgärder	4	6	1	7	3

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

10. Nya mål – Direkt talan – Form av talan (2004)¹

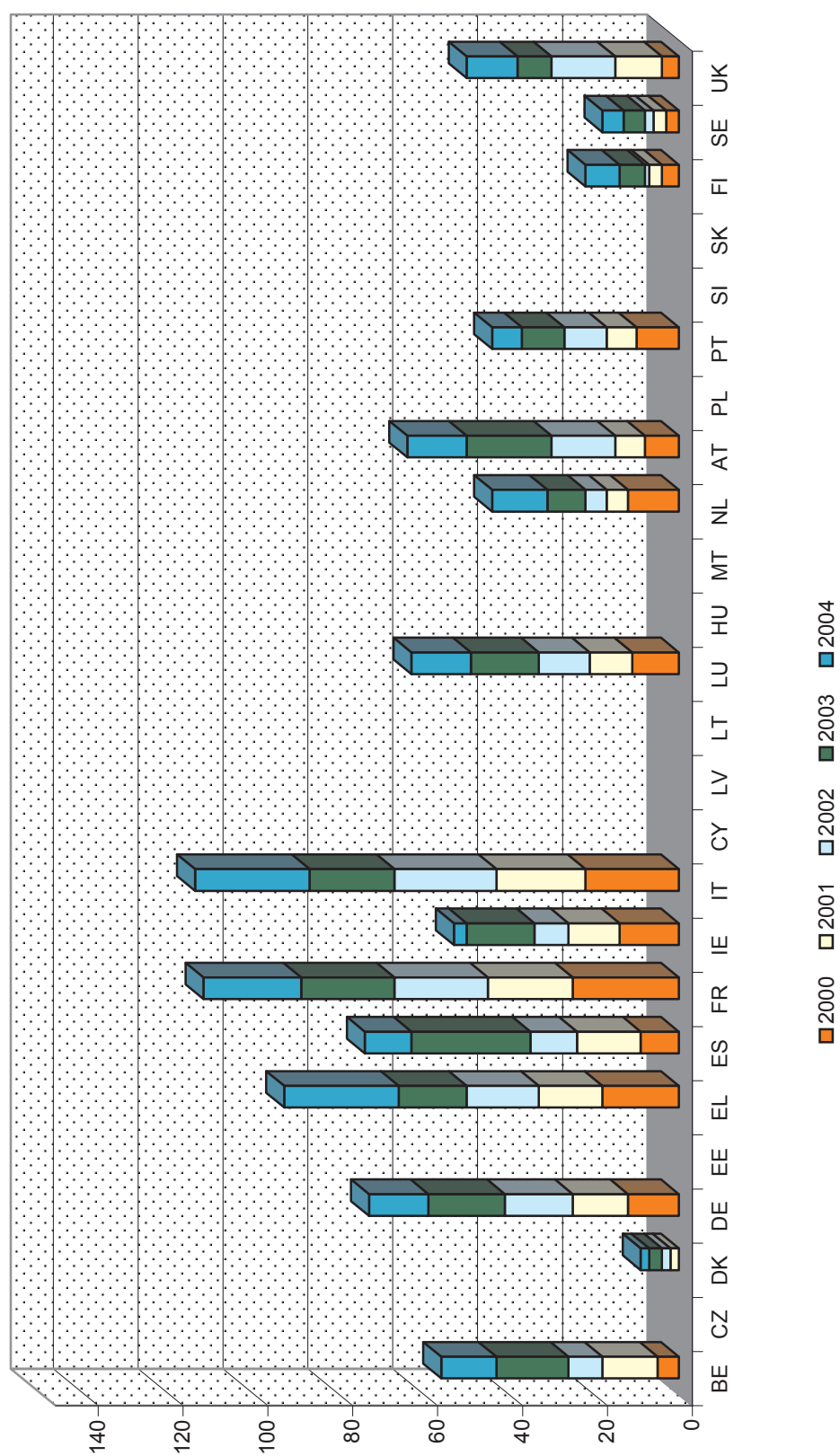
Talan om ogiltigförklaring	25
Passivitetstalan	
Skadeståndstalan	
Talan om fördragsbrott	193
Talan med stöd av skiljedomsklausul	
Övriga	1
Totalt	219

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

11. Nya mål¹ – Föremål för talan (2004)²

	Direkt talan	Begäran om förhandsavgörande	Överklaganden	Överklaganden av interimistiska avgöranden och av beslut om intervention	Totalt	Särskilda rättegångsformer
Anslutning av nya medlemsstater	2		1	1	4	
Bolagsrätt	12	13			25	
Brysselkonventionen		3			3	
Ekonomisk och monetär politik	1				1	
Energi	2				2	
Etableringsfrihet	5	11			16	
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	7	5			12	
Europeiskt medborgarskap		4			4	
Fiskepolitik	7	1			8	
Fri rörlighet för kapital	1	8			9	
Fri rörlighet för personer	11	12			23	
Fri rörlighet för varor	2	10			12	
Frihet att tillhandahålla tjänster	12	15	1		28	
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik			2		2	
Gemensamma tulltaxan		6	1		7	
Gemenskapernas egna medel	2	2			4	
Gemenskapsrättens principer		2			2	
Handelspolitik		1			1	
Immaterialrätt		1	7		8	
Immunitet och privilegier	1	1			2	
Industripolitik	11	1			12	
Institutionell rätt	7		6	1	14	
Jordbruk	22	27	1		50	
Konkurrens	5	9	18	1	33	
Miljö- och konsumentskydd	40	6		2	48	
Regionalpolitik	2		1		3	
Skatterätt	3	37			40	
Social säkerhet för migrerande arbetstagare		5			5	
Socialpolitik	17	18			35	
Statligt stöd	2	19	3		24	
Tillnärmning av lagstiftning	26	12	2	1	41	
Transport	17	4			21	
Tullunionen		6			6	
Yttre förbindelser	1	6	1		8	1
EG-fördraget	218	245	44	6	513	1
EU-fördraget		2			2	
KS-fördraget			1		1	
EA-fördraget	1	2			3	
Förfarande			2		2	3
Immunitet och privilegier						1
Tjänsteföreskrifterna			5		5	
Övriga			7		7	4
TOTALT	219	249	52	6	526	5

¹ Bortsett från ansökningar om interimistiska åtdärder.² De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

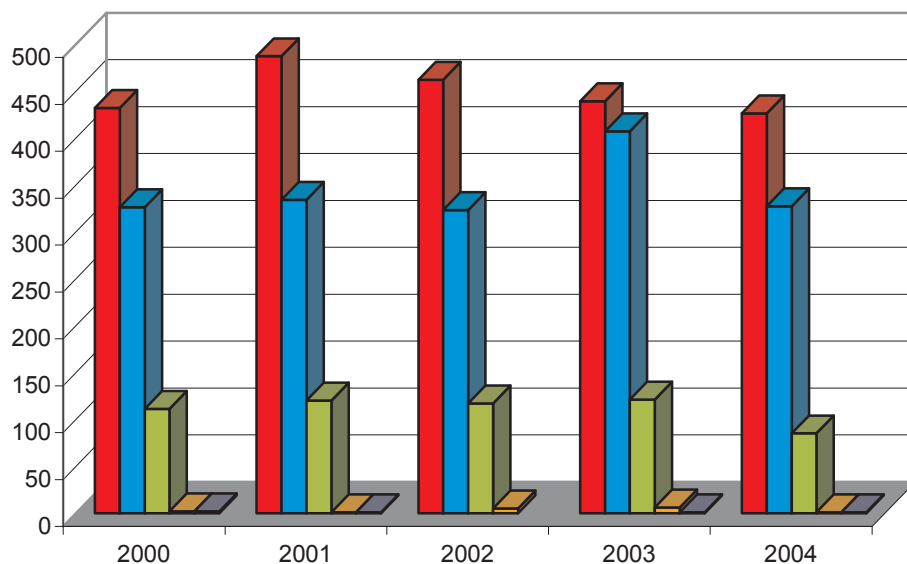
12. Nya mål – Talan om fördragsbrott (2000-2004)¹

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	TOTAL ²
2000	5			12		18	9	25	14	22				11			12	8		10			4	3	4	157
2001	13		2	13		15	15	20	12	21				10			5	7		7			3	3	11	157
2002	8		2	16		17	11	22	8	24				12			5	15		10			1	2	15	168
2003	17		3	18		16	28	22	16	20				16			9	20		10			6	5	8	214
2004	13		2	14		27	11	23	3	27				14			13	14		7			8	5	12	193

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

Artiklarna 93, 169, 170, 171 och 225 i EG-fördraget (nu artiklarna 88, 226 EG, 227 EG, 228 EG och 298 EG), artiklarna 141 EA, 142 EA, 143 EA och artikel 88 KS.

² En grundad på artikel 170 i EG-fördraget (nu artikel 227 EG).

*Anhängiga mål den 31 december***13. Typ av förfarande (2000-2004)¹**

■ Begäran om förhandsavgörande

■ Direkt talan

■ Överklaganden

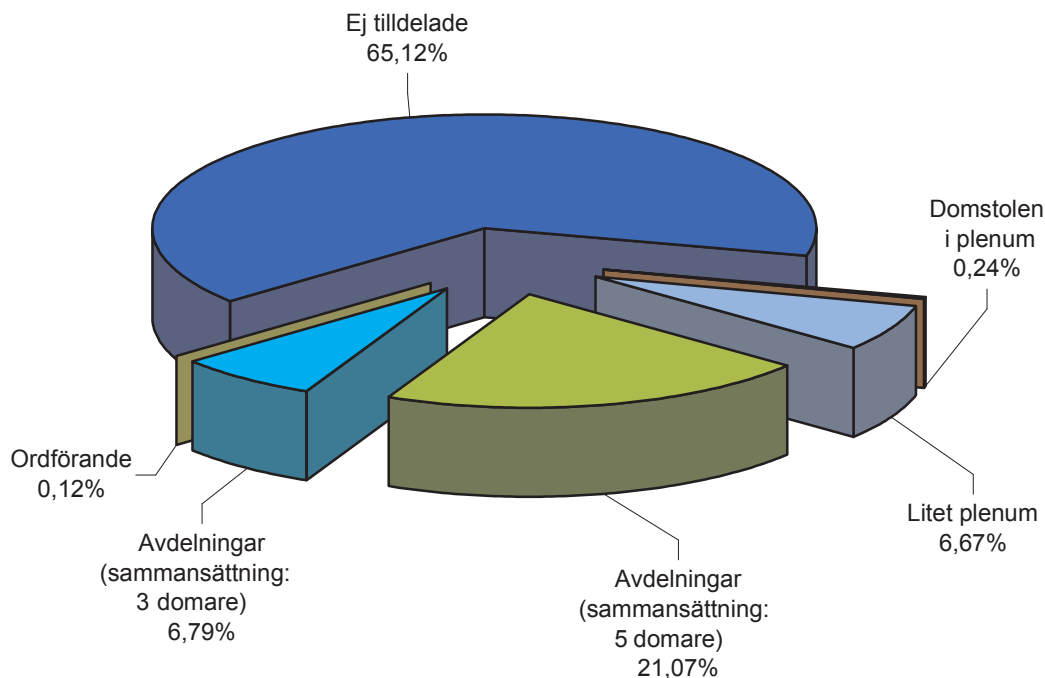
■ Särskilda rättegångsformer

■ Yttranden/Avgöranden

	2000	2001	2002	2003	2004
Begäran om förhandsavgörande	432	487	462	439	426
Direkt talan	326	334	323	407	327
Överklaganden	111	120	117	121	85
Särskilda rättegångsformer	2	1	5	6	1
Yttranden/Avgöranden	2	1		1	1
Totalt	873	943	907	974	840

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

14. Anhängiga mål den 31 december – Domstolens sammansättning (2004)¹

	Direkt talan	Begäran om förhandsavgörande	Överklaganden	Övriga förfaranden	Totalt
Ej tilldelade	236	256	55		547
Domstolen i plenum	1			1	2
Litet plenum	10	34	12		56
Avdelningar (sammansättning: 5 domare)	49	113	14	1	177
Avdelningar (sammansättning: 3 domare)	31	23	3		57
Ordförande			1		1
Totalt	327	426	85	2	840

¹ De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av om målen handläggs i förening (ett målnummer = ett mål).

Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952-2004)**15. Nya mål och domar**

År	Nya mål ¹						Domar
	Direkt talan ³	Begäran om förhandsavgörande	Överklagande	Överklaganden av interimistiska avgöranden och av beslut om intervention	Totalt	Ansökan om interimistiska åtgärder ²	
1953	4				4		
1954	10				10		2
1955	9				9	2	4
1956	11				11	2	6
1957	19				19	2	4
1958	43				43		10
1959	47				47	5	13
1960	23				23	2	18
1961	25	1			26	1	11
1962	30	5			35	2	20
1963	99	6			105	7	17
1964	49	6			55	4	31
1965	55	7			62	4	52
1966	30	1			31	2	24
1967	14	23			37		24
1968	24	9			33	1	27
1969	60	17			77	2	30
1970	47	32			79		64
1971	59	37			96	1	60
1972	42	40			82	2	61
1973	131	61			192	6	80
1974	63	39			102	8	63
1975	62	69			131	5	78
1976	52	75			127	6	88
1977	74	84			158	6	100
1978	147	123			270	7	97
1979	1218	106			1324	6	138
1980	180	99			279	14	132
1981	214	108			322	17	128
1982	217	129			346	16	185
1983	199	98			297	11	151
1984	183	129			312	17	165
1985	294	139			433	23	211
1986	238	91			329	23	174
1987	251	144			395	21	208
1988	193	179			372	17	238
1989	244	139			383	19	188
1990 ⁴	221	141	15	1	378	12	193

1991	142	186	13	1	342	9	204
1992	253	162	24	1	440	5	210
1993	265	204	17		486	13	203
1994	128	203	12	1	344	4	188
1995	109	251	46	2	408	3	172
1996	132	256	25	3	416	4	193
1997	169	239	30	5	443	1	242
1998	147	264	66	4	481	2	254
1999	214	255	68	4	541	4	235
2000	199	224	66	13	502	4	273
2001	187	237	72	7	503	6	244
2002	204	216	46	4	470	1	269
2003	278	210	63	5	556	7	308
2004	220	249	52	6	527	3	375
Totalt	7528	5293	615	57	13493	339	6465

¹ Bruttosiffror, särskilda rättegångsformer undantagna.

² Nettosiffror.

³ Inklusiva yttranden.

⁴ Från och med 1990 väcker tjänstemän talan vid förstainstansrätten.

**16. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952-2004) –
Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och år)¹**

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	Benelux ²	Totalt
1961																	1										1
1962																	5										5
1963														1			5										6
1964										2							4										6
1965								2									1										7
1966				4													1										1
1967	5			11				3						1			3										23
1968	1			4				1		1							2										9
1969	4			11				1						1													17
1970	4			21				2		2							3										32
1971	1			18				6		5				1			6										37
1972	5			20				1		4							10										40
1973	8			37				4		5				1			6										61
1974	5			15				6		5							7								1		39
1975	7		1	26				15		14				1			4								1		69
1976	11			28				8		12							14								1		75
1977	16		1	30				14		7							9								5		84
1978	7		3	46				12		11							38								5		123
1979	13		1	33				18		19				1			11								8		106
1980	14		2	24				14		19							17								6		99
1981	12		1	41				17		11				4			17								5		108
1982	10		1	36				39		18							21								4		129
1983	9		4	36				15		7							19								6		98
1984	13		2	38				34		10							22								9		129
1985	13			40				45		11				6			14								8		139
1986	13		4	18		2	1	19		4				1			16								8		91
1987	15		5	32		17	1	36		2				3			19								9		144
1988	30		4	34			1	38		28				2			26								16		179

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	Benelux ²	Totalt	
1989	13		2	47	2	2	2	28	1	10				1			18			1					14		139	
1990	17		5	34	2	6	21	4	25					4			9			2					12		141	
1991	19		2	54	3	5	29	2	36					2			17			3					14		186	
1992	16		3	62	1	5	15	22						1			18			1					18		162	
1993	22		7	57	5	7	22	1	24					1			43			3					12		204	
1994	19		4	44		13	36	2	46					1			13			1					24		203	
1995	14		8	51	10	10	43	3	58					2			19	2		5				6	20		251	
1996	30		4	66	4	6	24		70					2			10	6		6			3	4	21		256	
1997	19		7	46	2	9	10	1	50					3			24	35		2				6	7	18	239	
1998	12		7	49	5	55	16	3	39					2			21	16		7				2	6	24	264	
1999	13		3	49	3	4	17	2	43					4			23	56		7				4	5	22	255	
2000	15		3	47	3	5	12	2	50								12	31		8				5	4	26	1	224
2001	10		5	53	4	4	15	1	40					2			14	57		4				3	4	21	237	
2002	18		8	59	7	3	8		37					4			12	31		3				7	5	14	216	
2003	18		3	43	4	8	9	2	45					4			28	15		1				4	4	22	210	
2004	24		4	50	18	8	21	1	48					1	2		28	12		1				4	5	22	249	
Totalt	495		104	1414	92	153	676	45	844					57	2		610	261		55				38	50	396	1	5293

¹ Artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG), artikel 35.1 EU, artikel 41 KS, artikel 150 EA samt protokollet av år 1971.

² Mål C-265/00, Campina Melkunie.

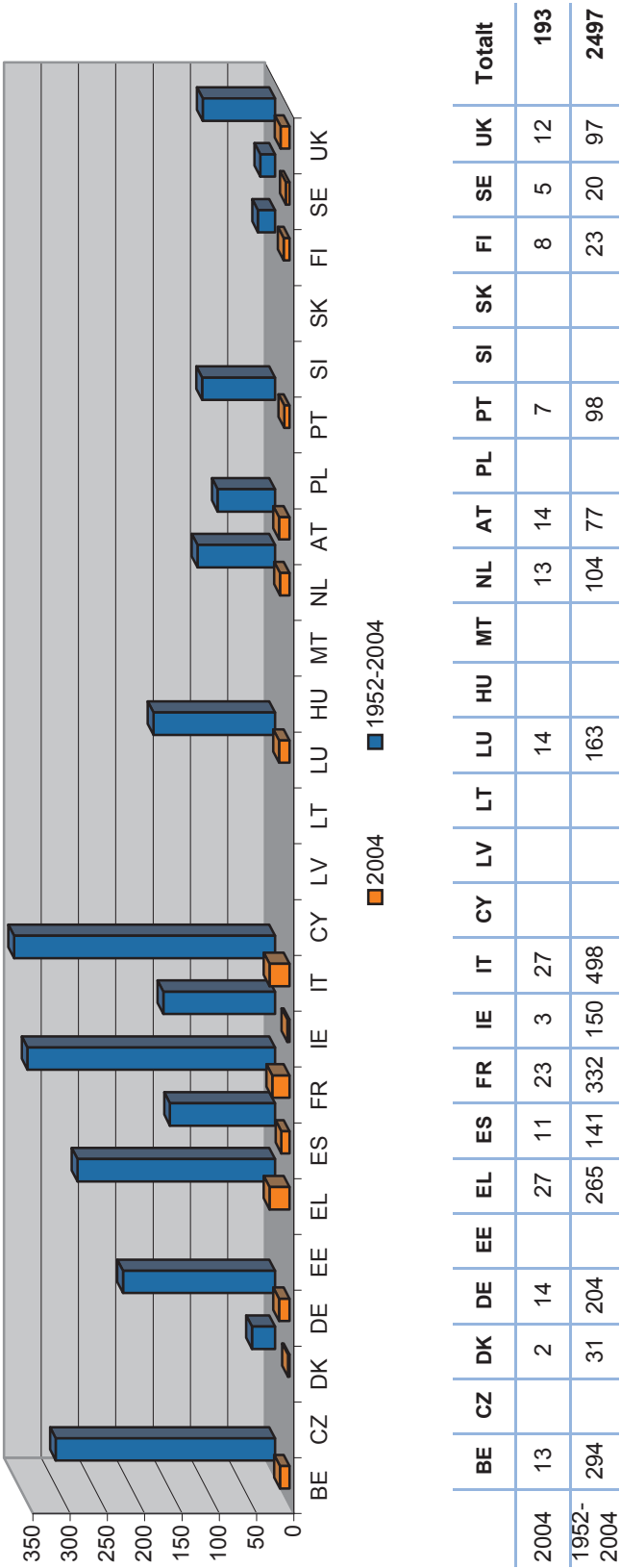
**17. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952-2004) –
Begäran om förhandsavgörande som anhängiggjorts (per medlemsstat och år)**

			Totalt
Belgien	Cour de cassation	61	495
	Cour d'arbitrage	2	
	Conseil d'État	35	
	Övriga domstolar	397	
Tjeckien	Nejvyššího soudu		
	Nejvyšší správní soud		
	Ústavní soud		
	Övriga domstolar		
Danmark	Højesteret	19	104
	Övriga domstolar	85	
Tyskland	Bundesgerichtshof	89	1414
	Bundesverwaltungsgericht	65	
	Bundesfinanzhof	219	
	Bundesarbeitsgericht	16	
	Bundessozialgericht	69	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Övriga domstolar	955	
Estland	Riigikohus		
	Övriga domstolar		
Grekland	Άρειος Πάγος	4	92
	Συμβούλιο της Επικρατείας	21	
	Övriga domstolar	67	
Spanien	Tribunal Supremo	12	153
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Övriga domstolar	133	
Frankrike	Cour de cassation	70	676
	Conseil d'État	28	
	Övriga domstolar	578	
Irland	Supreme Court	14	45
	High Court	15	
	Övriga domstolar	16	
Italien	Corte suprema di Cassazione	82	844
	Consiglio di Stato	48	
	Övriga domstolar	714	
Cypern	Ανώτατο Δικαστήριο		
Lettland	Övriga domstolar		
	Augstākā tiesa		
	Satversmes tiesa		
	Övriga domstolar		
Litauen	Konstitucinis Teismas		
	Lietuvos Aukščiausiasis		
	Vyriausiasis administracinis Teismas		
	Övriga domstolar		
Luxemburg	Cour supérieure de justice	10	57
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	5	
	Övriga domstolar	29	
Ungern	Legfelsőbb Bíróság		2
	Övriga domstolar	2	
Malta	Constitutional Court		
	Court of Appeal		
	Övriga domstolar		
Nederländerna	Raad van State	45	610
	Hoge Raad der Nederlanden	131	
	Centrale Raad van Beroep	42	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	118	
	Tariefcommissie	34	
	Övriga domstolar	240	

Österrike	Verfassungsgerichtshof	4	
	Oberster Gerichtshof	53	
	Bundesvergabeamt	23	
	Verwaltungsgerichtshof	42	
	Vergabekontrollsenat	3	
	Övriga domstolar	136	261
Polen	Sąd Najwyższy		
	Naczelny Sąd Administracyjny		
	Trybunał Konstytucyjny		
	Övriga domstolar		
Portugal	Supremo Tribunal Administrativo	31	
	Övriga domstolar	24	55
Slovenien	Vrhovno sodišče		
	Vstavno sodišče		
	Övriga domstolar		
Slovakien	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd		
	Övriga domstolar		
Finland	Korkein hallinto-oikeus	12	
	Korkein oikeus	7	
	Övriga domstolar	19	38
Sverige	Högsta Domstolen	5	
	Marknadsdomstolen	3	
	Regeringsrätten	15	
	Övriga domstolar	27	50
Förenade kungariket	House of Lords	31	
	Court of Appeal	31	
	Övriga domstolar	334	396
Benelux	Cour de justice/Gerechtshof ¹	1	1
Totalt			5293

¹ Mål C-265/00, *Campina Melkunie*.

18. Den dömande verksamhetens allmänna utveckling (1952-2004)
Anhängiga mål om fördragsbrott¹

Bland de anhängiggjorda målen mot Spanien återfinns en talan som väckts av Belgien med stöd av artikel 170 i EG-fördraget (nu artikel 227 EG).

Bland de anhängiggjorda målen mot Frankrike återfinns en talan som väckts av Irland med stöd av artikel 170 i EG-fördraget (nu artikel 227 EG).

Bland de anhängiggjorda målen mot Förenade kungariket återfinns 3 talan som väckts, en av Frankrike och 2 av Spanien med stöd av artikel 170 i EG-fördraget (nu artikel 227 EG).

¹ Artiklarna 93, 169, 170, 171 och 225 i EG-fördraget (nu artiklarna 88, 226 EG, 227 EG, 228 EG och 298 EG), artiklarna 141 EA, 142 EA, 143 EA och artikel 88 KS.

B — Förstainstansrättens verksamhetsstatistik

Förstainstansrättens allmänna verksamhet

1. Nya mål, avgjorda mål och anhängiga mål (1996-2004)

Nya mål

2. Typ av förfarande (2000-2004)
3. Form av talan (2000-2004)
4. Föremål för talan (2000-2004)

Avgjorda mål

5. Typ av förfarande (2000-2004)
6. Föremål för talan (2004)
7. Förstainstansrättens sammansättning (2004)
8. Handläggningstid i månader (2000-2004)

Anhängiga mål den 31 december varje år

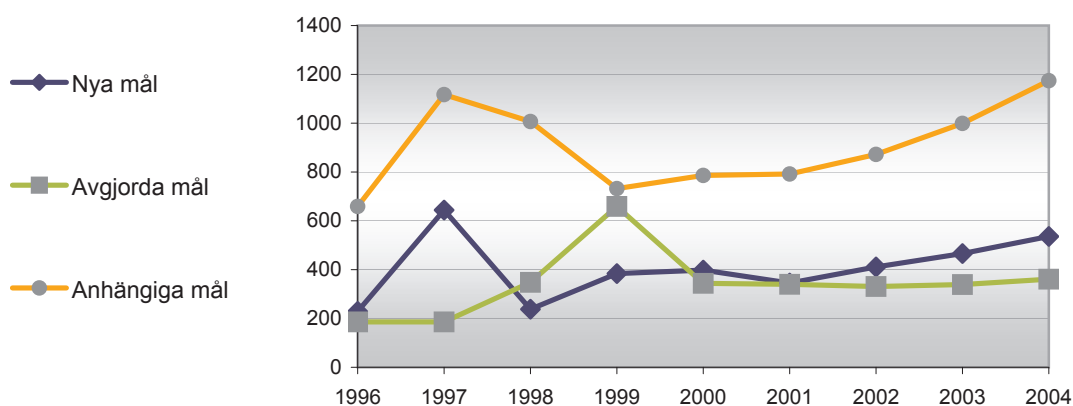
9. Typ av förfarande (2000-2004)
10. Föremål för talan (2000-2004)

Övrigt

11. Interimistiska beslut – beslutets innebörd (2004)
12. Beslut av förstainstansrätten som har överklagats
13. Utgången i överklagade mål
14. Allmän utveckling (1989-2004) – Nya mål, avgjorda mål och anhängiga mål

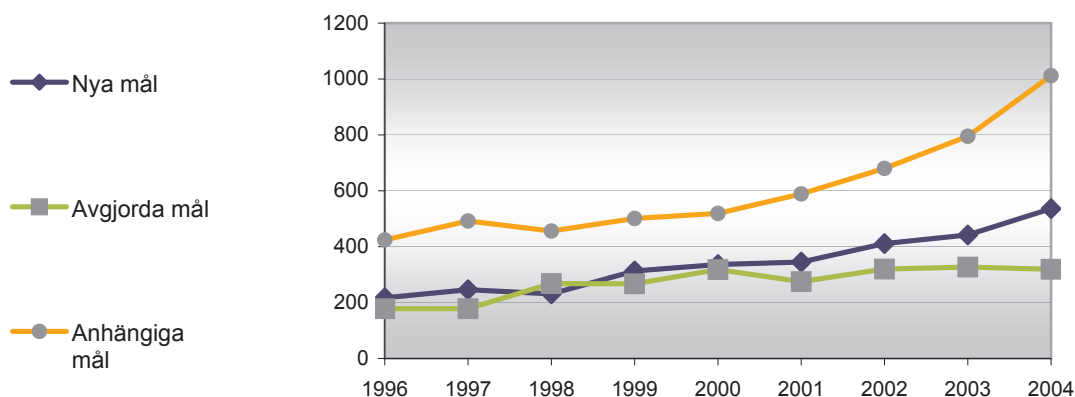
Förstainstansrättens allmänna verksamhet**1. Nya mål, avgjorda mål och anhängiga mål (1996 – 2004)**

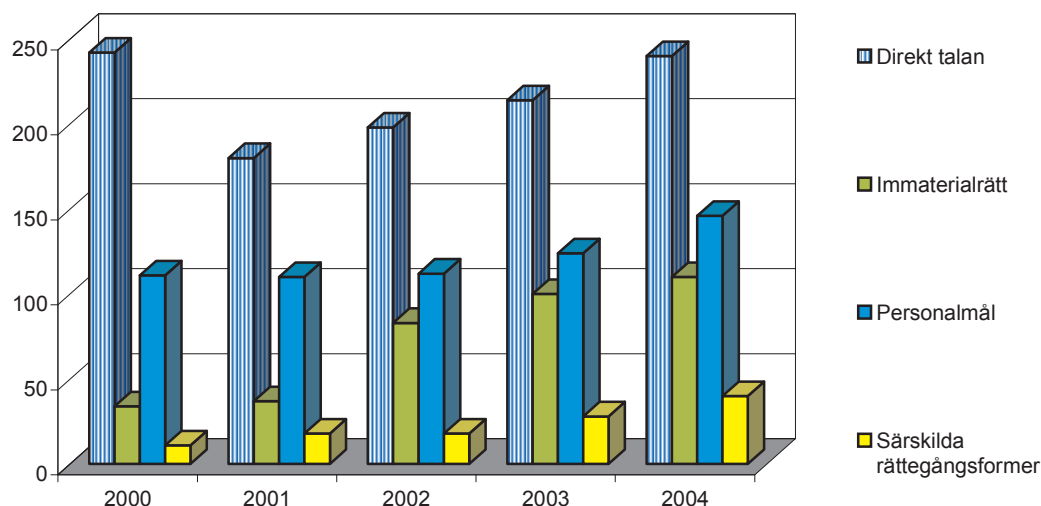
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nya mål	229	644	238	384	398	345	411	466	536
Avgjorda mål	186	186	348	659	344	340	331	339	361
Anhängiga mål	659	1117	1007	732	786	792	872	999	1174

I siffrorna i ovanstående tabell ingår data beträffande vissa grupper av likadana eller konnexa mål i fråga om mjölkkvoter, tullombud, statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer, statligt stöd i regionen Veneto, omstrukturering av fiskeindustrin samt personalmål. Om man undantar dessa målkategorier erhåller man följande siffror :

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nya mål	217	246	231	313	336	345	411	442	536
Avgjorda mål	178	178	268	267	318	275	320	327	319
Anhängiga mål	424	492	456	501	519	589	680	795	1012

Nya mål**2. Typ av förfarande (2000-2004)^{1 2}**

	2000	2001	2002	2003	2004
Direkt talan	242	180	198	214	240
Immaterialrätt	34	37	83	100	110
Personalmål	111	110	112	124	146
Särskilda rättegångsformer	11	18	18	28	40
Totalt	398	345	411	466	536

2000: I siffrorna inkluderas 3 mål angående statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer och 59 mål angående statligt stöd i regionen Veneto.

2003: i siffrorna inkluderas 24 mål angående omstrukturering av fiskeindustrin.

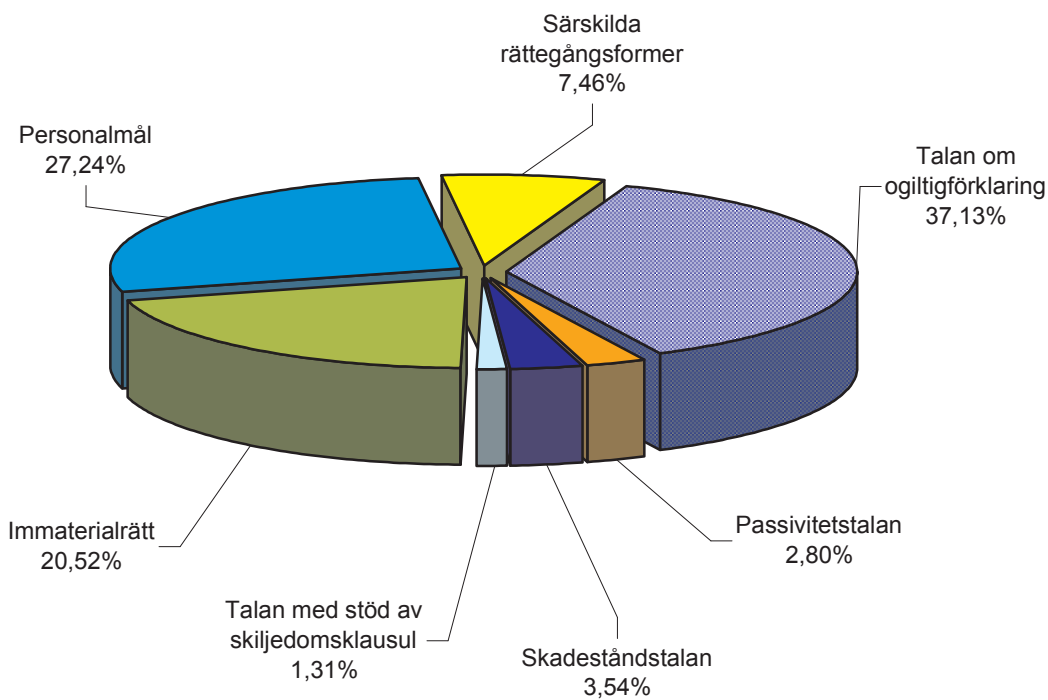
2004: I siffrorna avseende direkt talan ingår 48 mål i vilka talan har väckts av medlemsstater till följd av den nya behörighet som har överförs till förstainstansrätten genom ändringen i artikel 51 i domstolsstadgan, vilken trädde i kraft den 1 juni 2004.

¹ I denna tabell och i tabellerna på följande sidor menas med benämningen "direkt talan" alla former av talan som väcks av fysiska eller juridiska personer, utom talan som väcks av tjänstemän vid Europeiska gemenskaperna och talan i immaterialrättsmål.

² Följande förfaranden anses vara "särskilda rättegångsformer" (i denna och följande tabeller): Ansökan om återvinning (artikel 41 i EG-stadgan, artikel 122 i förstainstansrättens rättegångsregler), talan av tredje man (artikel 42 i EG-stadgan, artikel 123 i förstainstansrättens rättegångsregler), resning (artikel 44 i EG-stadgan, artikel 125 i förstainstansrättens rättegångsregler), förklaring av dom (artikel 43 i EG-stadgan, artikel 129 i förstainstansrättens rättegångsregler), fastställande av rättegångskostnader (artikel 92 i förstainstansrättens rättegångsregler), rättshjälp (artikel 94 i förstainstansrättens rättegångsregler) och rättelse av dom (artikel 84 i förstainstansrättens rättegångsregler).

3. Nya mål – Form av talan

Fördelning år 2004

	2000	2001	2002	2003	2004
Talan om ogiltigförklaring	220	134	171	174	199
Passivitetstalan	6	17	12	13	15
Skadeståndstalan	17	21	13	24	19
Talan med stöd av skiljedomsklausul		8	2	3	7
Immaterialrätt	34	37	83	100	110
Personal mål	110	110	112	124	146
Särskilda rättegångsformer	11	18	18	28	40
Totalt	398	345	411	466	536

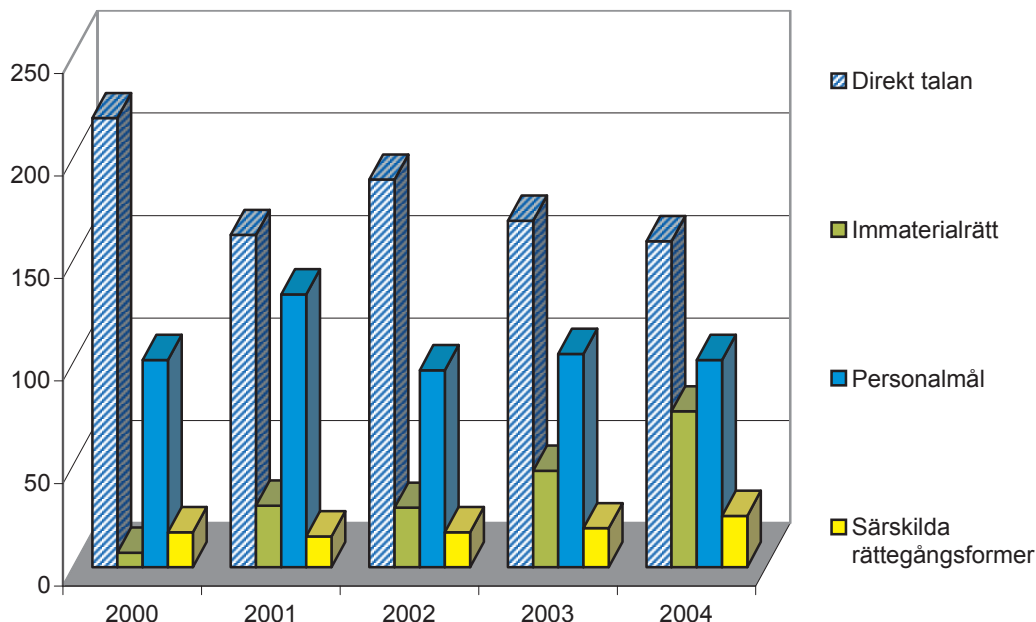
2000: I siffrorna inkluderas 3 mål angående statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer och 59 m angående statligt stöd i regionen Veneto.

2003: i siffrorna inkluderas 24 mål angående omstrukturering av fiskeindustrin.

4. Nya mål – Föremål för talan (2000-2004)¹

	2000	2001	2002	2003	2004
Anslutning av nya medlemsstater				1	1
Associering av utomeuropeiska länder och territorier	6	6		1	
Bolagsrätt	4	6	3	3	6
Energi		2		2	
Etableringsfrihet		1			1
Europeiskt medborgarskap	2				
Fiskepolitik	1	3	6	25	3
Forskning information, utbildning, statistik	1	3	1	3	6
Fri rörlighet för personer	8	3	2	7	1
Fri rörlighet för varor	17	1			1
Gemensamma tulltaxan		2	1		1
Handelspolitik	8	4	5	6	12
Immaterialrätt	34	37	83	101	110
Institutionell rätt	29	12	18	26	33
Jordbruk	23	17	9	11	25
Konkurrens	36	39	61	43	36
Kultur	2	1			
Miljö- och konsumentskydd	14	2	8	13	30
Rättsliga och inrikes frågor		1	1		
Regionalpolitik		1	6	7	10
Skatterätt			1	5	
Skiljedomsklausul		2	1		
Socialpolitik	7	1	3	2	5
Statligt stöd	80	42	51	25	46
Tillnärmning av lagstiftning		2	1	4	1
Tjänsteföreskrifterna		1			
Transport		2	1	1	3
Tullunionen		2	5	5	11
Utrikes- och säkerhetspolitik		6	3	2	4
Yttre förbindelser	8	14	8	10	3
Totalt EG-fördraget	280	213	278	303	349
Konkurrens			1	10	
Stålindustri		2		1	
Statligt stöd	1	2	1		
Totalt KS-fördraget	1	4	2	11	
Atomenergi			1		1
Totalt EA-fördraget			1		1
Tjänsteföreskrifterna	106	110	112	124	146
TOTALT	387	327	393	438	496

¹ I denna tabell beaktas inte särskilda rättegångsformer.

Avgjorda mål**5. Typ av förfarande (2000-2004)**

	2000	2001	2002	2003	2004
Direkt talan	219	162	189	169	159
Immaterialrätt	7	30	29	47	76
Personalmål	101	133	96	104	101
Särskilda rättegångsformer	17	15	17	19	25
Totalt	344	340	331	339	361

2000: I siffrorna inkluderas 8 mål angående mjölkkvoter, 13 mål angående tullombud och 5 mål angående omplacering av tjänstemän.

2001: I siffrorna inkluderas 14 mål angående mjölkkvoter och 51 mål angående omplacering av tjänstemän.

2002: I siffrorna inkluderas 7 mål angående mjölkkvoter och 3 mål angående omplacering av tjänstemän.

2003: I siffrorna inkluderas 4 mål angående mjölkkvoter och 8 mål angående statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer.

2004: I siffrorna inkluderas 4 mål angående mjölkkvoter och 38 mål angående statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer.

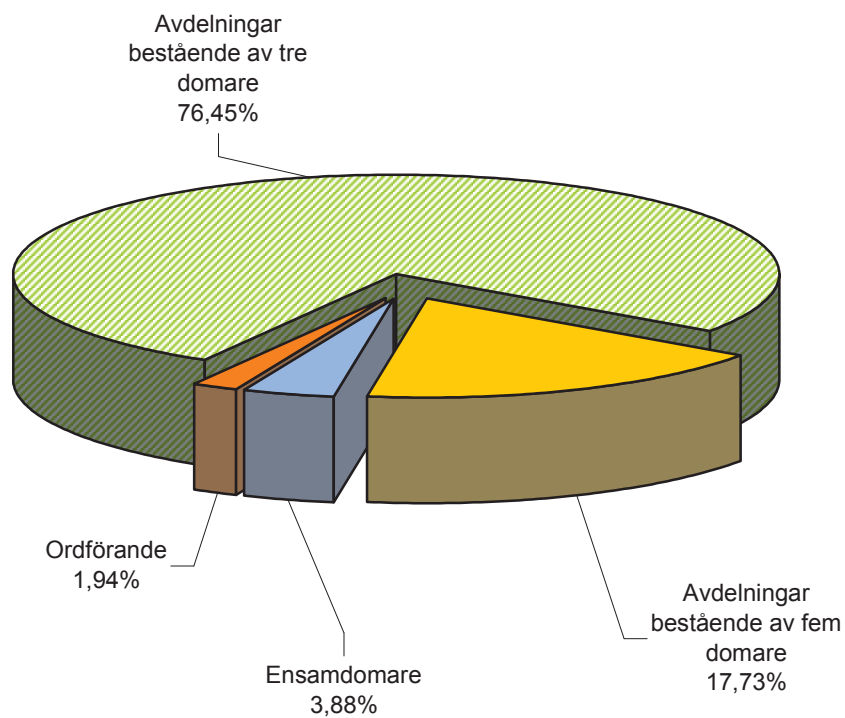
I siffrorna avseende direkt talan ingår ett mål i vilket talan har väckts av en medlemsstat till följd av den nya behörighet som har överförts till förstainstansrätten genom ändringen i artikel 51 i domstolsstadgan, vilken trädde i kraft den 1 juni 2004.

6. Avgjorda mål – Föremål för talan (2004)¹

	Domar	Beslut	Totalt
Bolagsrätt		2	2
Fiskepolitik	3	3	6
Fri rörlighet för personer		2	2
Fri rörlighet för varor	1		1
Handelspolitik	1		1
Immaterialrätt	47	29	76
Institutionell rätt	3	13	16
Jordbruk	4	11	15
Konkurrens	22	4	26
Miljö- och konsumentskydd	1	3	4
Regionalpolitik	1	3	4
Skatterätt		1	1
Skiljedomsklausul	2		2
Socialpolitik		4	4
Statligt stöd	11	43	54
Tillnärmning av lagstiftning		3	3
Transport		1	1
Tullunionen	3		3
Utrikes- och säkerhetspolitik		2	2
Yttre förbindelser	4	3	7
Totalt EG-fördraget	103	127	230
Statligt stöd	1	1	2
Stålindustri	3		3
Totalt KS-fördraget	4	1	5
Tjänsteföreskrifterna	65	36	101
TOTALT	172	164	336

¹ I denna tabell beaktas inte särskilda rättegångsformer.

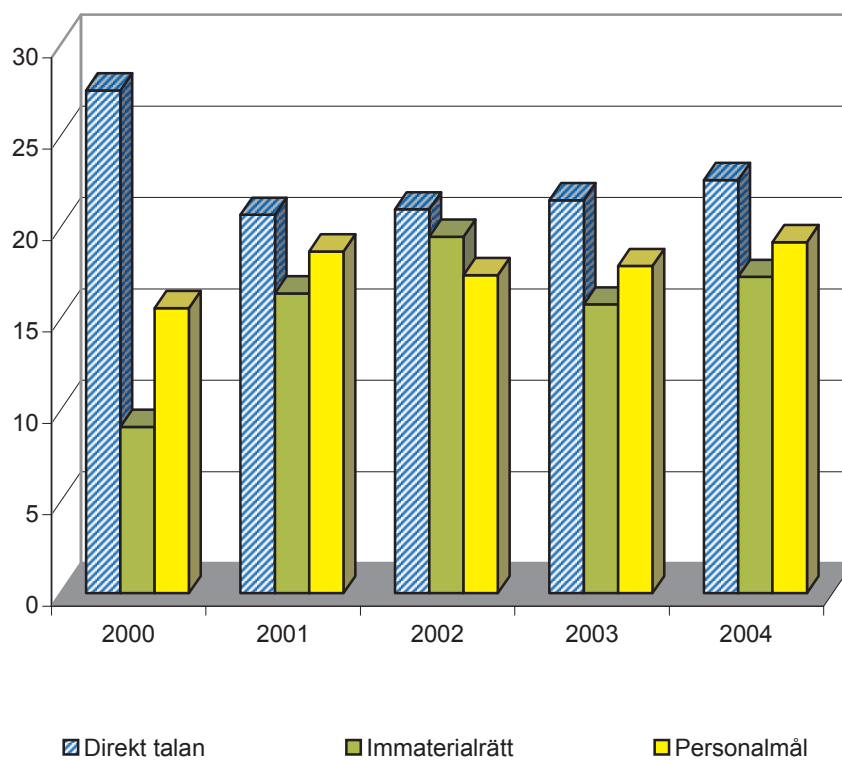
7. Avgjorda mål – Förstainstansrättens sammansättning (2004)

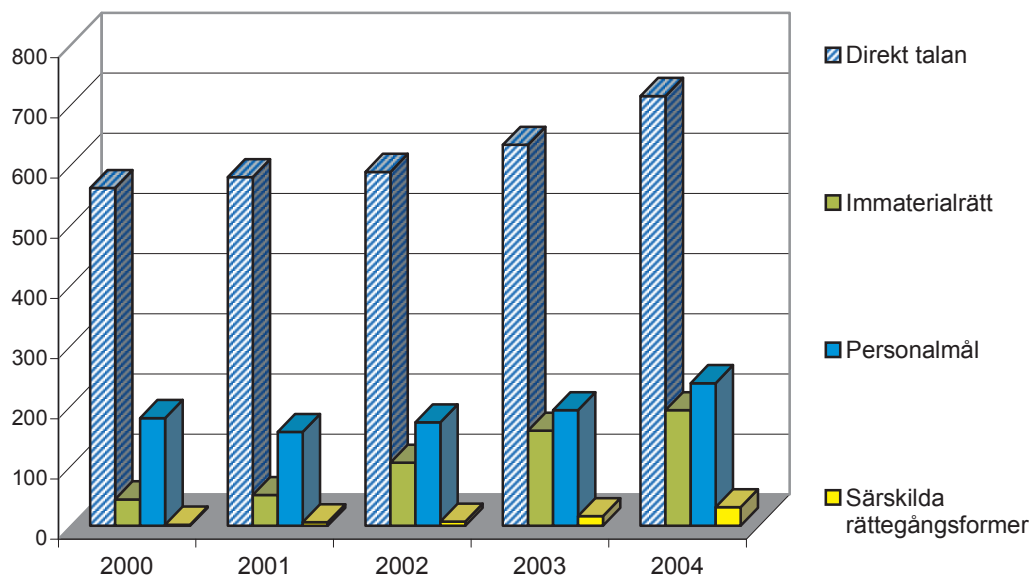
	Domar / Beslut
Avdelningar bestående av tre domare	276
Avdelningar bestående av fem domare	64
Ensamdomare	14
Ordförande	7
Totalt	361

8. Avgjorda mål – Handläggningstid i månader (2000-2004)

(domar och beslut)

	2000	2001	2002	2003	2004
Direkt talan	27,5	20,7	21	21,5	22,6
Immaterialrätt	9,1	16,4	19,5	15,8	17,3
Personalmål	15,6	18,7	17,4	17,9	19,2

Anhängiga mål den 31 december varje år**9. Typ av förfarande (2000-2004)**

	2000	2001	2002	2003	2004
Direkt talan	561	579	588	633	714
Immaterialrätt	44	51	105	158	192
Personalmål	179	156	172	192	237
Särskilda rättegångsformer	2	6	7	16	31
Totalt	786	792	872	999	1174

2000: I siffrorna inkluderas 80 mål om mjölkkvoter, 74 mål om statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer, 59 mål om statligt stöd i regionen Veneto och 54 mål om omplacering av tjänstemän.

2001: I siffrorna inkluderas 67 mål om mjölkkvoter, 73 mål om statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer, 59 mål om statligt stöd i regionen Veneto och 3 mål om omplacering av tjänstemän.

2002: I siffrorna inkluderas 60 mål om mjölkkvoter, 73 mål om statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer och 59 mål om statligt stöd i regionen Veneto.

2003: I siffrorna inkluderas 56 mål om mjölkkvoter, 65 mål om statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer, 59 mål om statligt stöd i regionen Veneto och 24 mål om omstrukturering av fiskeindustrin.

2004: I siffrorna inkluderas 52 mål om mjölkkvoter, 27 mål om statligt stöd i Nederländerna till bensinstationer, 59 mål om statligt stöd i regionen Veneto och 24 mål om omstrukturering av fiskeindustrin.

I siffrorna avseende direkt talan ingår 47 mål i vilka talan har väckts av medlemsstater till följd av den nya behörighet som har överförts till förstainstansrätten genom ändringen i artikel 51 i domstolsstadgan, vilken trädde i kraft den 1 juni 2004.

10. Anhängiga mål den 31 december varje år – Föremål för talan (2000-2004)¹

	2000	2001	2002	2003	2004
Anslutning av nya medlemsstater					1
Associering av utomeuropeiska länder och territorier	11	15	9	6	6
Bolagsrätt	4	6	5	6	10
Energi		2	2	4	4
Etableringsfrihet	5	2			1
Europeiskt medborgarskap	1				
Fiskepolitik	8	7	8	31	28
Forskning, information, utbildning, statistik	1	4	3	2	8
Fri rörlighet för personer		1	3	2	1
Fri rörlighet för varor	2	3	1	1	1
Gemensamma tulltaxan	3	2	3		1
Handelspolitik	16	15	14	14	25
Immaterialrätt	44	51	105	159	193
Institutionell rätt	27	20	27	32	49
Jordbruk	144	114	95	85	95
Konkurrens	79	96	114	119	129
Kultur	2	3	1		
Miljö- och konsumentskydd	15	17	13	17	44
Rättsliga och inrikes frågor		1	1		
Regionalpolitik		1	6	13	19
Skatterätt			1	1	
Skiljedomsklausul		2	3	2	
Socialpolitik	4	3	4	5	6
Statligt stöd	176	207	227	226	218
Tillnärmning av lagstiftning		2	1	4	1
Tjänsteföreskrifterna	2	2	1		
Transport	1	3	2	1	3
Tullunionen	33	20	7	10	18
Utrikes- och säkerhetspolitik	3	3	9	11	13
Yttre förbindelser	9	21	23	22	18
Totalt EG-fördraget	590	623	688	773	892
Konkurrens	6		1	11	11
Stålindustri	1	2	2	3	
Statligt stöd	7	6	3	3	1
Totalt KS-fördraget	14	8	6	17	12
Atomenergi					1
Institutionell rätt	1			1	1
Totalt EA-fördraget	0			0	2
Tjänsteföreskrifterna	179	155	171	192	237
TOTALT	784	786	865	982	1143

¹ I denna tabell beaktas inte särskilda rättegångsformer.

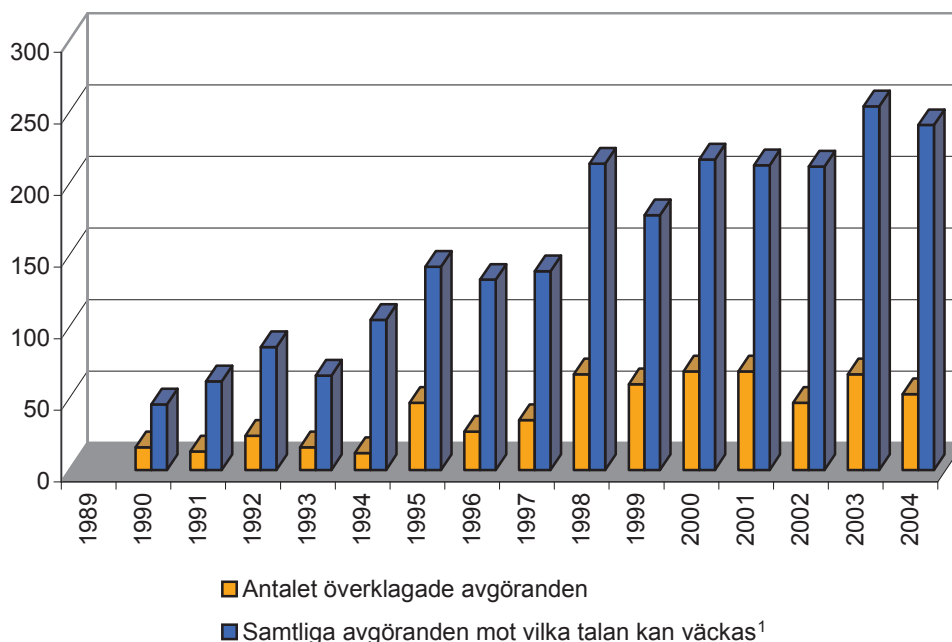
Övrigt

11. Interimistiska beslut (2004)

	Anhängiggjorda interimistiska förfaranden	Avgjorda interimistiska förfaranden	Beslutets innebörd ¹	
			Avslag	Bifall
Statligt stöd	4	4	1	1
Konkurrens	1	7	2	2
Bolagsrätt	5	3	3	
Institutionell rätt	2	2	1	
Skatterätt			1	
Miljö- och konsumentskydd	5	6	6	
Fiskepolitik	1	1	1	
Total traité CE	18	24	14	3
Tjänsteföreskrifterna	8	10	7	
TOTALT	26	34	21	3

¹ Interimistiska förfaranden som avskrivits och där anledning saknats att döma i saken har inte tagits upp i tabellen

12. Övrigt – Beslut av förstainstansrätten som har överklagats (1989-2004)

	Antalet överklagade avgöranden	Samtliga avgöranden mot vilka talan kan väckas ¹
1989		
1990	16	46
1991	13	62
1992	24	86
1993	16	66
1994	12	105
1995	47	142
1996	27	133
1997	35	139
1998	67	214
1999	60	178
2000	69	217
2001	69	213
2002	47	212
2003	67	254
2004	53	241

¹ Samtliga avgöranden mot vilka talan kan väckas – domar, avvisningsbeslut, interimistiska beslut, avskrivningsbeslut på grund av att anledning saknas att döma i saken, beslut att avslå en interventionsansökan – där tidsfristen för överklagande har löpt ut eller där överklagande har skett.

13. Övrigt – Utgången i överklagade mål

(domar och beslut)

	Överklagandet ogillat	Upphävande helt eller delvis utan återförvisning	Upphävande helt eller delvis med återförvisning	Avskrivning/ Anledning saknas att döma i saken	Total
Anslutning av nya medlemsstater	2				2
Associering av utomeuropeiska länder och territorier	1				1
Bolagsrätt				1	1
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	1				1
Fiskepolitik	2				2
Förfarande	2				2
Frihet att tillhandahålla tjänster	3				3
Immaterialrätt	19	1		2	22
Institutionell rätt	6	4		1	11
Jordbruk	8				8
Konkurrens	5	8		1	14
Miljö- och konsumentskydd	3				3
Socialpolitik	2				2
Statligt stöd	7			1	8
Tillnärmning av lagstiftning	1				1
Tjänsteföreskrifterna	9	1	1		11
Yttre förbindelser	2				2
Total	73	14	1	6	94

14. Övrigt – Allmän utveckling (1989-2004) –Nya mål, avgjorda mål och anhängiga mål¹

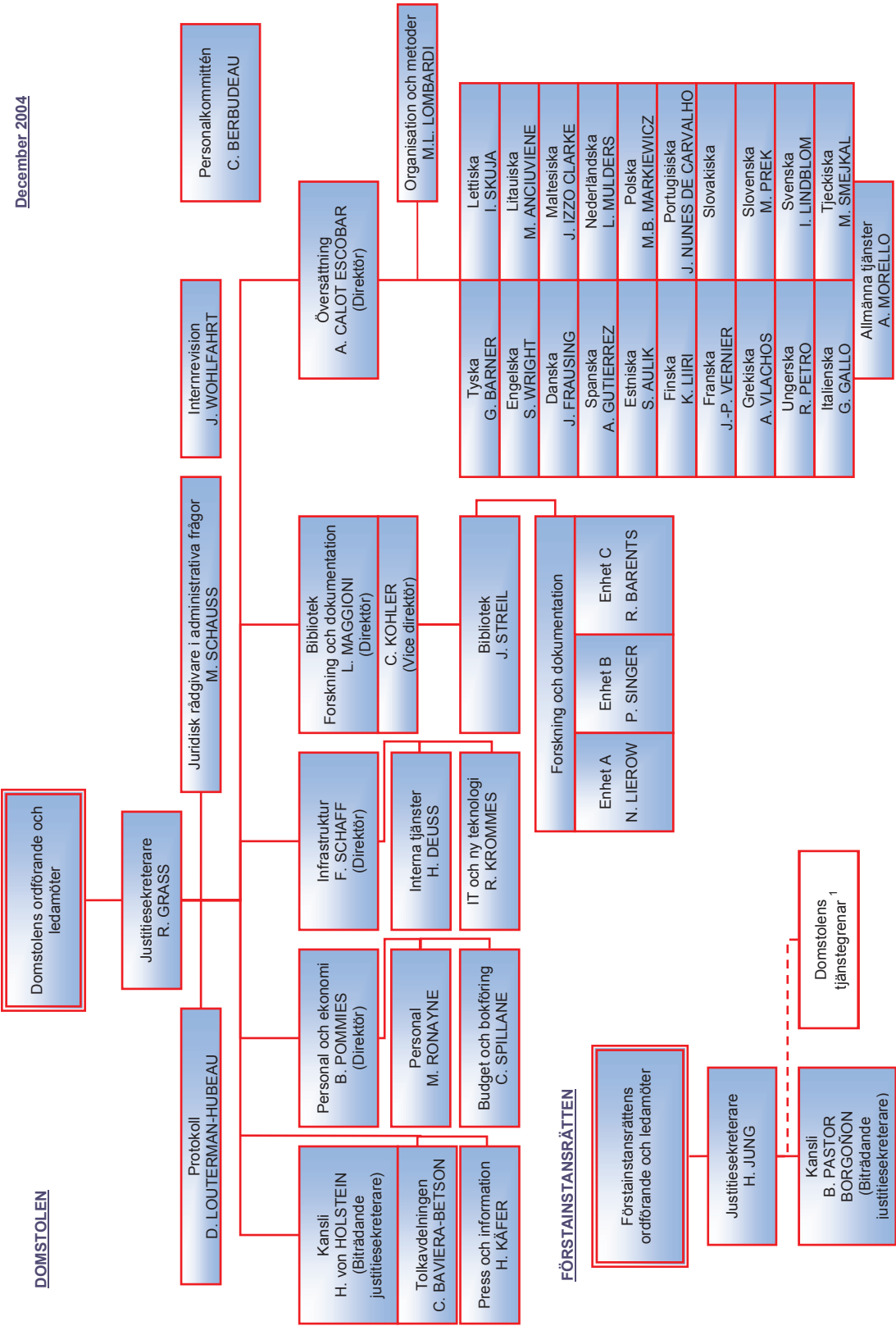
	Nya mål	Avgjorde mål	Anhängiga mål den 31 december
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1117
1998	238	348	1008
1999	384	659	732
2000	398	344	786
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1174
Totalt	5355	4182	

Om man undantar grupperna av likadana eller konnexa mål (se « 1. Nya mål, avgjorda mål och anhängiga mål 1996-2004 »), erhåller man följande siffror:

	Nya mål	Avgjorde mål	Anhängiga mål
1993	201	106	266
1994	236	128	374
1995	221	210	385
1996	217	178	424
1997	246	178	492
1998	231	268	455
1999	313	267	501
2000	336	318	519
2001	345	275	589
2002	411	320	680
2003	442	327	795
2004	536	319	1012
Total	3735	2894	

¹ 1989: 153 anhängiga mål som återförvisats av domstolen.
1993: 451 anhängiga mål som återförvisats av domstolen.
1994: 14 anhängiga mål som återförvisats av domstolen.
2004: 22 anhängiga mål som återförvisats av domstolen.

Organisationsplan

1 Enligt artikel 52 i EG-stadgan för domstolen skall «tjänstemän och andra anställda vid domstolen ... tjänsigöra vid förstainstansrätten så att den kan fungera».

Domstolens adressuppgifter

Domstolen kan kontaktas enligt nedan:

Europeiska gemenskapernas domstol

Postadress: L-2925 Luxemburg

Telefon: (00352) 4303.1

Telex till kansliet: 2510 CURIA LU

Telegramadress: CURIA

Fax till domstolen: (00352) 4303.2600

Telefax till Press- och informationsavdelningen: (00352) 4303.2500

Telefax till Interna avdelningen — publikationsenheten: (00352) 4303.2650

Domstolen på Internet: www.curia.eu.int

Europeiska gemenskapernas domstol

2004 Årsrapport – Översikt över verksamheten vid Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätt

Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer

2005 — 213 s. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-829-0754-6

